ASES
ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES

2. INTERNATIONAL THRACIAN SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

EDITOR
Assoc. Prof. Lokman ZOR

CONGRESS BOOK

ISBN: 978-625-96774-1-5

ASES II. INTERNATIONAL TRAKYA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

JULY 04-06, 2025
EDIRNE, TURKIYE

EDITOR: Assoc. Prof. LOKMAN ZOR

COPYRIGHT © 2024

BY ASES CONGRESS ORGANIZATION

PUBLISHING COMPANY LIMITED

ALL RIGHTS RESERVED. NO PART OF THIS PUBLICATION MAY BE REPRODUCED, DISTRIBUTED OR TRANSMITTED IN ANY FORM OR BY ANY MEANS, INCLUDING PHOTOCOPYING, RECORDING OR OTHER ELECTRONIC OR MECHANICAL METHODS, WITHOUT THE PRIOR WRITTEN PERMISSION OF THE PUB LISHER, EXCEPT IN THE CASE OF BRIEF QUOTATI ONS EMBODIED IN CRITICAL REVIEWS AND CERTAIN OTHER NONCOMMERCIAL USES PERM ITTED BY COPYRIGHT LAW. ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING® IT IS RESPONSIBILITY OF THE AUTHOR TO ABIDE BY THE PUBLISHING ETHICS RULES.

ASES PUBLICATIONS – 2024©

LICANCE KEY: 2022/ 63715

23.07.2025

ISBN: 978-625-96774-1-5

CONGRESS ID

CONFERENCE TITLE

ASES II. INTERNATIONAL TRAKYA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

DATE AND PLACE

JULY 04-06, 2025

EDIRNE, TURKIYE

ORGANIZATION

ASES (ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES),

LANGUAGES

Turkish, English, Arabic, Russian

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Turizm Fakültesi Dekanlığı

2025 AİLE YILI

Sayı : E-29747317-100-2500151632 07.05.2025

Konu : Düzenleme Kurulunda
Akademisyen Temsilcisi Olarak
Görev Alma Talebi

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 05.05.2025 tarihli ve E-39265258000-2500148046 sayılı belge.

Bölümünüz öğretim üyelerinden Doç.Dr. Hüseyin BOZ'un; Ases *(Academy of Scientific and Educational Studies)* tarafından düzenlenecek olan Kongrelerin Düzenleme Kuruluna, Yükseköğretim Genel Kurulunun 15.06.2023 tarih ve 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararı gereğince Doçentlik Başvuru Şartlarında bulunan ve doçent olacak adaylardan istenen *"Diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantının düzenleme komitesinde resmi olarak görevlendirilmiş üniversite akademisyen temsilcisi bulunması zorunludur."* maddesi gereğince akademisyen temsilcisi olarak görevlendirlmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Gökalp Nuri SELÇUK
Dekan

Dağıtım:
Gereği:
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü Başkanlığına
Sayın Doç.Dr. Hüseyin BOZ

Atatürk Üniversitesi Turizm Fakültesi 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2315187
Elektronik Ağ: http://www.atauni.edu.tr/#!birim=turizm-fakultesi
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr
Bilgi: Turgay DİNÇ
Faks: +90 442 2315348
E-Posta: turizmfak@atauni.edu.tr

CONFERENCE STATISTICS

Distribution of the papers presented orally at the conference by countries

Country	Number of Papers	Percentage (%)
TURKIYE	20	45,45%
AZERBAIJAN	16	36,37%
PAKISTAN	2	4,54%
TRNC	1	2,28%
RUSSIA	1	2,28%
ROMANIA	2	4,54%
UZBEKISTAN	1	2,28%
GERMANY	1	2,28%
TOTAL	44	100%

ASES II. INTERNATIONAL TRAKYA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

JULY 04-06, 2025

CONFERENCE STATISTICS

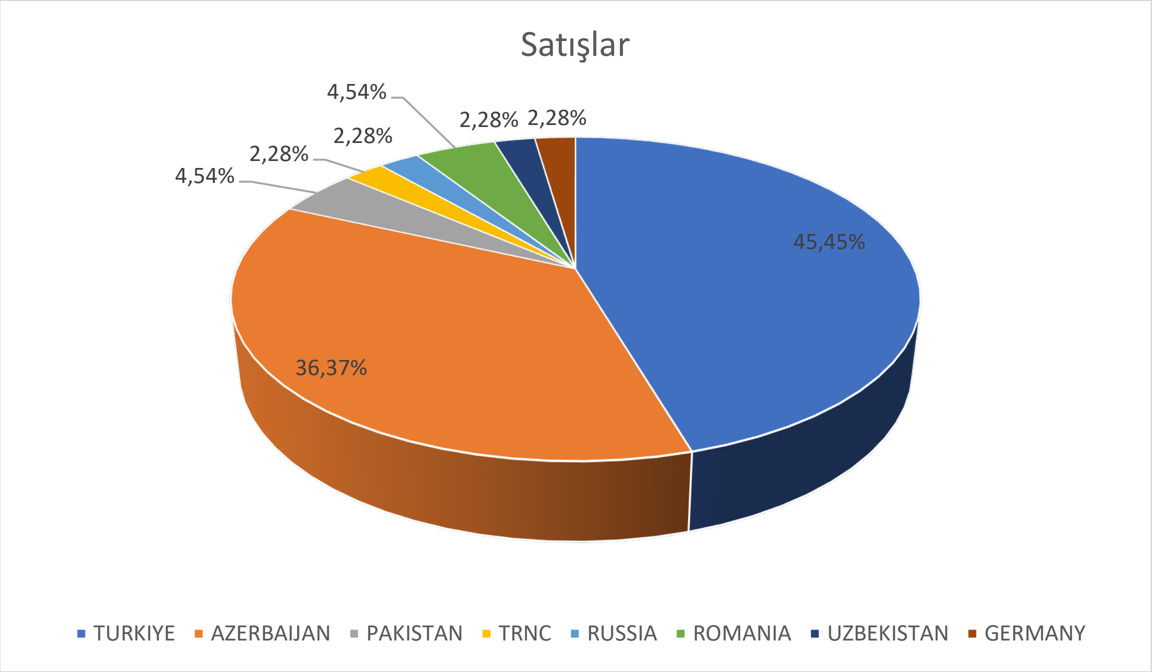

CHAIRMAN OF THE ORGANIZING COMMITTEE

Assoc. Prof. LOKMAN ZOR

NIGDE OMER KHALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. MUSTAFA TALAS

NIGDE OMER KHALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. Doğan CILOGLU

ATATURK UNIVERSITY (TÜRKİYE)

Assoc. Prof. HICRAN OZLEM ILGIN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. Sadrettin YUKSEL

ATATURK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. VILDAN BAGCI

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. EMRULLAH BANAZ

BAYBURT UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. Enes TURBIC

TRAKYA UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. MEHTAP KARACIL

BAYBURT UNIVERSITY (TURKIYE)

DR. MARIUS LOLEA

UNIVERSITY OF ORADEA (ROMANYA)

COORDINATOR

AYSEL UNAL

Prof. Dr. AHMET NIYAZI OZKER

BANDIRMA ONYEDİ EYLUL UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. MUHAMMAD FAISAL

ALLAMA IQBAL OPEN UNIVERSITY (PAKISTAN)

Prof. Dr. ALİ RIZA MOTORCU

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. BENRETEM ABDELOUAHAB

UNIVERSITE BADJI MOKHTAR ANNABA (CEZAYİR)

Prof. Dr. Birsen CEKEN

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. DENİZ YENGIN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. DUNDAR YENER

BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. EMINE NESE YENICERI

MUGLA SITKI KOCMAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. HASSAN ZARIOUH

MOHAMMED FIRST UNIVERSITY (FAS)

Prof. Dr. HULYA DEMIROREN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. ILYAS KARABIYIK AYDIN

ADNAN MENDERES UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. KAYA YILDIZ

BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. KHALIL KASSMI

MOHAMED PREMIER UNIVERSITY OF OUJDA (FAS)

Prof. Dr. MEHMET ALI SALAHLI

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

PROF. DR. M. MEZIYET ARI

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. NURETTIN KONAR

HALIC UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. SACIDE VURAL

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

PROF. DR. SELAHATTIN AVSAROGLU

NECMETTIN ERBAKAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. SAHIN ORUÇ

YILDIZ TEKNİK UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. TARIK CAKAR

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. VALENTIN STOYANOV

TRAKIA UNIVERSITY (BULGARIA)

Prof. Dr. ZELIHA GOKBAYRAK

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. WILLIAM MOSIER

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. BAMBANG HADI SANTOSO

SEKOLAH TINGGI ILMU EKONOMI INDONESIA SURABAYA (ENDONEZYA)

Assoc. Prof. BURCU UZUM

KOCAELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. Doğan CILOGLU

ATATURK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. ELZBIETA PATKOWSKA

UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES IN LUBLIN (POLONYA)

Assoc. Prof. Esma OZ KIRIS

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. ERGUN AKTURK

ATATURK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. FATMA TUGCE SENBERBER DUMANLI

ISTANBUL NISANTASI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. FUNDA COBAN

IZMIR DEMOKRASI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. HAMIT ARBAS

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. IPEK FATMA ÇEVİK

USKUDAR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. KHAYALA ALIGULIYEVA

SUMQAIT STATE UNIVERSITY (AZERBAYCAN)

Assoc. Prof. MENEKSE SEDEN TAPAN-BROUTIN

BURSA ULUDAG UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. MERVE ERSAN

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. MUSTAFA KEMAL BILICI

MARMARA UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. NURAY ALACA

ACIBADEM MEHMET ALI AYDINLAR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. OZLEM ARDA

ISTANBUL UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. SEVILAY KAHRAMANOGLU YILDIZ

BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. TUNCAY CANBULAT

DOKUZ EYLUL UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. ULHAK CIMEN

ATATURK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. ALISHER YUNUSOV

FERGANA STATE UNIVERSITY (UZBEKISTAN)

Assist. Prof. AYHAN ATIGAN

KARABUK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. BUSRA YARANOGLU

BALIKESIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. Duygu KAYALIK SAHIN

BARTIN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. FULYA SAVAS

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. Kezban PAKSOY

NIGDE OMER HALISDEMIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. OGUZ HAN OZTAY

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. OZGEN KILIC ERKEK

PAMUKKALE UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. TOHID MALEKZADEH

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY (IRAN)

Dr. ESMERAY KARATAS

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

ASES II. INTERNATIONAL TRAKYA SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

JULY 04-06, 2025
EDIRNE, TURKIYE

CONFERENCE PROGRAM

05.07.2025 SATURDAY / 10:00-12:30

SESSION: 1 HALL: 1 / MODERATOR

Assist. Prof. Ersin ATEŞ

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Rabiya SÖNMEZ Prof. Dr. Sedef CANBAZOĞLU BİLİCİ	Gazi Üniversitesi	AN ANALYSIS OF ASTRONOMY CONTENT IN THE “SCIENCE FOR CHILDREN” MAGAZINE IN TERMS OF THE SCIENCE CURRICULUM AND SCIENTIFIC PROCESS SKILLS
Res. Assist. Dr. Büşra KOÇ	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	THE USE OF DIGITAL PLATFORMS IN THE AGS PREPARATION PROCESS AND THEIR IMPACT ON ACADEMIC ACHIEVEMENT
Assist. Prof. Ersin ATEŞ	İstanbul Aydın Üniversitesi	THE USE OF TABLETS AND MOBILE APPLICATIONS IN THE EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS: A CASE STUDY
Res. Assist. Dr. Büşra KOÇ	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	ANALYSIS OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE POLICY DOCUMENT IN EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF EDUCATION MANAGEMENT
Assoc. Prof. Aygun AHMADOVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	THE ROLE OF ABDULLA SHAIQ IN THE DEVELOPMENT OF EFFECTIVE EDUCATION (THE IDEA AND CONTENT OF THE WORKS “VAZIFE” AND "KHASAY”)
Assist. Prof. Ersin ATEŞ	İstanbul Aydın Üniversitesi	TECHNOLOGY-SUPPORTED LEARNING PROCESSES AT HOME: EXPERIENCES OF PARENTS OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS
Assoc. Prof. ULDUZ FARHAD KAHRAMANOVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	THE CONCEPT OF TURKISM OF THE NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV
Assoc. Prof. KÖNÜL MƏMMƏDOVA	Azerbaijan State Pedagogical University	ŞAGİRDLƏRƏ CÜMLƏ ÜZVLƏRİNİN ÖYRƏDİLMƏSİ YOLLARI

05.07.2025 SATURDAY / 10:00-12:30

SESSION: 1 HALL: 2 / MODERATOR

Assoc. Prof. BİROL AZAR

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Sümeyye ALTIN Assoc. Prof. Yasin ACAR	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	DETERRENT EFFECT OF TAX PENALTIES ON TAX EVASION; A TURKEY-GERMANY COMPARISON
Assist. Prof. Zeynep KILIÇ	Madin Artuklu Üniversitesi	THE DAYS OF REPENTANCE WITH THE TRUE PROMISE IDEOLOGICAL AND THEOLOGICAL DISCOURSE
Nigar CANBULAT	Karabük Üniversitesi	CHANGES AND ANOMALIES IN TEMPERATURE AND PRECIPITATION CHARACTERISTICS IN THE MEDITERRANEAN AND AEGEAN REGIONS
Melda GÖKTAŞ ÇİÇEK	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	JUNG'UN ARKETİPLERİ ÜZERİNDEN DEXTER DİZİSİ İNCELEMESİ
Nigar CANBULAT	Karabük Üniversitesi	INVESTIGATION OF DROUGHT CONDITIONS IN THE MARMARA REGION USING DIFFERENT INDICES
Assoc. Prof. BİROL AZAR	Fırat Üniversitesi	İCRALARI ESNASINDA TÜRKÜLERE EKLENEN TOPLUMSAL BİLİNÇDIŞI UMSURLARI
Dr. Emel YILMAZ	Kıbrıs Amerikan Üniversitesi	A SEMIOTIC ANALYSIS OF IDENTITY, AUTHORITY, AND GENDER IN THE FILM KOMİSER ŞEKSPİR
SELİN AYSEL	Süleyman Demirel Üniversitesi	WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE
Prof. Dr. Özgür DEMİRTAŞ Funda SEZER	Kayseri Üniversitesi	THE EFFECT OF INSTITUTIONAL QUALITY PARAMETERS AND TARGETED GREEN HOSPITAL CONCEPT ON THE PERCEPTION OF INSTITUTIONAL STRUCTURE: A FIELD STUDY

05.07.2025 SATURDAY / 10:00-12:30

SESSION: 1 HALL: 3 / MODERATOR

Assoc. Prof. Ümmüye Nur TÜZÜN

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Doğukan YILDIZ Recep Faruk KASIM Hüseyin BAYRAM	Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.	MEASUREMENT OF COMPONENT TEMPERATURES AS A RESULT OF CLOSING WORK TO PREVENT DUSTING IN THE ENGINE ROOM
Engin Süleyman SİMOOĞLU Mehmet DUMAN	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kocaeli Üniversitesi	EXAMINATION OF SCIENTIFIC RESEARCH CONDUCTED ON LAW NO. 7405 IN TERMS OF ITS REFLECTION ON SPORTS CLUBS
Lect. Dr. Can ÇELİKTAŞ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	ELDERLY CARE STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS AGING AND DETERMINING FACTORS: KORKUT ATA UNIVERSITY EXAMPLE
Evrim Öykü ONAY Prof. Dr. Cemal Varol TOK	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	AGE DETERMINATION IN THE POPULATION OF LYCIASALAMANDRA ATIFI (BAŞOĞLU, 1967)
NUR KISA Res. Assist. FATMA ŞAYAN POYRAZ	Yıldız Teknik Üniversitesi	EVALUATION OF ANTIOXIDANT AND CYTOTOXIC EFFECTS OF HESPERETIN AND TAURINE COMBINATION THERAPY IN MCF7 BREAST CANCER CELLS
Assoc. Prof. Ümmüye Nur TÜZÜN Prof. Dr. Mustafa ULUBAY	Millî Eğitim Bakanlığı Ankara Özel Klinik	A GENERAL OVERVIEW ON DRUG TERATOGENESIS

05.07.2025
SATURDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1HALL: 4 / MODERATOR
EMİL RAUL OĞLU AĞAYEV

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
FATİMƏ ALLAHVERDİYEVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	QƏRBİ AZƏRBAYCAN TOPONİMLƏRİ: TARİXİ-MƏDƏNİ DƏYƏRLƏR VƏ ETNO-COĞRAFİ YADDAŞ
ASGAROVA GANİRA ALİ GİZİ	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	BOUT SOME LEXICAL UNITS USED IN THE DIALECTS AND ACCENTS OF AZERBAIJAN
RİZAZADE LEYLA BABEK QİZİ	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	FASHION OF AZERBAIJAN: A FUSION OF HERITAGE AND CONTEMPORARY TRENDS
RƏSMİYYƏ NƏRİMAN QIZI MAHMUDOVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	THE ART OF PAİNTİNG-EXPRESSİON OF THOUGHT AND EMOTİON WİTH COLORS
RƏSMİYYƏ NƏRİMAN QIZI MAHMUDOVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	FAMOUS FEMALE PAINTERS OF AZERBAİJAN
EMİL RAUL OĞLU AĞAYEV	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	METHODS OF STUDENT ASSESSMENT IN THE TEACHING METHODOLOGY OF FINE ARTS SUBJECT
MƏMMƏDOVA ESMİRA FƏRHAD QIZI	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	USING THE METHOD OF COMPARISON IN THE DEVELOPMENT OF ORAL SPEECH

05.07.2025

SATURDAY / 10:00-12:30

SESSION: 1HALL:5 / MODERATOR

Assoc. Prof. Rəhilə HÜMMƏTOVA

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Rəhilə HÜMMƏTOVA	Azerbaijan State Pedagogical University	AZƏRBAYCAN DİLİNİN İNTEQRATİV ƏSASLI TƏDRİSİNDƏ LİNQVİSTİK TƏHLİLİN ROLU
Assoc. Prof. ŞAHİSMAYIL İSMAYILOV NAMAZ OĞLU	Azerbaycan Diller Üniversitesi	CUMHURBAŞKANI İLHAM ALİYEV DÖNEMİ VE İKİ ÜLKE ARASINDA KÜLTÜREL İLİŞKİLER
Aynurə ƏSGƏROVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	HEYDƏR ƏLİYEV FONDUNUN DƏSTƏYİ İLƏ TƏŞKİL OLUNAN SƏRGİLƏRİN MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI DİALOQDA ROLU
Ramil CALİLOV Yegana HUSEYNLİ	Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kamu Yönetimi Akademisi Azerbaycan Tıp Üniversitesi	GENEL SAĞLIK SİGORTASI REFORMLARININ AZERBAYCAN SAĞLIK SİSTEMİNE ETKİSİ: DIFFERENCE-IN-DIFFERENCES YAKLAŞIMI
Lale MUSAYEVA	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	ORGANIZATION AND METHODOLOGICAL FEATURES OF AZERBAIJAN LANGUAGE LESSONS IN VIRTUAL CLASSROOMS
		THE ROLE OF OMER SEIFADDIN THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH STORY GENRE

05.07.2025
SATURDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1HALL:6 / MODERATOR
Assoc. Prof. Naseem AKHTER

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University	THE UNTOLD STORY OF HAZRAT HAFSA: A PILLAR IN QURANIC HISTORY
Dr. İrına-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest	DAG HAMMARSKJÖLD: PHILOSOPHICAL HAIKU POEMS
Assoc. Prof. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University	STORIES OF FEMALE LEADERS IN ISLAMIC HISTORY
Dr. İrına-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest	ARE WE STORY TELLERS DUE TO OUR HUMAN NATURE?
Assoc. Prof. Khalmatjanova Gulchexra Djurabaevna	Fergana State University	TREND MODELS DEFINED ON THE BASIS OF MULTI-FACTOR BONDING IN THE CLUSTER
Zhu Xiaoya	Peoples' Friendship University of Russia	RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF CHINESE FOLK MUSIC FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION
Ferah Diba İZGİ	Postdam Üniversity	The Asymmetry of Love: Ethical Subjectivity and the Face of the Other in Levinasian Thought

CONTENTS

AUTHOR(s)	TITLE	PAGE NO
Rabiya SÖNMEZ, Sedef CANBAZOĞLU BİLİCİ	**AN ANALYSIS OF ASTRONOMY CONTENT IN THE "SCIENCE FOR CHILDREN" MAGAZINE IN TERMS OF THE SCIENCE CURRICULUM AND SCIENTIFIC PROCESS SKILLS**	**1**
Büşra KOÇ	**THE USE OF DIGITAL PLATFORMS IN THE AGS PREPARATION PROCESS AND THEIR IMPACT ON ACADEMIC ACHIEVEMENT**	**3**
Ersin ATEŞ	**THE USE OF TABLETS AND MOBILE APPLICATIONS IN THE EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS: A CASE STUDY**	**5**
Büşra KOÇ	**ANALYSIS OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE POLICY DOCUMENT IN EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF EDUCATION MANAGEMENT**	**7**
Aygun Ahmadova Shukur kızı	**THE ROLE OF ABDULLA SHAIQ IN THE DEVELOPMENT OF EFFECTIVE EDUCATION(THE IDEA AND CONTENT OF THE WORKS "VAZIFE" AND "KHASAY")**	**13**
Ersin ATEŞ	**TECHNOLOGY-SUPPORTED LEARNING PROCESSES AT HOME: EXPERIENCES OF PARENTS OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS**	**18**
Ulduz Farhad Kahramanova	**THE CONCEPT OF TURKISM OF THE NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV**	**20**
Könül Ələddin qızı Məmmədova	**ŞAGİRDLƏRƏ CÜMLƏ ÜZVLƏRİNİN ÖYRƏDİLMƏSİ YOLLARI**	**24**
Sümeyye Altın, Yasin Acar	**DETERRENT EFFECT OF TAX PENALTIES ON TAX EVASION; A TURKEY-GERMANY COMPARISON**	**26**
Zeynep KILIÇ	**THE DAYS OF REPENTANCE WITH THE TRUE PROMISE IDEOLOGICAL AND THEOLOGICAL DISCOURSE**	**35**

Nigar CANBULAT	CHANGES AND ANOMALIES IN TEMPERATURE AND PRECIPITATION CHARACTERISTICS IN THE MEDITERRANEAN AND AEGEAN REGIONS	48
Melda GÖKTAŞ ÇİÇEK	JUNG'UN ARKETİPLERİ ÜZERİNDEN DEXTER DİZİSİ İNCELEMESİ	50
Nigar CANBULAT	INVESTIGATION OF DROUGHT CONDITIONS IN THE MARMARA REGION USING DIFFERENT INDICES	51
BİROL AZAR	İCRALARI ESNASINDA TÜRKÜLERE EKLENEN TOPLUMSAL BİLİNÇDIŞI UMSURLARI	53
Emel YILMAZ	A SEMIOTIC ANALYSIS OF IDENTITY, AUTHORITY, AND GENDER IN THE FILM *KOMISER ŞEKSPIR*	54
Selin Aysel	WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE	64
Özgür DEMİRTAŞ, Funda SEZER	THE EFFECT OF INSTITUTIONAL QUALITY PARAMETERS AND TARGETED GREEN HOSPITAL CONCEPT ON THE PERCEPTION OF INSTITUTIONAL STRUCTURE: A FIELD STUDY	65
Doğukan YILDIZ, Recep Faruk KASIM, Hüseyin BAYRAM	MEASUREMENT OF COMPONENT TEMPERATURES AS A RESULT OF CLOSING WORK TO PREVENT DUSTING IN THE ENGINE ROOM	69
Engin Süleyman SİMOOĞLU, Mehmet DUMAN	EXAMINATION OF SCIENTIFIC RESEARCH CONDUCTED ON LAW NO. 7405 IN TERMS OF ITS REFLECTION ON SPORTS CLUBS	79
Can ÇELİKTAŞ	ELDERLY CARE STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS AGING AND DETERMINING FACTORS: KORKUT ATA UNIVERSITY EXAMPLE	81
Evrim Öykü ONAY, Cemal Varol TOK	AGE DETERMINATION IN THE POPULATION OF *LYCIASALAMANDRA ATIFI* (BAŞOĞLU, 1967)	83
NUR KISA , FATMA ŞAYAN POYRAZ , BANU MANSUROĞLU	EVALUATION OF ANTIOXIDANT AND CYTOTOXIC EFFECTS OF HESPERETIN AND TAURINE	85

	COMBINATION THERAPY IN MCF-7 BREAST CANCER CELL	
Ümmüye Nur TÜZÜN, Mustafa ULUBAY	A GENERAL OVERVIEW ON DRUG TERATOGENESIS	87
Fatimə Allahverdiyeva	QƏRBİ AZƏRBAYCAN TOPONİMLƏRİ: TARİXİ-MƏDƏNİ DƏYƏRLƏR VƏ ETNO-COĞRAFİ YADDAŞ	89
Asgarova Ganira Ali gizi	ABOUT SOME LEXICAL UNITS USED IN THE DIALECTS AND ACCENTS OF AZERBAIJAN	92
Rizazade Leyla Babek qizi	FASHION OF AZERBAIJAN: A FUSION OF HERITAGE AND CONTEMPORARY TRENDS	97
Rəsmiyyə Nəriman qızı Mahmudova	THE ART OF PAINTING-EXPRESSION OF THOUGHT AND EMOTION WITH COLORS	101
RƏSMİYYƏ NƏRİMAN QIZI MAHMUDOVA	FAMOUS FEMALE PAINTERS OF AZERBAIJAN	104
EMİL RAUL OĞLU AĞAYEV	METHODS OF STUDENT ASSESSMENT IN THE TEACHING METHODOLOGY OF FINE ARTS SUBJECT	108
MƏMMƏDOVA ESMİRA FƏRHAD QIZI	USING THE METHOD OF COMPARISON IN THE DEVELOPMENT OF ORAL SPEECH	111
Rəhilə HÜMMƏTOVA	AZƏRBAYCAN DİLİNİN İNTEQRATİV ƏSASLI TƏDRİSİNDƏ LİNQVİSTİK TƏHLİLİN ROLU	117
ŞAHİSMAYIL İSMAYILOV NAMAZ OĞLU	CUMHURBAŞKANI İLHAM ALİYEV DÖNEMİ VE İKİ ÜLKE ARASINDA KÜLTÜREL İLİŞKİLER	119
Aynurə ƏSGƏROVA	HEYDƏR ƏLİYEV FONDUNUN DƏSTƏYİ İLƏ TƏŞKİL OLUNAN SƏRGİLƏRİN MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI DİALOQDA ROLU	122
Ramil CALİLOV Yegana HUSEYNLİ	GENEL SAĞLIK SİGORTASI REFORMLARININ AZERBAYCAN SAĞLIK SİSTEMİNE ETKİSİ: DIFFERENCE-IN-DIFFERENCES YAKLAŞIMI	127
Lale MUSAYEVA	ORGANIZATION AND METHODOLOGICAL FEATURES OF AZERBAIJAN LANGUAGE LESSONS IN VIRTUAL CLASSROOMS	128

Elman Quliyev	THE ROLE OF OMER SEIFADDIN THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH STORY GENRE	130
Naseem AKHTER	THE UNTOLD STORY OF HAZRAT HAFSA: A PILLAR IN QURANIC HISTORY	133
İrına-Ana DROBOT	DAG HAMMARSKJÖLD: PHILOSOPHICAL HAIKU POEMS	134
Naseem AKHTER	STORIES OF FEMALE LEADERS IN ISLAMIC HISTORY	138
İrına-Ana DROBOT	ARE WE STORY TELLERS DUE TO OUR HUMAN NATURE?	139
Khalmatjanova Gulchexra Djurabaevna	TREND MODELS DEFINED ON THE BASIS OF MULTI-FACTOR BONDING IN THE CLUSTER	142
Zhu Xiaoya	RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF CHINESE FOLK MUSIC FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL COMMUNICATION	153
Ferah Diba İZGİ	The Asymmetry of Love: Ethical Subjectivity and the Face of the Other in Levinasian Thought	154

AN ANALYSIS OF ASTRONOMY CONTENT IN THE "SCIENCE FOR CHILDREN" MAGAZINE IN TERMS OF THE SCIENCE CURRICULUM AND SCIENTIFIC PROCESS SKILLS

BİLİM ÇOCUK DERGİSİNDEKİ ASTRONOMİ İÇERİKLERİNİN FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA VE BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Rabiya SÖNMEZ[1], Sedef CANBAZOĞLU BİLİCİ[2]

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, 0009-0002-6167-1732

[2]Prof.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı,

0000-0001-7395-6984

Özet

Fen eğitiminin temel hedeflerinden biri fen okuryazarı bireyler yetiştirilmesidir. Bu bağlamda, öğrencilerin fen okuryazarlığının boyutlarından biri olan bilimsel süreç becerilerini kazanmaları da önem taşımaktadır. Okul dışı öğrenme kaynakları arasında yer alan popüler bilim dergileri, bilimsel bilgilerin öğrencilere ulaşmasında etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de TÜBİTAK tarafından yayımlanan *Bilim Çocuk* dergisinin 2018–2023 yılları arasında yayımlanan sayılarındaki astronomi içeriklerinin; Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı öğrenme çıktıları ve bilimsel süreç becerileri açısından sistematik olarak incelenmesidir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Belirtilen yıllara ait toplam 312 astronomi konulu etkinlik ve metin, "içerik inceleme formu" aracılığıyla kodlanarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda Bilim Çocuk dergisindeki astronomi içeriklerinin özellikle 7.sınıf öğretim programının öğrenme çıktılarıyla örtüştüğü ve bilimsel süreç becerilerini (özellikle gözlem yapma, sınıflama, veri kaydetme, model oluşturma) desteklediği belirlenmiştir. Ayrıca dergi içeriklerinde 2018 yılından itibaren astronomi içeriklerinin sayısında artış gözlemlenmiş ve içeriklerin Güneş Sistemi ve Ötesi, Güneş ve Ay Tutulmaları, Yıldızlar ve Galaksiler, Uzay Araştırmaları gibi tematik alanlarda yoğunlaştığı görülmüştür. Sonuç olarak, *Bilim Çocuk* dergisi, astronomi öğretiminde hem öğretmenler hem de öğrenciler için değerli bir informal öğrenme kaynağı olmasının yanı sıra, güncel konular içermesi, kolay ulaşılabilir olması özellikleriyle etkili bir bilim iletişimi aracı olarak da değerlendirilebilir. Popüler bilim içeriklerinin fen bilimleri derslerinde öğretim programında doğrultusunda sistematik biçimde kullanılması, öğrencilerin bilimsel süreç becerilerinin gelişimine ve fen okuryazarlığına anlamlı katkılar sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Popüler bilim, Bilim Çocuk dergisi, astronomi, bilimsel süreç becerileri

Abstract

One of the main objectives of science education is to raise scientifically literate individuals. In this context, it is important for students to acquire scientific process skills, which are among the dimensions of scientific literacy. Among out-of-school learning resources, popular science magazines are considered effective tools for disseminating scientific knowledge to students. The aim of this study is to systematically examine the astronomy content published in the

Science for Children magazine by TÜBİTAK between 2018 and 2023 in terms of learning outcomes in the Science Curriculum and scientific process skills. The study employed the document analysis method, one of the qualitative research designs. A total of 312 astronomy-themed activities and texts published during the specified years were coded using a "content analysis form" and examined through content analysis techniques. The results indicate that the astronomy content in Science for Children is particularly aligned with the learning outcomes of the 7th-grade science curriculum and supports the development of scientific process skills such as observation, classification, data recording, and model construction. Additionally, an increasing trend in astronomy-related content has been observed since 2018, with a concentration on thematic areas such as the Solar System and Beyond, Solar and Lunar Eclipses, Stars and Galaxies, and Space Exploration. In conclusion, Science for Chidren can be considered a valuable informal learning resource for both teachers and students in astronomy education. Moreover, its up-to-date content and accessibility make it an effective tool for science communication. The systematic integration of popular science content into science classes in alignment with the curriculum can meaningfully contribute to students' development of scientific process skills and scientific literacy.

Keywords: Popular science, *Science for Children* magazine, astronomy, scientific process skills

THE USE OF DIGITAL PLATFORMS IN THE AGS PREPARATION PROCESS AND THEIR IMPACT ON ACADEMIC ACHIEVEMENT

AGS HAZIRLIK SÜRECİNDE DİJİTAL PLATFORMLARIN KULLANIMI VE AKADEMİK BAŞARIYA ETKİSİ

Büşra KOÇ[1],

[1]**Arş.Gör. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Yönetimi,**

0000-0002-0865-1591

Özet

Günümüz eğitim ortamları, dijitalleşmenin etkisiyle köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Özellikle sınavlara hazırlık süreçlerinde öğrencilerin bilgiye erişim biçimleri, öğrenme stratejileri ve motivasyon kaynakları dijital araçlar doğrultusunda yeniden şekillenmiştir. Bu bağlamda, KPSS'nin yerine öğretmenlik mesleğine geçişte belirleyici hâle gelen Akademi Giriş Sınavı (AGS), adaylar için hem akademik hem de psikolojik açıdan yoğun bir hazırlık sürecini beraberinde getirmektedir. Bu süreçte YouTube, Udemy, EBA, Tonguç Kampüs, Kunduz gibi dijital platformlar öğrenciler tarafından yoğun olarak tercih edilmekte; bu platformlar geleneksel dershane sistemlerinin yerini almaktadır. Ancak, söz konusu platformların öğrenme süreçlerine ve sınav başarısına etkisine ilişkin öğrenci deneyimlerinin kapsamlı biçimde değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmanın amacı, AGS'ye hazırlanan üniversite son sınıf öğrencilerinin dijital eğitim platformlarını hangi amaçlarla ve nasıl kullandıklarını, bu süreçte yaşadıkları deneyimleri ve dijital içeriklerin algılanan akademik başarıya etkisini nitel bir bakış açısıyla incelemektir. Araştırma, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde öğrenim gören ve dijital kaynakları aktif biçimde kullanan 15 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) yaklaşımı benimsenmiş; veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş, elde edilen temalar katılımcı ifadeleriyle desteklenmiştir. Araştırma bulgularının, dijital platformların öğrenme sürecindeki işlevselliğini, öğrencilerin dijitalleşme temelli motivasyon ve öz düzenleme becerilerini nasıl etkilediğini ortaya koyması beklenmektedir. Ayrıca, eğitim yöneticilerine, öğretmenlere ve dijital içerik geliştiricilere politika ve uygulama önerileri sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akademi Giriş Sınavı (AGS), dijital öğrenme platformları, dijital eğitim.

Abstract

Today's educational environments have undergone a radical transformation due to the impact of digitalisation. In particular, students' access to information, learning strategies and sources of motivation during exam preparation processes have been reshaped in line with digital tools. In this context, the Academy Entrance Exam (AGS), which has become decisive in transitioning to the teaching profession in place of the KPSS, requires candidates to undergo an intensive preparation process, both academically and psychologically. During this process, digital platforms such as YouTube, Udemy, EBA, Tonguç Kampüs, and Kunduz are heavily preferred by students; these platforms are replacing traditional tutoring systems. However, there is a need for a comprehensive evaluation of student experiences regarding the impact of these platforms on learning processes and exam success. The aim of this study is to examine, from a qualitative perspective, how university seniors preparing for the AGS use digital education platforms, the

experiences they encounter during this process, and the perceived impact of digital content on academic success. The research was conducted with 15 students studying at Hatay Mustafa Kemal University who actively use digital resources. The phenomenological approach was adopted from qualitative research designs, and a semi-structured interview form was used as the data collection tool. The data were analysed using content analysis, and the themes obtained were supported by participant statements. The research findings are expected to reveal how digital platforms function in the learning process and how they affect students' digitalisation-based motivation and self-regulation skills. Additionally, the study aims to provide policy and practice recommendations to education administrators, teachers, and digital content developers.

Keywords: Academic Entrance Exam (AGS), digital learning platforms, digital education.

THE USE OF TABLETS AND MOBILE APPLICATIONS IN THE EDUCATION OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS: A CASE STUDY

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMİNDE TABLET VE MOBİL UYGULAMALARIN KULLANIMI: BİR DURUM ÇALIŞMASI

Ersin ATEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0001-7748-5980

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde tablet ve mobil uygulamaların kullanımına ilişkin öğretmen deneyimlerini ve görüşlerini derinlemesine incelemektir. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği çalışmada, durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır. Veriler, İstanbul ilindeki farklı özel eğitim kurumlarında görev yapan 8 özel eğitim öğretmeni ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır.

Görüşmelerde, öğretmenlerin tablet ve mobil uygulamaları hangi amaçlarla kullandıkları, bu teknolojilerin öğrencilerin akademik, sosyal ve iletişim becerilerine katkıları, kullanım kolaylıkları ile karşılaşılan sınırlılıklar ve uygulamadaki zorluklara dair görüşleri ele alınmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle incelenmiş ve dört ana tema ortaya çıkarılmıştır: (1) Öğrenme Sürecini Destekleyici Dijital Araçlar, (2) Motivasyon ve Katılımın Artırılması, (3) Bireysel Farklılıklara Uygun İçerik Sunumu, (4) Teknik ve Pedagojik Kısıtlılıklar. Bulgular, öğretmenlerin tablet ve mobil uygulamaları özellikle dikkat süresini artırma, tekrar ve pekiştirme sağlama, görsel destek sunma açısından etkili bulduklarını göstermiştir. Bununla birlikte, uygulama seçiminde pedagojik uyum ve içerik güvenilirliği konularında destek ihtiyacına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, cihaz eksiklikleri, internet bağlantı sorunları ve öğretmenlerin teknoloji kullanımı konusundaki yeterlikleri gibi faktörler, etkili kullanımın önündeki başlıca engeller olarak belirlenmiştir.

Araştırma, özel gereksinimli öğrenciler için mobil teknolojilerin etkili biçimde kullanılabilmesi adına öğretmenlerin dijital yeterliklerinin geliştirilmesi, nitelikli içeriklerin artırılması ve altyapı desteğinin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli öğrenciler, mobil uygulamalar, tablet, özel eğitim, öğretmen görüşleri.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine in depth the experiences and perspectives of teachers regarding the use of tablets and mobile applications in the education of students with special needs. The research adopted a qualitative approach and was designed using a case study pattern. Data were collected through semi-structured interviews conducted with eight special education teachers working in various special education institutions in Istanbul.

The interviews explored the purposes for which teachers use tablets and mobile applications, the contributions of these technologies to students' academic, social, and communication skills, ease of use, encountered limitations, and implementation challenges. The collected data were analyzed using thematic analysis, resulting in the identification of four main themes: (1) Digital Tools Supporting the Learning Process, (2) Enhancing Motivation and Engagement, (3)

Providing Content Adapted to Individual Differences, and (4) Technical and Pedagogical Limitations.

Findings revealed that teachers found tablets and mobile applications particularly effective in increasing attention span, supporting repetition and reinforcement, and providing visual aids. However, the study also highlighted the need for support in selecting applications that align pedagogically and offer reliable content. Additionally, lack of devices, internet connectivity issues, and teachers' limited competencies in using technology were identified as major barriers to effective implementation.

The study emphasizes that, for mobile technologies to be used effectively in the education of students with special needs, it is essential to enhance teachers' digital competencies, increase the availability of high-quality content, and provide adequate infrastructural support.

Keywords: Students with special needs, mobile applications, tablets, special education, teacher perspectives.

ANALYSIS OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE POLICY DOCUMENT IN EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF EDUCATION MANAGEMENT
EĞİTİMDE YAPAY ZEKÂ POLİTİKA BELGESİNİN EĞİTİM YÖNETİMİ AÇISINDAN ANALİZİ

Büşra KOÇ[1],

[1]**Arş.Gör. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Yönetimi,0000-0002-0865-1591**

Özet

Günümüzde yapay zekâ teknolojilerinin eğitim alanındaki etkisi giderek artmakta ve bu teknolojilerin stratejik bir biçimde eğitime entegre edilmesi, ulusal politika belgeleriyle yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de hazırlanmış olan "Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (2025–2029)", dijital dönüşüm sürecine yönelik kapsamlı bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada, söz konusu politika belgesi eğitim yönetimi ilkeleri açısından ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı, bu politika belgesinin eğitim yönetiminin temel ilkeleriyle ne ölçüde örtüştüğünü ve uygulamada ne kadar gerçekleştirilebilir olduğunu değerlendirmektir. Nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizi yöntemi benimsenerek, politika döngüsü modeli çerçevesinde belgenin içeriği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, politika belgesinin insan merkezlilik, kapsayıcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, etik yönetişim ve sürdürülebilirlik gibi çağdaş eğitim yönetimi ilkelerine dayandığını göstermektedir. Bu politika belgesi Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi doğrultusunda stratejik bir vizyon ve uzun vadeli bir eylem planı ortaya koymakta, yapay zekâ teknolojilerinin eğitime entegrasyonunu çok paydaşlı bir yönetişim anlayışıyla ele almaktadır. Belge kapsamındaki 15 politika maddesi ve 40 eylem adımı, öğretmen eğitiminden veri altyapısının güçlendirilmesine kadar çeşitli alanları kapsamaktadır. Uluslararası bağlamda da değerlendirildiğinde, belgenin OECD ve UNESCO gibi kuruluşların yapay zekâ uygulamalarında öne çıkardığı etik yönetişim ilkeleriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi, eğitimde dijital dönüşümü yönetebilmek için gerekli kuramsal temelleri büyük ölçüde karşılayan kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu belgenin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin yapay zekâ okuryazarlığının artırılması, altyapı yatırımlarının sürekliliği ve politika uygulama süreçlerinin sürekli izlenip değerlendirilmesi kritik önemdedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim yönetimi ilkeleri, politika döngüsü modeli, dijital dönüşüm, etik yönetişim.

Abstract

Today, the impact of artificial intelligence technologies in the field of education is increasing, and these technologies need to be strategically integrated into education and guided by national policy documents. In this context, the 'Artificial Intelligence Policy Document and Action Plan for Education (2025–2029)' prepared in Turkey serves as a comprehensive roadmap for the digital transformation process. In this study, the aforementioned policy document was analysed in detail in terms of educational management principles. The aim of the research is to assess the extent to which this policy document aligns with the fundamental principles of education management and how feasible it is in practice. Using the document analysis method, a qualitative research method, the content of the document was examined within the framework of the policy cycle model. The findings show that the policy document is based on

contemporary education management principles such as human-centredness, inclusiveness, transparency, accountability, ethical governance and sustainability. This policy document presents a strategic vision and long-term action plan in line with the Turkey Century Education Model and the National Artificial Intelligence Strategy, addressing the integration of artificial intelligence technologies into education with a multi-stakeholder governance approach. The 15 policy items and 40 action steps outlined in the document cover various areas, from teacher training to strengthening data infrastructure. When evaluated in an international context, the document is found to be consistent with the ethical governance principles highlighted by organisations such as the OECD and UNESCO in their artificial intelligence applications. In conclusion, the Artificial Intelligence in Education Policy Document provides a comprehensive framework that largely meets the theoretical foundations necessary to manage digital transformation in education. For the successful implementation of this document, it is critical to increase teachers' artificial intelligence literacy, ensure the continuity of infrastructure investments, and continuously monitor and evaluate policy implementation processes.

Keywords: Education management principles, policy cycle model, digital transformation, ethical governance.

1. GİRİŞ

Günümüzde dijital dönüşüm, küresel ölçekte eğitim sistemlerinin yapısını, işleyişini ve yönetim anlayışını köklü biçimde değiştirmektedir (Selwyn, 2016; Williamson & Hogan, 2020). Dijital teknolojilerin merkezinde konumlanan yapay zekâ (YZ) uygulamaları, yalnızca öğretim ve öğrenme süreçlerini değil, aynı zamanda eğitim yönetimi, karar verme, kaynak tahsisi ve izleme-değerlendirme gibi yönetsel alanları da dönüştürmektedir (Luckin, 2016; Holmes et al., 2022). Bu bağlamda, eğitimde yapay zekâ temelli politikaların geliştirilmesi ve uygulanması, yönetimsel sürdürülebilirlik ve etik yönetişim açısından kritik bir önem taşımaktadır (OECD, 2021; UNESCO, 2023).

Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan **"Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (2025–2029)"**, Türkiye'nin eğitim sisteminde dijitalleşme sürecini, etik, insan merkezli ve sürdürülebilir bir temelde yapılandırma amacı taşımaktadır (MEB, 2024). Belge, eğitim yönetimi alanında şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, etkililik ve insan haklarına duyarlılık gibi temel yönetsel ilkelerle örtüşen bir stratejik yönelim sunmaktadır (Aypay, 2023; Arslan & Dönmez, 2023). Aynı zamanda politika döngüsü modelinin aşamaları olan sorun tanımı, politika formülasyonu, uygulama, değerlendirme ve yeniden yapılandırma süreçlerini dikkate alarak bütüncül bir yol haritası çizmektedir (Howlett, Ramesh & Perl, 2009; Sabatier & Weible, 2014). Bu çalışma, söz konusu politika belgesini eğitim yönetimi literatürü çerçevesinde ele alarak, yapay zekâ temelli eğitim politikalarının planlanması, uygulanması ve izlenmesine yönelik yönetsel kapasiteyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, dijital dönüşümün eğitime yansıyan yönleri, eğitim yöneticilerinin bu dönüşüme ilişkin rolleri ve karşılaştıkları etik-sosyal sorumluluklar da ayrıca tartışılmaktadır (Fullan, 2021; Dede, 2020).

1.1. Kuramsal Çerçeve

Eğitim yönetimi, eğitimin tüm organizasyonel yapısını şekillendiren ve sürdürülebilirliğini sağlayan bir dizi temel işlevi içermektedir. Bu işlevler; eğitim sistemlerinin etkili bir biçimde planlanması, kurumsal yapıların oluşturulması ve organize edilmesi, liderlik rollerinin tanımlanarak etkili yönetsel rehberlik sağlanması, uygulama süreçlerinin yürütülmesi ve eğitimsel çıktılar ile süreçlerin sürekli olarak denetlenmesi gibi aşamaları kapsamaktadır. Etkili bir eğitim yönetimi için bu işlevlerin her biri, belirli yönetsel ilkelere dayanarak gerçekleştirilmelidir. Bu ilkeler arasında şeffaflık, yani yönetsel kararların açık ve anlaşılır biçimde paylaşılması; hesap verebilirlik, yani alınan kararların sonuçlarının izlenmesi ve

sorumluluğun paylaşılması; etik değerlere bağlılık, yani kararların adalet, dürüstlük ve toplumsal fayda ilkeleri doğrultusunda alınması; insan merkezlilik, yani tüm uygulamaların öğrenci ve eğitim paydaşlarının ihtiyaçlarını gözetmesi; katılımcılık, yani karar alma süreçlerine tüm paydaşların etkin şekilde dâhil edilmesi ve süreklilik, yani uygulamaların uzun vadeli ve sürdürülebilir olması yer almaktadır (Bush, 2011; Hoy & Miskel, 2012).

Bu bağlamda, eğitim politikalarının analizinde yararlanılan önemli teorik çerçevelerden biri olan politika döngüsü modeli, politika üretim sürecini sistematik ve aşamalı bir yapıyla ele almaktadır. Jann ve Wegrich'in (2007) tanımladığı bu model, politika sürecini dört temel evrede ele alır: tasarım (problemlerin tanımlanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi), uygulama (kararların eyleme dönüştürülmesi), izleme (uygulamaların sonuçlarının takip edilmesi) ve değerlendirme (uygulamaların etkilerinin analiz edilerek geri bildirim sağlanması). Bu model, eğitim alanında geliştirilen politikaların yalnızca metin düzeyinde değil, uygulama süreçleri ve sonuçları itibarıyla da değerlendirilmesini sağlayarak, politika geliştirme döngüsünün bütüncül ve işlevsel bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır.

Bu literatür çerçevesinde çalışmanın temel araştırma soruları şunlardır:

1. Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi, eğitim yönetiminin temel ilkeleriyle ne ölçüde örtüşmektedir?

2. Belgedeki stratejik hedefler ve eylem planları, politika döngüsü modeli bağlamında neler içermektedir?

Bu elde edilen bulgular, eğitim politikası ve uygulamalarına dönük öneriler geliştirmek amacıyla analiz edilecektir.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi (belgesel tarama) yöntemiyle yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, sosyal olguların doğal bağlamında derinlemesine anlaşılmasını amaçlayan, yoruma açık verilerle çalışmayı temel alan araştırma türlerindendir (Merriam, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2022). Doküman analizi ise mevcut belgelerin sistematik bir biçimde incelenmesini ve bu belgeler aracılığıyla araştırma sorularına yanıt aramayı amaçlar (Bowen, 2009). Bu yöntem, geçmişte oluşturulmuş metinler, resmi raporlar, politika belgeleri ve strateji dökümanları gibi yazılı kaynaklar üzerinden veri toplama ve analiz yapma sürecini kapsar.

Bu bağlamda araştırmanın temel veri kaynağını Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürürlüğe konan Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (2025-2029) oluşturmaktadır. Belge, Cumhurbaşkanlığı vizyonu ve 11. Kalkınma Planı çerçevesinde, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü koordinasyonunda hazırlanmıştır. Söz konusu belge, Türkiye'de yapay zekâ teknolojilerinin eğitim sistemine entegrasyonuna ilişkin stratejik yaklaşımları, politika hedeflerini ve uygulama adımlarını kapsamlı biçimde içermektedir.

Veri analizi sürecinde, belge içerikleri tematik analiz yoluyla incelenmiş ve politika döngüsü modeli (tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme) temel alınarak kodlanmıştır. Tematik analiz, nitel verilerin içerdiği anlam örüntülerinin ortaya çıkarılmasına olanak tanıyan esnek ve sistematik bir analiz sürecidir (Braun & Clarke, 2006). Ayrıca belgede yer alan yönetim ilkeleri ve stratejik ifadeler, eğitim yönetiminin temel ilkeleriyle (şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, insan merkezlilik, etik değerler) karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Bu süreçte, verilerin geçerlik ve güvenirliğini artırmak amacıyla betimsel kodlamaların ardından çıkarımsal yorumlamalar yapılandırılmıştır.

3. BULGULAR

Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı'nda yer alan temel ilkeler; insan onuruna saygı, şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik yönetişim ilkeleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Belgenin altıncı sayfasında yer alan "yapay zekâ teknolojilerinin kullanımında insan haklarını önceleyen bir yaklaşım benimsenmiştir" ifadesi, insan merkezli yönetim anlayışının doğrudan bir yansımasıdır. Ayrıca veriye dayalı karar alma süreçlerine yapılan vurgu, hesap verebilirlik ve izlenebilirlik ilkeleriyle bütünleşmekte ve eğitim yönetiminde etik duyarlılığı artırmayı amaçlamaktadır.

Belgede yer alan 15 politika maddesi ve 40 eylem adımı, eğitim yönetiminin birçok boyutunu kapsamaktadır. Etik kuralların oluşturulması, yapay zekâ kararlarının denetlenebilir olması, öğrenciler, öğretmenler ve velilere yönelik yapay zekâ okuryazarlığını geliştirecek programlar, öğretmenlerin dijital pedagojik yeterliklerini artırmaya yönelik hizmet içi eğitimler, uluslararası iş birlikleri ile küresel düzeyde deneyim paylaşımı, yapay zekâ içeriğiyle zenginleştirilmiş ders programları ve yeni öğretim modelleri gibi adımlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Ayrıca, büyük veri analizine dayalı karar destek sistemleri, özel eğitim gereksinimi olan bireyler için geliştirilecek erişilebilirlik çözümleri de belge kapsamında planlanan yenilikler arasındadır. Yayınlanan belge, kamu, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının sürece aktif katılımına vurgu yaparak, çok paydaşlı yönetişim anlayışını benimsemektedir. Öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin alınacağı danışma kurullarının oluşturulması, tabana dayalı katılımcı bir yönetim modeli önerisini desteklemektedir. Bu yönüyle belge, demokratik liderlik ilkelerine dayalı karar alma süreçlerini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Politika belgesi sadece ideal hedefleri ortaya koymakla kalmayıp, bunların sahada uygulanabilirliğini sağlamak için somut stratejik adımlar da içermektedir. Ancak uygulama aşamasında çeşitli zorlukların ortaya çıkabileceği öngörülmektedir. Öğretmen ve yönetici direnci, altyapı eksiklikleri ve dijital uçurum, veri güvenliği sorunları, algoritmik önyargılar, sürdürülebilirlik ve maliyet gibi konular, uygulamanın başarısını etkileyebilecek temel engeller arasında yer almaktadır. Bu nedenle belge, sürekli izleme ve değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesini ve gerektiğinde politika revizyonlarının yapılmasını önermektedir. Uluslararası düzeyde uyum sağlamak amacıyla, OECD'nin Yapay Zekâ İlkeleri ve UNESCO'nun Etik Yapay Zekâ İlkeleri doğrultusunda bir yapı oluşturulmuştur. Mahremiyetin korunması, algoritmik şeffaflık ve etik gözetimin sağlanması gibi unsurlar, Türkiye'nin eğitimdeki dijital dönüşüm politikalarının yalnızca ulusal değil, aynı zamanda küresel değerlerle de örtüştüğünü göstermektedir. Bu durum, eğitim yöneticileri açısından uluslararası iş birlikleri geliştirme potansiyelini güçlendirmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmanın bulguları, *Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (2025–2029)*'nın eğitim yönetimi açısından stratejik yönelime, etik temellere ve insan merkezli bir yaklaşıma dayandığını ortaya koymaktadır. Belge, yapay zekâ teknolojilerinin eğitim sistemine entegrasyonunu yalnızca teknolojik bir yenilik değil; aynı zamanda yönetsel, pedagojik ve toplumsal yeniden yapılanma süreci olarak değerlendirmekte ve bu yönüyle çok katmanlı bir politika yaklaşımı benimsemektedir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024). Belgede yer verilen yönetim ilkeleri, çağdaş eğitim yönetimi literatüründe vurgulanan şeffaflık, hesap verebilirlik, etik yönetişim, katılımcılık ve insan merkezlilik gibi temel esaslarla örtüşmektedir (Bush, 2011; Hoy & Miskel, 2012). Özellikle, "veriye dayalı, şeffaf ve izlenebilir karar alma süreçlerinin" önemine yapılan vurgu, eğitim yöneticilerinin hesap verebilirlik ve izlenebilirlik sorumluluğunu güçlendirmektedir. Bununla birlikte, "insan onurunu ve haklarını önceleyen" yapay zekâ uygulamaları çağrısı, insan merkezli yönetsel anlayışla tutarlılık göstermektedir. Politika döngüsü perspektifiyle incelendiğinde, bu belge tasarımdan uygulamaya, uygulamadan

izleme ve değerlendirmeye kadar tüm aşamaları içeren bütüncül bir yapıya sahiptir (Jann & Wegrich, 2007).

Belgede yer alan 15 politika maddesi ve 40 eylem adımı, eğitim yöneticilerine stratejik planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerinde yön gösterici olabilecek kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Bu yapı, eğitim sisteminde yapay zekâ destekli araçların yalnızca öğretim süreçlerine değil, karar verme ve yönetişim mekanizmalarına da entegre edilmesini hedeflemektedir. Ancak bu stratejik hedeflerin sahada etkili biçimde uygulanabilmesi için yalnızca üst politika metinlerine değil, uygulamaya yönelik çok düzeyli ve sistematik yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Özellikle eğitim yöneticilerinin teknoloji liderliği kapasitelerinin güçlendirilmesi, okul temelli karar alma süreçlerinin katılımcı yapılarla desteklenmesi ve etik denetim mekanizmalarının işletilmesi, politikanın sahada anlamlı karşılık bulmasını sağlayacaktır (Yıldırım & Şimşek, 2022; Bowen, 2009). Bu kapsamda, bazı kritik öneriler geliştirilmiştir:

Öğretmenlerin dijital pedagojik yeterliklerinin artırılması konusunda, Eğitimde yapay zekâ uygulamalarının başarısı, öğretmenlerin bu teknolojileri anlaması ve etkili bir şekilde kullanabilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle öğretmenlere yönelik sürekli ve güncel içerikli hizmet içi eğitim programları düzenlenmeli, özellikle dijital pedagojik yetkinliklere odaklanan modüller oluşturulmalıdır. **Yöneticilerin stratejik liderlik rollerinin güçlendirilmesi konusunda,** Okul yöneticilerinin yapay zekâ uygulamalarıyla ilgili liderlik kapasiteleri artırılmalıdır. Bu bağlamda eğitim yönetimi programlarında teknoloji liderliği, dijital etik, veri temelli karar alma gibi içerikler yaygınlaştırılmalıdır. **Eylemlerin etkisine yönelik izleme ve değerlendirme sistemlerinin kurulması konusunda,** Politika belgesinde yer alan hedeflerin uygulamadaki karşılıklarını değerlendirmek için izleme ve değerlendirme göstergeleri oluşturulmalı; bu göstergeler doğrultusunda periyodik analizler yapılmalı ve gerektiğinde politika revizyonları gerçekleştirilmelidir.

Altyapı yatırımlarının sürdürülebilirliği konusunda, Okullarda yapay zekâ uygulamalarının etkin şekilde hayata geçirilebilmesi için teknolojik altyapının tüm okullarda eşit biçimde güçlendirilmesi gerekmektedir. Donanım, yazılım ve internet erişimi gibi unsurlar sürdürülebilir bir planlamayla desteklenmelidir. **Yerel ve Okul Temelli Paydaş Katılımının Artırılması konusunda,** Politika düzeyinde önerilen çok paydaşlı yönetişim modeli, yerel düzeyde de uygulanmalıdır. Okul müdürleri, öğretmenler, veliler ve öğrencilerin görüşlerinin karar alma süreçlerine dâhil edileceği mekanizmalar geliştirilmelidir. **Uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi konusunda,** OECD ve UNESCO ilkeleriyle uyumlu yapıların sadece metin düzeyinde değil, uygulamada da karşılık bulabilmesi için Türkiye'nin uluslararası ağlarla aktif iş birliği içinde olması teşvik edilmelidir. Bu sayede hem karşılaştırmalı analizler yapılabilir hem de iyi örnekler yerelleştirilerek uygulamaya geçirilebilir. Sonuç olarak, Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi eğitim yönetimi açısından önemli bir stratejik açılım sunmaktadır. Ancak bu belgenin etkili biçimde uygulanabilmesi, yalnızca teknolojik yatırımlarla değil, insan kaynağının güçlendirilmesi, yönetişim süreçlerinin katılımcı ve şeffaf hâle getirilmesi ve politika döngüsünün tüm aşamalarının dinamik biçimde işletilmesiyle mümkün olacaktır.

5. KAYNAKLAR

Arslan, M., & Dönmez, B. (2023). Eğitim sisteminde dönüşüm ve Türkiye Maarif Modeli üzerine değerlendirme. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 12*(1), 23–38.

Aypay, A. (2023). Türkiye Yüzyılı ve eğitimde dönüşüm: Yeni paradigmalar ışığında eğitim politikaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 12*(2), 15–28.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Bush, T. (2011). *Theories of educational leadership and management* (4th ed.). SAGE Publications.

Dede, C. (2020). The role of emerging technologies for learning in a global context. In *Learning in the 21st Century* (pp. 17–33). Springer.

Fullan, M. (2021). *The right drivers for whole system success*. Centre for Strategic Education.

Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2022). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Center for Curriculum Redesign.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2012). *Educational administration: Theory, research, and practice* (9th ed.). McGraw-Hill Education.

Howlett, M., Ramesh, M., & Perl, A. (2009). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems* (3rd ed.). Oxford University Press.

Jann, W., & Wegrich, K. (2007). Theories of the policy cycle. In F. Fischer, G. J. Miller, & M. S. Sidney (Eds.), *Handbook of public policy analysis: Theory, politics, and methods* (pp. 43–62). CRC Press.

Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in education*. Pearson Education.

MEB. (2024). *Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (2025–2029)*. Millî Eğitim Bakanlığı.

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.

OECD. (2021). *AI and the Future of Skills: Policy Brief.* OECD Publishing.

Sabatier, P. A., & Weible, C. M. (2014). *Theories of the Policy Process* (3rd ed.). Westview Press.

Selwyn, N. (2016). *Education and technology: Key issues and debates* (2nd ed.). Bloomsbury Academic.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Eğitimde yapay zekâ politika belgesi ve eylem planı (2025–2029)*. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. https://yegitek.meb.gov.tr

UNESCO. (2023). *Guidance for Generative AI in Education and Research*. UNESCO.

Williamson, B., & Hogan, A. (2020). Commercialisation and privatisation in/of education in the context of COVID-19. *Education International.*

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2022). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (13. baskı). Seçkin Yayıncılık.

THE ROLE OF ABDULLA SHAIQ IN THE DEVELOPMENT OF EFFECTIVE EDUCATION(THE IDEA AND CONTENT OF THE WORKS “VAZIFE” AND “KHASAY”)

SƏMƏRƏLİ TƏRBİYYƏNİN İNKİŞAFINDA ABDULLA ŞAİQİN ROLU (“VƏZİFƏ” VƏ “XASAY” ƏSƏRLƏRİNİN İDEYA VƏ MƏZMUNU)

Aygun Ahmadova Shukur kızı

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi (Ü. Hacıbeyov-68), 0000-0002-2464-2513

Aygün Ahmadova, Edebiyat Öğretim Teknolojileri Bölümü Doçenti

Anahtar kelimeler: öğretmen, veli, zaman, derece, kuruluş, sonuç, saygı, sevgi

Keywords: teacher, parent, time, degree, establishment, result, respect, affection

Gənc nəslin tərbiyəsi ilə, onlarda müasir dünya görüşünün formalaşmasında məktəbəqədər müəssələrin və məktəbin rolunu xüsusi qeyd etmək olar. Bu müəssələrin əməyini uşaq və gənclərin tərbiyyəsində xüsusi vurğulamaq gərəkdir. Bu baxımdan məktəb mövzusu Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının da diqqət mərkəzində durmuşdur. Məhz buna görə də Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulmasının ilk illərində məktəb yaşlı uşaqlar haqqında yazılmış əsərlərin çoxunda sovet məktəbinin üstünlüklərindən danışılır. Həmin mövzuda yazılmış ilk mühüm əsər Abdulla Şaiqin “Vəzifə” (1923) hekayəsidir. “Vəzifə” hekayəsi, eyni zamanda, Azərbaycan sovet ədəbiyyatında məktəb və müəllim, ailə və uşaq haqqında ilk əsərdir.

Ortayaşlı məktəblilərə həsr etdiyi “Vəzifə” hekayəsində A.Şaiq öz pedaqoji təcrübəsinə əsaslanaraq, məktəblə ailənin qarşılıqlı əlaqəsi məsələsini, yaxşı bildiyi məktəb həyatının canlı prosesini vermişdir. Hekayədə irəli sürülən əsas fikir bundan ibarətdir ki, uşağın əsl insan kimi tərbiyə edilməsində valideynin və müəllimin həlledici rolu vardır. Bununla əlaqədar olaraq əsərdə məktəbli uşaqların həyatının da müəyyən cəhətləri öz əksini tapmışdır.

Hekayədə bütün hadisələr və əhvalatlar məktəbli Xosrovun ətrafında cərəyan edir. Xosrov 14 yaşındadır. O, dərslərinə müntəzəm davam edən, çalışqan və bacarıqlıdır. Bu müsbət hallarına görə Xosrov yoldaşları və müəllimləri arasında xüsusi sevilir. Lakin ailədəki dözülməz şərait, yalnış tərbiyə üsulları nəticəsində ondakı yaxşı keyfiyyətlər yavaş-yavaş yox olub gedir.

Müəllif, Xosrovdakı bu dəyişilmənin səbəbini onun ailəsində, daha doğrusu, atası Həsən bəydə görür. Həqiqətdə də belədir. Həsən bəy “son dərəcə əsəbi və həqiqətli bir adam” olduğundan hər bir kiçik şey, uşaqların ən xırda hərəkətləri də onun özündən çıxmasına səbəb olur. Övladları ondan heç bir mehribanlıq və ata nəvazişi görmürlər. Bütün bunlar Xosrova pis təsir edir, onda mənfi halların əmələ gəlməsinə səbəb olur. Başqa sözlə, valideynin etinadsız rəftarı, anormal şərait Xosrovun tərbiyəsini pozur. Müəllif belə bir doğru qənaətə gəlir ki, uşağın tərbiyəsində ailənin rolu böyükdür. Uşaqlarla valideynlər arasında qarşılıqlı, şüurlu hörmət və məhəbbət olmalıdır. Uşaq hətta tamamilə xırdaca olduğu vaxtlarda da ona hörmət edilməlidir. Böyüdükdə və daha müstəqil olduqda, bəzən hərəkətləri obyektiv surətdə ağıllı hərəkət olmasa belə, ona hörmətlə yanaşılması daha vacibdir”. Məhəbbət, hörmət, inam olmayan yerdə isə anlaşılmazlıq yaranır; məsələn, Xosrov atasından çəkinir, öz işi haqqında, arzuları haqqında atasından kömək istəməyə utanır, ata da soyuq, laqeyd münasibəti ilə oğlunu özündən uzaqlaşdırır. Bütün bunlar ata ilə oğul, valideyn ilə övlad arasında qeyri-səmimi münasibətin yaranması ilə nəticələnir.

V.Q.Belinski yazır: “Ata-ana ilə uşaqlar arasında qarşılıqlı münasibətin əsasını şüurlu, düşüncəli məhəbbət təşkil etməlidir. Məhəbbət qarşılıqlı inam tələb edir və ata öz oğluna ata olduğu dərəcədə də yoldaş, dost olmalıdır. Onun birinci cəhdi bu olmalıdır ki, oğlu öz qəlbinin ən kiçik bir arzusunu belə ondan gizlətməsin, bir sevinci və ya dərdi olanda, bir pis iş tutanda, başına bir pis fikir gələndə ən əvvəl onun yanına gəlsin, ondan məsləhət, kömək, təsəlli umsun.

Hətta bir çox ən yaxşı atalar... özlərini ciddiyyət, sərtlik, yovuşmaz bir əda ilə uşaqlarından ayırmaqla çox böyük səhv edirlər. Onlar beləliklə özlərinə qarşı bir hörmət yaratmaq istəyirlər. Doğrudan da, uşaqlarda belə hallarda hörmət yaranır, ancaq bu, soyuq, qorxaq, çəkinkən bir hörmətdir. Beləliklə, uşaqları diksindirib qeyri-ixtiyarı olaraq, ürəyindəkini gizlətməyə, yalançılığa öyrədirlər. Uşaqlar valideynə hörmət etməlidir, ancaq bu hörmət məhəbbətdən doğmalı, onun təbii nəticəsi olmalıdır”.

A.Şaiqin uşaq qəhrəmanının-Xosrovun həyatındakı başqalıq, xarakterlərindəki dəyişiklik də “soyuq, qorxaq, çəkinkən bir hörmətin” nəticəsində əmələ gəlir ki, axırda o, baş götürüb evdən qaçmaq qərarına gəlir. “Yol xərci” olaraq Xosrov, hətta evdən 10 manat pul da götürür. Əhvalat bu yerə çatanda (yəni evdən 10 manat yoxa çıxanda) Həsən bəy məktəbə, Xosrovun müəllimi, sinif rəhbəri Sübhi müəllimin yanına gedib, oğlundan şikayətlənir... Müəllimlə valideynin əlbir səyi nəticəsində Xosrov qorxulu yoldan qayıdır. Beləliklə, əsərdən çox doğru və təcrübədə sınaqdan keçirilmiş bir nəticə çıxır: məktəb və müəllimlərlə valideynlər arasında birlik, qarşılıqlı əlaqə, mehriban münasibət uşaq tərbiyəsində ən vacib şərtlərdən biridir; bunsuz əsl tərbiyədən danışmaq olmaz. Bu cəhəti A.Şaiq özünün nəzəri məqalələrində də qeyd etmişdir. O yazır: “Ailə və məktəb bir şeydir. Bu iki tərbiyə və bilik ocağı bir-birilə hər zaman sağlam və qırılmaz rabitələrlə bağlanmalı və hər ikisi səviyyəcə bir-birinə müsavi olmalıdır. Ancaq belə olduğu zaman bilik, əxlaq və tərbiyəcə sağlam və qüvvətli nəsil yetişdirmək olar”.

Maraqlı bir kompozisiyaya malik olan “Vəzifə” hekayəsində Şaiq öz qəhrəmanlarını yaxşı tanıdığı üçün onların həm mənəvi-ruhi aləmini, həm də zahiri simasını xarakter cizgilərlə əks edə bilmişdir. Bunun üçün o, fərdi danışıq üsulundan canlı dil xüsusiyyətlərindən yeri gəldikcə istifadə etməyə, Həsən bəy, Sübhi müəllim, Xosrov kimi surətlərin hər birini öz vəziyyətinə, öz səviyyəsinə uyğun dildə danışdırmağa çalışmışdır. Burada inandırıcı olmayan təsvirlərə, lüzumsuz təfərrüata rast gəlmirik.

Məktəblə ailənin qarşılıqlı əlaqəsi Şaiqin 1935-ci ildə yazdığı “Xasay” povestində daha ətraflı verilmişdir. Burada məsələ daha geniş qoyulmuşdur. Əsərdə sovet uşaqlarının mədəni yüksəliş yolları işıqlandırılır. Ədib, gənc nəslin boya-boşa çatdırılmasında, onun yetkinləşməsində məktəbin əsas tərbiyə ocağı olduğunu göstərməyə müvəffəq olmuşdur. Sonralar Şaiq povesti səhnələşdirərək, onu ideya-məzmun cəhətindən bir qədər də dərinləşdirmişdir. Ona görədir ki, ilk dəfə 1939-cu ildə M.Qorki adına Azərbaycan Gənc Tamaşaçılar teatrında göstərilən “Xasay” pyesi gənclərin böyük rəğbətini qazanmış, illər boyu teatrın repertuarında əsas yerlərdən birini tutmuşdur. Professor Əli Sultanlı yazmışdır: “Vəzifə” adlı hekayəsində ailə və məktəbin tərbiyədəki böyük rolu məsələsinə toxunan müəllif ,“Xasay” pyesində geniş tablolar yaradır və demək olar ki, tərbiyə və təhsil məsələsini əsas etibarı ilə doğru həll edir”.

1940-cı il yanvar ayının 2-də Azərbaycan Sovet yazıçılarının incəsənət işçiləri ilə birlikdə olmuş ümumi iclasında 1939-cu ildə tamaşaya qoyulan yaxşı dram əsərlərinə M.Qorki adına mükafat vermək məsələsi müzakirə edilərkən Səməd Vurğunun “Vaqif” pyesi ilə yanaşı A.Şaiqin “Xasay” pyesi də mükafata təqdim edilmişdir. Burada onu da deyək ki, “Azərbaycan Sosialist Şura Cumhuriyyətinin 15 illiyi münasibətilə yaxşı ədəbiyyat əsərləri müsabiqəsi jurisinin qərarı” üzrə T.Huryanın “Gecə”, H.Axundlunun “Kələfin ucu”, H.Cavidin “Xəyyam” əsərləri ilə bir sırada A.Şaiqin “Xasay” povesti də üçüncü mükafata layiq görülmüşdü.

“Xasay” müəllifi tərbiyədə müəllimin rəhbər rolunu göstərmək üçün Kamil müəllimin fəaliyyətini, habelə Xasay adlı bir şagirdin ailə və məktəb həyatını maraqlı səhnələrdə

canlandırmışdır. O, əsərin sujet xəttinə şəxsən şahidi olduğu bir sıra hadisələri daxil edərək, sovet məktəbinin, sovet müəlliminin böyük rolunu göstərməyə çalışmışdır.

Müəllifin diqqət mərkəzində duran əsas surət Xasaydır. Xasay ata-anasının sevimlisidir. Məktəbdə, yoldaşları arasında da onu hamı sevir və tərifləyir. Bir sözlə, Xasay nümunəvi bir məktəbli- pionerdir. Xasayın bu sifətləri təkcə onun özünün deyil, ailəsinin də hörmətini artırmışdır. Onun ailəsi məktəb müəllimləri tərəfindən həmişə təriflənib, başqalarına nümunə göstərilir. A.Şaiq, oxucu və tamaşaçının bütün diqqətini bu ailəyə yönəldir. Lakin birdən-birə ailədə böyük bir faciə baş verir. Faciəni törədən-kənddə adam öldürüb şəhərdə gizlənmiş bir qolçomaqdır. Əsil adı Mahmud olan bu hiyləgər, "Rəcəb" adı ilə alınə pasport keçirtmişdir. Ədib, Rəcəbin simasında yeni həyatın amansız düşmənlərini ümumiləşdirir. Rəcəb öz çıxarı üçün hər cür cinayətə əl atan, rəzalətlər törədən tüfeylilərin tipik nümunəsidir.

Rəsul şəhər evlər idarəsinin birində süpürgəçi işləyir. Arvadı Badam da qonşulara su daşıyır. Badam işgüzar, çevik bir qadındır. Qazandığı pul ilə o da ailəsinə kömək edir. Rəsul və Badam böyük həvəslə savad kursunda da oxuyurlar. Bu ailənin Xasay adlı oğlu, Ziynət adında isə bir qızı vardır. Uşaqların ikisi də məktəbdə oxuyur. Xasay əlaçıdır, o, pioner təşkilatının üzvüdür.

Rəcəb qonşuluqdakı iki uşaq anası dul fəhlə qadın Züleyxanı almağa müvəffəq olmadıqda, Badamı ələ keçirməyə çalışır, bunun üçün müxtəlif yollar düşünür... Nəhayət, o öz vəhşi niyyətini yerinə yetirmək üçün cinayətə əl atır. Rəsul kişi savad kursuna gedərkən Rəcəb və onun cinayətkar yoldaşları tərəfindən bıçaqlanır. Ağır vəziyyətdə yaralanmış Rəsul xəstəxanada ölür. Rəsulun ölümü ailəsini sarsıdır. Atasının ölümü Xasaylı daha çox kədərləndirir. Badam Rəsulsuz nə edəcəyini bilmir. O, uşaqların taleyi haqqında düşünərkən daha çox sıxılır... Lakin Badam və Badamın uşaqları tək deyildirlər, onların qeydinə qalan vardır. Budur, Rəsulun ölümündən bir neçə gün keçmişdir. Oxucu, Kamil müəllimi Xasaygilin evində, Badam ilə söhbət edən görür:

Kamil. Məktəb kollektivi məni sizin yanınıza göndərdi. Atalar şurası Xasaya, Ziynətə maddi kömək edəcək. Onlara paltar, ayaqqabı verəcək. Sizi də toxuculuq fabrikinə vermək istəyirik.

Badam *(vedrələrin qulpundan tutur).* Yox, qadan alım, mən bacarmaram.

Kamil. Badam bacı, bax, mədənlərin, zavodların, fabriklərin, bütün idarələrin qapıları sizin üzünüzə geniş-geniş açılıb, sizi çağırır. Nə üçün onlardan qaçırsınız?

Badam. Yox... yox... mən bacarmaram.

Kamil *(məyus).* Badam bacı, qonşulara paltar yumaqla Ziynətlə Xasayı dondura bilməzsiniz. Gəlin bu uşaqları gecə-gündüz məktəbinə verək.

Badam. Yox, yox... mən uşaqlarımı gözümdən kənar qoymaram.

Bundan sonra Rəcəbin rəzil siması daha artıq görünməyə başlayır. O, cürbəcür fırıldaqlara əl ataraq Badamı ələ gətirir, ailəyə sahib çıxır... Aldadıldığını bilməyən Badam, getdikcə uşaqlarının gələcək səadəti üçün çalışmaq kimi müqəddəs analıq hissini itirir, onların müqəddaratını insanlıq simasını itirmiş adama tapşırır. Rəcəbin toruna düşmüş Badam uşaqlarına rəhmsiz və yabançı olur. Rəcəb bununla da kifayətlənməyib, Xasay və Ziynəti məktəbə buraxmamağa ciddi-cəhd edir, onları zorla alverə, Badamı da işə göndərir. Uşaqlar bu işdən yaxa qurtarmağa nə qədər çalışırlarsa da öz arzularına çata bilmirlər.

Xasayda atalığına qarşı nifrət daha güclüdür. Buna baxmayaraq Xasayın təbiətində dəyişiklik əmələ gəlməyə başlayır. Tədriclə pozulmağa başlayan Xasay çox çəkmədən məktəbdə intizamsızlıq edir, küçə uşaqlarından aldığı mənfi vərdişləri məktəbdə təkrarlayır, yoldaşları ilə söyüşüb savaşır. Hətta o, məktəb yoldaşı Rəşidi sillə ilə vurur. Lakin Xasayın öz tutduğu işdən dərhal peşmançılıq çəkib ağlaması, habelə bəzi səhnələrdə keçirdiyi həyəcan və gördüyü

nalayiq işlərə görə təəssüflənməsi göstərir ki, atalığının təsiri ilə pozulsa da, onun təbiətindəki incə hisslər hələ büsbütün yox olmamışdır. Bu isə Xasayın gələcəkdə yenə layiqli bir adam olacağına inam yaradırdı. Sonrakı hadisələr oxucuda yaranan bu inamın həqiqiliyini təsdiq etdi.

Xasayın təhlükəli yoldan qayıdıb, yenidən ağıllı, çalışqan, nümunəvi bir gənc olmasında onun oxuduğu məktəb, xüsusilə Kamil müəllim həlledici rol oynayır. İnsanlıq ləyaqətini itirən Rəcəb isə öz növbəti iyrənc əməlini yerinə yetirmək istərkən cinayət axtaran idarənin işçiləri tərəfindən tutulur və məsuliyyətə alınır. Rəcəbin, necə deyərlər, paxırını açmaqda Xasayın da rolu şübhəsiz az deyildir. Xasay özünü və ailəsini qorxulu yoldan qurtardığı kimi, həm də sevimli Kamil müəllimin və onun ailəsinin üstünü alan təhlükəli aradan qaldırır.

Beləliklə, gənc nəslin tərbiyəsi məsələsinə həsr edilən və bu tərbiyə işinin çətinliklərini göstərən "Xasay"da dramatik konflikt yeniliyi, yeni tərbiyə və əxlaq normalarının, yeni məktəbin qələbəsi ilə nəticələnir. Köhnə cəmiyyətin tör-töküntülərindən olan Rəcəb öz hərəkəti, murdar əməlləri ilə ifşa olunur, rəzalət törədən bir cani kimi oxucunun nifrətini qazanır. Gələcəyin sağlam fikrə, möhkəm düşüncəyə malik nümayəndəsi olan xasaylar isə getdikcə böyüyür, sevilir. Oxucu Xasayı hörmətlə qarşılayır, onun müvəffəqiyyətlərindən şadlanır. Əvvəlki kimi, yenə də Xasayın adı əlaçı məktəblilər, nümunəvi pionerlər sırasında çəkilir. Dəyişən təkcə Xasay deyildi. Onun anası Badam da yenidən qayğıkeş, mehriban bir ana olur.

Uşaqların tərbiyəsində məktəb və müəllimin, ümumiyyətlə sosializm quruluşunun nə qədər böyük rol oynadığını real, inandırıcı səhnələrdə verməyə müvəffəq olan A.Şaiq, "Xasay" əsərində Kamil müəllim kimi işdə inadkar, mübarizədə qorxmaz bir sovet müəllimi surəti yaratmışdır. Müəllimə xas olan insanpərvərlik, mətinlik, səbat Kamil müəllimin başlıca sifətləridir.

"Xasay" pyesində A.Şaiq yalnız uşaq həyatını təsvir etməklə qalmayıb, eyni zamanda, uşaq tərbiyəsi ilə məşğul olanlar üçün-valideynlər və müəllimlər üçün də bəzi ibrətamiz səhnələr vermişdir.

Məktəb və ailə haqqında Şaiqin əsərlərinin ardınca 20-ci illərin axırlarında və sonralar Azərbaycan yazıçıları həmin mövzularda bir sıra yeni əsərlər-şeir və hekayələr yazıb gənc nəslin tərbiyə olunmasına kömək edirdilər. Bu sahədə diqqəti cəlb edən yazıçılar M.Seyidzadə, Mir Cəlal, Ə.Vəliyev və başqaları idi. Onların yaratdıqları əsərlərdə pioner təşkilatından, sosializm quruculuğunda gənc pionerin vəzifələrindən bəhs olunurdu, elmlərə yiyələnmək, sovet cəmiyyətinin bilikli, işgüzar vətəndaşları olmaq kimi qabaqcıl ideyalar təbliğ edilirdi.

ƏDƏBİYYAT

1.Kommunist tərbiyəsinin əsasları, Bakı, Azərnəşr, 1962. Səh.461

2.(Seçilmiş məqalələr, Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1948, səh.124-125).

3.C.X.Hacıyev, M.A.Dadaşzadə. Sovet Ədəbiyyatı."Maarif" Bakı-1967, səh-285

4.Mir Cəlal,Firidun Hüseynov.XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı"Maarif"Bakı-1982,səh-425

5.Aygün Əhmədova. A.Şaiqin bədii yaradıcılığı. Bakı-2023, səh-533

Özet

Özellikle genç neslin eğitilmesinde ve onlarda çağdaş bir dünya görüşünün oluşmasında okul öncesi kurumlarının ve okulların rolüne dikkat çekilebilir. Çocuk ve gençlerin eğitiminde bu kurumların çalışmalarına ağırlık vermek gerekiyor. Bu açıdan okul teması Azerbaycan çocuk edebiyatında da ilgi odağı olmuştur. İşte bu nedenle Azerbaycan'da Sovyet iktidarının kurulduğu ilk yıllarda okul çağı ndaki çocuklarla ilgili yazılan birçok eserde Sovyet okullarının

avantajlarından bahsedilmektedir. Bu konuda yazılmış ilk önemli eser Abdullah Şaig'in "Vazifa" (1923) adlı öyküsüdür. "Vazifa" öyküsü aynı zamanda Azerbaycan Sovyet edebiyatında okul ve öğretmen, aile ve çocuk konulu ilk eserdir.

A. Shaig, orta yaşlı okul çocuklarına adadığı "Görev" adlı öyküsünde, pedagojik deneyiminden yola çıkarak, iyi bildiği okul hayatının yaşam süreci olan okul ve aile arasındaki etkileşim sorununu ortaya koymuştur. Hikayede öne sürülen ana fikir, çocuğun gerçek bir insan olarak yetiştirilmesinde anne babanın ve öğretmenlerin önemli bir rol oynadığıdır. Bu bağlamda okul çocuklarının yaşamlarının bazı yönleri de esere yansıtılmaktadır.

İlginç bir kurguya sahip olan "Vazifa" adlı öyküde Şaig, kahramanlarını iyi tanıdığı için hem onların ruhsal ve ahlaki dünyalarını hem de karakter özellikleriyle dış görünüşlerini yansıtabilmiştir. Bunun için mümkün olduğunca bireysel konuşma üslubundan ve canlı dil özelliklerinden yararlanmaya çalışmış, Hasan Bey, Subhi Muallim, Hüsrev gibi kahramanların her birini kendi durumlarına ve düzeylerine uygun bir dille konuşturmaya çalışmıştır. Burada ikna edici olmayan tasvirlerle veya gereksiz ayrıntılarla karşılaşmıyoruz.

A. Shaig, "Khasay" adlı oyununda sadece bir çocuğun hayatını tasvir etmekle kalmamış, aynı zamanda çocuk yetiştirmekle ilgilenenler - ebeveynler ve öğretmenler - için de öğretici sahneler sunmuştur.

Abstract

The role of preschool institutions and schools in the upbringing of the younger generation and the formation of a modern worldview in them can be especially noted. It is necessary to emphasize the work of these institutions in the upbringing of children and youth. From this point of view, the school theme has also been in the focus of attention of Azerbaijani children's literature. That is why in the first years of the establishment of Soviet power in Azerbaijan, most of the works written about school-age children talk about the advantages of the Soviet school. The first important work written on this topic is Abdulla Shaig's story "Vazifa" (1923). The story "Vazifa" is also the first work in Azerbaijani Soviet literature about school and teacher, family and child. In the story "Vazifa" dedicated to middle-aged schoolchildren,

A. Shaig, based on his pedagogical experience, presented the issue of the interaction between school and family, the living process of school life, which he knew well. The main idea put forward in the story is that parents and teachers play a decisive role in raising a child as a real person. In this regard, certain aspects of the lives of schoolchildren are also reflected in the work.

In the story “Vazifa”, which has an interesting composition, Shaig was able to reflect both the spiritual and mental world of his heroes well, as he knew them well, and their external appearance with character traits. For this, he tried to use the individual speech method and lively language features as much as possible, and to make each of the characters such as Hasan bey, Subhi muallim, Khosrov speak in a language appropriate to his situation and level. Here we do not encounter unconvincing descriptions or unnecessary details.

In the play “Khasay”, A. Shaig not only described the life of children, but also gave some instructive scenes for those involved in raising children - parents and teachers.

TECHNOLOGY-SUPPORTED LEARNING PROCESSES AT HOME: EXPERIENCES OF PARENTS OF STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

EV ORTAMINDA TEKNOLOJİ DESTEKLİ ÖĞRENME SÜREÇLERİ: ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİ VELİLERİNİN DENEYİMLERİ

Ersin ATEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0001-7748-5980

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ev ortamında teknoloji destekli öğrenme süreçlerine ilişkin özel gereksinimli öğrencilerin velilerinin deneyimlerini, algılarını ve karşılaştıkları güçlükleri incelemektir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışma, durum çalışması (case study) deseniyle yapılandırılmıştır. Veriler, İstanbul ilindeki çeşitli ilçelerde ikamet eden ve özel gereksinimli çocuklarının evde teknolojik araçlarla öğrenme süreçlerini destekleyen 10 veliyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

Görüşmelerde, velilerin evde kullandıkları dijital eğitim araçları, bu araçların öğrencinin akademik ve sosyal gelişimine katkısı, ebeveynin rehberlik rolü, teknolojiyi kullanma yeterlikleri ve karşılaştıkları teknik veya pedagojik güçlükler detaylı şekilde ele alınmıştır. Veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiş ve şu dört ana tema belirlenmiştir: (1) Dijital Öğrenme Araçlarına Erişim ve Kullanım Deneyimi, (2) Öğrenme Sürecinde Aile Katılımının Artışı, (3) Evde Öğretici Rolü Üstlenmenin Zorlukları, (4) Teknolojiye Dayalı Eğitimde Eşitsizlikler ve Destek İhtiyacı.

Bulgular, velilerin teknoloji destekli öğrenme süreçlerinde çoğunlukla olumlu deneyimler yaşadığını, ancak teknik bilgi eksikliği, internet bağlantı sorunları ve uygun içerik bulma gibi konularda destek ihtiyaçlarının bulunduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, evde yürütülen teknoloji destekli özel eğitim uygulamalarının etkinliğini artırmak için ailelere yönelik rehberlik hizmetlerinin ve dijital okuryazarlık eğitimlerinin yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji destekli öğrenme, özel gereksinimli öğrenciler, evde eğitim, veli deneyimi, dijital araçlar

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the experiences, perceptions, and challenges of parents of students with special needs regarding technology-supported learning processes at home. This research was conducted using a qualitative approach and designed as a case study. Data were collected through semi-structured interviews with 10 parents residing in various districts of Istanbul, who support their children with special needs in home-based learning using technological tools.

The interviews explored the types of digital educational tools used at home, their contributions to students' academic and social development, the parental role in guiding learning, technological competencies, and challenges faced in implementation. Thematic analysis of the data revealed four main themes: (1) Access to and Use of Digital Learning Tools, (2) Increased

Parental Involvement in Learning, (3) Challenges of Assuming a Teaching Role at Home, (4) Inequities and Support Needs in Technology-Based Education.

The findings indicate that while parents generally have positive experiences with technology-supported learning, they face significant barriers such as lack of technical knowledge, internet connectivity issues, and difficulty in accessing appropriate educational content. The study emphasizes the need for expanded parental guidance services and digital literacy training to enhance the effectiveness of home-based technology-supported special education practices.

Keywords: Technology-supported learning, students with special needs, home-based education, parental experience, digital tools

THE CONCEPT OF TURKISM OF THE NATIONAL LEADER HEYDAR ALIYEV

Ulduz Farhad Kahramanova,

Doctor of Philosophy in PhilologyAzerbaijan State Pedagogical University, Acting Associate Professor at the Department of “Literature”Orcid ID: 0009-0003-4418-9319

Abstract:

The Great Leader Heydar Aliyev was the leading ideologist and great personality of general Turkism, Turkish unity, and the unity of Turkic states at the modern stage. H. Aliyev raised Turkism, Azerbaijaniism, secularism, and Islamic values to the level of national-ideological responsibility. The wise leader Heydar Aliyev was the person who put forward the thesis “one nation, two states” into the political lexicon.

According to Heydar Aliyev, it is the language of each people that keeps alive and develops their nationality, spiritual values, and culture. Our writers and poets were the ones who kept our language alive and developed it. Because we can express our thoughts about our historical identity, language, and traditions based on the works of art created by our writers and poets. Heydar Aliyev was a supporter of returning to and re-analyzing the historical past of the Turkic peoples at this congress. Therefore, part of the literary and aesthetic views of the Great Leader H. Aliyev on literature was the study of the folklore, ancient monuments, and common epics of all Turkic-speaking peoples.

It is known that during the Soviet period, the paths taken by the Turkic peoples historically were distorted and fabricated. Naturally, this was due to the ideological pressures of the Soviets. One of our Turkic monuments that was subjected to such pressures was the epic “Kitabi-Dade Gorgud”. In the middle of the 20th century, Soviet ideology “put this epic on its feet”. It labeled this monument as a product of feudal thinking and declared it an enemy of the working people. Under this stigma, the epic "Kitabi-Dade Gorgud" was banned for a long time. However, this anniversary event, which was organized at the UNESCO level and implemented on the initiative of H. Aliyev, refreshed the "lost", "corrupted" memory of the newly growing young generation, returned it to its roots, to itself. This anniversary event was a solemn return to our spiritual world. H. Aliyev approached the epic "Kitabi-Dade Gorgud" from the prism of peoplehood, nationality, Azerbaijaniness, statehood, and national ideology. The Great Leader considered this epic a historical literary national fact. According to H. Aliyev, the epic "Kitabi-Dade Gorgud" is a historical passport, a historical document that reveals and confirms the national past and national identity of the Turkic people. With this epic, H. Aliyev gave such a message to the world. This monument proves that the Azerbaijani Turks have a very ancient history.

Keywords: Turkish, Heydar Aliyev, common Turkic language, concept, epic "Kitabi-Dede Gorgud"

Summary:

NATIONAL LEADER HAYDER ALIYEV'S CONCEPT OF TURKISHNESS

The Great Leader Heydar Aliyev was a leading ideologist and a great personality of general Turkism, Turkish unity, and the unity of Turkish states at the modern stage. H. Aliyev raised Turkism, Azerbaijaniism, secularism and Islamic values to the level of national-ideological

responsibility. It was the wise leader Heydar Aliyev who put forward the thesis of "one nation, two states" into the political lexicon.

According to Heydar Aliyev, it is its language that keeps alive and develops the nationality, moral values, and culture of every nation. Our writers and poets were the ones who kept our language alive and developed. Because we are able to speak about our historical identity, language, and traditions based on the artistic works created by our writers and poets. In this congress, Heydar Aliyev was a supporter of returning to the historical past of the Turkish people and re-analyzing it. Therefore, a part of the great leader H. Aliyev's literary-aesthetic meetings related to literature was the study of the folklore, ancient monuments, and common epics of all Turkic-speaking peoples.

It is known that during the Soviet era, the historical paths of the Turkish people were distorted and invented. Of course, this was due to the ideological pressure of the Soviets. One of our Turkish monuments subjected to such pressures was the "Kitabi-Dada Gorgud" epic. In the middle of the 20th century, Soviet ideology made this saga "popular". He branded this monument a product of feudal thinking and declared it an enemy of the working people. Under the name of this stigma, he banned the epic "Kitabi-Dada Gorgud" for a long time. However, this jubilee event, which was implemented at the initiative of H. Aliyev and organized at the level of UNESCO, renewed the "lost", "blinded" memory of the young generation, brought it back to its roots. This anniversary event was a solemn return to our spiritual world. H. Aliyev approached the epic "Kitabi-Dada Gorgud" from the perspective of nationalism, nationalism, Azerbaijaniism, statehood, and national ideology. The Great Leader considered this epic to be a historical, literary and national fact. According to H. Aliyev, the epic "Kitabi-Dade Gorgud" is a historical passport, a historical document that reveals and confirms the national past and national identity of the Turkish people. H. Aliyev gave such a message to the world with this epic. This monument proves that Azerbaijani Turks have a very ancient history.

Key words: Turk, Heydar Aliyev, common Turkish language, concept "Kitabi-Dade Gorgud" epic

Абстрактный:

Великий лидер Гейдар Алиев был ведущим идеологом и великой личностью единого тюркизма, тюркского единства и единства тюркских государств в современную эпоху. Г. Алиев возвел тюркизм, азербайджанство, светскость и исламские ценности в ранг национально-идеологической ответственности. Мудрый лидер Гейдар Алиев был тем человеком, который ввел в политический лексикон тезис «одна нация, два государства».

По словам Гейдара Алиева, именно язык каждого народа сохраняет и развивает его национальность, духовные ценности и культуру. Наши писатели и поэты были теми, кто сохранил наш язык живым и развил его. Потому что мы способны выражать идеи о нашей исторической идентичности, языке и традициях на основе произведений искусства, созданных нашими писателями и поэтами. На этом съезде Гейдар Алиев выступил за возвращение и переосмысление исторического прошлого тюркских народов. Поэтому частью литературно-эстетических воззрений Великого Лидера Г. Алиева в отношении литературы было изучение фольклора, древних памятников, общих эпосов всех тюркоязычных народов.

Известно, что в советское время исторические пути тюркских народов были искажены и сфальсифицированы. Конечно, это было вызвано идеологическим давлением со стороны Советов. Одним из наших турецких памятников, подвергшихся такому давлению, был эпос «Китаби-Деде Горгуд». В середине XX века советская идеология вывела этот эпос на «общественную известность». Он назвал этот памятник порождением феодального

мышления и объявил его врагом трудящихся. Под прикрытием этого клейма эпос «Китаби-Деде Горгуд» долгое время находился под запретом. Однако это юбилейное мероприятие, инициированное Г. Алиевым и организованное на уровне ЮНЕСКО, освежило «утраченную», «испорченную» память нового поколения, вернув его к своим истокам и себе. Это юбилейное событие стало торжественным возвращением в наш духовный мир. Г. Алиев подошел к эпосу «Книга Деде Горгуда» с точки зрения народности, национальности, азербайджанства, государственности, национальной идеологии. Великий вождь считал этот эпос историческим, литературным и национальным фактом. По словам Г. Алиева, эпос «Китаби-Деде Горгуд» является историческим паспортом, историческим документом, раскрывающим и подтверждающим национальное прошлое и национальную идентичность тюркского народа. Этим эпосом Г. Алиев дал миру такое послание. Этот памятник доказывает, что азербайджанские тюрки имеют очень древнюю историю.

Ключевые слова: турецкий, Гейдар Алиев, общетюркский язык, концепция, эпос «Китаби-Деде Горгуд

One of the problems that deeply troubled Heydar Aliyev was the concept of a common Turkic language. The Great Leader especially emphasized that the Turkic peoples have historically been subjected to occupations, even their statehood was taken away, and their native languages were in danger of extinction. It is known that it is the language of each people that keeps alive and develops the nationality, spiritual values, and culture. The culture of each people is preserved primarily in the artistic works of artists. From the epics “Dede Gorgud”, “Manas”, “Alpamish”, “Koroglu” in ancient times to the works of writers and poets who wrote and created in different periods. According to H. Aliyev, the issue of a common Turkic language should be considered in order for our single languages to become even closer to each other. According to Heydar Aliyev, “It is the language of each people that keeps alive and develops the nationality, spiritual values, and culture. And it was our writers and poets who kept our language alive and developed” (Novruzov T. 2007; 92). Because we can express our thoughts about our historical identity, language, and traditions based on the works of art created by our writers and poets. Heydar Aliyev was a supporter of returning to and re-analyzing the historical past of the Turkic peoples at this congress. Therefore, part of the literary and aesthetic views of the Great Leader H. Aliyev on literature was the study of the folklore, ancient monuments, and common epics of all Turkic-speaking peoples.

The Great Leader's Turkic activity is of great importance in the development, strengthening and advancement of the pan-Turkic solidarity of the approximately 301 million Turks, who have a history of more than six thousand years as a nation and currently live in vast geographies. Heydar Aliyev always connected the greatness of the Turkic peoples, their spiritual strength, moral richness, and the distinct national aesthetics living in their souls with the literature that belongs to the Turkic peoples themselves. "We can proudly say that Azerbaijanism, Turkism, Turanism stood on the leading line of Heydar Aliyev's statehood and national ideological concept. Within this concept, the Great Leader approached the issues of pan-Turkic literature from the point of view of the interests of statehood, and considered common literature and common culture to be an important means for the unity of the Turkic world" (Literary Strategy of the National Leader 2023, 182)

The Great Leader considered the creations of our artistic geniuses, who wrote and created in Azerbaijan and any geography of the Turkic world, to be a historical event on the path of self-knowledge of the Turk. The holding of international events related to Turkish cultural monuments on the initiative of the Great Leader Heydar Aliyev is also significant in terms of the direct promotion of the Turkish national-spiritual ideology in the world arena. When talking about the problems of the literature of the Turkic peoples and individual creative personalities,

Heydar Aliyev especially noted that the ideas of writers and poets who played a role in both the political and cultural life of the Turkic peoples are of importance for all times. When talking about the Turkic unity at all times, Heydar Aliyev attached special importance to its cultural unity, closely linking the cultural unity of the peoples with its language, past and traditions. When talking about the literature of the Turkic peoples, Heydar Aliyev has always been a supporter of national self-awareness, national awakening, and the disclosure of national-moral values, and he himself expressed his personal attitude to these issues. The Great Leader especially emphasized that the ideas of Turkism are at the heart of the national goal of each type of art, and it is from this perspective that he was one of the main organizers of the founders of the Turkic cultural cooperation organization such as TURKSOY. The creative problems of the literature of the Turkic peoples are one of the main directions of the national literature and national cultural policy of the national leader Heydar Aliyev.

As can be seen, Heydar Aliyev spared no effort to introduce Azerbaijani literature to the world. High indicators of the value that Heydar Aliyev attached to the cultural life of the Turkish people:

• Orders of “Independence” and “Glory”

• Medal of “Progress”

• Honorary titles: People’s Writer, People’s Artist, People’s Artist, Honored Artist, Honored Artist, Honored Architect, Honored Art Worker, Honored Cultural Worker, etc. were part of the value that his Turkish people gave to their chosen ones.

National leader Heydar Aliyev proudly admitted that Turkish literature played an exceptional role in his spiritual evolution. We can safely say that Heydar Aliyev’s great love for the Azerbaijani people and the Turkish people was also nourished by his national identity. Great Leader Heydar Aliyev considered the literature of the Turkish people a source of pride for the Turkish people, and saw in the path of development that it took an accurate description of the national existence of the Turkish people and the historical landscape of their statehood. Heydar Aliyev was also connected with the literature of the people to whom he belonged with his heart and soul. Because Heydar Aliyev knew very well that the restoration and preservation of the literary and historical memory of the people essentially meant the preservation and restoration of the national historical memory of that people. It was for this purpose that the Great Leader Heydar Aliyev considered it important to hold anniversaries of literary figures who played a significant role in the self-affirmation of the Azerbaijani people, and he personally participated in these anniversaries.

Literature:

1. Khalilov B. (№ 3, April 24, 2003), Heydar Aliyev and our cultural heritage, News of the Pedagogical University, Baku: ADPU, p. 25

2. Khalilov B. (10 May 2004), Heydar Aliyev and Azerbaijani studies, News of the Pedagogical University, Baku: ADPU, № 2, p.12

3. Khalilov B. Azerbaijani language: yesterday and today, Baku:, 150 p.

4. Gurbanov A. (2004) Heydar Aliyev and the development of Azerbaijani education, Baku: Ganjlik, 1997, 267 p.

5. Novruzov T. (2007), Heydar Aliyev and literary issues, Baku: ADPU, 252 p.

6. The national leader's literary strategy (2023), Baku, "Science and Education", 293 p

ŞAGİRDLƏRƏ CÜMLƏ ÜZVLƏRİNİN ÖYRƏDİLMƏSİ YOLLARI

Könül Ələddin qızı Məmmədova

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosentAzərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Orcid id: 0000-0001-8664-4912

AÇAR SÖZLƏR: Cümlə üzvləri, mübtəda və xəbər, təyin, tamamlıq, zərflik

Cümlə üzvlərini şagirdlərə tədris edərkən əvvəlcə daha asan və qısa cümlələrdən, sonra getdikcə cümlələrin həcmini artırmaqla daha çətin və uzun cümlələrdən istifadə etmək lazımdır. Bu ardıcıllıq əsasən belə olur. Əvvəlcə yalnız baş üzvlərdən, yəni mübtəda və xəbər işlənmiş müxtəsər cümlələr üzərində işlər aparılır. Daha sonra həm baş üzvlərin, həm ikinci dərəcəli üzvlərin işləndiyi geniş cümlələrə keçid edirik. Daha sonra isə artıq ikinci dərəcəli üzvlərə bağlı ikinci dərəcəli üzvlərin də işləndiyi cümlələrə diqqət edirik. Tapşırıqlarda istifadə olunan cümlələr getdikcə daha da çətinləşir və həmcins üzvlü cümlələr üzrə işlər aparılır. Belə cümlələrlə işləyə bildikdən sonra artıq şagirdlər iki sadə cümlədən ibarət mürəkkəb cümlələrlə işləməyə başlayırlar.

Cümlədəki sözlərə sual verməmişdən öncə şagirdlərin cümlənin məntiqi cəhətdən düzgünlüyünü və izahını anladıqlarına əmin olmalıdır. Cümləni tam şəkildə anlamadıqları zaman sözləri sinonimləri ilə əvəzləmək və ya həmin sözü digər cümlələrdə istifadə etmək, o sözü başqa sözlə əvəzləmək kimi üsullardan yararlanmaq olar.

Baş üzvlərə mübtəda və xəbər daxildir. Cümlədə haqqında, barəsində danışılan şəxs və ya əşyanı, bir sözlə subyekti bildirən cümlə üzvü mübtədadır. Xəbər isə cümlədəki mübtədanın nə iş gördüyünü, nə etdiyini bildirir. Yəni mübtədaya aid hökmü və ya hərəkəti ifadə edir. Şagirdlərə kim? nə? hara? suallarından istifadə edərək cümlədə mübtədanı tapmış olurlar. Nə edir? nə edəcək? nə etdi?, yaxud kimdir? nədir? haradır? kimi suallarından birini sözlərə verərək isə cümlədə xəbəri tapmağa cəhd edirlər. Şagirdlərə elə gəlir ki, xəbər olmadan cümlə yarana bilməz. Çünki xəbər cümlənin yaranmasıda əsas rol oynayır. Cümləni cümlə edən əlamətlərdən biri olan predikativlik məhz xəbər vasitəsilə əldə olunur. Şagirdlər mübtədanın olmadığı (*şəxssiz cümlə*) və ya mübtədanın iştirak etmədiyi, lakin təsəvvür olunduğu cümlələrlə də rastlaşırlar. Belə ki, nitqimizdə yalnız tək bir xəbərdən ibarət cümlələrdən də istifadə edirik. Məsələn: *Gecədir; Payızdır.* və s.

Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri isə təyin, tamamlıq və zərflikdir. Şagirdlər artıq 2-ci sinifdə ikinci dərəcəli üzvlərin suallarını bilirlər. Neçə? nə qədər? kimi? nəyi?, harada? haradan? nədən? və s. ikinci dərəcəli üzvləri tədris edərkən əvvəlcə asan formadan başlamaq lazımdır. İlk vaxtlar yalnız cümlədə 1 dənə ikinci dərəcəli üzvün işləndiyi cümlələrdən başlamaq lazımdır. Cümlə üzvlərini şagirdlərə tədris edərkən əvvəlcə daha asan və qısa cümlələrdən, sonra getdikcə cümlələrin həcmini artırmaqla daha çətin və uzun cümlələrdən istifadə etmək lazımdır. Bu ardıcıllıq əsasən belə olur. Əvvəlcə yalnız baş üzvlərdən, yəni mübtəda və xəbər işlənmiş müxtəsər cümlələr üzərində işlər aparılır.

Cümlənin digər baş üzvü isə mübtədadır. Mübtəda cümlədə əsasən, cümlənin əvvəlində gəlir. Xəbərlə birbaşa əlaqəlidir. Ancaq elə cümlələr olur ki, mübtədası olmur. Bəzən olmayan mübtədanı bərpa etmək olur. Məsələn: *Yeməkdən sonra gəzməyə çıxdıq.* - Kim çıxdı? - Biz.

İbtidai sinif şagirdlərində tək mübtəda əsasında formalaşan – *adlıq cümlə*lərin olduğunu isə izah etmək çox çətindir. Buna görə də cümlənin baş üzvlərin iştirakına görə növləri yuxarı siniflərdə tədris olunur.

Cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri isə təyin, tamamlıq və zərflikdir. Şagirdlər artıq 2-ci sinifdə ikinci dərəcəli üzvlərin suallarını bilirlər. Neçə? nə qədər? kimi? nəyi?, harada? haradan? nədən? və s. ikinci dərəcəli üzvləri tədris edərkən əvvəlcə asan formadan başlamaq lazımdır. İlk vaxtlar yalnız cümlədə yalnız bir ikinci dərəcəli üzvün işləndiyi cümlələrdən başlamaq lazımdır. Şagirdlər sözə sual vermək vərdişini öyrənirlər. Məsələn: *Əhməd* ***yavaş*** *qaçırdı.*

- Necə qaçırdı?

- Yavaş

Şagirdlərlə iş prosesində ilkin mərhələdə cümlədəki hər bir sözün yanında mötərizə içərisində sözün sualını yazmaq və bu suallar vasitəsilə cümlələri genişləndirmək kimi çalışmalar verməklə işləmək olar. Bu zaman onlara cümlə üzvlərinin hər birinin özünəməxsus sxemlərini izah etməliyik. Baş üzlər bir düz xətlə, II dərəcəli üzvlər isə iki düz xətlə (yuxarı siniflərdən fərqli olaraq) işarələnir.

Cümlə üzvlərinin sırasını bilmək çox vacibdir. Belə ki, mübtəda cümlənin əvvəlində, xəbər əsasən sonda gəlir. İkinci dərəcəli üzvlərdən isə təyin təyin etdiyi sözdən qabaq, tamamlıq əsasən zərflikdən əvvəl, zərflik isə əksər hallarda xəbərdən öncə işlənir. Bunu daha yaxşı qavramaları üçün şagirdlərə bir cümlə verib, bu cümlədəki sözlərin yerini müxtəlif formada dəyişərək cümlələri yenidən yazmalarını istəyə bilərik.

DETERRENT EFFECT OF TAX PENALTIES ON TAX EVASION; A TURKEY-GERMANY COMPARISON

VERGİ KAÇAKÇILIĞINDA VERGİ CEZALARININ CAYDIRICILIK ETKİSİ; TÜRKİYE- ALMANYA KARŞILAŞTIRMASI

Sümeyye Altın[1], Yasin Acar[2]

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye ABDÖğrenci, 0009-0003-9288-5853

[2]Yasin Acar, Doç.Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Maliye BölümüDoç.Dr., 0000-0002-0847-1902

Özet

Vergi Kaçakçılığında Vergi Cezalarının Caydırıcılık Etkisi: Türkiye-Almanya Karşılaştırması. Bu çalışmada, vergi kaçakçılığı fiillerinin tanımı, nedenleri ve mükellef tepkileri çerçevesinde, Türkiye'de 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesinde düzenlenen hapis ve idari yaptırımlar ile Almanya'da Vergi Kaçakçılığı Suçları (AO § 370-378) altındaki para, hapis ve ilave yaptırımlar incelenmiş; her iki ülkede uygulanan cezaların ağırlığı, orantılılığı ve infaz mekanizmalarının mükellef davranışları üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de yüksek oranlı hapis cezalarına rağmen sık sık çıkarılan vergi afları, karmaşık mevzuat ve düşük vergi bilinci nedeniyle caydırıcılığın kısıtlı kaldığı; tahakkuk-tahsilat oranlarının azalış eğiliminde olduğu, kayıt dışı ekonominin %30–35 düzeyinde seyrettiği tespit edilmiştir. Buna karşın Almanya'da nadiren uygulanan vergi afları, etkin risk analizine dayalı denetim sistemleri, Elster gibi elektronik takip araçları ve toplumun genelinde yerleşmiş vergi ahlakı sayesinde hem vergisel uyumun yüksek olduğu hem de cezaların güçlü bir caydırıcı etki yarattığı anlaşılmaktadır. Buna göre, Türkiye'de vergi ceza rejiminin daha istikrarlı bir af politikasına, sadeleştirilmiş mevzuata ve vergi bilincini güçlendiren eğitim programlarına ihtiyaç duyduğu; Almanya modelinden öğrenilerek, hukuki düzenlemelerin toplumsal algıyla desteklenmesinin caydırıcılığı artıracağı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Kaçakçılığı; Vergi Cezalarının Caydırıcılığı; Karşılaştırmalı Analiz; Türkiye; Almanya.

Abstract

Deterrence Effect of Tax Penalties on Tax Evasion: A Turkey-Germany Comparison. In this study, within the framework of the definition, causes and taxpayer reactions of tax evasion acts, the prison and administrative sanctions regulated in Article 359 of the Tax Procedure Law No. 213 in Turkey and the fine, prison and additional sanctions under Tax Evasion Crimes (AO § 370-378) in Germany were examined; the severity of the penalties applied in both countries, their proportionality and the effects of the enforcement mechanisms on taxpayer behavior were comparatively evaluated. Despite the high rates of prison sentences in Turkey, the deterrence remained limited due to the frequently issued tax amnesties, complex legislation and low tax awareness; It has been determined that the accrual-collection ratios are decreasing and the informal economy is at the level of 30-35%. On the other hand, it is understood that in Germany, thanks to the rarely applied tax amnesties, effective risk analysis-based audit systems, electronic tracking tools such as Elster and the tax morality that is generally established in the society, both tax compliance is high and penalties create a strong deterrent effect. Accordingly, it has

been emphasized that the tax penalty regime in Turkey needs a more stable amnesty policy, simplified legislation and educational programs that strengthen tax awareness; and that learning from the German model and supporting legal regulations with social perception will increase deterrence.

Keywords: Tax Evasion; Deterrence of Tax Penalties; Comparative Analysis; Türkiye; Germany.

1. GİRİŞ

Vergileme, devletin kamu hizmetlerini finanse etmek için, bireylerin mali güçleri oranında cebren tahsil ettiği ekonomik değerdir (Ataç, 2007). Anayasal düzeyde, vergilemenin temelinde eşitlik ve adalet ilkeleri yer alır; devlet, herkesten ödeme gücü çerçevesinde vergi almakla yükümlüdür ve bu süreç kanunlarla belirlenir (Karakoç, 2013; Karakoç, 2015). Vergi gelirleri, sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlerin sürekliliği için zorunlu bir kaynak oluşturur; bu nedenle mükellefler, gelirlerinde yaşanan azalmayı bir yük olarak algılar (Demir, 2018). Gelir idaresinin sunduğu vergi mevzuatı ne kadar açık ve uygulanabilir olursa, vergi uyumu da o kadar yüksek olur; karmaşık düzenlemeler ve sürekli değişiklikler mükellefleri belirsizliğe iter (Arslan, 2020; Öztürk, 2012). Bu bağlamda vergi kaçakçılığı, devlet gelirlerinde azalmaya yol açan, kanun dışı yollarla vergi ödemekten kaçınma eylemi olarak tanımlanır ve cezai yaptırımların caydırıcılığı, bu eylemlerin önlenmesinde kritik bir rol oynar (Edizdoğan, 1978; Şimşek, 2007). Türkiye ve Almanya'nın farklı hukuki ve toplumsal dinamikler üzerine inşa edilen vergi cezaları, mükellef davranışları üzerindeki etkisi bakımından karşılaştırmaya değerdir.

Vergi kaçakçılığının tarihsel kökenleri, toplumsal isyanlar ve direniş eylemlerinde de kendini göstermiştir. Orta Çağ'da İngiltere'de II. Richard döneminde uygulanan "Baş Vergisi" köylülerde büyük tepki uyandırmış, Wat Tyler İsyanı bu verginin yürürlükten kalkmasına neden olmuştur (Doğan, 2022). Benzer şekilde Hindistan'da Gandhi liderliğindeki Tuz Yürüyüşü, tuz üretimi üzerindeki İngiliz vergilendirmesine karşı halkı seferber etmiş; tıpkı Amerika'daki Çay Partisi eylemleri gibi, toplumsal vergisel direniş, yasa yapıcıları reformlara yöneltmiştir (Doğan, 2022). Modern dönemde ise sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte vergi politikalarına dair tepkiler daha hızlı ve yaygın yayılsa da temel nedenler değişmemiş, yüksek vergi oranları ve vergi adaletsizliği algısı bu karşı koyuşu beslemektedir (Taşkın, 2010). Günümüzde vergi afları, yeni düzenlemeler ve denetim politikaları, mükelleflerin vergiye bakışını şekillendiren en önemli araçlar haline gelmiştir; ancak sık tekrarlanan aflar, "nasıl olsa affedilecek" algısını güçlendirerek cezaların ve denetim mekanizmalarının caydırıcılık etkisini zayıflatmaktadır (Keskin & Mastar Özcan, 2021; Savaşan, 2006).

Bu çalışmada, vergi kaçakçılık suçlarını oluşturan fiiller, bu fiillerin arkasındaki nedenler ve Türkiye ile Almanya'nın uyguladığı vergi cezalarının caydırıcılık etkinliği karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Türkiye'de 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesinde öngörülen hapis ve idari yaptırımların yanı sıra, Almanya'da Abgabenordnung'un (§ 370–378) öngördüğü cezai rejim incelenecek; hem hukuki düzenlemelerin kapsamı hem de toplumsal vergi bilincinin cezalar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkisi değerlendirilecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Vergi, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Kaçırma Kavramları

Vergi kavramı, kamusal malların finansmanı amacıyla gerçek ve tüzel kişilerin gelir veya servetlerinden alıkonulan gönülsüz bir yükümlülük olarak tanımlanır (Ataç, 2007). Vergi kaçakçılığı ise, mükelleflerin vergi matrahını gizleyerek veya belgeleri tahrif ederek kanun dışı yollarla vergi ödemekten kaçınmasıdır (Şimşek, 2007). Bunun aksine vergiden kaçınma, yasaların izin verdiği boşluklardan yararlanılarak vergi yükünün azaltılmasıdır; hukuken suç

sayılmayan bu eylem, sistemin öngördüğü muafiyet, indirim ve istisnalardan yararlanmayı içerir (Çiçek, 2016). Vergi kaçakçılığının cezaî boyutuna geçiş, yasaların belirlediği sınırların kasıtlı olarak aşılmasıyla gerçekleşir; bu nedenle ceza hukukunda tanımlanan müeyyideler, vergi mevzuatındaki belirsizlikleri kapatmayı amaçlar (Pürsünerli Çakar, 2013).Örneğin, Almanya'da Abgabenordnung'da öngörülen ağır para cezaları ve hapis cezaları (§ 370–378), kasıtlı vergi kaçırma fiillerini caydırmayı hedeflerken, Türkiye'de 359. madde suç indexini genişleterek mükellef iradesinin yanıltıcı belge düzenlemelerine ve kayıt gizleme eylemlerine odaklanır (Edizdoğan, 1978; Klugo.de, t.y.).

2.2. Vergiye Karşı Tepkiler ve Davranış Modelleri

Vergi psikolojisi alanındaki çalışmalar, mükelleflerin vergiye karşı tutumlarını; vergi bilinci, algılanan fayda, vergi ahlâkı ve vergi yüküdür algısı gibi faktörler üzerinden analiz eder (Taşkın, 2010). Vergi ahlâkı, bireylerin vergi ödeme sorumluluğunu toplumsal bir görev olarak benimsemesiyle doğru orantılıdır; yüksek vergi bilinci, vergi kaçağı oranlarını düşürürken, düşük farkındalık ve yanıltıcı af politikaları uyumu olumsuz etkiler (Yurdakul, 2013; Uğur Çiçek, 2017). Vergi kanunlarının okunabilirlik ve açıklık düzeyi, vergi yükümlülüklerinin algılanmasını doğrudan etkiler; karmaşık metinler ve sık mevzuat değişiklikleri, mükellefleri yanlış beyanlara ve kaçakçılık eylemlerine yöneltir (Arslan, 2020). Ayrıca gelir ve ikame etkilerinin nispi büyüklüğü, mükelleflerin kaçınma veya kaçırma yoluna sapmasını etkileyen ekonomik faktörler arasında yer alır (Balseven, 2003).

Vergi cezalarının caydırıcı olabilmesi için ceza rejiminin hem ağırlıklı hem de orantılı olması gerekir. Ağırlık, suçun niteliği ve kaçırılan vergi miktarıyla sağlanırken; orantılılık, ceza müeyyidesinin haksız kazançla mukayese edildiğinde kabul edilebilir bir düzeyde kalmasıyla sağlanır (Korkmaz, 2014). Türkiye'de ceza indirimine yönelik pişmanlık müessesesi sayesinde mükelleflerin afsız bırakılması engellenirken, Almanya'da zincirleme suç hükümleri ve yeniden yargılama imkânı sunularak kaçakçılık fiillerine net bir karşılık verilir (Kaya, 2022; Yeniay, 2022). Bu farklı yaklaşımlar, hukuki metinlerdeki terminoloji ve yaptırım şiddetindeki nüanslarla birlikte toplumsal normların vergi cezalarına bakışını şekillendirir.

3. VERGİ KAÇAKÇILIĞI SUÇUNU OLUŞTURAN FİİLLER

Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesi, kaçakçılık suçunu oluşturan fiilleri sayısal gruplar halinde düzenler: Kasıtlı sahte defter tutmaktan, kayıt gizlemeye; yanıltıcı belge düzenlemekten elektronik denetim sistemlerini manipüle etmeye kadar geniş bir suç kurgusu mevcuttur (Edizdoğan, 1978). Gerçekte var olmayan şahıslar adına hesap açmak veya ticari defterleri başka ortamlara taşımak, mükellefleri en ağır yaptırımla karşı karşıya bırakır. Bu eylemler, mükellefin vergi matrahını yapay olarak düşürerek haksız kazanç elde etmesine neden olur (Şimşek, 2007). Defter ve belgelerde yapılan hileler, kayıtların silinmesi ya da tahrifi gibi fiiller, hem sahtecilik hem de vergi kaçakçılığı suçu kapsamındadır.

Sahte belge düzenleme ve kullanma fiilleri ise ayrı bir kategori oluşturur. Vergi kanunlarınca saklanması zorunlu belgelerin asıllarının usulsüz şekilde tahrif edilmesi veya ibraz sırasında farklı belgelerin sunulması, denetim mekanizmalarını aldatmayı amaçlar (Pürsünerli Çakar, 2013). Bu tip eylemlerde, mükellef kayıt dışı satışlarını veya gelirlerini belgelemeyerek devleti zarara uğratır. Vergi kaçırma suçunun unsurları arasında defter kayıtlarının yanıltıcı şekilde tutulması, ödeme kaydedici cihazların teknik müdahaleyle işlevsizleştirilmesi ve hazineye girmesi gereken belgelere el konulması da yer alır (Edizdoğan, 1978).

Fiillerin tespiti, denetim ve inceleme süreçlerinin etkinliğine bağlıdır. Denetim sonrası hazırlanan raporlar, mükellef hakkında cezaî süreç başlatılmasını sağlar. Ancak denetim uyumunun zayıf olduğu, kayıt dışı ekonominin yüksek olduğu ortamlarda, vergi kaçakçılığı tespit oranı düşük kalır (Yoruldu, 2016). Belge ve kayıt incelemelerindeki eksiklikler,

mükelleflerin ağır cezai riskleri göze alarak eylemlerine devam etmelerine zemin hazırlar. Bu nedenle denetim mekanizmalarının teknolojik altyapı ile güçlendirilmesi, tespit ve prova süreçlerinin hızlandırılması kaçakçılığın önlenmesinde kritik öneme sahiptir (Aygen, 2003).

4. VERGİ KAÇAKÇILIĞININ NEDENLERİ

Vergi kaçakçılığı nedenleri, ekonomik, kurumsal ve bireysel faktörlerin etkileşimiyle oluşur. Yüksek enflasyon, gelir belirsizliği ve artan oranlı vergi tarifeleri, mükelleflerin gerçek kazançlarını gizleyerek daha düşük orana tabi kalma çabalarına yol açar (Balseven, 2003; Aygen, 2003). Düşük kişi başına düşen milli gelir ve ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde mükellefler, vergi ödemekten kaçınarak likidite ihtiyaçlarını önceliklendirir; bu durum, kayıt dışı ekonomi hacmini büyütür (Ay, 2021). Ayrıca Türkiye'de sık uygulanan vergi afları, "nasıl olsa af gelecek" algısını güçlendirerek uzun vadede uyumu zayıflatır (Keskin & Mastar Özcan, 2021; Savaşan, 2006).

Vergi azaltma girişimleri, kanuni boşluklardan faydalanmayı içerirken, vergi kaçakçılığı suçları açıkça yasaklanmış, cezai yaptırımlara bağlanmıştır (Çiçek, 2016; Şimşek, 2007). Bireysel düzeyde, vergi ahlâkı ve vergi bilinci yetersizliği, cezaların caydırıcılığını sınırlar; mükellefler, "risk–getiri" analizinde, yakalanma ihtimali düşükse kaçağa yönelir (Taşkın, 2010; Yurdakul, 2013). Vergi bilincinin güçlenmesi, toplumsal değerler ve eğitim kampanyalarıyla doğrudan ilişkilidir; üniversite gençliği üzerine yapılan araştırmalar, vergi eğitiminin vergi bilincini anlamlı biçimde yükselttiğini göstermiştir (Uğur Çiçek, 2017).

Kurumsal düzeyde ise vergi mevzuatının karmaşıklığı, sık değişiklikler ve uygulanabilirlik sorunları, mükellefleri belirsizliğe iter ve kayıt dışı uygulamalara teşvik eder (Arslan, 2020; Öztürk, 2012). Denetim kapasitesindeki eksiklikler, yetersiz personel ve teknoloji altyapısının zayıf olması, denetim süreçlerini yavaşlatır; bu da cezaların işlevsel caydırıcılığını olumsuz etkiler (Yoruldu, 2016). Sonuç olarak vergi kaçakçılığı; ekonomik sıkıntılar, toplumsal normlar, bireysel tutumlar ve kurumsal yapıdaki aksaklıkların bir arada ortaya çıkardığı çok boyutlu bir sorundur.

5. TÜRKİYE'DE VERGİ KAÇAKÇILIĞINA YÖNELİK HUKUKİ DÜZENLEMELER VE CAYDIRICILIK

5.1. Vergi Usul Kanunu 359. Madde ve Ceza Rejimi

Vergi Usul Kanunu'nun 359. maddesi, Türkiye'de vergi kaçakçılığı suçunu oluşturan fiilleri ayrıntılı biçimde tanımlayarak ağır hapis ve para cezaları öngörmektedir. Gerçekte var olmayan kişilere ait hesap açmak, defterlerde hesap hileleri yapmak veya belgeleri tahrif etmek gibi eylemler 18 aydan 5 yıla kadar hapis cezasını gerektirirken; defter ve belgeleri yok etmek veya sahte belge düzenlemek 3 yıldan 8 yıla kadar hapis ile cezalandırılır (Edizdoğan, 1978). 8 Nisan 2022 tarihli düzenleme ile suça iştirak edenlere ek ceza yükü ve zincirleme suç hükümleri getirildi; suçun tespit edildiği yılların tümünde tekerrür uygulananması, cezanın caydırıcılığını artırmayı amaçlamaktadır (Kaya, 2022). Bu değişiklik, vergi matrahının yanlış beyan edilmesinden, elektronik kontrol sistemlerine müdahale edilmesine kadar pek çok kaçakçılık biçimini kapsayarak, ceza rejiminin cezada hafifletmeye değil koşulsuz yaptırıma ağırlık vermesini sağlamaktadır.

5.2. Pişmanlık Mükellefiyeti ve Ceza İndirimleri

Pişmanlık müessesesi ve ceza indirimleri, 359. maddenin etkin uygulanmasında kilit rol oynar; vergi ziyaı tespitinden sonra tarh edilen verginin, gecikme faizi ve zamlarının tamamı ile kesilen cezaların yarısı, soruşturma aşamasında ödenirse ceza yarı oranında, kovuşturma aşamasında ödenirse üçte bir oranında indirilir (Kaya, 2022). Bu uygulama, mükelleflerin suçu işledikten sonra da vergi idaresine dönerek yükümlülüklerini tamamlama imkânı sunar; ancak indirim

şartlarının sıkı tutulması, özünde caydırıcılığın korunmasını sağlar. Pişmanlık müessesesi, sadece vergi aslı ve cezaya bağlı gecikme zamlarının ödenmesiyle sınırlı olduğundan, hapis cezası seçenekleriyle kombine edildiğinde mükellefi "ödeme ve serbest kalma" ikilemiyle karşı karşıya bırakır. Dolayısıyla pişmanlık hürriyetten feragat maliyeti getirirken, indirim fırsatı mükelleflerin vergi ödemeye geri dönmesini teşvik ederek idarenin tahsilât oranlarını olumlu yönde etkiler.

5.3. Vergi Afları ve Uyum Politikaları

Türkiye'de uygulanan vergi afları, kısa vadeli gelir artışı sağlasa da uzun vadede vergi uyumunu zayıflatmaktadır. 2001'den 2023'e kadar yaklaşık iki yılda bir çıkarılan aflar, mükelleflerde "ölçüsüz af beklentisi" oluşturarak düzenli ödeme alışkanlığını bozmaktadır (Karadeniz, 2020; Keskin & Mastar Özcan, 2021). Her af dönemi, af kapsamına giren borç ve cezaların silinmesini sağlarken, takip eden dönemlerde tahsilâta katılımı düşürmekte; bunun sonucu tahakkuk/tahsilat oranları azalmaktadır (Ay, 2021). Örneğin, 2007–2015 yılları arasında oranların %87,4'ten %79,6'ya gerilemesi, sık af politikalarının yanı sıra ekonomik krizlerin ve yapılandırma programlarının vergi ahlâkına etkisini gözler önüne sermektedir (Ay, 2021). Bu ortamda, idarenin uygun uyum teşvikleri geliştirmesi; eğitim, bilgilendirme ve gönüllü beyan sistemleriyle mükelleflerin vergiye bakışını dönüştürmesi kritik önem taşır.

5.4. Denetim Mekanizmaları ile Tahakkuk–Tahsilat Oranları

Denetim mekanizmaları, Gelir İdaresi Başkanlığı'nın risk bazlı denetim, veri eşleştirme ve elektronik takip uygulamalarıyla güçlendirilmiştir. Ancak yüksek kayıt dışı ekonomi oranı (%30–35) ve düşük ceza tahsilât oranı (%5,9) mükelleflerin cezaları düşük risk olarak algıladığını göstermektedir (Yoruldu, 2016; Korkmaz, 2014). Denetim frekansının artırılması ve elektronik kontrol sistemlerinin yaygınlaştırılması, hem tespit oranını hem de caydırıcılığı yükseltebilir. Elektronik defter ve belge ibrazı, e-Fatura, e-Defter ve Gelir İdaresi'nin VERBİS sistemi gibi dijital platformlar, denetim süreçlerini hızlandırmakta; yine de uygulamadaki yetersizlikler, kaçağı önlemede somut kısıtlar oluşturmaktadır. Denetim kapasitesinin insan kaynağı ve teknolojiyle desteklenmesi, suçun tespit edilmesi ve cezaların uygulanabilirliğinin artması açısından elzemdir.

6. ALMANYA'DA VERGİ KAÇAKÇILIĞINA YÖNELİK HUKUKİ DÜZENLEMELER VE CAYDIRICILIK

6.1. Abgabenordnung (§ 370–378) ve Ceza Rejimi

Almanya'da vergi kaçakçılığı, Abgabenordnung'un (§ 370–378) kapsamlı düzenlemeleriyle cezalandırılır. § 370'te tanımlanan "vergi beyanının eksik veya yanlış yapılması" fiili, 1 yıldan 10 yıla kadar hapisle sonuçlanabilir; ağır hallerde bu süre uzatılır (Yeniay, 2022). Diğer maddeler, sahte makbuz kullanımı, çete faaliyeti ve yetkili kamu görevlilerinin suiistimali gibi özel suçları ayrı kategorilerde ele alır (§ 372–373). Alman ceza rejimi, suçun ağırlığına göre hapis, müsadere ve meslekten men yaptırımlarını bir arada sunarak caydırıcılığı maksimize eder (Yılmaz, 2019). Ayrıca § 375, cezanın yanı sıra mahkûmun kamu görevlerinden ve seçme-seçilme haklarından men edilmesini öngörerek toplumsal güveni korumayı hedefler.

6.2. İdari ve Cezai Yaptırımlar (Para, Hapis, Müsadereler)

İdari para cezaları ve kısa süreli hapis cezaları (§ 378) ise düşük ihlallerde uygulanır; ceza miktarı, kaçırılan vergi tutarına göre 50.000 €'ya kadar para cezası veya 1 yıla kadar hapis içerebilir (Yeniay, 2022). Ticari nitelikteki kaçakçılık (§ 373) ise 6 ay–10 yıl hapis veya para cezasıyla neticelenir. Ek olarak bir ceza cetveli yerine, Federal Adalet Divanı'nın ve yerel mahkemelerin takdir yetkisi; somut olayın koşullarını, failin niyetini ve ekonomik zararı

dikkate alarak ceza belirlenmesini sağlar. Bu esneklik, suç işleme eğilimlerini azaltır çünkü mükellef kesin bir alt sınır öngöremediğinden risk algısı yükselir (Yılmaz, 2019).

6.3. Elektronik Denetim Sistemleri ve Risk Analizi Teknikleri

Almanya'da elektronik denetim sistemleri ve risk analizi teknikleri, Elster (Elektronik Vergi Beyan Sistemi) ve Converas gibi platformlar üzerinden yürütülür. Bu sistemler, banka hareketleri ve vergi beyanlarının otomatik karşılaştırılmasına olanak tanır; şüpheli uyumsuzluklarda hızlı inceleme başlatır (Klugo.de, t.y.). Risk analizinde verinin bütüncül kullanımı, denetim kapasitesini artırarak suçu önceden tespit etmeyi hedefler. Federal Vergi Denetimi Dairesi (Bundeszentralamt für Steuern) ve eyalet vergi dairelerinin koordinasyonu, veri paylaşımını sağlamakta; bu sayede kaçakçılık eylemlerine karşı hızlı tedbir alınabilmektedir (Yeniay, 2022).

6.4. Af Politikaları ve Uyum Teşvikleri

Almanya'da vergi afları nadiren uygulanır; son beş yılda yalnızca birkaç kez yürürlüğe giren aflar, yurt dışı gelir beyanı veya küçük kaçaklar için sınırlı indirimler sunar (Keskin & Mastar Özcan, 2021). Bu seyrek af politikası, "nasılsa af vardır" algısını engeller ve mükellefleri düzenli beyana teşvik eder. Uyum teşvikleri ise eğitim programları ve mükellef seminerleriyle desteklenir; vergi idaresi, mükellef hakları ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirme kampanyaları düzenler (Yeniay, 2022). Bu yaklaşımlar, cezaların yanı sıra gönüllü uyumu da güçlendirerek sistemin bütüncül caydırıcılığını pekiştirir.

7. TÜRKİYE–ALMANYA KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ: CEZALARIN CAYDIRICILIK ETKİSİ

Türkiye ile Almanya'da vergi kaçakçılığı cezalarının caydırıcılık etkinliği, hukukî düzenlemelerin kapsamı, uygulamadaki istikrar ve toplumsal vergi bilinci ekseninde farklılık gösterir. Türkiye'de cezaların göreceli ağırlığı yüksek olsa da, sık af uygulamaları ve alttan affa yönelik beklentiler caydırıcılığı zayıflatmaktadır (Karadeniz, 2020; Savaşan, 2006). Ayrıca, pişmanlık müessesesine rağmen ceza tahsilât oranının %5,9 civarında kalması, mükelleflerin ceza riskini düşük algıladığını ortaya koyar (Korkmaz, 2014). Almanya'da ise seyrek af politikası, esnek takdir yetkisi ve hapisle birlikte meslekten men yaptırımları caydırıcılığı artırır; kesin bir affa duyulan beklenti yoktur.

Denetim mekanizmaları bakımından, Türkiye'de Gelir İdaresi'nin e-Fatura ve e-Defter sistemlerine geçişi önemli bir adım olsa da, kapasite yetersizliği ve kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, etkin denetimi sınırlar (Yoruldu, 2016). Almanya'da ise Elster ve risk analiz sistemleri, vergi beyanlarını otomatik kontrol ederek tespit oranını yükseltir; mali verilerin entegre incelenmesi, kaçakçılığı önceden önleyici rol oynar (Klugo.de, t.y.; Yeniay, 2022).

Toplumsal düzeyde vergi bilinci ve ahlâkı, cezaların başarısını doğrudan etkiler. Türkiye'de düşük vergi bilinci (%60 mükellef cezaların caydırıcı olmadığını değerlendiriyor) ve güven eksikliği cezaların uygulanmasını zayıflatırken (Korkmaz, 2014), Almanya'da toplumun geneli vergiyi kamusal sorumluluk olarak görmektedir. Bu algı, vergi uyumunu gönüllü kılarak sadece cezaya bağlı değil, sosyal norm temelli bir caydırıcılık yaratır.

Türkiye'de yoğun af politikaları ve zayıf denetim kapasitesi cezaların caydırıcılığını aşındırırken, Almanya'nın disiplinli af rejimi, esnek yargısal takdir yetkisi, elektronik denetim altyapısı ve güçlü vergi bilinci caydırıcılığı pekiştirmektedir. Karşılaştırma, cezaların hem hukuki düzenleme hem de uygulama ve toplumsal boyutlarda bir bütün olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye ve Almanya'nın vergi kaçakçılığıyla mücadelede uyguladıkları hukuki düzenlemeler, denetim mekanizmaları ve toplumsal uyum politikaları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Türkiye'de 359. madde çerçevesinde tanımlanan ağır hapis ve idari yaptırımlar, sık sık çıkarılan vergi afları ve karmaşık mevzuat yapısı, genel caydırıcılığı sınırlayan temel etkenler olarak öne çıkmaktadır. Uygulamada denetim kapasitesinin yetersizliği ve mükelleflerin "af beklentisi" ile birlikte düşük vergi bilinci, cezaların etkinliğini olumsuz yönde etkilemekte; tahakkuk/tahsilat oranlarının düşüş eğilimi sürmektedir.

Almanya'da ise Abgabenordnung kapsamında öngörülen esnek ama kapsamlı ceza rejimi, seyrek af uygulamaları, elektronik izleme ve risk analizine dayalı denetim sistemleri sayesinde vergi kaçakçılığına karşı güçlü bir caydırıcılık oluşturulmuştur. Cezaların ağırlığı, meslekten men gibi yaptırımlar ve toplumun vergiyi kamusal bir sorumluluk olarak kabul etmesi, Almanya modelinin başarı faktörleri arasında yer almaktadır. Elektronik beyan sistemlerinin entegrasyonu ve vergi idaresiyle mükellefler arasındaki sağlıklı iletişim, gönüllü uyumu güçlendiren diğer unsurlardır.

Her iki ülkenin deneyimleri, etkili bir vergi cezaları rejiminin yalnızca kanuni metinlerdeki yaptırım gücüne değil, mevzuatın istikrarına, denetim kapasitesine ve toplumsal vergi bilincine bağlı olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin, af politikalarını azaltarak, mevzuatı sadeleştirip şeffaflaştırarak ve vergi bilincini artıracak eğitim ile bilgilendirme altyapısını güçlendirerek caydırıcılığı yükseltmesi gerekmektedir. Almanya'nın ise elektronik denetim teknolojilerinde ve uluslararası iş birliğinde yenilikçi uygulamaları sürdürmesi, vergi uyumunun devamlılığı açısından kritik önem taşımaktadır. Bu çerçevede, hukuki düzenlemelerle toplumsal algının uyumlu biçimde geliştirilmesi, vergi kaçakçılığıyla mücadelede uzun vadeli ve sürdürülebilir başarıyı mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

Doğan, M. E. (2022). Vergilendirmenin tarihsel gelişim sürecinde öne çıkan vergi isyanları. *Vergi Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 28–41. (06.10.2024 tarihinde erişildi)

Arslan, C. B. (2020). Vergilemede açıklık ve basitlik ilkesi: Kurumlar Vergisi Kanunu'nun okunabilirlik düzeyine ilişkin bir inceleme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 687–695.

Ataç, E. (2007). *Maliye politikası*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

Ay, Ş. (2021). Vergi tahakkuk/tahsil oranları üzerine bir değerlendirme. *International Journal on Social Sciences*, 6(2), 40–53.

Aygen, F. (2003). Vergi kayıp ve kaçakçılığının nedenleri ve bunların önlenmesinde denetimin rolü (Tez, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), 41–45.

Balseven, H. (2003). Vergilerin emek arzı üzerindeki gelir, ikame ve mali etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 217–238.

Çiçek, J. S. (2016). Mükelleflerin vergiden kaçınma algısı ve demografik belirleyicileri üzerine bir araştırma: Isparta örneği. *Sosyoekonomi*, 24(28), 43–64.

Demir, İ. C. (2018). Mükellef perspektifinden vergi tarifeleri: Türkiye örneği. *Sosyoekonomi*, 26(35), 11–26.

Demir, Y. D., Demir, İ. C., & Gülten, A. G. Y. (2013). Maliye politikasının sosyal amacı: Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı üzerine Türkiye geneli anket çalışması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 269–286. https://doi.org/10.17680/cbayarsos.4065.53604

Edizdoğan, N. (1978). Bir vergi suçu ve cezası olarak vergi kaçakçılığı. *Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 7(1–2), 109–143.

Karadeniz, E. Ö. (2020). Gelir vergisi mükelleflerinin vergi afları karşısındaki tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik bir saha araştırması: Tekirdağ ili örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 15–23.

Karakoç, Y. (2013). Anayasal vergilendirme ilkeleri üzerine. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15, 1259–1308.

Karakoç, Y. (2015). Vergi gelirlerinin kamu giderlerinin karşılığı olması ilkesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 422–425.

Kaya, M. (2022, 27 Nisan). Vergi kaçakçılığı suçlarında verilen cezalara ilişkin yeni düzenleme yürürlükte. *Anadolu Ajansı*. Erişim adresi: https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/vergi-kacakciligi-suclarinda-verilen-cezalara-iliskin-yeni-duzenleme-yururlukte/2574057

Keskin, E., & Mastar Özcan, P. (2021). Vergi affı uygulamaları: Türkiye ve seçilmiş ülkeler açısından bir değerlendirme. *Sosyoekonomi*, 6(1), 137–158. (29.08.2024 tarihinde erişildi)

Keskin, N. (2018). Vergiye yönelik mükellef tutum ve tepkileri. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 60–75.

Klugo.de. (t.y.). Was ist Steuerhinterziehung? Erişim tarihi: 01.06.2025, adres: https://www.klugo.de/rechtsgebiete/steuerrecht-steuerstrafrecht/was-ist-steuerhinterziehung

Korkmaz, M. (2014). Vergi cezalarının caydırıcılığı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mutlu Yoruldu, N. Z. (2016). Türkiye'de vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde vergi denetimi ve muhasebe meslek mensuplarının rolü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 52–70.

Özcan, E. K. (2021). Vergi affı uygulamaları: Türkiye ve seçilmiş ülkeler açısından bir değerlendirme. *International Journal of Public Finance*, 6(1), 137–158.

Öztürk, H. S. (2012). Verimlilik ve adalet ilkeleri açısından Türk vergi sistemindeki değişimin analizi (Çev. Prof. Dr. M. K. Mustafa Sakal). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı.

Pürsünerli Çakar, E. (2013). Vergiye karşı direnme şekilleri ve vergi intihkası. *Vergi Dünyası*, 17, 1294–1300.

Sandalcı, U. (2020). Vergiden kaçınmayı etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 4(3), 1033–1056.

Savaşan, F. (2006). Vergi afları: Teori ve Türkiye uygulamaları ("Vergi barışı" uygulama sonuçları). *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 41–65.

Şimşek, E. (2007). Türk vergi sisteminde vergi kaçakçılığı suçu (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı.

Taşkın, Y. (2010). Vergi psikolojisi ve vergiye karşı mükellef tepkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 54, 71–87.

Uğur Çiçek, F. B. (2017). Vergi eğitiminin üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve farkındalığı üzerindeki etkisi: Bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 2, xx–yy.

Yeniay, A. (2022). Tax evasion practices in Germany and Turkey. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 45, 86–96.

Yeniay, A. (2023). Mali suçlar kapsamında Türkiye'de ve Almanya'da vergi kaçakçılığının değerlendirilmesi (Yayımlanmamış doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Y. (2019). Alman vergi sistemi ve vergi uygulamaları. *Vergi Raporu*, 237, 11–27.

Yoruldu, M. (2019). Türkiye'de vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesinde meslek mensupları ve bağımsız denetçilerin etkinliği: İzmir ili örneği. *Eğitim İletişim Yayıncılık*, 32–40.

Yurdakul, A. (2013). Vergi ahlâkı ve vergi ahlâkını belirleyen faktörlerin analizi: Bursa ili örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Maliye Teorisi Bilim Dalı.

THE DAYS OF REPENTANCE WITH THE TRUE PROMISE IDEOLOGICAL AND THEOLOGICAL DISCOURSE

GERÇEK VAAD İLE TÖVBE GÜNLERİ KIKSACINDA İDEOLOJİK VE TEOLOJİK SÖYLEM

Zeynep KILIÇ

Dr. Öğr. Gör. Mardin Artuklu Üniversitesi Radyo Sinema Televizyon

ORCID:0000-001-7613-02080

Özet

1948'de kuruluşunda ve daha öncesinde başlayan günümüzde neredeyse bir asrı bulmuş olacak olan İsrail'in saldırgan tutum ve davranışı nerdeyse tüm Ortadoğu bölgesine sıçramış durumdadır. Arkasına büründüğü büyük bahane 7 Ekim Hamas operasyonuyla başlayan süreç ise artık İsrail'in bu saldırgan tutumun tap yapmış halini teşkil eder. Tüm Ortadoğu bölgesini kapsam alanına alan İsrail'in bu agresif saldırgan tutumunun haber söylemini (sosyal medya instegram sayfası bağlamında) şu an aralarında yer yer sıcak çatışmalar olsa da İran'la bir soğuk savaş gerilimi ve iki devletin haber söylemi karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu devam edegelen sürecin bir aylık zaman diliminde bu iki düşman devletin söylemi üzerinde savaş seyrinin ideolojik ve teolojik boyutu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Bu çalışma öncelikle söylemin ifade aracı olan dilin tanımıyla başlanmaktadır Akabinde dil ile sebep sonuç ilişkisi olan söylemin ne olduğuna değinilmektedir. Haber ve söylemin arasındaki ilişkinin nasıl olduğu ve haber söylemindeki ideolojik/teolojik söylemin nasıl meydana geldiği açıklığa kavuşturulmaktadır.Bu devletlerin savaş sürecindeki bir aylık zaman zarfının ideolojik/teolojik söylemi instegram platformu üzeinde nasıl bir söylemle aktardıkları Van Dijk'in söylem analizi çerçevesinde makro ve mikro düzeyde incelemeye tabi tutulmaktadır

Anahtar Kelimeler: Dil, Söylem, Haber, Analiz, İdeoloji, Teoloji

Abstract

Israel's aggressive attitude and behavior, which has lasted almost a century since its establishment in 1948 and before, has spread to almost the entire Middle East region. The process that started with the October 7 Hamas operation, which is the big excuse behind it, now constitutes the perfect version of Israel's aggressive attitude. The news discourse of this aggressive attitude of Israel, which covers the entire Middle East region (in the context of the social media Instagram page), a cold war tension with Iran, although there are sometimes hot conflicts between them, and the news discourse of the two states are discussed comparatively. In the one-month period of this ongoing process, the ideological and theological dimension of the war is tried to be clarified on the discourse of these two enemy states. This study first begins with the definition of language, which is the means of expression of discourse. Then, what discourse is, which has a cause-and-effect relationship with language, is mentioned. It is clarified how the relationship between news and discourse is and how the ideological/theological discourse in the news discourse occurs. With what discourse these states convey the ideological/theological discourse of a one-month period during the war on the Instagram platform, at macro and micro levels within the framework of Van Dijk's discourse analysis. is under review

Key Words: Language, Discourse, News, Analysis, Ideology, Theology

Giriş

Dil; duygu, düşüncenin taşıyıcısı olan bir araç olarak insanlık tarihinde sözlü iletişimin ana unsurlarından biridir. Duygu ve düşüncelerin diğer kişilere aktarılan olan en etkin kanaldır.Dil bu işlevi yerine getirirken söz ve kelimelerden yararlanır. Söz ve kelimeler dilin iletişimi kurmaya çalışırken yararlandığı ana malzemelerdir. Beynin dış dünyadan aldığı alımlar kişisel duygu ve düşünceyle harmanlanmasıyla dili harekete geçirip söz ve kelimeler üzerinden dökülmesiyle de söylem oluşur. Söylem hiç bir zaman duygu ve düşünceden bağımsız olamaz. Her söylemin iletmek istediği bir mesajı bir ideolojisi bulunmaktadır. Bireyin söylemini kişisel özellikler şekillendirebileceği gibi yetiştiği aile ortamı, toplum ve çevre de söylemi oluşturmada etkilidir. Söylem sadece bireye özgü olmayıp, her topluluğun (cemaat) ve her toplumun (cemiyet) da belli bir söylemi vardır ve bu söylem yine aynı şekilde hem iç faktörlerden hem de çevresel (menfaat-çıkar ilişkisi) vs. faktöründen etkilenip şekillenebilir. Hem kişilerin hem de toplumun söylemleri çatışma ve olağan üstü dönemlerde yukarda saydığımız faktörlerden dolayı çelişebilir, çatışabilir. Dolayısıyla da söylem bu tarz durumlarda değişebilir dönüşebilir.

Toplumu bilgilendirme amacıyla var olan haber ve haber söyleminde ise hassasiyet gösterilmesi gerekir. Haber söyleminde kişisel duygular, çıkar ve menfaat ilişkileri minimize edilmesi gereken en ettik olan söylem alanıdır. Söylemin olağanüstü dönmelerde değişip dönüşebileceğinden bahsedildi. İşte bu dönemlerden biri olan 7 Ekim Hamas operasyonuyla başlayan süreçte İsrail'in tüm bölgeye karşı saldırgan tutumu ideolojik ve teolojik söylemi ile kendini var etmektedir. Bu süreçte sıcak çatışma ile birlikte söylemler üzerinden adeta savaşılmaktadır.

Dolayısıyla bu çalışmada yapılmak istenen bu dönemde bir aylık zaman diliminde her iki tarafı temsil edecek birer instegram hesabına yansıyan söylemi irdelemektir. Burada haber aktarılırken nasıl bir söylem kullanıldı. Stratejik mi yoksa ideolojik teolojik mi bir söylem mi kullanılmış seçilen iki örnek instegram hesabının karşılaştırılması üzerinden anlaşılabilmektedir.

1.DİL:

Dil; duygu, düşünce mesaj ve ideolojiyi taşıyan temel bir araçtır. Fakat dili sadece bir illeti kanalı olarak düşünmek son derece yanlıştır. Çünkü dil aynı şekilde ideolojik bir olgudur ve bireylerin toplumdaki güçlü gurupların çıkarlarını destekler bazda düşünmesini sağlayan bir araçtır. Hem gerçekliğin açıklanmasında hem de ideolojilerin oluşmasında ve muhafaza edilmesinde Dil önemli bir işlev görür (Devran: 2010:115).

1.2. Söylem

Söylem, dilin yazılı ya da sözlü gerçekleşme düzlemi, konuşan bireyin kullandığı dil olarak tanımlanır. Söylemin bedenleştiği zemin sözlü veya yazılı metindir. Söylemi; bilgi, ideoloji ve güç ilişkilerini ortaya çıkaran bir bilgi formu olarak adlandıran Edibe Sözen söylemi anlaşılır kılan onu kullanan aktör olduğuna işaret eder ve ekler: 'Aktörlere kimliklerini veren şey ise onların kullandıkları söylemdir.' Gerçeklik söylem içinde inşa edilir. (Aslan:2004:16).

1.3. Dil Söylem İdeoloji

Dil bireylerin bilgi ve düşüncelerini arttırmak için kullanılabileceği gibi düşüncelerin ve inançların kontrol edilmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Söylem ise dilbiliminde dilin kullanım biçimi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla söylem bir dilsel eylemde bulunma biçimidir. Dil ve söylem aracılığıyla bizlere iletilen gerçeklik anlayışını anlamak mümkündür. Edibe Sözen'in vurguladığı gibi söylemin keşfinden sonra artık evrensel gerçeklik yoktur; gerçeklikler vardır**.** Gerçeklik Söylemle ve söylemler içinde inşa edilen

şeydir. Her söylem bir gerçeklik inşasıdır ve dolayısıyla artık söylemlere tekabül eden gerçeklikler söz konusudur. İdeoloji ise gerçekliği kodlama sistemidir. ideoloji mesajı üretmek için kullanılan semantik sistem olarak da tanımlanabilir. İdeolojilerde dil yeniden inşa edilmekte, iletilmekte ve böylece hegemonyanın devamı sağlanmaktadır. Başka bir ifadeyle hegemonya anlamlar veya bireylerin şeyleri anlamlandırma biçimleri üzerinde kurulduğu için, dil bu süreçte gücün ve iktidarın oluşumunda merkezi konumdadır.Netice olarak şu söylenebilir: İdeoloji çözümlemesi yapabilmek için mesajların yapılanma düzeyine inmek gerekir. Bu seviye mesajın söylemin kodlandığı seviyedir, yoksa söylemin yüzeysel yapısı değildir. (Devran:2010:26)

1.4. Toplumsal Kontrol Aracı Olarak Söylem

Bir toplumda etkin olarak kullanılan gücün farklı dayanakları ve kaynakları olabilir. Örneğin Profesörler akademik söylemleri, hukukçular hukuki söylemleri, öğretmenler eğitimle ilgili söylemleri, gazeteciler medya ile ilgili söylemleri, politikacılar politik söylemleri, işadamları ekonomik söylemleri kontrol edebilirler. Söylemler üzerinde daha çok etkili olabilen güçler doğal olarak daha güçlü olacaklardır. İşte söylem çözümlemesinin amaçlarından biri de bu kuvvet biçimlerini ortaya çıkarmaktır. (Devran:2010:27)

“Söylem” kavramı çok sayıda durumu kapsamaktadır:

-Birincisi, ırkçı nefretin veya başka bir deyişle kişilere veya gruplara yönelik nefretin belirli bir ırka ait olmaları nedeniyle kışkırtılması;

- İkincisi, dinsel nedenlerle nefretin kışkırtılması; inananlar ile inanmayanlar arasındaki ayrıma dayalı nefretin kışkırtılması da aynı kefeye konulabilir;

- Son olarak, Avrupa Konseyi’nin Bakanlar Komitesi’nin “nefret söylemi” üzerine Tavsiye Kararı’nda kullanılan ifadeleri kullanacak olursak, “saldırgan milliyetçilik ve etnik merkezcilik şeklinde ifadesini bulan” hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret türlerinin kışkırtılması (Çulhaoğlu:2009:1-7).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Van Dijk söylem çalışmalarında en fazla adından söz edilen araştırmacılardan biridir. Söylem çözümlemesi yaklaşımını 1980'lerde yazılı haber metinlerine uygulamıştır. van Dijk'ı diğer araştırmacılardan farklı kılan haber çözümlemelerini ele alış biçimidir. Haber bilgisinin anlamlandırılması, ezberlenmesi ve yeniden üretimi okuyucu açısından ele alınmakta ve haber metni üretimi yapısal üretim ve anlama düzeylerinde çözümlenmektedir.(Dursun:2004:373)

2.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu İsrail iran geriliminde ideolojik ve teolojik söylemin analizidir.

2.2. Araştırmanın soruları

- İsrail İran gerilimi bağlamında oluşan söylem stratejik mi?
- İsrail İran gerilimi bağlamında oluşan söylem ideolojik ya da teolojik midir?

2.3.Örneklem

Örneklem Araştırmanın örneklemini oluşturan İrna Haber Aajansı (İran) ile Jerusalem Post (İsrail) insetgram sayfalarıdır. Araştırma kapsamına giren haberler ise; 7 Ekimden bu yana İsrail ile İran’ın geriliminde ideolojik ve teolojik söylemi vurgulayan insetgram haberleridir. Makro ve mikro analizi içeren söylem analizi yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma 7 Ekim’den bu yana İsrail iranın gerilimi ideolojik ve teolojik söylemi ve bu iki tarafın instegram haber kanlalrının ortya koyduğu dili ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3. İRNA AHABER AJANSI İNSTEGRAM SAYFASI MAKRO ANALİZİ

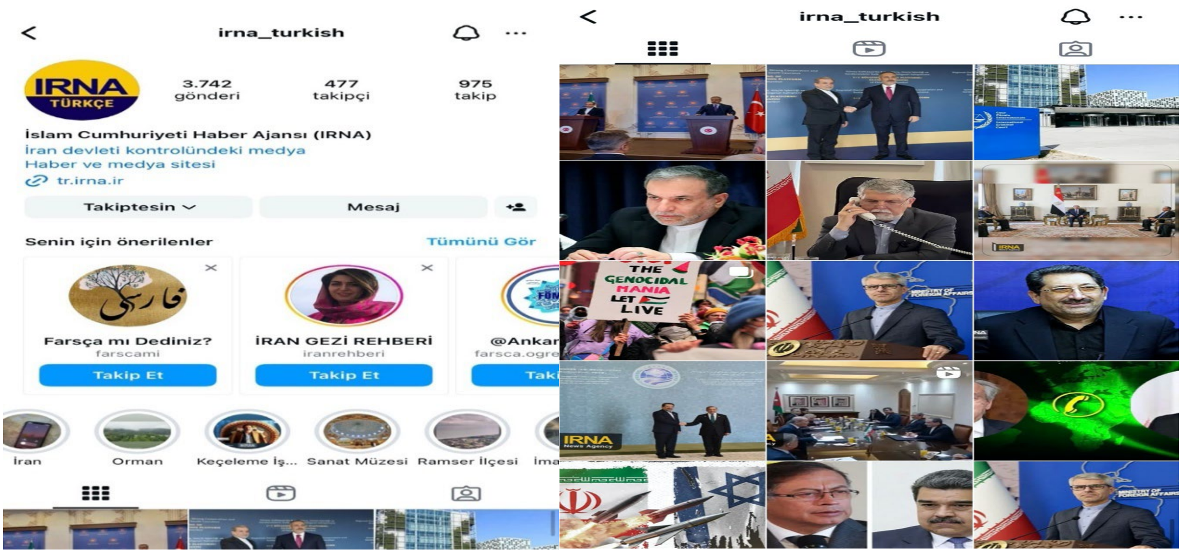

- Bölge bir barut fıçısına dönüştü / Bölgede savaş çıkma olasılığı ciddi

o İstanbul, İRNA - İran Dışişleri Bakanı, Türkiye Dışişleri Bakanı ile düzenlediği ortak basın toplantısında, bölgede savaş çıkma olasılığının hala ciddi bir tehdit olduğunu ve bu durumu sadece Siyonist rejimin istediğini belirtti.

- Tahran, Şanghay üyelerinden İsrail'in suçlarına ve Amerika'nın ekonomik terörizmine karşı ciddi tavır alma talebi

o Tahran, Siyonist rejimin saldırganlığına, Amerikan ekonomik terörüne karşı Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ciddiyetini ve çok taraflı ticarete yönelik kısıtlayıcı tedbirlerle başa çıkmak için pratik adımlar atmasını istiyor." vurgusunda bulundu.

- İran nükleer silahi olan israil'i vurmaktan geri durmadi

o Ulusal Kanal İran Temsilcisi Gürkan Demir İran'ın Siyonist İsrail rejimine gerçekleştirdiği son füze saldırısını İRNA Türkçe servisine değerlendirdi.

- Kolombiya ve Venezuela cumhurbaşkanlarından Siyonist rejimin saldırılarına tepki

o Tahran, İRNA - Kolombiya Cumhurbaşkanı, Gazze'deki savaşı Siyonist rejim ile Filistin arasındaki bir anlaşmazlığın ötesinde, "güney halklarına karşı küresel bir güç testi" olarak nitelendirdi. Venezuela Cumhurbaşkanı ise Netanyahu'yu "Amerika ve Avrupa yapımı bir canavar" olarak adlandırdı.

- İran Rusya'ya balistik füze vermedi / Avrupa başka bir hikâye bulsun

o Tahran, İRNA - İran Dışişleri Bakanı, New York'ta Josep Borrell ve Enrique Mora ile yaptığı görüşmeye atıfta bulunarak, "Açıkça ifade ettiğim şeyi vurguluyorum; Rusya'ya balistik füze sağlamadık. Eğer Avrupa, İsrail rejiminin şantajına boyun eğmek için bir bahane arıyorsa, başka bir hikâye bulsun." dedi.

- Nikaragua, Siyonist rejimle diplomatik ilişkilerini kesti

o Tahran, İRNA- Nikaragua hükümeti, Siyonist rejimi "faşist" ve soykırımın faili olarak nitelendirerek bu rejimle diplomatik ilişkilerin sonlandırıldığını duyurdu.

- Bekaî: Siyonistler, ABD seçimlerinde nüfuz sağlamaya çalışıyorlar

○ Tahran, İRNA - İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Siyonist rejimin bölgede savaşı genişletme amacının, ABD'nin yaklaşan seçim sonuçları üzerinde kötü niyetli nüfuz oluşturmak olduğunu belirtti.

- Amerikan halkının vergilerinden 17 milyar dolar İsrail'e hediye edildi

○ Times of İsrail gazetesi, Gazze'ye karşı savaşın başlangıcından bu yana ABD'nin Siyonist rejime yaptığı askeri yardım miktarının yaklaşık 17 milyar dolar olduğunu duyurdu.

- Kanada'da Gazze ve Lübnan'a destek veren ve devam eden savaşı ve Siyonist işgalci ordunun soykırımını kınayan kitlesel gösteriler düzenlendi.

- İran'ın Lübnan Büyükelçisi'nden İsrail rejiminin terörist eylemiyle ilgili açıklama

○ Tahran, İRNA - İran İslam Cumhuriyeti'nin Lübnan Büyükelçisi, Siyonist rejimin, insan hakları sloganları atan bazı Avrupa ülkeleriyle işbirliği yaparak bir istihbarat operasyonunda patlayıcılarla donatılmış pager'ları yerleştirdiğini söyledi.

- Erakçi: Lübnan ve Gazze'de ateşkes konusunda girişimler var

○ Tahran, İRNA- İran Dışişleri Bakanı, Lübnan ve Gazze'de ateşkes konusunda girişimlerin olduğunu ve bu konuda istişarelerin yapıldığını, sonuç alınmasını umduklarını ancak Siyonist rejimin düşmanlıklarının ve suçlarının hala devam ettiğini söyledi.

- iran İslam Cumhuriyeti ve Suriye Dışişleri Bakanları Dr. Erakçi ve Bassam Sabbak, Şam'da bir araya geldi.

- İran, uluslararası toplumdan Siyonist rejimi hesap vermeye zorlamak için harekete geçmesini talep etti

○ Londra- İRNA- İran İslam Cumhuriyeti'nin Cenevre'deki büyükelçisi ve daimi temsilcisi, insan hakları ve insancıl hukuk ile ilgili iki ana kuruma bir yazı göndererek Siyonist rejimin Lübnan ve Filistin'deki suçları konusunda hesap vermesi ve bu rejimi saldırıları durdurmaya zorlamak için acil bir eylem çağrısında bulundu.

- Pezeşkiyan:Bölgede Siyonist suçların durdurulması için Asya İşbirliği Diyaloğu gibi kuruluşların kapasitesi kullanılmalı.

○ Tahran, İRNA- İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Siyonist rejimin bölgede gerginlik ve kriz yaratmasını önlemek için Asya ülkelerinin güç birliği ve ortak ses çıkarmasının önemine vurgulayarak " Asya ülkeleri, Asya İşbirliği Diyaloğu gibi bölgesel kuruluşların kapasitesinden yararlanarak yabancıların bölgeye müdahalesini önlemeli ve bu suçların durdurulmasında rol oynamalıdır." dedi.

- Pezeşkiyan: Siyonist rejimin en küçük hatası, İran'dan daha sert bir yanıtla karşılaşacaktır.

○ Tahran, İRNA - İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan, Siyonist rejimin devam eden zulümlerinin, İran Silahlı Kuvvetleri'nin kesin tepkisine yol açtığını belirterek, bu rejimin en küçük bir başka hatasında çok daha sert ve güçlü bir yanıt alacağını vurguladı.

- Erakçi: İran'ın füze operasyonu BM Şartı'nın 51. maddesine ve meşru savunma hakkına dayanıyordu.

○ Tahran, İRNA - Ülkemizin Dışişleri Bakanı, İngiltere, Almanya ve Fransa Dışişleri Bakanlarıyla yaptığı telefon görüşmesinde "İran İslam Cumhuriyeti, sadece BM Şartı'nın 51.

maddesine dayanan meşru savunma hakkını kullanmış ve sadece Siyonist rejimin askeri ve güvenlik üslerini hedef almıştır." açıklamasında bulundu.

- İslam Devrimi Lideri: Bölgedeki tüm direniş güçleri Hizbullah'ın yanındadır ve onu desteklemektedir.

○ Tahran, İRNA - İslam Devrimi Lideri Ayetullah Hamaney, Lübnan'daki mevcut durumla ilgili önemli bir mesaj yayımladı.

- Irak Parlamentosu'ndan, Siyonist rejimin saldırılarına karşı Lübnan halkı ve direnişiyle dayanışma açıklaması

- Pezeşkiyan: Toprağımıza saldırmaya kimsenin cesaret edememesi için ne gerekiyorsa yaparız.

○ New York, İRNA - Cumhurbaşkanı, savaş ve çatışma peşinde olmadıklarını, İran İslam Cumhuriyeti'nin gerilimin ve çatışmanın artmasını önlemek için sabırlı davrandığını, ancak Siyonist rejimin vahşetini ve suçluluğunu doruğa çıkardığını belirtti

- Pezeşkiyan: Siyonist rejim vahşeti bir an önce durdurulmalı.

○ New York, İRNA- Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan: Uluslararası toplum derhal şiddeti durdurmalı, kalıcı bir ateşkes sağlanmalı ve İsrail'in Lübnan'daki vahşeti, bölgeyi ve dünyayı ateşe vermeden önce durdurulmalıdır.

- Garibabadi: Dünya Siyonist rejimin Filistinlilere karşı işlediği suçlar karşısında sessiz kalamaz

○ New York, İRNA- İran İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın hukuki ve uluslararası işlerden sorumlu yardımcısı Kazım Garibabadi, Siyonist terör rejiminin Filistin'in ve dünyanın diğer yerlerindeki mazlum halklara karşı işlediği suçları şiddetle kınayarak bu rejimi bölgesel ve uluslararası barış ve güvenlik için ciddi bir tehdit olarak gördüğünü ve dünyanın bu cinayetler karşısında sessiz kalamayacağını vurguladı.

- İsveç protestocuları: Siyonist rejimin Gazze'deki soykırımına son versin.

○ Tahran, İRNA- Siyonist rejimin suçlarına karşı İsveç'in başkenti Stockholm'de gösteri yapan protestocular, bu rejimin soykırımını ve Filistinli çocukların öldürülmesini kınadı.

- Eğer İslam ümmeti kendi gücünü kullanırsa, Siyonist rejim İslam toplumunun kalbinden silinecektir.

○ Tahran, İRNA - Ayetullah Hamaney: Eğer İslam ümmeti içsel gücünden yararlanırsa, Siyonist rejim İslam toplumunun kalbinden silinecektir.

- Cumhurbaşkanından Lübnan halkına taziye: Uluslararası kuruluşlar sorumluluklarını yerine getirsin.

○ Tahran, İRNA-Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan, Siyonistlerin Lübnan'da işlediği son suçlar ve bu ülkenin bazı vatandaşlarının şehit düşmesi ve yaralanması üzerine, sosyal medya hesabında Arapça yayınladığı mesajında Lübnan halkına taziyelerini iletti.

- Kenani, Lübnan'daki Siyonist rejimin terör eylemini kınadı.

○ Tahran, İRNA- İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Siyonist rejimin dün akşam Lübnan'da iletişim cihazlarını patlatarak Lübnan vatandaşlarını hedef alan terör eylemini, toplu katliam örneği şeklinde değerlendirerek şiddetle kınadı.

- Siyonist rejim, ABD Kongresi üzerinden Güney Afrika'ya baskı yapmaya çalışıyor.

○ Tahran, İRNA- Axios web sitesinin Siyonist rejim Dışişleri Bakanlığı kaynaklarına dayandırdığı haberine göre, Siyonist rejim, ABD Kongre üyelerine ulaşarak, kendi aleyhinde Uluslararası Adalet Divanı (UAD) nezdinde soykırım davası açan Güney Afrika Cumhuriyeti'ne baskı yapılmasını talep etti.

- Pezeşkiyan: İslam ülkelerinin daha iyi bir geleceğe varması aramızda birlik oluşturma yönündeki başarılı çabalara bağlı

○ Tahran, İRNA- İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Dr. Mesud Pezeşkiyan, Türk mevkidaşı Recep Tayyip Erdoğan ile BM Genel Kurulu oturum aralarında yaptığı görüşmede "İslam ülkelerinin daha iyi bir geleceğe varması, aramızda birlik oluşturma yönündeki başarılı çabalara bağlıdır." dedi.

- İtalyan futbol takımının taraftarları, İsrail milli marşının çalınması sırasında sahaya sırtlarını dönerek bu rejimin suçlarını protesto etti. Siyonist rejim, Avrupa Milletler Ligi'ndeki maçlarını Macaristan'a taşıdı.

- BM: İsrail yardım konvoyumuzu silah zoruyla durdurdu.

○ Tahran, İRNA- BM Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) Başkanı Philip Lazzarini, Siyonist işgal rejimi güçlerinin BM konvoyunu silahlarla durdurduğunu, BM araçlarına buldozerlerle zarar verdiğini açıkladı.

- BM Özel Raportörü, Siyonist rejime yaptırım uygulanmasını istedi.

○ Tahran, İRNA - Birleşmiş Milletler'in gıda hakkı özel raportörü, pazartesi sabahı yaptığı açıklamada Siyonist rejime yaptırım uygulanması çağrısında bulundu.

- İstanbul'da binlerce kişinin katılımıyla Gazze'ye destek yürüyüşü.

○ Tahran, İRNA - İstanbul'un Fatih bölgesi, Siyonist rejimin Gazze Şeridi'ndeki Filistin halkına yönelik soykırım suçlarını kınamak için geniş katılımlı bir yürüyüşe sahne oldu.

- Siyonist askerlerden Kur'an-ı Kerim'e karşı saygısızlık.

○ Tahran, İRNA - Siyonist rejim ordusu askerleri, Gazze Şeridi'ndeki suç eylemlerine devam ederek, birçok camiyi yıktı ve Kur'an-ı Kerim'leri yırtıp yaktı.

- Siyonist Medya: Blinken, esir takası görüşmelerine büyük zarar verdi

○ Tahran, İRNA - İbranice yayın yapan Yedioth Ahronoth gazetesi, Amerikalı Dışişleri Bakanı Antony Blinken'ın esir takası görüşmelerine büyük zarar verdiğini bildirdi.

- Gazze savaşı Siyonist rejimin ekonomisini çökertti

○ Tahran, İRNA- Siyonist rejimin ekonomistleri, Gazze Şeridi'ne karşı yürütülen savaş sonucunda bu rejimin ekonomisinin çöktüğünü duyurdu.

Makro analiz doğrultusunda, örneklemi oluşturan haber ajanslarının 7 Ekimden sonra savaşın söylemi nasıl bir temayı ön plana çıkardıkları incelendiğinde ve İrna haber ajansının instegram sayfasındaki haberler genel olarak irdelendiğinde; İrna Haber Ajansı instegram hesabının 7 ekim operasyonundan sonra İsrail'in tüm bölgeye açtığı savaşı stratejik olmaktan çok ideolojik ve teolojik hedefler bağlamında bir söylemin ağır bastığı görülebilmektedir.

Örneğin Ulusal Kanal İran Temsilcisi Gürkan Demir İran'ın Siyonist İsrail rejimine gerçekleştirdiği son füze saldırısını İRNA Türkçe servisine değerlendirdi. Saldırıyı gerçekleştiren devlet (İsrail) yerine rejim (Siyonist) kullanılması açık bir şekilde vurgulanmak istenmiştir.

Bir başka haberde Tahran, İRNA - Kolombiya Cumhurbaşkanı, Gazze'deki savaşı Siyonist rejim ile Filistin arasındaki bir anlaşmazlığın ötesinde, "güney halklarına karşı küresel bir güç testi" olarak nitelendirdi. Venezuela Cumhurbaşkanı ise Netanyahu'yu "Amerika ve Avrupa yapımı bir canavar" olarak adlandırdı. İsrail devleti yerine Siyonist rejimin küresel bir güç tanımlaması dikkat çekmektedir. İnstegram haberlerinden yine Nikaragua, Siyonist rejimle diplomatik ilişkilerini kesti, Nikaragua hükümeti, Siyonist rejimi "faşist" ve soykırımın faili olarak nitelendirerek bu rejimle diplomatik ilişkilerin sonlandırıldığını duyurdu. Haberi ile yine İsrail'in saldırgan tutumunun ideolojik olarak faşist yünü ön tarafa çıkartılmaya çalışılmıştır. Haberlerin devamında 'Amerikan halkının vergilerinden 17 milyar dolar İsrail'e hediye edildi,

Times of İsrail gazetesi, Gazze'ye karşı savaşın başlangıcından bu yana ABD'nin Siyonist rejime yaptığı askeri yardım miktarının yaklaşık 17 milyar dolar olduğunu duyurdu' haberi ile İsrail devleti yerine direkt rejime yani Siyonist rejime gönderme yardım ettiğine dair gönderme vardır. 30 haberin neredeyse 25'inde İsrail'in bir Siyonist rejim vurgusundan ziyade açık bir şekilde yazılırken bu haberlerin üçünde de ve genel bir çerçevede kendisini de yani İran'ın bir İslam cumhuriyetinden bahsedildiği görülmekte ve bu bağlamda İslam ülkelerine gönderme olarak da yaşanan savaşın teolojik boyutu gözler önüne serilmektedir. Nitekim İran İsrail'e operasyon düzenlerken çeşitli teolojik imsilerle gerçek vaat, Fettah füzeleri adında gerçekleşirken İsrail bunlara misilleme olarak tövbe günleri operasyonuyla İran'a karşılık vermeye çalıştı.

4. THE JEARUSALEM POST İNSTEGRAM HESABI MAKRO ANALİZİ

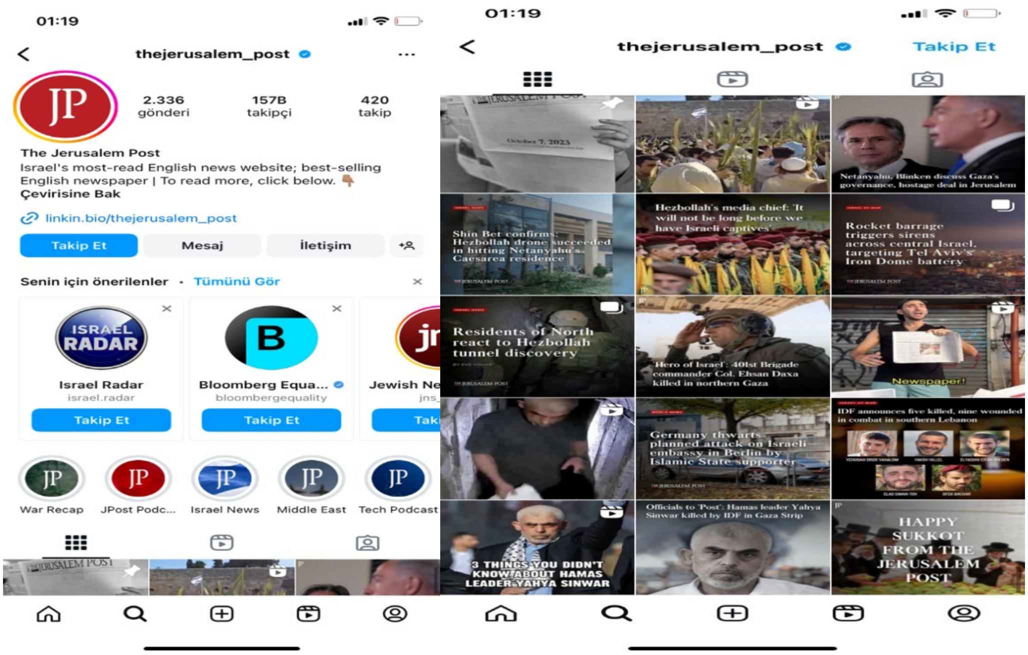

- Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın Beyrut'ta öldürülmesinin ardından IDF (İsrail savunma kuvvetleri), aralarında dört önemli komutanın da bulunduğu 20'den fazla teröristin öldürüldüğünü bildirdi:

○ İbrahim Hossein Jazini, Samir Toufik Div, Abdel Amir Muhammad Sablini ve Ali Na'af Eyyub. Bu komutanlar Hizbullah içinde hayati roller oynuyorlardı ve Nasrallah'la yakından bağlantılıydılar ve grubun operasyonları hakkında önemli bilgilere sahiptiler.

- Başbakan Binyamin Netanyahu'nun Lübnan halkına mesajı:

○ 'Biz sizinle değil, Hizbullah'la savaştayız. IDFnin uyarılarını ciddiye alın. Hizbullah çok uzun zamandır sizi canlı kalkan olarak kullanıyor, oturma odalarınıza roketler, garajınıza

füzeler yerleştiriyor. Bu roketler ve füzeler doğrudan şehirlerimizi ve vatandaşlarımızı hedef alıyor" dedi.

- Binlerce insan Gazze'de Hamas teröristleri tarafından öldürülen Hersh Goldberg-Polin'i son yolculuğa uğurlamak üzere Kudüs'te toplandı.

- Batı Şeria'da Tarkumiye yakınlarında 35. Otoyol'da teröristlerin araçlarına ateş açması sonucu üç polis memuru hayatını kaybetti. Kurbanlar Ch.-Insp olarak teşhis edildi. Arik Ben Eliahu, 37, Kiryat Gat'tan; Kıdemli Astsubay Hadas Brantz, 53, Sde Moshe'den; ve Av.-St.-Çavuş-Maj. Roni Shakuri, 61, Sderot'tan. Shakuri ayrıca 7 Ekim'de öldürülen Mor Shakuri'nin babasıydı.

- IDF, Tel Aviv'deki son bombalı intihar girişimine karşılık Jenin ve Tulkarem'i hedef alarak aylardır Batı Şeria'da en büyük terörle mücadele operasyonunu başlattı

- Bir zamanlar gururlu bir devrimci olan Mohsen Sazegara 1979 Devrimi'nden sonra İran'ı korumak için IRGC (İslam Devrim Muhafızları)'nin kurucularındandır. Ancak son yıllar boyunca, IRGCnin nasıl baskı, terör ve yolsuzluk gücüne dönüştüğünü dehşet içinde izlediğini söyledi.

o The Jerusalem Post'a verdiği özel röportajda Sazegara, devrimci gayretten hayal kırıklığına ve sürgüne uzanan yolculuğunu aktarıyor.

- IDF, İDF birliklerinin Gazzede Rishon Lezion'u hedef alan bir okulun yakınlarındaki roketatarları başarıyla imha ettiğini ve birçok alanda geniş çaplı terör altyapısı ortaya çıkaran Operasyon devam ederken düzinelerce terörist imha ettiğini söyledi.

- 8 Ekimden bu yana Hizbullah tarafından atılan 7.000'den fazla füze İsraile düştü, masum erkek kadın ve çocukları öldürdü, evleri yaktı ve 62.000'den fazla İsrailli sivili evlerinden vurdu.

o Bu saldırılar İranın İsrail'i haritadan silmeye yönelik büyük planının bir parçasıydı ve o günden beri her bir saatini bizim yok olmamıza ayırdılar. Hiç şüpheniz olmasın, asla başaramayacaklar.

- IDF'nin bildirdiğine göre, Hamas Salı günü Han Yunus'taki İnsani Yardım Rotası yakınlarında İsrail'in merkezine doğru roketler fırlattı. Buna yanıt olarak IAF, (İsrail hava kuvvetleri) Hamas'ın saldırı düzenlemek için sivil alanları kullandığını vurgulayarak yakındaki terörist hedefleri vurdu.

o IDF Sözcüsü Teğmen Albay tarafından paylaşılan bir video X'teki Nadav Shoshani, Hamas teröristlerinin insani bölge yakınındaki çadırlardan roket fırlattığını gösteriyor.

- Hamas'ın silahlı kanadı sözcüsü Abu Obeida pazartesi günü Telegram'da yaptığı açıklamada,

o Gazze'de Hamas tarafından tutulan bir rehinenin kendisini korumakla görevlendirilen Hamas teröristi tarafından öldürüldüğünü ve diğer iki kadın rehinenin de ciddi şekilde yaralandığını duyurdu.

- IDF pazartesi günü kuzey Gazze'deki Al-Taabin okul kompleksine düzenlenen hava saldırısında öldürülen 12 teröristin daha adını vererek toplam sayıyı 31'e çıkardı.

o IDF ayrıca Hamas'ın 90'dan fazla sivilin öldürüldüğü yönündeki iddialarına da karşı çıktı ve onların muhtemelen İslami Cihad'ın merkezini öldürdüklerini ileri sürdü.

- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Salı günü, İsrail'in Gazze, Batı Şeria ve doğu Kudüs'teki nefsi müdafaa hakkının elinden alınmasını isteyen bir kararı oylaması bekleniyor.

○ 30'dan fazla ülke tarafından sunulan metin, Filistin Hükümeti'nin Temmuz Uluslararası Adalet Divanı'nın İsrail'in 1967 öncesi toprak işgalinin yasadışı olduğu yönündeki görüşüne diş verme çabasının bir parçasıdır.

• Başbakan Netanyahu Pazar günü orta İsrail'e yönelik füze saldırısı için Houthis'ten ağır bir bedel alacağına söz verdi.

○ "İran'ın bizi yok etmeye çalışan şeytani eksenine karşı çok cepheli bir kampanyadayız. Bize saldıran kimse kaçamaz.' dedi. Houthi askeri sözcüsü Yahya Sarea, grubun sadece 11,5 dakikada 2.040 km (1270 mil) yol kat eden yeni bir hipersonik balistik füze ile saldırdığını söyledi. İsrail ordusu füzenin açık bir alana düştüğünü ve kimsenin yaralanmadığını söyledi.

• IDF birlikleri, Gazze'de Rishon Lezion'u hedef alan bir okulun yakınındaki roketatarları başarıyla imha etti ve birçok bölgede kapsamlı terör altyapısını ortaya çıkardı. Operasyon devam ederken onlarca terörist etkisiz hale getirildi.

• Hamas silahlı kanadı sözcüsü Abu Obeida Pazartesi günü Telegram'da yaptığı duyuruda, Hamas'ın Gazze'de tuttuğu bir rehine, kendisini korumakla görevlendirilen Hamas teröristi tarafından öldürüldü ve iki kadın rehine de ağır yaralandı.

• Pazartesi günü IDF, kuzey Gazze'deki Al-Taabin okul kompleksine düzenlenen hava saldırısında öldürülen 12 teröristin daha adını vererek toplam sayıyı 31'e çıkardı. IDF ayrıca Hamas'ın 90'dan fazla sivilin öldürüldüğü yönündeki iddialarına da karşı çıktı ve onları muhtemelen İslami Cihad öldürdüklerini ileri sürdü.

• IDF birliklerinin Gazze'de Rishon Lezion'u hedef alan bir okulun yakınlarındaki roketatarları başarıyla imha ettiğini ve birçok alanda geniş çaplı terör altyapısını ortaya çıkaran operasyon devam ederken düzinelerce terörist imha edildi.

• IDF'nin bildirdiğine göre, Hamas salı günü Han Yunus'taki İnsani Yardım Rotası yakınlarında İsrail'in merkezine doğru roket fırlattı. Buna yanıt olarak IAF, Hamas'ın saldırı düzenlemek için sivil alanları kullandığını vurgulayarak yakındaki terörist hedefleri vurdu. IDF Sözcüsü Teğmen Albay tarafından paylaşılan bir video. X'teki Nadav Shoshani, Hamas teröristlerinin insani bölge yakınındaki çadırlardan roket fırlattığını gösteriyor.

• 30 Temmuz'da İran devlet medyasında yer alan haberlere göre, İran Hamas ve Filistin İslami Cihad başkanına ev sahipliği yapıyor.

○ İran ruhani lideri Ayetullah Ali Hhamenei Salı günü PIJ başkanı Ziyad Nakhaleh ve Hamas Siyasi Büro Başkanı İsmail Haniyeh ile bir araya geldi. Terör liderleri İran'ın yeni Cumhurbaşkanı Mesoud Pezeşkian'ın yemin törenine katılmak üzere İran'da.

• Hizbullah Kimdir: Hizbullah, 1982'deki İsrail işgaline tepki olarak 1985'te kurulan ve İran tarafından desteklenen, Lübnan'daki Şii İslamcı bir terörist grup ve siyasi partidir.

○ Hasan Nasrallah liderliğindeki örgüt, Lübnan'daki baskın silahlı grup haline geldi. İsrail'in Güney Lübnan'dan çıkarılmasına yardım ediyor. İyi eğitimli savaşçıları Bosna ve Suriye'deki çatışmalara katılımıyla tanınan Hizbullah, on binlerce savaşçısı ve geniş silah yelpazesiyle Lübnan ordusundan daha güçlü kabul ediliyor. Aynı zamanda Lübnan'da önemli bir siyasi güce sahip ve kendi medyasını ve sosyal hizmetini sürdürüyor. Birçok ülke onu terör örgütü olarak kabul ederken, bazıları askeri ve siyasi kanatları arasında ayrım yapıyor. Hizbullah'ın öncelikli hedefi İsrail'i yok etmek

• ABD Başkanı Joe Biden cuma öğleden sonra, daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmasına rağmen İsrail ve Hamas terör grubunun rehinelerin serbest bırakılmasını sağlayacak bir ateşkes çerçevesi üzerinde anlaştıklarını doğruladı.

- Hizbullah, perşembe günü İsrail'in kuzeyine hem Celile hem de Golan'a 200'den fazla roket ve 20 insansız hava aracı ateşlediğini iddia ediyor.

○ Lübnanlı terör örgütü, savaşın en yoğun saldırılarından birinde, Kiryat Shmona gibi neredeyse hiç saldırıya uğramayan şehirlerin ötesinde, genellikle hedef listesinin dışında bırakılan Acre ve Nahariya gibi şehirlere de ateş açtı.

- IDF'nin Shey Cerrah'ı yeniden işgal etmesi Cuma gününden bu yana düzinelerce Hamas teröristinin öldürülmesine yol açtı, ancak bu durum şu ana kadar daha çok orada tünellerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili görünüyor. IDF'nin Refah'taki operasyonlarını tamamlamasıyla operasyonun haftalar sürmesi bekleniyor.

- Rehineler ve Kayıp Aileler Forumu pazartesi günü, Hersh Goldberg-Polin (23), Eliya Cohen (26) ve Or Levy'nin (33) 7 Ekim'de yakalandığını gösteren bir video yayınladı.

○ Hamas teröristlerinin kameralarından alınan görüntülerde, kaçırılmaları ve mobil barınakta kalmaları. Ailelerin isteği üzerine videonun bazı kısımları bulanıklaştırıldı.

- IDF bugün, 13 çocuk babası ve Bedevi Takip Birimi'nde asker olan Muhammed Alatraş'ın 7 Ekim'de öldürüldüğünü ve cesedinin Gazze'ye götürüldüğünü doğruladı.

○ 7 Ekim'deki katliamdan bu yana geçen iki ay boyunca yakınları ona ne olduğunu bilmiyordu. Aralık ayı başında ailesine onun Gazze Şeridi'ne kaçırıldığı bilgisi verildi.

- İsrail, Ortadoğu'da Mısır, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Filistin topraklarıyla sınır komşusu olan yerdir.

○ Başkenti Kudüs'tür İsrail ve diğer birkaç ülke tarafından tanınmaktadır, ancak bir çok başka devlet Tel Aviv'i İsrail'in başkenti olarak görmektedir.

- Büyük ölçüde Filistin toprakları olarak tanınan Filistin, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden oluşur ve İsrail, Ürdün ve Mısır ile komşudur.

○ Batı Şeria'nın resmi başkenti Ramallah'tır.

- 1987 yılında Ahmet Yasin tarafından kurulan Hamas, Müslüman Kardeşler'le bağlantılı Filistinli bir İslamcı terör grubudur.

○ Terörizmi ve İsrail'i tanımayı reddetmesiyle tanınıyor. Hamas, 2006 Filistin seçimlerini Fettah liderliğindeki otoriteden koparak kazandı. Gazze'yi devraldığından beri Hamas, 7 Ekim 2023'teki saldırının yol açtığı son savaşta 1200 İsrailliyi öldürüp 250 kişiyi rehin alarak İsrail ile çeşitli çatışmalara girdi. Liderliği Gazze ve Katar arasında bölünmüş durumda; Gazze'de Yahya Sinwar ve Katar'da İsmail Haniyeh faaliyet gösteriyor.

- Katliamın üzerinden bir yıl geçmek üzere binlerce kişi Nova Müzik Festivali alanında bir araya geldi.

○ 7 Ekim'de yaklaşık 1.200 kişi öldürüldü ve 250'si Hamas teröristleri tarafından esir alındı, 40'ı festivalden kaçırıldı.

- Başbakan Binyamin Netanyahu'nun Lübnan halkına mesajı:

"Biz sizinle değil, Hizbullah'la savaştayız. Haberi Netenyahu Lübnan devleti ile savaşta olmadığını ancak burada açık ve net bir şekilde bir ideoloji olarak gördüğü ancak ismi ile müsemma Hizbullah ile savaşta olduğunu ima etmektedir. Ki kelime olarak bir bileşik isimden meydana gelen hizb parti tayfa ile Allah yani Allah'ın partisi hizbi ile savaş halinde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Başka bir haberde şu ifadelere yer verilir: Bu saldırılar İran'ın İsrail'i haritadan silmeye yönelik büyük planının bir parçasıydı ve o günden beri uyanık olan her bir saatini bizim yok olmamıza ayırdılar. Hiç şüpheniz olmasın, asla başaramayacaklar.' Diyerek İran'ın kendisine yönelik ideolojik planlarının olduğunu vurgulamaya çalışılmaktadır. Yine buna benzer bir haberde İslam devrim muhafızları ifadesi şu şekilde geçerek 'Bir zamanlar gururlu bir devrimci olan Mohsen Sazegara 1979 Devrimi'nden sonra İran'ı korumak için kurduğu IRGC'nin (İslam Devrim Muhafızları) ancak on yıllar sonra, baskı, terör ve yolsuzluk gücüne dönüşmesini dehşet içinde izledi'. İran'ın teolojik savaş maksadının üstü açık bir şekilde verilmek istenmektedir.

Ayrıca Hizbullah (Allah'ın partisi) Nasrullah (Allah'ın yardımı) İslam cumhuriyeti devrim muhafızları, Hamas isimleri sürekli bir şekilde terörle ilişkilendirilerek savaşın stratejiden çok ideolojik ve teolojik yanı söylemlerde kendini açık bir şekilde ele vermektedir. Bunlara ek olarak İsrail'in kendisi İDF (İsrail savunma kuvvetleri) devlet bağlamında legalize (meşrulaştırma) edilirken Hamas(kendi kendini savunan halk örgütlenmesi intifada) sürekli marjinal bir gurup olarak marjinalleştirilerek ötekileştirmekte terörize edilmektedir. Otuz haberin neredeyse bütününde Hamas terörle anılmaktadır.

5. Mikro Analiz İrna Haber

Mikro açıdan bakıldığında, verilen haberlerdeki sözcük seçimleri, cümle yapıları ve haberin ikna yolları (retorik) inceleme konusu yapılmıştır. İrna haber; İsrail, Yahudi değil Siyonist, devlet değil rejimden, sık sık bahsedilerek savaş değil işgal, soy kırım değil bir Müslüman kırmı söylemin artalanında rahatlıkla okunabilmektedir. Buradaki art niyet şu bariz kelimelerden çıkarılabilir mahiyettedir.

- Siyonist işgalci ordunun soykırımı
- Faşist" Siyonist rejimi
- Siyonist suçların
- Siyonist askerlerden
- Siyonist Medya
- Siyonist rejimin ekonomisini

Gibi söz dağarcıkları mikro ölçekte Yahudi teolojisinin zaman içinde saldırgan Siyonist bir ideolojiye dönüştüğünü göstermektedir.

- Direniş güçleri
- Hamas
- Hizbullah
- İslam ümmeti
- İslam ülkeleri
- İslam Devrimi
- Lider
- Ayetullah
- Gerçek vaad
- Fettah füzeleri

Gibi telaffuzlar ise mikro ölçekte de olsa Filistin Kudüs davasının ideolojiden öte bir din ve teolojik bir dava olduğu ifadeleri ağır basmaktadır.

6. Mikro Analiz The Jerusalem Post Haber

- İşgalci kuvvet değil İDF (İsrail Savunma Kuvvetleri)
- İAF (İsrail Hava Kuvvetleri)

gibi kelimeler üzerinde kendini meşrulaştırırken.

- Hizbullah değil terörist,
- Hamas değil terör örgütü,

Bir kere değil binlerce defa bütün söylemlerde vurgulanırken benzer kelimelerle de sadece Filistin halkına değil önüne gelen herkesi terör yaftasıyla yaftalamaktadır. Kedisinin haklı ve hak bir dava peşinde olduğunu, iddia ederek Hamas'ı ve Hizbullah'ı sürekli, terör söylemleri ile marjinalleştirmektedir. Bu bağlamda İran ile açık bir savaşın içinde olmazsa da Hizbullah, Hamas benzer gruplar üzerinden vekâlet savaşıyla İran'ı bir devlet olarak değil bir rejim olarak görüp halkın bu kötü rejimi yok etme tehditleri ile halka kurtuluş vadederek aslında tüm bölgeye tehdit mesajı savurmaktadır.

Sonuç

Buraya kadar yapılan okuma, araştırma ve incelemelerin neticesi olarak yapılan çıkarımlar şöyle özetlenebilir. 7 Ekim operasyonuyla başlayan sürecin söylemini Filistin halkı üzerinden değil de ideolojik ve teolojik söylemleri ağır basan iki düşman devletin söylemi üzerinden Ortadoğu'daki savaşın ne gibi bir alt yapısının olabileceği gerçeği ortaya konulmaya çalışıldı. Makro analizdeki başlıklardaki çıkarımlardan da mikro analizlerdeki spesifik tanımlamalardan iki tarafında hem ideolojik hem de teolojik bir söylemle eylem ve operasyonlarının şekillendiği okunabilmektedir. Ayrıca bu minvalde tüm bölgede gelişen savaşın bir savaş stratejisinden çok kitap ehli sayılanlar arasında daha çok ideolojik ve teolojik yapılanmayı şart kılabileceğidir. Bu bağlamda savaşı her haliyle olumlama Mesihi bekleyen İseviler (evengelistler) ya da Museviler (İshak/İsrail oğulları) için beklenen bir Armegadon savaşını hızlandırıcı bir süreç olarak değerlendirilebilir mahiyettedir. Müslümanlar (İsmailoğulları) ve ehlibeyti sahiplenen özellikle de Şia camiası için bu yoldaki savaşın kaybı da kazanç olup 12 imamlarından kayıp imam dedikleri ve ikinci gayp aleminde aranan Mehdi'ye ulaşma adına bir Melhame_i Kübra (Büyük savaşı) savaşını hızlandırıcı mahiyettedir. Kimi teolojik literatürler de bu savaşın büyük bir savaşa hak-batıl savaşına dönüşebileceği ve bu büyük kıyamet savaşının ne zalimlerin zulmü zorlamasıyla (cebr-i cabir) ne de adil olanların adaleti ile (adl'ün adil) durdurulabileceğidir. Ta ki kıyamet gününe kadar.

Kaynakça

Aslan, K. (2004) '*Haber Nasıl Okunur?'* İstanbul, Anahtar Kitapları Yayınevi.

Çulhanoğlu, M. (2009) *'Nefret Söylemi El kitabı',* Avrupa Konseyi.

Devran Y. (2010) *'Haber Söylem İdeoloji'* İstanbul, Başvuru Kitaplar.

Dursun Ç. (2004) *'Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi'* Ankara, Elips Kitap.

İnternet Kaynak

https://www.instagram.com/irna_turkish/

https://www.instagram.com/thejerusalem_post/

CHANGES AND ANOMALIES IN TEMPERATURE AND PRECIPITATION CHARACTERISTICS IN THE MEDITERRANEAN AND AEGEAN REGIONS

AKDENİZ VE EGE BÖLGELERİNDE SICAKLIK VE YAĞIŞ ÖZELLİKLERİNDEKİ DEĞİŞİM VE ANOMALİLER

Nigar CANBULAT

Doktora Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, 0009-0002-7554-8719

Özet

Küresel iklim hem doğal süreçler hem de beşeri faaliyetlere bağlı olarak değişim göstermektedir. Özellikle sıcaklık ve yağış parametrelerindeki farklılaşma ve anomaliler, doğal çevre ile birlikte insan yaşamını da olumsuz etkiler. Meydana gelen doğal afetlerin sayısındaki artış, su kaynaklarında azalma, tarımsal üretimde oluşan riskler iklim değişikliğinin en önemli sonuçları arasındadır. Akdeniz havzası bu değişimlerden en fazla etkilenen alanlardan biridir. Bu çalışmanın amacı, Akdeniz ve Ege Bölgesi'nde 1950-2025 döneminde iklimsel parametrelerdeki değişimleri ve anomalileri ortaya koymaktır. Ortalama sıcaklık, ortalama maksimum sıcaklık, ortalama minimum sıcaklık ve yağış araştırma kapsamında incelenen iklim elemanlarıdır. Sıcaklık değişimleri için 2015-2025 ve 1950-1960 dönemi ortalama farkları hesaplanmıştır. Yağış değişimleri için ise 2020-2025 ve 1981-1986 ortalama farklarından yararlanılmıştır. Anomali hesaplamaları 1970-2025 dönemini kapsar. Tercih edilen zaman aralıkları, kullanılan veri kaynaklarının zamansal kapsamına bağlı olarak belirlenmiştir. Veriler uzaktan algılama teknolojilerine dayanır. Sıcaklık dataları ERA5-Land Monthly Aggregated-ECMWF Climate Reanalysis (ECMWF/ERA5_LAND/MONTHLY_AGGR), yağış datası Climate Hazards Center InfraRed Precipitation With Station Data_V2 (UCSB-CHG/CHIRPS/DAILY) kaynaklarında elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, 1950-2025 döneminde sıcaklık ortalamalarının hepsinde yaklaşık 1.5-2°C artış meydana gelmiştir. Minimum sıcaklık ortalamalarındaki artış 0.5-2.6°C, maksimum sıcaklıklardaki artış 0.2-1.9°C, ortalama sıcaklıklardaki artış ise 0.6-2.1°C arasında değişmektedir. Minimum sıcaklık ortalamaları diğer gruplardan daha fazla bir artış değerine sahiptir. Genel olarak Hatay-Kahramanmaraş-Adana çevresi, Akdeniz Bölgesi'nin kıyı kuşağı, Muğla çevresi, Ege Bölgesi'nin iç kesimleri (Uşak, Afyonkarahisar, Kütahya, Denizli çevresi) sıcaklık artışlarının en fazla görüldüğü alanlardır. Değerlendirilen her üç sıcaklık özelliğinde de anomaliler pozitif bir trend göstermektedir. Akdeniz Bölgesi'nin yüksek kesimleri ve kıyı Ege'nin kuzeyinde daha düşük ortalama artışlar görülür. Araştırma sahasının tamamı dikkate alındığında yağış anomalilerinde net bir pozitif ya da negatif eğilim yoktur. Bazı alanlarda artış, bazı alanlarda ise azalmalar meydana gelmiştir. Antalya'nın doğusu, kıyı Ege'de İzmir ve Muğla arasındaki kuşak, Hatay, Gaziantep, Osmaniye çevresi yağış azalışlarının en fazla görüldüğü alanlardır. Yağış miktarlarındaki azalmalar genel olarak 0-250 mm arasında olmakla birlikte, Antalya'nın doğusundaki ilçelerde bu değer aşılmaktadır. İç Ege'nin yüksek kesimlerinde (Afyon, Kütahya çevresi) ve Teke Platosu kıyılarının dar bir bölümünde (Kaş çevresi) yağışlar artış göstermiştir. Artış tutarları 0-200 mm arasında değişir. Araştırma sahası toplam yağış miktarı açısından olumsuz bir yönelime sahip olmasa da, sıcaklıkların arttığı daha kurak şartlara doğru değişim göstermektedir. Küresel ölçekte iklim parametrelerinin uzun dönemli incelenmesi ve değişimlerin tespiti, ilerleyen yıllarda karşılaşılacak problemler için öngörü ve alınacak tedbirlere dayanak sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Küresel iklim değişikliği, Akdeniz ve Ege Bölgeleri, sıcaklık ve yağış değişimleri

Abstract

The global climate is undergoing changes due to both natural processes and human activities. In particular, variations and anomalies in temperature and precipitation parameters adversely affect not only the natural environment but also human life. The increase in the frequency of natural disasters, the reduction in water resources, and the risks to agricultural production are among the most significant consequences of climate change. The Mediterranean basin is one of the regions most affected by these changes. The aim of this study is to identify the changes and anomalies in climatic parameters in the Mediterranean and Aegean Regions during the period 1950-2025. The climatic elements examined within the scope of the research include mean temperature, mean maximum temperature, mean minimum temperature, and precipitation. For temperature changes, the average differences between the periods 2015-2025 and 1950-1960 were calculated. For precipitation changes, the average differences between the periods 2020-2025 and 1981-1986 were used. Anomaly calculations cover the period between 1970 and 2025. The selected time intervals were determined based on the temporal coverage of the data sources. The data are based on remote sensing technologies. Temperature data were obtained from the ERA5-Land Monthly Aggregated-ECMWF Climate Reanalysis (ECMWF/ERA5_LAND/MONTHLYAGGR), while precipitation data were derived from the Climate Hazards Center InfraRed Precipitation With Station Data_V2 (UCSB-CHG/CHIRPS/DAILY). According to the research findings, during the period 1950-2025, there was an increase of approximately 1.5-2°C in all temperature averages. The increase in mean minimum temperatures ranged from 0.5 to 2.6°C, in mean maximum temperatures from 0.2 to 1.9°C, and in mean temperatures from 0.6 to 2.1°C. Among these, mean minimum temperatures exhibited the highest increase. In general, the areas with the most significant temperature increases were the Hatay–Kahramanmaraş–Adana region, the coastal zone of the Mediterranean Region, the vicinity of Muğla, and the interior parts of the Aegean Region (including Uşak, Afyonkarahisar, Kütahya, and Denizli). All three temperature parameters show a positive trend in terms of anomalies. Lower average increases were observed in the higher elevations of the Mediterranean Region and in the northern coastal areas of the Aegean. When the entire study area is considered, no clear positive or negative trend is observed in precipitation anomalies. While some areas experienced increases, others witnessed decreases. The eastern part of Antalya, the coastal belt between İzmir and Muğla, and the surroundings of Hatay, Gaziantep, and Osmaniye are the areas with the most significant decreases in precipitation. Although the reductions in precipitation amounts generally ranged between 0-250 mm, this threshold was exceeded in some districts in the eastern part of Antalya. In contrast, precipitation increased in the higher elevations of the Inner Aegean (around Afyon and Kütahya) and in a narrow section of the Teke Plateau coastline (around Kaş), with the amount of increase ranging from 0-200 mm. Although the study area does not exhibit a clearly negative trend in total precipitation, it is undergoing a shift toward drier conditions due to rising temperatures. Long-term analyses of climatic parameters at a global scale and the identification of changes will provide a foundation for foresight and precautionary measures against potential problems in the coming years.

Keywords: Global climate change, Mediterranean and Aegean Regions, temperature and precipitation changes

JUNG'UN ARKETİPLERİ ÜZERİNDEN DEXTER DİZİSİ İNCELEMESİ

Melda GÖKTAŞ ÇİÇEK

Yüksek Lisans Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, ORCID numarası: 0009-0003-3248-7829

Özet

Carl Gustav Jung'un analitik psikoloji kuramı, insan ruhunun derin yapısını arketipler aracılığıyla anlamlandırmayı amaçlar. Bu kuramın temel kavramlarından biri olan gölge arketipi, bireyin bilinçdışına ittiği, toplumsal normlar tarafından kabul görmeyen ve bastırılmış kişilik öğelerini temsil eder. Jung'a göre bireyin ruhsal bütünlüğe ulaşabilmesi, bu karanlık yönlerle yüzleşmesi ve onları benlik yapısına entegre etmesiyle mümkündür. Gölgenin tanınmaması hâlinde, bireyde ciddi içsel çatışmalar ve kimlik bölünmeleri oluşabilir. Modern televizyon dizileri, özellikle de anti-kahraman merkezli anlatılar, bu içsel çatışmaları sembolik düzlemde görünür kılan önemli anlatı alanlarıdır. Bu çalışma, çağdaş anti-kahraman figürünün en dikkat çekici örneklerinden biri olan Dexter dizisinin başkahramanı Dexter Morgan karakterini Jung'un arketipleri, bilhassa gölge arketipi üzerinden incelemektedir. Analiz, karakterin bastırılmış yönleriyle kurduğu ilişkiyi, iç monologlar, görsel semboller, ritüelistik davranışlar ve sezonsal dönüşüm yapıları üzerinden çözümlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Jung'un arketipsel kuramı teorik zemin olarak alınmış; nitel analiz ile, Dexter dizisinin sekiz sezonluk anlatısı detaylı biçimde değerlendirilmiştir. Bulgular, Dexter'ın gölgesini "karanlık yolcu" olarak kişiselleştirdiğini ve bu gölgenin sezondan sezona değişen biçimlerde kendini gösterdiğini ortaya koymuştur. Kan, cam slaytlar, gece ritüelleri gibi semboller, gölgenin bastırılmak yerine sembolik olarak tanındığı anlatı stratejilerini temsil etmektedir. Bu bağlamda çalışma, modern anlatıların, bireyin ruhsal çatışmalarını temsilleştirme gücüne dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Jung'un gölge arketipi kuramının medya analizinde ne denli işlevsel bir araç olabileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Gölge arketipi, anti-kahraman, arketipsel çözümleme

INVESTIGATION OF DROUGHT CONDITIONS IN THE MARMARA REGION USING DIFFERENT INDICES

MARMARA BÖLGESİ'NDE KURAKLIK ŞARTLARININ FARKLI İNDEKSLER KULLANILARAK İNCELENMESİ

Nigar CANBULAT

Doktora Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Coğrafya Bölümü,0009-0002-7554-8719

Özet

Dünya genelinde yaygınlaşan ortalama sıcaklıklardaki artışlar ve yağış miktarlarında meydana gelen değişimler, kuraklık şartlarını etkilemektedir. Yağış tutarlarında önemli değişimler görülmese dahi, yüksek sıcaklıklar buharlaşmayı hızlandırarak daha kurak şartların doğal ortamı etkilemesine sebep olur. Oluşan yeni koşullar ise hem biyoçeşitlilik hem de su ve gıda güvenliği açısından risk oluşturur. Bu araştırmanın amacı Türkiye'nin en kalabalık sahalarından biri olan Marmara Bölgesi'nde, kuraklık şartlarını farklı indeksler kullanarak değerlendirmektir. Çalışmada zamansal çözünürlüklere bağlı olarak son 10-25 yıllık dönemi kapsayan uydu tabanlı veriler kullanılmıştır. Standardize Yağış Evapotranspirasyon İndeksi (SPEI), Kuraklık İndeksi (AI), Standartlaştırılmış Yağış İndeksi (SPI), Toprak Ayarlı Bitki Örtüsü İndeksi (SAVI), Bitki Örtüsü Durumu İndeksi (VCI), Sıcaklık Durumu İndeksi (TCI) ve Bitki Sağlığı İndeksi (VHI) kuraklık şartlarının belirlenmesinde kullanılan indekslerdir. Ayrıca Çok Kriterli Karar Verme yöntemlerinden biri olan 'Ağırlıklı Çakıştırma Yöntemi' ile bölge geneli kuraklık duyarlılık haritası hazırlanmıştır. İklim su açığı, yağış, toprak nemi, sıcaklık, potansiyel buharlaşma, toprak nemi anomalisi duyarlılık haritasının hazırlanmasında kullanılan parametrelerdir. Araştırma analizlerinde ve haritalamalarında Google Earth Engine bulut işletim sistemi ve Arc Map programından yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre bölge doğusu (Sakarya ve Kocaeli çevresi) ve Yıldız Dağları Bölümü (Kırklareli çevresi) kuraklık riskinin daha düşük olduğu alanlardır. Hemen hemen bütün indekslerde bu durum dikkat çeker. Bu sahaları kısmen de olsa Güney Marmara Bölümü'nün bazı kısımları (yüksek alanlar) izlemektedir. Kuraklık şiddetinin en yüksek olduğu yerler ise Ergene Bölümü (Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli'nin iç kesimleri), Çanakkale'nin sahil kuşağı ve kısmen de olsa Balıkesir'in güneyi ve Bilecik çevresidir. Bölgenin kurak sahaları orta seviyede kuraklık duyarlılığına sahiptir. Kullanılan indekslere paralel olarak, hazırlanan duyarlılık haritasında da benzer sonuç elde edilmiştir. Kuraklık şartlarına ait uzun dönemli (20-25 yıl) değişim analizleri, (SPEI, TCI, VCI, VHI) düşük düzeyde de olsa daha nemli bir eğilimi işaret etmektedir. Araştırma sonuçları göstermektedir ki; bölge sahip olduğu iklim koşullarına bağlı olarak yarı kurak-orta düzeyde kurak bir özelliktedir. Sıcaklık ortalamalarındaki artışların tetiklediği şiddetli buharlaşma ve kalabalık nüfus, su kaynakları üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Mevcut su kaynaklarının içme, sulama ve diğer kullanımlara bağlı olarak ilerleyen yıllarda ihtiyacı karşılayamama olasılığı oldukça yüksektir. Tüm bu bulgular dikkate alındığında, başta yağmur hasadı mekanizmaları olmak üzere her türlü proje bazlı çalışmaların yürütülmesi gelecekte yaşanacak olumsuzlukların hafifletilmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar kelimeler: Kuraklık, Marmara Bölgesi, su ve gıda güvenliği

Abstract

The increasing average temperatures and changes in precipitation patterns observed globally are influencing drought conditions. Even in cases where significant changes in precipitation amounts are not observed, elevated temperatures accelerate evaporation, thereby contributing to the emergence of drier conditions that affect natural ecosystems. These newly formed conditions pose risks to biodiversity as well as to water and food security. The aim of this study is to investigate drought conditions in the Marmara Region, one of the most densely populated areas of Turkey, using various drought indices. The study employs satellite-based data covering the last 10 to 25 years, depending on temporal resolution. The indices used to identify drought conditions include the Standardized Precipitation Evapotranspiration Index (SPEI), Aridity Index (AI), Standardized Precipitation Index (SPI), Soil-Adjusted Vegetation Index (SAVI), Vegetation Condition Index (VCI), Temperature Condition Index (TCI), and Vegetation Health Index (VHI). In addition, a regional drought susceptibility map was created using the Weighted Overlay Method, one of the Multi-Criteria Decision-Making techniques. Parameters used in the creation of this susceptibility map include climate water deficit, precipitation, soil moisture, temperature, potential evapotranspiration, and soil moisture anomaly. Google Earth Engine cloud computing platform and ArcMap software were utilized for analysis and mapping. According to the findings, the eastern part of the region (around Sakarya and Kocaeli) and the Yıldız Mountains subregion (around Kırklareli) are areas with lower drought risk. This trend is evident across almost all indices. These areas are followed, at least partially, by certain high-altitude parts of the Southern Marmara subregion. The areas with the highest drought severity include the Ergene subregion (interior parts of Edirne, Tekirdağ, and Kırklareli), the coastal zones of Çanakkale, and to some extent the southern part of Balıkesir and the surroundings of Bilecik. The arid zones of the region exhibit a moderate level of drought sensitivity. The drought sensitivity map developed in line with the indices yielded similar results. Long-term (20–25 years) drought trend analyses (SPEI, TCI, VCI, VHI) indicate a slightly more humid tendency. The results of the study reveal that the region is characterized by a semi-arid to moderately dry climate. Increased evaporation triggered by rising temperature averages, along with a large population, are exacerbating pressure on water resources. Due to demands for drinking water, irrigation, and other uses, existing water resources are at high risk of being insufficient in the coming years. Considering all these findings, project-based initiatives, particularly those focused on rainwater harvesting, are essential to mitigating potential future adverse impacts.

Keywords: Drought, Marmara Region, water and food safety

İCRALARI ESNASINDA TÜRKÜLERE EKLENEN TOPLUMSAL BİLİNÇDIŞI UMSURLARI

BİROL AZAR[1]

[1] **Doç.Dr. Fırat Ünv. İnsan ve Toplum Bilimleri Fak TDE Böl. ELAZIĞ**
ORCID: 0000-0001-6992-1762

Türküler bir toplumun mitler ve masallar gibi kolektif bilincini oluşturan halk edebiyatının geçerliliğini koruyan gelenekseli temsil yeteneğiyle yer yer popüler olup geri çekilen mitoloji, masal gibi sayıklamalar değil bir bilinç seviyesinde oluşturulmuş her kelimesi duyguyu en iyi şekilde temsil eden bilinçli oluşturulmuş ezgiyle icra edilen nazım parçalarıdır. İster anonim olsun ister ferdi bir yaratıcıya bağlı olarak oluşturulmuş türkülerin sözleri halk edebiyatı türlerinin şekil özelliklerini taşırken aynı metin bir ezgiye bağlı olarak okunduğunda araya ya da boşlukları doldurmak için sanatkârın eklediği " aman, yandım, imdat, eyvah, ölem ben" gibi türkünün aslında olmayan kelimeler eklenmektedir. Daha çok tercih gibi gözükse de bu kelimeler bir bilinçdışının dışavurumudur. Toplumların yaşadığı sıkıntılar savaş, göç, kıtlık gibi travmalar ile bireyin iç dünyasında yaşadığı duygu durumlarının şekillendirdiği bu kelimeler türkünün diğer sözleri kadar önemli ve göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Ortaya çıktığı bölgeye ve icra edildiği ortama göre şekillenen bu kelimeler hem ritmik tekrar fonksiyonu ile icrayı kolaylaştırmakta, hafıza yer edinmesini sağlamakta hem de kolektif bir ifade olarak incelemeye değer unsurlardandır. Bu çalışmada Elazığ türkülerinin icrası esnasında söylenen ara sözler hem fonksiyoları hem içerikleri hem de psikoanalitik yöntemle ele alınacak ve yörede neden çok sıklıkla kullanıldıklarının tarihi arka planı ile irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkü, ara söz, icra, kolektif bilinçdışı

A SEMIOTIC ANALYSIS OF IDENTITY, AUTHORITY, AND GENDER IN THE FILM *KOMISER ŞEKSPIR*

KOMİSER ŞEKSPİR FİLMİNDE KİMLİK, OTORİTE VE TOPLUMSAL CİNSİYETİN GÖSTERGEBİLİMSEL İNCELENMESİ

Emel YILMAZ[1]

Dr., Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, Güzel Sanatlar – İletişim,

ORCİD ID: 0009-0000-8220-1321

Bu çalışma, *Komiser Şekspir* (2001) adlı Türk filminde kimlik, otorite ve toplumsal cinsiyet temalarının göstergebilimsel bir yaklaşımla nasıl temsil edildiğini analiz etmektedir. Film, bir cezaevi komiserinin mahkumlarla birlikte tiyatro oyunu sahnelemesi sürecini merkeze alarak, ataerkil düzenin, geleneksel erkeklik kalıplarının ve otoriter figürlerin dönüşümünü çok katmanlı bir biçimde ele almaktadır. Niteliksel bir yöntemle yürütülen çalışmada, giyim-kuşam, ses tonu, jest ve mimikler, sahneleme biçimi ve mekân kullanımı gibi görsel ve işitsel göstergeler, karakterin geçirdiği kimlik dönüşümünün izini sürmek amacıyla çözümlenmiştir. Bulgular, komiserin kadın kılığına girmesi ve sahnede duygularını açıkça ifade etmesi aracılığıyla, toplumsal cinsiyet rollerinin ne denli inşa edilmiş ve kırılgan yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Film, seyirciyi yalnızca pasif bir izleyici olarak değil, aynı zamanda anlam üreten aktif bir yorumlayıcı olarak konumlandırmaktadır. Anlatı, bireysel dönüşümün toplumsal normlar üzerindeki etkisini vurgularken; sanatın dönüştürücü potansiyelini de gözler önüne serer. *Komiser Şekspir*, Türk sinemasında kimlik, toplumsal cinsiyet ve otorite temalarını eleştirel bakışla irdeleyen önemli kültürel metinlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik, Türk Sineması, Temsil.

Abstract

This study analyzes how the themes of identity, authority, and gender are represented in the Turkish film *Komiser Şekspir* (2001) through a semiotic perspective. The film centers on a prison commissioner who stages a theater play with inmates, symbolically depicting the transformation of patriarchal structures, traditional masculinity, and authoritarian figures. Employing a qualitative research methodology, the study interprets visual and auditory signs such as costume, vocal tone, gestures, staging, and spatial use to trace the character's internal transformation. The findings indicate that the commissioner's act of cross-dressing and openly expressing emotions on stage reveals the constructed and fragile nature of gender roles. The film positions the viewer not as a passive spectator but as an active producer of meaning. The narrative highlights how personal transformation can challenge and reshape societal norms, while also emphasizing the transformative power of art. *Komiser Şekspir* stands out as a significant cultural text in Turkish cinema that critically engages with identity, gender, and authority.

Keywords: Semiotics, Gender, Masculinity, Turkish Cinema, Representation.

---

*Bu çalışma, Kıbrıs Amerikan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi Dr. Emel Yılmaz tarafından hazırlanmış olup, 04-06 Temmuz 2025 tarihlerinde Trakya Üniversitesi ile

Academy of Scientific and Educational Studies (ASES) iş birliğinde düzenlenen 2.Uluslararası Trakya Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş versiyonudur

. For cited: Yılmaz, E. (2015.). Komiser Şekspir filminde kimlik, otorite ve toplumsal cinsiyetin göstergebilimsel incelenmesi / A semiotic analysis of identity, authority, and gender in the film Komiser Şekspir. Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, Güzel Sanatlar – İletişim Bölümü.*

| ORCID: 0009-0000-8220-1321

1.Giriş

2001 yapımı *Komiser Şekspir*, Türk sinemasında biçimsel ve tematik açıdan sıra dışı bir yapıt olarak öne çıkar. Film, ataerkil kodların egemen olduğu bir cezaevi mekânında geçmekte ve bu iktidar yapısının merkezinde bir sarsıntı yaşayan otorite figürünü bir polis komiserini anlatının odağına yerleştirmektedir. Hikaye, kızının ölümcül hastalığını öğrenen komiserin yaşadığı duygusal kırılma sonucunda mahkûmlarla birlikte tiyatro sahnelemeye karar vermesiyle başlar. Bu karar, yalnızca estetik ya da rehabilitasyon amaçlı değil; aynı zamanda komiserin kendi bastırılmış yönleriyle yüzleşmesini ve kurumsal otorite kimliğini yeniden inşa etmesini de simgeler (Balcı, 2019: 1-12).

Bu çalışmanın konusu, *Komiser Şekspir* filminde otorite figürlerinin temsili ile bu figürlere yönelik bireysel ve toplumsal düzeyde geliştirilen çatışmaların, melodramatik anlatı kodları ve erkeklik temsilleri üzerinden nasıl yansıtıldığını incelemektir. Filmde ataerkil düzenin temsil edildiği cezaevi ortamında gelişen olaylar, toplumsal cinsiyet, kimlik ve otorite temaları bağlamında ele alınmaktadır.

Araştırmanın amacı, filmde bireysel kimliğin çözülme sürecinin mevcut toplumsal normlara ve otorite yapılarına karşı nasıl sembolik bir direniş alanı yarattığını analiz etmektir. Erkeklik, baba figürü ve devlet memuru kimliği gibi hegemonik anlatılar; performans, parodi ve sahneleme yoluyla kırılganlaştırılmakta ve yeniden yapılandırılmaktadır. Bu süreçte seyirci, yalnızca izleyici değil; aynı zamanda toplumsal yapıyı sorgulayan bir özne konumuna taşınmaktadır.

Araştırmanın sınırlılığı, yalnızca tek bir film üzerinden örnekleme yapılmasıdır. Ancak *Komiser Şekspir*, içerdiği çok katmanlı anlatım, görsel zenginlik ve ideolojik çözümleme olanaklarıyla bu sınırlılığı büyük ölçüde dengelemektedir. Özellikle erkeklik, otorite ve duygu rejimlerinin çözülmesini konu alması açısından film, Türk sinemasında hegemonik erkeklik ve devlet temsiline yönelik eleştirel bir anlatı sunmaktadır (Baştürk Akca, Tönel, 2011:27).

Film, tiyatronun dönüştürücü işlevini merkeze alarak sahnedeki rollerin gerçek yaşam kimlikleriyle nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Komiserin kadın kostümüyle sahneye çıkması, yalnızca dramatik bir tercih değil; aynı zamanda Judith Butler'ın toplumsal cinsiyet kuramındaki "performativite" kavramının sinemasal bir yansımasıdır. Butler'a göre toplumsal cinsiyet, sabit bir kimlik değil; kültürel olarak sürdürülen, tekrar eden ritüellerle inşa edilen bir süreçtir. Performatif eylemler, toplumsal normların doğallaştırılmış yapısını yeniden üretir ya da sorgular (Butler 2010:28-29). Bu bağlamda kadın kostümü giyen bir erkek karakterin sahnedeki eylemi, cinsiyet rollerinin sorgulanmasına zemin hazırlar.

Benzer şekilde, filmde kullanılan kostümler, jestler, mimikler, mekân kurgusu ve ses tonu gibi öğeler de Roland Barthes (2003)'ın göstergebilimsel kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Barthes, gündelik hayatta sıradan görünen göstergelerin bile ideolojik anlamlar taşıdığını ve bu sembollerin yapısal çözümlemelerle açığa çıkarılması gerektiğini savunur (Gottdiener, 2005; Coward ve Ellis, 2008 ; Swingewood, 2010).

Komiserin fiziksel duruşu, üniforması, makam odasındaki yerleşim düzeni ve sahnedeki teatral dönüşümleri; ikon, indeks ve sembol ayrımı üzerinden anlamlandırılabilecek kültürel göstergelerdir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmüştür. Film, bir

kültürel metin olarak ele alınmış; içeriği, sembolik yapıları ve biçimsel özellikleri aracılığıyla toplumsal normlara yönelik eleştirel bir çözümleme sunulmuştur. Özellikle göstergebilimsel analiz tekniği, filmdeki görsel ve işitsel göstergelerin çok katmanlı anlamlarını açığa çıkarmada kullanılmıştır. Judith Butler'ın toplumsal cinsiyetin inşasına dair yaklaşımı ve Roland Barthes'ın göstergebilimsel çözümleme modeli çalışmanın kuramsal temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda çalışma, yalnızca sinema incelemelerine değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet çalışmaları, kültürel kuramlar ve söylem analizlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2.Kuramsal Çerçeve

2.1.Judith Butler'ın Toplumsal Cinsiyet Kuramı: "Performativite" Kavramı

Toplumsal cinsiyet, uzun yıllar boyunca biyolojik cinsiyetin doğal bir sonucu olarak değerlendirilmiş; kadınlık ve erkeklik kategorileri evrensel, sabit ve değişmez roller gibi sunulmuştur. Ancak Judith Butler, *Cinsiyet Belası* (2010) adlı eserinde bu kabulleri sorgular. Ona göre toplumsal cinsiyet, doğuştan gelen bir gerçeklik değil; tekrar eden performatif edimler aracılığıyla kurulan kültürel bir yapıdır (Butler, 2010: 28-30). Bireyler, toplumsal cinsiyet kimliğini sabit bir özden değil, yinelenen davranışlar ve söylemler yoluyla üretir.

Butler'ın daha sonraki çalışmaları da bu görüşü pekiştirir. Toplumsal cinsiyet, yalnızca bireysel tercihlerle değil, söylemin çok katmanlı yapısı içinde, kurumlar, anlam üretim biçimleri ve normatif tekrarlar yoluyla kurulur. Söylem yalnızca sözcüklerden ibaret değildir; kurumsal yapılarla, yeniden kullanım biçimleriyle ve farklı söylemlerle kesişerek işler (Butler, 2018: 31; Butler, 2014: 147).

İlknur Meşe de Butler'ın görüşlerini temel alarak, toplumsal cinsiyetin söylemsel bir üretim olduğunu ve tekrar yoluyla kurulduğunu belirtir. Ona göre, "toplumsal cinsiyetin gerçeklik kazanması, yeniden üretilmesine bağlıdır; yinelenebilirlik, hem normların sürekliliğini sağlar, hem de dönüşüm için zemin oluşturur" (Meşe, 2010: 298-299). Bu yaklaşım *Komiser Şekspir* filmindeki dönüşümü anlamlandırmak açısından işlevseldir. Komiserin sahne üzerinde bir kadın karaktere bürünmesi, sadece tiyatral bir unsur değil; toplumsal cinsiyetin doğuştan gelmediğini, performans yoluyla üretildiğini somutlayan bir örnektir. Kadın kıyafeti giymesi, peruk takması ve ses tonunu değiştirmesi; ataerkil düzenin sabit erkeklik tanımına karşı bir parodi işlevi görür.

Butler, *Taklit ve Toplumsal Cinsiyet'e Karşı Durma* (2007) adlı eserinde, toplumsal cinsiyeti "aslı olmayan bir taklit" olarak tanımlar. Bu kimlikler, tekrar yoluyla 'doğalmış' gibi görünür hâle gelir (Butler, 2007: 23-26). Filmdeki geçiş ise bu tekrarın kesintiye uğradığı, dolayısıyla cinsiyetin kırılgan ve inşa edilmiş bir yapı olduğunu gözler önüne serer. Komiserin sahnede duygularını açıkça ifade etmesi ağlaması, şefkat göstermesi hegemonik erkekliğe dair beklentileri sarsar. Bu sahneler, erkekliğin de bir temsil olduğunu vurgulayarak, Butler'ın toplumsal cinsiyet kuramını sinemasal düzlemde görünür kılar. Böylece *Komiser Şekspir*, seyirciyi toplumsal cinsiyetin yapaylığı ve kurmaca doğası üzerine düşünmeye davet eder.

2.2. Roland Barthes'ın Göstergebilimsel Yaklaşımı

Göstergebilim alanında önemli bir figür olan Roland Barthes, geliştirdiği özgün yöntemlerle özellikle popüler kültür ögelerinin çözümlenmesine katkıda bulunmuştur. Onun yapısal çözümleme yaklaşımı, doğrudan bildirişim amacı taşımamakla birlikte, anlam üreten çeşitli olgulara, örneğin giyim, ev eşyaları ve günlük yaşamdaki nesnelere odaklanır. Barthes, bu olguları "anlamlama" (signification) kavramı çerçevesinde değerlendirerek göstergebilimle ilişkilendirir. Bu bağlamda göstergeler ile onların taşıdığı ikincil anlamlar, yani yan anlamlar arasındaki ilişkilere dikkat çeker (Vardar, 2001: 88).

Barthes'a göre bir göstergede "gösteren" (duyusal olarak algılanabilen unsur) ile "gösterilen" (zihinsel kavram) arasında kurulan ilişki, anlamlamanın temelini oluşturur. Gösteren algılandığında, zihinde bir gösterilen canlanır. Bu süreçte iki temel anlam düzeyi ortaya çıkar: düz anlam (denotatif) ve yan anlam (konotatif). Düz anlam, bir nesnenin ya da işaretin doğrudan ve açıkça temsil ettiği içeriği ifade eder ve genellikle kültürler arası benzerlik gösterir. Yan anlam ise göstergenin kültürel, toplumsal ya da bireysel bağlamda taşıdığı çağrışımları içerir. Bu nedenle yan anlamlar, kişiden kişiye ve toplumdan topluma farklılık gösterebilir (Karaman, 2017: 31).

Barthes'a göre göstergeler yalnızca dilsel yapılarla sınırlı değildir; aynı zamanda toplumların dil dışı üretimlerini de kapsar. Günlük yaşamda kullanılan her nesne ve davranış biçimi, kültürel bağlamda birer göstergeye dönüşebilir. Bu göstergeler bireylerin zihninde farklı anlamlar yaratır. Gösteren, bu anlamı taşıyan araçtır; gösterilen ise bireyin zihninde oluşan kavramsal içeriktir (Barthes, 2016: 47–50-111). Bu nedenle göstergebilim, yalnızca dilin değil, toplumsal ve kültürel düzeyde anlam üreten her tür yapının analizinde kullanılabilir.

"Çağdaş Söylenler" adlı çalışmasında Barthes, kültürel kodların, semboller aracılığıyla nasıl doğallaştırıldığını ve bu doğallaştırma sürecinin ideolojik işlevini inceler. Bu yaklaşıma göre, gündelik yaşamın her alanında karşımıza çıkan simgeler yalnızca şeyleri değil, aynı zamanda bir dünya görüşünü ve değerler sistemini temsil eder (Bircan, 2015: 19). Bu ideolojik dizge, yalnızca dilsel değil; görsel, davranışsal ve mekânsal göstergeler aracılığıyla da işler. Barthes bu çözümlemeyi yapısalcı dilbilimden türeyen dört temel karşıtlık üzerinden açıklar: *Dil ve Söz*, *Gösteren ve Gösterilen*, *Dizge ve Dizim*, *Düzanlam ve Yananlam* (Bircan, 2015:19). Bu kavramsal yapı, kültürel olguların sistematik olarak analiz edilmesini mümkün kılar.

Roland Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımı, gündelik yaşamda sıradan ve nötr görünen görsel, sözel ya da mekansal unsurların arkasındaki ideolojik anlam yapılarını çözümlemeye olanak tanır. Barthes, göstergelerin yalnızca doğrudan anlamlarını değil (düzanlam), aynı zamanda kültürel bağlamda kazandıkları örtük ve ideolojik anlamlarını (yananlam) da içerdiğini vurgular. Göstergeler, bu çok katmanlı yapıları sayesinde, toplumsal değerleri ve egemen ideolojileri görünmez biçimde yeniden üretir (Gottdiener, 2005: 32).

Barthes, ideolojiyi yananlam düzleminde kurulan gösterilenler üzerinden açıklar. Yananlamın gösterileni, düz anlamın göstergesini gösteren olarak kullanır; bu biçimde ideolojik anlam, doğal ve kaçınılmaz bir gerçeklik gibi sunulur (Coward & Ellis, 2008: 53). Bu bağlamda, kültürü bir anlamlar dizgesi olarak çözümlerken, aynı zamanda onun ideolojik yönünü açığa çıkarmaya çalışır. Kitle kültürünü özellikle söylem düzleminde ele alan Barthes, kültürel ürünlerin doğal görünen ama aslında ideolojik olan anlamlarını ortaya koymayı amaçlar (Bircan, 2015: 19-20).

Barthes'a göre söylem yalnızca bireysel anlatım biçimi değil; bireyin içinde bulunduğu ideolojik bağlamın, bilinçdışının ve kültürel yapının bir ürünüdür. Bireyin seçtiği kelimeler, sergilediği davranışlar ve ait olduğu mekanlar, onun hangi ideolojik söylemin içinden konuştuğunu gösterir. Dolayısıyla Barthes'a göre, göstergelerin sökülebilmesi için yalnızca dizgelerin değil, bireysel öznenin de içinin boşaltılması gerekir. Zira birey, kendi varlığını bile içinde bulunduğu ideolojik sistem üzerinden kurar (Coward & Ellis, 2008: 53, akt. Bircan, 2015: 32).

3. Araştırma Yöntemi ve Metodoloji

3.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Sosyal bilimlerde özellikle karmaşık sosyal olayları derinlemesine anlamak için nitel yöntemler çok işe yarar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Film metinleri ve görsel-işitsel materyaller, sadece sayılarla ölçülemeyecek kadar çok anlam

katmanı taşır. Bu yüzden Komiser Şekspir filmindeki toplumsal cinsiyet, kimlik ve otorite gibi konuları, metinlerarasılık ve göstergebilim perspektifinden nitel olarak incelemeyi seçilmiştir.

Nitel araştırmanın amacı, bir olguyu ayrıntılı şekilde tanımlayıp, o olgunun içinde bulunduğu bağlam ve insanlara dair derin bir anlayış kazanmaktır. Betimsel analiz yönteminde, topladığımız veriler önceden belirlenen temalar doğrultusunda yorumlanmaktadır. Burada asıl amaç, verileri açıkça anlatıp sonra onları anlamlandırmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2018: 239-240).

Barthes, görsel göstergeleri iki şekilde incelemektedir: dizisel düzlem ve dizimsel düzlem. Dizisel düzlem, düz anlamın olduğu ve anlatının temel ögelerinin seçildiği yerdir. Dizimsel düzlem ise seçilen bu ögelerin bir araya gelerek daha derin anlamlar oluşturduğu aşamadır. Barthes'ın çözümleme yöntemi dört ana ilkeye dayanır: biçimlendirme, yayıncılık, çokluk ve işlemsellik (Gökalp, 1998: 364). İlk olarak eserin biçimi incelenir, sonra anlam ve çağrışımlar değerlendirilir. Üçüncü aşamada metnin olası tüm anlamları gözden geçirilir, son aşamada ise bunlar bir araya getirilerek kapsamlı bir değerlendirme yapılır. Böylece metin çok katmanlı şekilde anlaşılmaktadır.

3.2. Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Çalışmada kullanılan birincil veri, *Komiser Şekspir* (2001) filmi ve filmden seçilen belirgin sahnelerden oluşmaktadır. Veri toplama aşamasında, filmin anlatısal yapısı, karakterlerin giyim-kuşamı, beden dili, ses tonu, mekan kullanımı gibi görsel ve işitsel göstergeler detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca, filmde geçen tiyatro sahneleri ve komiserin kadın kılığına girdiği anlar, toplumsal cinsiyet performansının somut örnekleri olarak değerlendirilmiştir. Veri analizi, *göstergebilimsel çözümleme* tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem, verideki her sembolün, ikonun ve işaretin sosyal ve kültürel bağlamda taşıdığı anlamların açığa çıkarılmasını sağlar. (Yıldırım & Şimşek, 2018). Özellikle Roland Barthes (Barthes, 2016)'ın kuramı, işaretlerin ideolojik ve toplumsal işlevlerinin çözümlemesinde yol gösterici olmuştur Analiz sürecinde şu aşamalar izlenmiştir:

Betimleme: Filmde kullanılan semboller, kostümler, mekanlar ve seslerin yüzeysel tanımlaması yapılmıştır.

Sınıflandırma: Bu semboller ikon, indeks ve sembol olarak kategorilere ayrılmıştır.

Anlamlandırma: Göstergelerin altında yatan toplumsal cinsiyet normları, otorite ilişkileri ve hegemonik erkeklik yapıları çözülmüştür.

Eleştirel Yorum: Butler (2007)'ın toplumsal cinsiyet performativitesi ve Barthes (2016)'ın göstergebilim çerçevesinde, filmdeki dönüşümün ideolojik ve kültürel boyutları tartışılmıştır.

Bu kapsamlı analiz, filmdeki bireysel kimlik çözülmesinin toplumsal kodlarla nasıl çatıştığını ve bu normların sahneleme aracılığıyla nasıl yeniden yapılandırıldığını ortaya koymaktadır.

3.3. Bulgular ve Analiz: Komiser Şekspir Filmi’nde Kimlik, Toplumsal Cinsiyet ve Otorite Göstergeleri

1. Filmi Afişi

2. Filmden Kesitler

3. Komiser Şekspir

3.4.Makam ve Mekan: İktidar Göstergelerinin Yeniden Yorumlanması

Komiserin makam odası, başlangıçta onun otoritesini destekleyen bir indeks ve sembol işlevi görür. Duvarlardaki resmi fotoğraflar, üniforma, düzenli masa ve sert duruş, Barthes'ın mit kavramı kapsamında devletin ideolojik temsilleridir. Ancak kızının hastalığını öğrendiği an ve makamında yaşadığı çöküş, bu göstergelerin anlamını ters yüz eder. Otorite artık sadece fiziksel göstergelerle var olamaz hale gelir; kimlik, duygusal bir dönüşüm geçirir.

Barthes (2016), dilin sadece kelimelerden ibaret olmadığını; dizimin ise tüm göstergeler için geçerli bir analiz yöntemi sunduğunu söyler. Dil, gerçekliği bölümlere ayırır ve yapılandırır; mesela renklerin kesintisiz tayfı, kelimelerle kesintili kategorilere dönüşür. Ayrıca Barthes, göstergeleri ikon, indeks ve sembol olarak sınıflandırır. İkon, gösterdiği şeyle görsel benzerlik taşır (mesela bir üniforma), indeks nedensel ya da çağrışımsal bağ kurar (örneğin terli bir yüz yorgunluğu anlatır), sembol ise kültürel kodlarla anlam kazanan göstergelerdir (örneğin makam koltuğu).

3.5. Kişilik Kazandırma: Kimliğin Katmanlı Doğası

Komiser karakteri film boyunca birden fazla tiplemeyi bünyesinde taşır: fedakar baba, vatansever memur, otoriter yönetici ve duygusal oyuncu. Bu çoklu tiplemeler, sabit bir "özne" yerine, kültürel bağlama göre şekillenen akışkan bir özne sunar. Barthes'ın çok katmanlı gösterge yapısı (denotasyon/konotasyon) üzerinden bakıldığında; aynı karakterin aynı fiziksel görünümü farklı bağlamlarda farklı anlamlar kazanır. Bu da kimliğin mutlak değil, yorumlara açık olduğunu gösterir.

3.6. Parodi ve Performans: Erkekliğe Mizahi Müdahale

Filmden alınan bu kesitte, komiserin kadın kostümüyle sahneye çıktığı an yer almaktadır. Film boyunca komiserin üstlendiği farklı roller disiplinli polis, çaresiz baba, tiyatro sahnesinde kadın karakter Butler'ın toplumsal cinsiyetin sabit değil, sürekli performe edilen bir yapı olduğu tezini doğrudan destekler (Butler, 2007). Özellikle tiyatro aracılığıyla bu rollerin dönüşebilir olması, toplumsal kimliğin sabitliğini değil; oynanabilirliğini ön plana çıkarır. Parodi burada yalnızca bir mizah unsuru değil; ideolojik kodlara karşı yapılan bilinçli bir müdahaledir.

Filmin cezaevi ortamı ve otoriter yapısı, hegemonik erkeklik anlayışının baskın olduğu bir mekan olarak işlev görür. Ancak komiserin, tiyatro oyunu sahneleme kararıyla, bu katı düzenin içinde kırılmalar yaratması, rol ve kimliklerin esnekliğini ortaya koyar. Komiserin sahnede kadın rolünü üstlenmesi, hem mahkûmlar hem de izleyici için toplumsal cinsiyet normlarının sorgulanmasını tetikler. Bu anlamda film, sadece bireysel dönüşümün değil, hegemonik iktidar yapılarına karşı sembolik direnişin de bir sahnesidir.

Barthes (2016)'a göre göstergeler sadece dil değil, mekanlar da olabilir ve ideolojik anlamlar taşıyabilir. Komiser Şekspir filminde makam odası ve tiyatro sahnesi tam da böyle zıt anlamlar taşır. Makam odası düzeni, sembolleri ve otoriteyi temsil eden ideolojik mekanken; tiyatro sahnesi normların askıya alındığı, kimliğin yeniden şekillendiği özgür bir alan olarak karşımıza çıkar. Bu zıtlık, Barthes'ın toplumsal göstergeleri çözümlemedeki yaklaşımıyla birebir örtüşür.

3.7. Duygu ve Ses: Hegemonik Erkekliğin Dağılması

Komiserin sahne dışında sergilediği "sert, otoriter, askerî" tavır ile tiyatro sahnesindeki "şefkatli, ağlayan, sevecen" baba figürü arasındaki keskin kontrast, hegemonik erkeklik modelinin dramatik bir şekilde yıkımına işaret eder. Özellikle ses tonundaki değişim (kalın, komut veren tondan yumuşak, duygulu tınıya), Barthes(2016)'ın sesin de bir gösterge olarak ideolojik işlev taşıdığı görüşüyle örtüşür.

3.8. Giyim ve Peruk: Performans Yoluyla Kimlik Üretimi

Komiserin kadın kıyafeti giymesi, hem Butler'ın (2007) performativite kavramına hem de Barthes'ın (2016) sembol çözümlemesine örnek oluşturan güçlü bir görsel göstergedir. Bu sahne, erkekliğin tiyatro sahnesi aracılığıyla inşa edilen bir rol olduğunu sinemasal düzlemde ifşa etmektedir. Kostüm yalnızca bir aksesuar değil; toplumsal cinsiyetin yapaylığını açığa çıkaran bir parodidir. Kadın kıyafetinin bir erkek bedeniyle buluşması, seyircide hem bir yabancılaşma etkisi yaratır hem de ataerkil normların kırılgan yapısını göz önüne sermektedir.

Barthes (2016)'ın düz anlam ve yan anlam ayrımı, kültürel ürünlerin karmaşık yapısını anlamada önem taşımaktadır. Örneğin bir filmdeki karakterler sadece yüzeydeki anlamlarıyla değil, aynı zamanda derin ideolojik kodlarla da yorumlanabilir. Komiser Şekspir filminde komiserin kıyafeti ve tavırları ilk başta "otoriter erkek polis" imajı verirken, ilerledikçe bu göstergeler değişmektedir. Özellikle tiyatro sahnesinde komiserin kadın kostümü giymesi, ataerkil erkeklik normlarının yıkılması ve toplumsal cinsiyetin sabit değil, tekrar edilen bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu analiz Barthes'ın yan anlamlarda ortaya çıkan ideolojik yapıları tersine çevirme fikriyle örtüşmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışma, Komiser Şekspir (2001) filmi üzerinden toplumsal cinsiyet, kimlik ve otorite temalarının göstergebilimsel ve kuramsal perspektiflerle nasıl temsil edildiğini incelemektedir. Judith Butler'ın performativite kavramı, filmin ana karakterinin kadın kostümü giyerek sergilediği kimlik dönüşümünü anlamlandırmada etkili bir teorik çerçeve sunar. Film, toplumsal cinsiyetin sabit ve doğal bir yapı olmadığını, aksine toplumsal tekrarlar yoluyla inşa edildiğini sinemasal bir anlatımla ortaya koyar.

Tiyatro sahnesi aracılığıyla toplumsal cinsiyetin nasıl yeniden performe edilebileceğini ve otorite figürlerinin duygusal olarak nasıl çözülebileceğini gösterir. Bu yönüyle Komiser Şekspir, yalnızca estetik bir yapıt değil, aynı zamanda kültürel bir söylem alanı olarak değerlendirilir. Seyirciyi edilgen bir gözlemci konumundan çıkararak, anlam üreticisine dönüştürür ve hegemonik anlatıların sorgulandığı bir düşünsel alan açar. Dolayısıyla çalışma, sinemanın toplumsal normların çözümlemesi ve yeniden inşası açısından sunduğu imkanlara dikkat çeker.

Roland Barthes'ın göstergebilimsel sınıflandırmaları, filmdeki sembolik unsurların ideolojik işlevlerini açığa çıkarmak için kullanılmıştır. Komiserin üniforması, makam odası ve sahnedeki kadın kostümü gibi görsel göstergeler, toplumsal cinsiyet ve otorite ilişkilerini çok boyutlu bir biçimde sorgular. Bu bağlamda, çalışma Türk sinemasında nadiren ele alınan ataerkil düzenin sembolik kodlarını irdeleyen ve bireysel dönüşüm üzerinden kültürel bir eleştiri geliştiren özgün bir metni analiz eder. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet çalışmaları, kültürel kuramlar ve sinema eleştirisi literatürüne katkı sunar.

Araştırma nitel yöntemle gerçekleştirilmiş; filmdeki görsel-işitsel göstergelerin çözümlemesi, karakterin bireysel kimlik çözülmesinin toplumsal normlar ve hegemonik erkeklik yapılarıyla ilişkisini ortaya koymuştur. Komiser Şekspir, bireysel bir kimlik dönüşümünü merkezine alırken, ataerkil düzenin sembolik düzeyde sorgulandığı bir anlatı evreni kurmakta ve seyirciyi bu sorgulamanın aktif bir parçası olmaya davet etmektedir.

5. Kaynakça

Balcı, Y. (2019). The transformation of melodramatic codes and masculinity in new Turkish cinema: Komser Şekspir sample. Journal of Current Research on Social Sciences, 9(3), 1–12.

Barthes, R. (1979). Göstergebilim ilkeleri (B. Vardar & M. Rifat, Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Baştürk Akca, E., & Tönel, E. (2011). Medyada hegemonik erkek(lik) ve temsil. İ. Erdoğan (Ed.), Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: Feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe (ss. 11–39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve göstergebilim. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(26), 17–41.

Butler, J. (2007). Taklit ve 'toplumsal cinsiyet'e karşı durma (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Butler, J. (2010). Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Butler, J. (2014). Bela bedenler (C. Çakırlar & Z. Talay, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Coward, R., & Ellis, J. (2008). Dil ve maddecilik (V. Kılıç, Çev.). İstanbul: Toroslu Kitaplığı.

Gökalp, G. (1998). Göstergebilim açısından bir şiir değerlendirmesi: 'Bir sözlükte kitap adları'. M. Özarslan & Ö. Çobanoğlu (Düzenleyenler), Ankara.

Gottdiener, M. (2005). Postmodern göstergeler: Maddi kültür ve postmodern yaşambiçimleri (E. Cengiz, H. Gür & A. Nur, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Karaman, E. (2017). Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in göstergebilimsel yaklaşımlarının karşılaştırılması. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 34, 25–36.

Meşe, İ. (2010). Feminist teoride cinsiyet–toplumsal cinsiyet kavramları ve eleştiriler [Derleme]. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, 8(1), 285–310.

Swingewood, A. (2010). Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi (O. A. Hay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Vardar, B. (2001). Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar

Beyazperde.com. (t.y.). *Komser Şekspir* [Fotoğraf/görsel galeri]. Erişim adresi: 25.06.2025 https://www.beyazperde.com/filmler/film-119596/fotolar/

WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE
KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE FİNANSMANI

Selin Aysel

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-9706-4996

Özet

Bu çalışma, kadın girişimciliği ve finansman arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Kadın girişimcilerin ekonomik hayata katılımlarında karşılaştıkları finansal engellerin neler olduğu ve bu engellerin aşılması için geliştirilen politika ve desteklerin etkileri değerlendirilmiştir. Kadınların girişimci olma yolundaki motivasyonları, toplumsal rollerin etkisi ve cinsiyet temelli ayrımcılık gibi faktörlerin girişimcilik üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Türkiye'deki kadın girişimciliği süreci; tarihi gelişimi, mevcut durum analizi, karşılaşılan zorluklar ve devlet destekleri bağlamında incelenmiş, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin kadın girişimcilere sağladığı destekler de değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, kadın girişimciliğinin artırılabilmesi için finansmana erişimin güçlendirilmesi, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ve sosyal destek mekanizmalarının yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimciliği, Finansmana Erişim, Cinsiyet Eşitliği, Sosyal Politikalar

Abstract

This study examines the relationship between women's entrepreneurship and finance. It evaluates the financial barriers faced by women entrepreneurs in participating in the economy and the effectiveness of policies and supports developed to overcome these barriers. The motivations behind women's entrepreneurial intentions, the impact of societal roles, and gender-based discrimination on entrepreneurship are analyzed. The process of women's entrepreneurship in Turkey is examined within the context of its historical development, current status analysis, challenges faced, and government supports, and the assistance provided by international organizations and civil society is also evaluated. As a result, it is emphasized that in order to increase women's entrepreneurship, access to finance must be improved, financial literacy must be enhanced, and social support mechanisms must be expanded.

Keywords: Women Entrepreneurship, Access to Finance, Gender Equality, Social Policies

THE EFFECT OF INSTITUTIONAL QUALITY PARAMETERS AND TARGETED GREEN HOSPITAL CONCEPT ON THE PERCEPTION OF INSTITUTIONAL STRUCTURE: A FIELD STUDY

KURUMSAL KALİTE PARAMETRELERİNİN VE HEDEFLİ YEŞİL HASTANE KONSEPTİNİN KURUMSAL YAPI ALGISI ÜZERİNE ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Özgür DEMİRTAŞ[1], Funda SEZER[2]

[1]Prof.Dr., Kayseri Üniversitesi, Yönetim ve Strateji, 0000-0002-2495-2124

[2]Y.L.ÖğrenciSİ, Kayseri Üniversitesi, Sağlık Yönetimi A.B.D., 0006-0005-9422-6552

Özet

Bu çalışma, kamu hastanelerinde uygulanan kurum kalite parametreleri ile hedefli yeşil hastane konseptinin, sağlık personelinin kurumsal yapı algısı üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sağlık sektöründe kalite yönetimi ve sürdürülebilirlik uygulamaları, kurumların hem hizmet kalitesini hem de çevresel sorumluluklarını yerine getirme kapasitelerini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, personelin bu uygulamalara yönelik algılarının kurumsal yapı anlayışlarını nasıl şekillendirdiği araştırılmıştır. Araştırma, belirli bir kamu hastanesinde görev yapan sağlık personeli ile gerçekleştirilen anket ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla yürütülmüştür. Nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinin bir arada kullanıldığı bu karma yöntemli çalışma, betimsel istatistiksel analizler ve içerik analizi teknikleri ile değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, kurum kalite parametrelerinin ve yeşil hastane uygulamalarının personelin kurumsal yapı algısını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Özellikle hasta güvenliği, hizmet kalitesi, kaynak kullanımı ve çevre dostu uygulamalara ilişkin farkındalığın yüksek olduğu birimlerde, kurumsal aidiyet ve yapıya duyulan güven düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Yeşil Hastane, Sürdürülebilirlik, Sağlık hizmeti

Abstract

Today, due to the fact that the concepts of ethics and morality are at the forefront, ethical leadership is an area that is frequently emphasized in leadership studies. Ethical leaders, who leave significant impacts on their followers with their behaviors as role models, are an important input for many behavioral outcomes such as organizational belonging. In addition, overqualification also plays a role in leader-follower relationships with different levels of influence today. In this context, the aim of this study is to examine the mediating role of organizational identification in the relationship between ethical leadership and perceived overqualification. For this aim, a questionnaire was distributed to 400 people working in industrial enterprises operating in Kayseri. The data collection process is still ongoing, analyses have been conducted with 143 data, and within the framework of the study hypotheses, it has been found that organizational identification has a mediating role in the relationship between ethical leadership and perceived overqualification.

Keywords: Green Hospital, Sustainability, Healthcare

1. GİRİŞ

Kurum kalite parametreleri, sağlık hizmetlerinin sunumunda etkinlik, verimlilik ve hasta memnuniyetinin artırılmasına yönelik bir dizi standardı ve prosedürü ifade etmektedir. Bu parametreler, sağlık kurumlarının hizmet kalitesini sürekli olarak iyileştirmeyi amaçlayan bir yapıyı temsil eder. Öte yandan, yeşil hastane konsepti, çevre dostu uygulamaları, enerji verimliliğini ve sürdürülebilirlik anlayışını sağlık kurumlarının yapılarına entegre etmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu uygulamalar, sadece çevreyi korumayı değil, aynı zamanda hastane personelinin yaşam kalitesini ve çalışma verimliliğini de artırmayı amaçlar.

Kurumsal kalite parametreleri, bir hastanenin hizmet kalitesini değerlendiren, iyileştirilmesi gereken alanları belirleyen ve hastaların memnuniyetini en üst seviyeye çıkarmayı hedefleyen göstergelerdir. Söz konusu kalite parametrelerinin etkin biçimde uygulanması, yalnızca sağlık çalışanlarının motivasyonunu ve iş verimliliğini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda kurumun iç işleyişine yönelik kurumsal farkındalığın gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Özellikle "Yeşil Hastane" yaklaşımı, hem çevresel hem de ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sağlık hizmeti modelini benimseyerek, hastane personelinin kurumsal yapıya olan algısını şekillendiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Sağlık kurumlarının organizasyonel yapısı, bu kalite parametrelerinin ve yeşil hastane konseptlerinin uygulanması ile doğrudan ilişkilidir. Personel, kurumların iç yapısını ve çalışma koşullarını algılayarak bu yapıya karşı bir tutum geliştirmektedir. Kurumsal yapı algısı, çalışanların iş tatmini, motivasyonu ve bağlılıkları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, kurum kalite parametrelerinin ve yeşil hastane konseptlerinin, personellerin kurumsal yapı algısını nasıl şekillendirdiğini anlamak, sağlık sektöründe sürdürülebilir uygulamaların geliştirilmesine yönelik önemli bir adımdır (Çınaroğlu, 2013).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu araştırmanın amacı, kamu hastanelerinde kurum kalite parametrelerinin ve hedefli yeşil hastane konseptinin, hastane personellerinin kurumsal yapı algısı üzerindeki etkilerini incelemektir. Sağlık sektöründe hizmet kalitesini artırmak, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak ve çalışan memnuniyetini iyileştirmek amacıyla uygulanan kalite yönetim sistemlerinin ve yeşil hastane uygulamalarının personel algısına olan yansımalarını anlamak, bu çalışmanın temel hedefini oluşturmaktadır. Yeşil hastane konseptinin, çevresel sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği gibi unsurlarının etkileri değerlendirilecektir. Çalışma, sağlık kurumlarının kalite yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarını birleştirerek, daha verimli ve etkili sağlık hizmetlerinin sunulmasına katkı sağlamak için önerilerde bulunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, kamu hastanelerinde uygulanan kurum kalite parametrelerinin ve hedefli yeşil hastane konseptinin, personellerin kurumsal yapı algısı üzerindeki etkilerini inceleyerek, sağlık sektöründe önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılması, hastaların memnuniyetinin sağlanması ve çalışanların iş tatmininin güçlendirilmesi, her geçen gün daha fazla önem kazanan hedeflerdir. Bu hedeflere ulaşmak için sağlık kurumlarında sürdürülebilir ve etkili kalite yönetim sistemlerinin uygulanması gereklidir. Ancak, bu süreçlerin personel üzerinde nasıl bir algı oluşturduğunun anlaşılması, başarılı bir uygulama için kritik bir faktördür (Tengilimoğlu, 2012).

Kalite parametreleri ve yeşil hastane uygulamaları, sadece çevresel sürdürülebilirlik açısından değil, aynı zamanda çalışanların psikolojik ve sosyal durumları üzerinde de belirgin bir etki yaratmaktadır. Bu doğrultuda, sağlık personelinin söz konusu kalite parametreleri ve uygulamalara ilişkin algılarının incelenmesi; sağlık hizmetlerinin etkinliğinin artırılması ve çalışan memnuniyetinin iyileştirilmesi açısından önemli bir katkı sunacağı öngörülmektedir.

Ayrıca, yeşil hastane uygulamaları, sağlık kurumlarının çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini gerçekleştirmelerinin yanı sıra, enerji verimliliği, atık yönetimi ve kaynak tasarrufu gibi konularda da önemli rol oynamaktadır. Bu uygulamaların hastane personeli üzerindeki algısı, çevre dostu ve sürdürülebilir uygulamaların iş yerindeki kültürle entegrasyonunu değerlendirmek açısından büyük önem taşır (Terekli, 2013; Şenol, 2023).

H1: Kurum kalite parametreleri personelin kurumsal yapı algısını pozitif yönde etkilemektedir.

H2: Kurum kalite parametreleri, yeşil hastane konseptini pozitif yönde etkilemektedir.

H3: Hedefli yeşil hastane konsepti personelin kurumsal yapı algısını pozitif yönde etkilemektedir.

3. YÖNTEM

Bu araştırmada, kamu hastanelerinde kurum kalite parametrelerinin ve hedefli yeşil hastane konseptinin personellerin kurumsal yapı algısı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Çalışma kapsamında betimsel araştırma deseni kullanılarak veri toplama ve analiz süreçleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma, ilişkisel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Bu model, değişkenler arasındaki ilişkileri anlamayı amaçlayan ve mevcut durumu analiz eden bir yöntemdir. Araştırmada bağımsız değişkenler "kurum kalite parametreleri" ve "hedefli yeşil hastane konsepti" olarak belirlenirken, bağımlı değişken "personelin kurumsal yapı algısı"dır. Araştırmada veri toplamak için anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu üç ana bölümden oluşacaktır. Katılımcıların yaş, cinsiyet, görev tanımı, çalışma süresi gibi temel bilgileri içermektedir. Veriler, online ve basılı anketler aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS gibi istatistiksel analiz yazılımları kullanılarak analiz edilmiştir. Anket, 5 dereceli Likert ölçeği kullanılarak uygulanmıştır (1 = Kesinlikle Katılmıyorum, 5 = Kesinlikle Katılıyorum).

Araştırmanın örneklemini Kayseri'de bulunan bir kamu üniversite hastanesinde çalışan 235 sağlık çalışanını oluşturmaktadır.

Anket toplam 26 ifadeden oluşmaktadır. Anket formu Huan (2011) tarafından yapılan çalışmadan alınmıştır. Ölçekte cevaplar "1- kesinlikle katılmıyorum, 2- katılmıyorum, 3- kararsızım, 4- katılıyorum, 5- kesinlikle katılıyorum şeklinde olmaktadır. Personellerin demografik özelliği ise yaş, Medeni Durumu, Yaş, Eğitim durumu, Yaptığı iş türü, iş yerinde ne kadar süredir çalışmakta değişkenleri ile oluşmaktadır.

Tablo 5.1.*Çalışma koşullarının algılanması güvenirlik*

Ölçekler	**Örnek İfade**	**Cronbach's Alpha**
Kurum Kalite parametreleri	Hastane düzeni iyi tasarlanmıştır	,814
Yeşil Hastane	Önceki hastane ile karşılaştırıldığında, mevcut hastanedeki hastane düzeni daha iyidir.	,913
Kurumsal yapı algısı	Hastanede çalışmaktan mutluyum	,848

Yukarıdaki göre güvenirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach's Alpha katsayılarının 0,70 $\leq \alpha \leq$ 1,00 aralığında olması nedeniyle ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 342).

Araştırma katılan katılımcıların %46 kadın %53 erkek çalışanlardan oluşmaktadır. Yaş durumuna baktığımızdaysa en çok yaş aralığı %48 ile 55 yaş ve üzeri yaşlarında olmakta, en az

yaş aralığına incelediğimizde ise %5 oranıyla 18-25 yaş aralığında olmaktadır. Medeni durumunu incelediğimizde katılımcıların çoğunluğunun %56 oranıyla bekar olduğu en az oranla %43 ile evli olduğu gözlenmektedir. Eğitim durumuna incelediğimizde ise katılımcıların eğitim durumun çoğunluğu %47 oran ile ilkokul olduğu gözlenmekte, en az oran ise %2 lise düzeyi olmaktadır. Ankete katılan katılımcıların yaptığı işi gözlemlediğimizde ankete katılanların çoğunluğu %36 ile büro personeli olduğu görülmektedir. Şirketlerde çalışanların çalıştığı yıla incelediğimizde en az çalışan yılı %6 oranıyla 1 yıldan az olmakta, en fazla çalışma yılı ise %48 yıl ile 10-15 yıl arası olduğu görülmektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre, Kurum Kalite Parametreleri'nin Kurumsal Yapı Algısı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir (β=0,656; $p < 0,05$). Kurum Kalite Parametreleri'nin yeşil hastane uygulamaları üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir (β = 0,736; $p <0,05$). Yeşil hastane konseptinin kurumsal yapı algısı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (β=0,685; $p < 0,05$).

4. SONUÇ

Bu araştırmada, kamu hastanelerinde uygulanan kurum kalite parametreleri ile hedeflenen yeşil hastane konseptinin sağlık personelinin kurumsal yapı algısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, kalite uygulamaları ve çevreci yönetim anlayışının çalışanlar nezdinde kuruma yönelik algıları önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda, kurum kalite parametrelerinin şeffaflık, etkinlik, hasta güvenliği ve sürekli iyileştirme gibi boyutlarının personelin kurumsal yapıya olan güvenini artırdığı gözlemlenmiştir. Aynı şekilde, yeşil hastane konseptinin sürdürülebilirlik, çevre bilinci ve kaynak verimliliği gibi ilkeleri, çalışanlarda kuruma aidiyet hissini güçlendirmiş, çevresel sorumluluk bilincinin de yükselmesine katkı sağlamıştır.

5. KAYNAKLAR

Çınaroğlu. (2013). Özel ve Kamu Hastanelerinin Algılanan Kurumsal Itibar ve Imaj Açısından Karşılaştırılması. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi 9 (18).

Şenol, A. (2023). Yeşil Hastanelerde Sürdürülebilirlik Raporlaması Üzerine Personel Tutumlarının Araştırılması: Bir Kamu Hastanesi Örneği. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi 26 (3), 667-684.

Tengilimioğlu. (2012). Sağlık İşletmeleri Yönetimi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Terekli, G. (2013). Çevre Dostu Hastaneler: Hastaneden Yeşil Hastaneye. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 12 (2), 37-54.

MEASUREMENT OF COMPONENT TEMPERATURES AS A RESULT OF CLOSING WORK TO PREVENT DUSTING IN THE ENGINE ROOM

MOTOR ODASINDAKİ TOZLANMAYI ÖNLEMEK İÇİN YAPILAN KAPAMA ÇALIŞMASI SONUCU KOMPONENT SICAKLIKLARININ ÖLÇÜLMESİ

Doğukan YILDIZ[1], Recep Faruk KASIM[2], Hüseyin BAYRAM[3]

[1]Arge Mühendisi, Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş., Güç Sistemleri,

0000-0001-9121-9742

[2]Arge Mühendisi, Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş., Test,

0009-0000-8610-8853

[3]Uzman Arge Mühendisi, Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş., Test,

0009-0000-3618-2588

Özet

Motor odasında yer alan komponentlerin sıcaklık limit değerlerinin belirlenmesi, çalışmalarını ve performanslarını optimum biçimde sağlaması açısından önemlidir. Eğer anlık ya da belirli bir süre için sıcaklık değerleri limit yüzey veya gaz sıcaklığından fazla olursa, yüksek sıcaklığa maruz kalan komponentler yüksek sıcaklıktan etkilenebilir ve çeşitli problemler meydana gelebilir. Sıcaklık testleri sırasında çok yüksek sıcaklık sağlayan bileşenlere daha fazla dikkat edilmelidir. Çünkü bu sıcaklık, motor odasında yer alan komponentler arasında en yüksek değere sahip olabilir ya da sıcaklık değeri çok yüksek olabilir ve diğer komponentlerin bu sıcaklıktan olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilir.

Bu çalışma, arkadan motorlu bir şehir içi elektrikli otobüs için yapıldı ve motor odasındaki tozlanmayı önlemek için kapama çalışması yapıldıktan sonra motor odasındaki bazı komponentlerin sıcaklıkları ölçüldü. Test sonucu ölçülen sıcaklık değerlerinin maksimum sıcaklık değerlerinin altında kalması durumunda testten geçtiğini, aksi takdirde ise testten geçemediği anlamına gelir.

Sıcaklık testi yapılırken ortam sıcaklığının belirlenmesi önemli bir parametredir. Bu tür testler için ortam sıcaklığının 38°C olması beklenmektedir. Ortam sıcaklığı 38°C'den düşük olduğu koşullarda sıcaklığın en az 20°C olması şartıyla yapılabilir. Ortam sıcaklığı 20 – 38°C aralığında olduğu zaman, sıcaklık farkı test ölçümleri sonucu ölçülen sıcaklıklara eklenebilir.

Sıcaklık sensörleri yüzey ve gaz sıcaklığını ölçmek için kullanılmıştır. Doğru yöne ve uygun bir şekilde takılmalıdır. Bu durum doğru sonuçları ve doğru yerden elde etmek açısından oldukça önemlidir.

Sıcaklık testleri yapılırken birden fazla test çeşitli koşullar altında yapılmıştır. Bu testler; maksimum tork, maksimum güç, ortalama hız, maksimum hız ve dur – kalk testleridir.

Yapılan testlerin sonucunda araçta ölçülen sıcaklık değerleri limit sıcaklıklar altında kalmıştır. Bu durum da sıcaklık testlerinden geçtiği anlamına gelmektedir.

Anahtar kelimeler: Limit Sıcaklık, Komponent Yüzey Sıcaklığı, Sıcaklık Ölçümü

Abstract

Determining the temperature limit values of the components in the engine room is important in terms of ensuring their optimum operation and performance. If the temperature values are higher than the limit surface or gas temperature for a certain period of time, the components exposed to high temperatures may be affected by the high temperature and various problems may occur. During temperature tests, more attention should be paid to the components that provide very high temperatures. Because this temperature may have the highest value among the components in the engine room or the temperature value may be very high and may cause other components to be adversely affected by this temperature.

This study was conducted for a rear-engined city electric bus and after the closing operation was carried out to prevent dust in the engine room, the temperatures of some components in the engine room were measured. If the measured temperature values are below the maximum temperature values, it means that the test is passed, otherwise it means that the test is not passed.

Determining the ambient temperature is an important parameter when performing a temperature test. For such tests, the ambient temperature is expected to be 38°C. It can be performed under conditions where the ambient temperature is lower than 38°C, provided that the temperature is at least 20°C. When the ambient temperature is between 20 and 38°C, the temperature difference can be added to the temperatures measured as a result of the test measurements.

Temperature sensors are used to measure surface and gas temperature. They should be installed in the right direction and in a suitable manner. This is very important in order to obtain the correct results and from the right place.

When performing temperature tests, multiple tests were performed under various conditions. These tests are; maximum torque, maximum power, average speed, maximum speed and stop-start tests.

As a result of the tests, the temperature values measured in the vehicle remained below the limit temperatures. This means that it passed the temperature tests.

Keywords: Limit Temperature, Component Surface Temperature, Temperature Measurement

1. GİRİŞ

Bazı tahminlere göre bir yolcu AB'de yılda yaklaşık 12000 km toplu taşıma kullanır. Otobüs taşımacılığı diğer toplu taşıma araçları arasında en fazla insanı taşır. Otobüs taşımacılığı AB'deki tüm ağır hizmet tipi araçların kullanımının %11'ine sahiptir. Otobüs filosunun çoğunda diesel içten yanmalı motor bulunur. Bazıları; elektrikli motorlar, hibrit araçlar veya hidrojen hücreleri ile donatılmıştır.

Lityum-iyon bataryaya sahip olan elektrikli araçların kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Batarya ve diğer komponentlerdeki sıcaklık dağılımı durumunun iyileştirilmesi elektrikli araçların güvenli ve verimli bir şekilde çalışması açısından önemlidir. Ancak elektrikli araçlarda batarya ve diğer komponentler ani ya da aşırı bir sıcaklık artışı görülebilir. Bu durum da başta batarya olmak üzere diğer komponentlerin de performansını etkiler.

Araçlarda genel olarak termal koruma tasarımları yapmak ve bu tasarımlar sonucu sıcaklıkların belirli değerlerin altında kalması amaçlanır. İçten yanmalı motorlu bir araçta ise bu komponentler; motor, şanzıman, emme, egzoz, ECU, ara soğutucu, radyatör vb. olabilir.

Aktarma organları komponentlerinin de termal kayıpları aşırı ısınmaya neden olabilir. Aşırı ısınmayı önlemek için iyi bir soğutma ve havalandırma sisteminin kullanılması gerekir.

Yüzey sıcaklığı gibi sıcaklıkları ölçmek için termokupl gibi ölçüm cihazları kullanılır. Bu cihazlar sayesinde komponentlerin ilgili koşuldaki sıcaklık değişimleri ya da davranışları

görmek için kullanılabilir. Bu sırada bir komponentin sıcaklık sebebiyle başka bir komponente zarar verip vermediği de kontrol edilmelidir. Sıcaklık durumları ve test sonuçlarının analizinin doğru bir şekilde yapılması için ölçüm noktaları uygulanabilir konumda belirlenmeli ve sınır sıcaklıkları doğru bir şekilde beyan edilmelidir.

Yapılan bir çalışmada bataryanın çeşitli sıcaklık koşulları altında deşarj performansının nasıl etkilediği yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda sıcaklık belirli bir aralığın dışına çıktığında bataryanın deşarj oranının arttığı görülmüştür.

Başka bir çalışmada zamana bağlı olarak batarya yüzey sıcaklığı, soğutucu çıkış sıcaklığı, konularında çalışma yapılmıştır. Sonuç olarak başlangıçta sıcaklıklar yüksekken sonraki zaman aralıklarında sıcaklıklar düşerek dengeye gelmektedir.

Elektrik motoru, güç elektroniği sistemleri, batarya, şarj sistemleri gibi komponentlerde verimli bir şekilde çalışmasını sağlayacak sıcaklık aralığı değerleri ve ısı üretim değerleri belirlenmiştir Buna bağlı olarak zamana bağlı sıcaklık değerleri ölçülmüştür.

1.1. Amaç

Şehir içinde kullanılan elektrikli aracın motor odasında bulunan komponentlerin sıcaklık değerlerinin farklı sürüş iterasyonlarında belirlemek amacıyla yapılmıştır.

2. YÖNTEM

Çeşitli komponentlere ait su sıcaklığı, ortam sıcaklığı ve yüzey sıcaklığı değeri ölçülmüştür. Motor yüzey sıcaklığı, dış ortam sıcaklıkları, radyatör ön yüz sıcaklıkları, radyatör su giriş-çıkış sıcaklıkları gibi sıcaklıklar ölçülmüştür. Termokupllar ile sıcaklıklar on dokuz farklı noktadan ölçülmüştür. Bu termokupllar -200°C ile 1250°C arasındaki sıcaklıkları ölçebilir.

Her bir yerin sıcaklığını ölçmek için bir termokupl kullanılmıştır. Bunun yanında, sıcaklık bilgisi 17 farklı ölçüm portuna sahip iki adet veri toplama cihazı ile toplanmıştır ve termokupllar veri toplama cihazlarına can haberleşme sistemi ile bağlıdır. Limit sıcaklık değerleri tablo1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sıcaklık ölçümü yapılan lokasyonlar ve limit sıcaklık değerleri

Lokasyon	Limit sıcaklık değeri (°C)
Motor yüzey sıcaklığı	100
Motor odası izolasyon sağ	90
Motor odası izolasyon orta	90
Motor odası izolasyon sol	90
Motor odası izolasyon arkası orta	90
Motor odası izolasyon arkası sol	90
Yangın tüpü yüzey araç içi sol arka	150
Yangın tüpü yüzey tavan sağ arka	150
Radyatör su giriş	65
Radyatör su çıkış	-

Motor ortam	-
Radyatör ön yüzey – üst orta	-
Radyatör ön yüzey – alt orta	-
Radyatör ön yüzey – orta	-
Motor kontrol ünitesi yüzey	100
Su pompası yüzey sıcaklığı	85
Ortam sıcaklığı	-

Sıcaklık testleri için beş farklı test yapılmıştır. Bu testler; maksimum tork, maksimum güç, ortalama hız, maksimum hız ve dur – kalk testleridir. Maksimum hız testinde araç belli bir hızda belli bir süre boyunca yapılmaktadır. Ortalama hız testinde araç belli bir hızda belli bir süre boyunca yapılmaktadır. Dur-kalk testinde araç belirli hızlara hızlanıp, yavaşlayıp, durması koşulunda belli bir süre boyunca yapılmaktadır. Maksimum tork testinde motor belirli bir tork değerinde belirli bir süre boyunca yapılmaktadır. Maksimum güç testinde motor belirli bir güç değerinde belirli bir süre boyunca yapılmaktadır.

Eğer sıcaklık değerleri belirli bir süre boyunca testin bitiş zamanından önce rejime ulaştıysa test sonlandırılabilir. Bu durum tüm testler için geçerlidir.

Şekil 1,2,3 ve 4'te sıcaklık ölçümü yapılan bazı lokasyonlar verilmiştir.

Şekil 1. Yangın Tüpü Yüzey Tavan Sağ Arka

Şekil 2. Radyatör Ön Yüzey Üst Orta, Orta ve Alt Orta

Şekil 3. Motor Kontrol Ünitesi Yüzey

Şekil 4. Su Pompası Yüzey Sıcaklığı

3. BULGULAR

Limit sıcaklık değerleri ve maksimum tork, maksimum güç, ortalama hız, maksimum hız ve dur – kalk testlerinde ölçülen maksimum sıcaklık değerleri tablo 2,3,4,5 ve 6'da verilmiştir.

Tablo 2. Maksimum tork testinde bazı lokasyonlarda ölçülen sıcaklık değerleri

Lokasyon	**Limit sıcaklık değeri (°C)**	**Maksimum tork testinde ölçülen maksimum sıcaklık (°C)**
Motor yüzey sıcaklığı	100	35.44
Motor odası izolasyon sağ	90	53.36
Motor odası izolasyon orta	90	33.93
Motor odası izolasyon sol	90	32.21
Motor odası izolasyon arkası orta	90	26.15
Motor odası izolasyon arkası sol	90	24.59
Yangın tüpü yüzey araç içi sol arka	150	22.04
Yangın tüpü yüzey tavan sağ arka	150	25.19
Radyatör su giriş	65	40.51
Radyatör su çıkış	-	38.12
Motor ortam	-	37.82
Radyatör ön yüzey – üst orta	-	35.11
Radyatör ön yüzey – alt orta	-	35.67

Radyatör ön yüzey – orta	-	34.54
Motor kontrol ünitesi yüzey	100	39.63
Su pompası yüzey sıcaklığı	85	45.46
Ortam sıcaklığı	-	22.50

Tablo 3. Maksimum güç testinde bazı lokasyonlarda ölçülen sıcaklık değerleri

Lokasyon	**Limit sıcaklık değeri (°C)**	**Maksimum güç testinde ölçülen maksimum sıcaklık (°C)**
Motor yüzey sıcaklığı	100	63.49
Motor odası izolasyon sağ	90	36.28
Motor odası izolasyon orta	90	36.66
Motor odası izolasyon sol	90	36.70
Motor odası izolasyon arkası orta	90	29.88
Motor odası izolasyon arkası sol	90	27.79
Yangın tüpü yüzey araç içi sol arka	150	24.47
Yangın tüpü yüzey tavan sağ arka	150	26.33
Radyatör su giriş	65	39.67
Radyatör su çıkış	-	37.95
Motor ortam	-	40.28
Radyatör ön yüzey – üst orta	-	25.81
Radyatör ön yüzey – alt orta	-	28.80
Radyatör ön yüzey – orta	-	28.37
Motor kontrol ünitesi yüzey	100	38.78
Su pompası yüzey sıcaklığı	85	43.48
Ortam sıcaklığı	-	25.09

Tablo 4. Ortalama hız testinde bazı lokasyonlarda ölçülen sıcaklık değerleri

Lokasyon	Limit sıcaklık değeri (°C)	Ortalama hız testinde ölçülen maksimum sıcaklık (°C)
Motor yüzey sıcaklığı	100	51.13
Motor odası izolasyon sağ	90	35.17
Motor odası izolasyon orta	90	33.13
Motor odası izolasyon sol	90	31.92
Motor odası izolasyon arkası orta	90	26.65
Motor odası izolasyon arkası sol	90	26.17
Yangın tüpü yüzey araç içi sol arka	150	27.93
Yangın tüpü yüzey tavan sağ arka	150	26.46
Radyatör su giriş	65	41.87
Radyatör su çıkış	-	41.57
Motor ortam	-	38.40
Radyatör ön yüzey – üst orta	-	32.02
Radyatör ön yüzey – alt orta	-	34.02
Radyatör ön yüzey – orta	-	36.14
Motor kontrol ünitesi yüzey	100	41.49
Su pompası yüzey sıcaklığı	85	40.98
Ortam sıcaklığı	-	23.03

Tablo 5. Maksimum hız testinde bazı lokasyonlarda ölçülen sıcaklık değerleri

Lokasyon	**Limit sıcaklık değeri (°C)**	**Maksimum hız testinde ölçülen maksimum sıcaklık (°C)**
Motor yüzey sıcaklığı	100	56.82
Motor odası izolasyon sağ	90	35.35
Motor odası izolasyon orta	90	34.88
Motor odası izolasyon sol	90	34.20
Motor odası izolasyon arkası orta	90	27.52
Motor odası izolasyon arkası sol	90	27.07
Yangın tüpü yüzey araç içi sol arka	150	27.70
Yangın tüpü yüzey tavan sağ arka	150	32.14
Radyatör su giriş	65	37.94
Radyatör su çıkış	-	36.57
Motor ortam	-	38.97
Radyatör ön yüzey – üst orta	-	27.23
Radyatör ön yüzey – alt orta	-	28.36
Radyatör ön yüzey – orta	-	28.64
Motor kontrol ünitesi yüzey	100	37.09
Su pompası yüzey sıcaklığı	85	42.21
Ortam sıcaklığı	-	26.15

Tablo 6. Dur-kalk testinde bazı lokasyonlarda ölçülen sıcaklık değerleri

Lokasyon	**Limit sıcaklık değeri (°C)**	**Dur-kalk testinde ölçülen maksimum sıcaklık (°C)**
Motor yüzey sıcaklığı	100	36.16
Motor odası izolasyon sağ	90	33.91
Motor odası izolasyon orta	90	35.04
Motor odası izolasyon sol	90	32.41
Motor odası izolasyon arkası orta	90	25.50
Motor odası izolasyon arkası sol	90	23.80
Yangın tüpü yüzey araç içi sol arka	150	20.45
Yangın tüpü yüzey tavan sağ arka	150	25.23
Radyatör su giriş	65	39.44
Radyatör su çıkış	-	39.4
Motor ortam	-	36.78
Radyatör ön yüzey – üst orta	-	36.23
Radyatör ön yüzey – alt orta	-	38.11
Radyatör ön yüzey – orta	-	36.71
Motor kontrol ünitesi yüzey	100	39.16
Su pompası yüzey sıcaklığı	85	43.45
Ortam sıcaklığı	-	27.2

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Tablo 2,3,4,5 ve 6'da görüldüğü üzere motor odasındaki tozlanmayı önlemek için yapılan kapama çalışması sonucu yapılan beş farklı testte hiçbir komponentin kendi limit sıcaklık değerlerini aşmadığı görülmüştür. Bu teste dayanarak motor odasındaki tozlanmayı önlemek için yapılan çalışmanın araçta kullanılabileceği belirlenmiştir.

5. KAYNAKLAR

Chao Zhou, Yajuan Guo, Wei Huang, Haitao Jiang, Liwei Wu (2017). Research on Heat Dissipation of Electric Vehicle Based on Safety Architecture Optimization. Journal of Physics: Conference Series, 916(1), Doi:10.1088/1742-6596/916/1/012036

Fotau D., Salaşan D., Pasculescu D. Lazar T. (2023). Aspects Regarding the Surface Temperature for Electric Motors Used in Potentially Explosive Atmosphere. 11th International Symposium on Occupational Health and Safety. Doi:10.1051/matecconf/202438900030

Mezarcıöz S. Akıllı H. (2021).Calculation of Heat Transfer from the Bottom of a Coach to the Passenger Compartment. International Journal of Automotive Engineering and Technologies,10(2):83-90. Doi:10.18245/ijaet.824547

Pesaran A.A. (2001). Battery thermal management in EV and HEVs: Issues and solutions. Advanced Automotive Battery Conference, 43(5).

Ünüştü, K. O., Küçüka, S., Karaoğlan, M. U., & Çolpan, C. Ö. (2023). Temperature Change of a Vehicle Battery During the Driving Cycle. 11th Global Conference on Global Warming, GCGW 2023: 38-42. Doi: 10.2139/ssrn.4655798

Wei C., Ruiqiao Y., Kunyang H. (2018). Simulation of the Temperature Field of the Vehicle Hood Based on Ansys. 3rd International Conference on Materials Science, Machinery and Energy Engineering. Doi:10.23977/msmee.2018.72149

Weustenfeld, T. A., Bauer-Kugelmann, W., Menken, J. C., & Strasser, K. (2015). Heat flow rate based thermal management for electric vehicles using a secondary loop heating and cooling system. The Vehicle Thermal Management Systems Symposium and Exhibition.

Worsztynowicz B. (2018). The Influence of the Drive Type in City Bus on the Cooling System Parameters International Automotive Conference (KONMOT 2018); Doi:10.1088/1757-899X/421/4/042084

Yang C., Wang J.C., Yen P. (2023). Cooling Performance Analysis for Mobile Vehicles by Thermal Resistance Network. Journal of Marine Science and Technology, 31:566-573. Doi: 10.51400/2709-6998.2723

EXAMINATION OF SCIENTIFIC RESEARCH CONDUCTED ON LAW NO. 7405 IN TERMS OF ITS REFLECTION ON SPORTS CLUBS

7405 SAYILI KANUN HAKKINDA YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN SPOR KULÜPLERİNE YANSIMASI YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Engin Süleyman SİMOOĞLU[1], Mehmet DUMAN[2]

[1]Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri, 0009-0004-2845-8096

[2]Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri, 0000-0002-6371-1163

Özet

Türkiye'de Spor Kulüpleri 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na uygun olarak Dernek Statüsünde "Spor Kulübü Derneği" veya "Gençlik ve Spor Kulübü Derneği" olarak bugün ki adı ile İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlükleri tarafından Dernek Tüzel Kişiliği olarak kurulmaktaydılar. Dernek tüzel kişiliği olarak kurulan spor kulüpleri, spor faaliyetlerine veya spor müsabakalarına katılabilmek için faaliyetlere katılacakları branş veya branşlarda ayrıca Gençlik ve Spor İl Müdürlüklerine 3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Kanunu hükümlerine uygun şekilde yapılan başvuru neticesinde Spor Kulübü tescili işlemlerini gerçekleştirerek Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı Spor Bilgi Sistemi içerisinde kayıt altına alınmaktaydılar. Spor faaliyetlerinde bulunan veya spor faaliyetlerine katılmak için Gençlik ve Spor Bakanlığı'na spor dalı tescilini yaptıran spor kulübü dernekleri 26 Nisan 2022 tarihinde yürürlüğe giren 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu ile Dernek Tüzel kişiliklerinden arındırılmış ve Gençlik ve Spor Bakanlığı nezdinde "Spor Kulübü" tüzel kişiliği kazanmışlardır. 7405 sayılı kanun sonrası Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri tarafınca, spor faaliyetlerine katılmak için başvuru yapıp tüzel kişilik kazanmak isteyenlere "Spor Kulübü" tescil işlemleri yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı 7405 sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanununun spor kulüplerine yansıması yönüyle incelenmesidir. Bu çalışmada, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. İncelenen dokümanları, 7405 sayılı kanun hakkında yapılan bilimsel araştırmalar oluşturmaktadır. İncelenen dokümanlar sonucunda 7405 sayılı kanunun spor kulüplerine yasal anlamda değişiklikler ve yenilikler getirdiği görülmektedir. Bu yenilik ve değişikliklerin mali konular başta olmak üzere çeşitli hükümleri kapsayan düzenlenmeleri içerdiği tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda özel hukuk tüzel kişiliğinde bulunan spor kulüplerine yönelik; bağlı oldukları mevzuatlara uyumu, örgütsel değişime hazır olma durumları, ekonomik sürdürülebilirlik boyutu ile yapacağı faaliyetler, kamu yararı statüsü bağlamında incelenmeleri, dijital tabanlı uygulamaları kullanmaları ve denetimleri konularında bilimsel araştırmalar yapılabileceği görülmektedir. Bahse konu araştırmaların; nicel, nitel ve karma araştırma yöntemleri ile yapılması gelecek araştırmalar için önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Spor Kulübü, Tüzel Kişilik, Mevzuat

Abstract

In Turkey, Sports Clubs were established as "Sports Club Association" or "Youth and Sports Club Association" in accordance with the Associations Law No. 5253, and today they were established as Association Legal Entity by the Provincial Civil Society Relations Directorates. Sports clubs established as association legal entities were registered in the Sports Information System affiliated to the Ministry of Youth and Sports by applying to the Provincial Directorates

of Youth and Sports in accordance with the provisions of the Youth and Sports Services Law No. 3289 in the branch or branches they would participate in the activities in order to participate in sports activities or sports competitions. Sports club associations that engaged in sports activities or registered their sports branches with the Ministry of Youth and Sports were stripped of their Association Legal Entity with the Sports Clubs and Sports Federations Law No. 7405, which entered into force on April 26, 2022, and gained the “Sports Club” legal entity in the Ministry of Youth and Sports. After Law No. 7405, the Provincial Directorates of Youth and Sports have carried out “Sports Club” registration procedures for those who applied to participate in sports activities and wanted to gain legal personality. The aim of this study is to examine the reflection of Law No. 7405 on Sports Clubs and Sports Federations on sports clubs. In this study, the document review method, one of the qualitative research approaches, was used. The documents examined consist of scientific research conducted on Law No. 7405. As a result of the examined documents, it is seen that Law No. 7405 brought legal changes and innovations to sports clubs. It has been determined that these innovations and changes include regulations covering various provisions, especially financial issues. As a result of the research, it is seen that scientific research can be conducted on sports clubs with private law legal personality; their compliance with the legislation they are affiliated with, their readiness for organizational change, their activities to be carried out with the dimension of economic sustainability, their examination in the context of public benefit status, their use of digital-based applications and their audits. It is recommended for future research that the said research be conducted using quantitative, qualitative and mixed research methods.

Keywords: Sports Club, Legal Entity, Legislation

ELDERLY CARE STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS AGING AND DETERMINING FACTORS: KORKUT ATA UNIVERSITY EXAMPLE

YAŞLI BAKIM ÖĞRENCILERININ YAŞLILIĞA DAIR TUTUMLARI VE BELIRLEYICI FAKTÖRLER: KORKUT ATA ÜNIVERSITESI ÖRNEĞI

Can ÇELİKTAŞ (Birinci yazar)[1]

[1]Öğr. Gör. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, Sosyoloji, 0000-0002-7357-5740

Özet

Amaç: Yaşlılık süreci ile alakalı en önemli ihtiyaçlardan biri bakım ihtiyacıdır. Özellikle üniversitelerin yaşlı bakım programları giderek artmakta ve bakım teknikerleri yetiştirilmektedir. Fakat her meslek grubunda olduğu gibi bu meslekte de yapılan işe ve hedef gruba dair tutum oldukça önemlidir. Çünkü tutumlar, davranış ve düşüncelerin bir bütünüdür.Bu araştırmanın amacı, yaşlı bakım programında öğrenim görmekte olan öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarını ölçmek, ilgili değişkenleri belirlemek ve ileriye yönelik çeşitli öneriler getirmektir. **Örneklem ve Yöntem:** Tanımlayıcı-kesitsel nitelikte gerçekleştirilen bu çalışma, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nin Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü Yaşlı Bakım Programında yer alan 90 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Evrenin tamamına ulaşıldığı için örneklem seçimine gidilmemiştir. Veriler, "Kogan Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Öğrenci Tanımlama Formu" ile elde edilmiştir. **Bulgular:** Araştırmada, öğrencilerin ölçek toplam puan ortalamasının 96,10±12,27 şeklinde olumlu olduğu belirlendi. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile tutum ölçeği arasında anlamlı ilişki olduğu görüldü. Bir yaşlı ile birlikte yaşama durumu, ailede/yakın çevrede yaşlı birey olup olmama durumu, yaşlı bir bireyle görüşme sıklığı ve herhangi bir yaşlıya bakım verme durumu ile yaşlılara yönelik tutum arasında anlamlılık bulundu.**Sonuç:**Sonuç olarak sağlık alanında eğitim gören öğrencilerin yaşlılara dair olumlu tutumun temelinde, eğitim sürecinde edinilen psiko-sosyal bilgilerin ve tecrübelerin etkili olduğu ileri sürülebilir.Olumlu tutumun yaşlı bakımında kaliteyi artırması büyük ihtimaldir.

Anahtar kelimeler: Tutum, yaşlılık, yaşlı bakımı

Abstract

Aim: One of the most important needs related to the aging process is the need for care. Especially elderly care programs of universities are increasing and care technicians are being trained. However, as in every professional group, the attitude towards the work done and the target group is very important in this profession. Because attitudes are a whole collection of behaviors and thoughts. The aim of this study is to measure the attitudes towards the elderly among students studying in the elderly care program, to determine the relevant variables and to make various suggestions and recommendations for future research. Subjects and Method: This descriptive cross-sectional study was conducted with 90 students in the Elderly Care Program of Osmaniye Korkut Ata University, Department of Health Care Services. Since the entire population was reached, no sample selection was made. The data were obtained with the "Kogan Scale of Attitudes Toward the Elderly" and the "Personal Student Identification Form" prepared by the researcher. Results: In the study, it was determined that the mean total score of the scale was 96.10 ± 12.27. There was a significant relationship between students' grade level

and attitude scale. Significance was found between the status of living with an elderly person, whether there is an elderly person in the family/close environment, the frequency of meeting with an elderly person, and the status of caring for any elderly person and the attitude towards the elderly. Conclusion: As a result, it can be argued that the psycho-social knowledge and experiences gained during the education process are effective in the basis of the positive attitude towards the elderly among students studying in the field of health. Positive attitudes are likely to increase the quality of elderly care.

Keywords: Attitude, old age, elderly care

AGE DETERMINATION IN THE POPULATION OF *LYCIASALAMANDRA ATIFI* (BAŞOĞLU, 1967)

LYCIASALAMANDRA ATIFI (BAŞOĞLU, 1967) POPÜLASYONUNDA YAŞ TAYİNİ

Evrim Öykü ONAY[1], Cemal Varol TOK[2]

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale, TÜRKİYE

[2]Profesör, Biyoloji Bölümü, Fen Fakültesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, TÜRKİYE

Araştırma Alanları: Herpetoloji, Taksonomi, Yaş Tayini

Evrim Öykü ONAY: ORCID ID: 0009-0009-8435-6541

Cemal Varol TOK : ORCID ID: 0000-0001-9323-9157

Özet

Bu çalışmada, Antalya ili Alanya çevresinde dağılım gösteren *Lyciasalamandra atifi* (Başoğlu, 1967) türüne ait 45 bireyde (23 ♂♂, 13 ♀♀, 9 juv.) iskelet kronolojisi yöntemi kullanılarak tahmini yaşlar belirlenmiştir. Bireyler, taksonomik olarak *Lyciasalamandra atifi atifi* ve *Lyciasalamandra atifi bayrami* alt türlerine aittir. Örnekler, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Zooloji Laboratuvarı koleksiyonundan alınmış olup; Türbelinas, Taşyatan Mağarası ve Dim Mağarası çevresindendir.

Yaş tayini amacıyla bireylerin arka ekstremitelerinden alınan falanks kemiklerinden 15 µm kalınlığında enine kesitler hazırlanmıştır. Örnekler alkol serisine alındıktan sonra %5 nitrik asit ile demineralize edilmiş ve parafin bloklara gömülmüştür. Kesitler Ehrlich'in hematoksileniyle boyanarak ışık mikroskobu altında incelenmiş, LAG (Lines of Arrested Growth) çizgileri sayılarak yaş tayini yapılmıştır. Histolojik görüntüler dijital olarak belgelenmiştir ve veriler R Studio ortamında analiz edilmiştir.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre, *L. atifi atifi* bireylerinde yaş ile baş+gövde uzunluğu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p = 0.01183$, $p < 0.05$); *L. atifi bayrami* bireylerinde ise bu ilişki daha güçlü düzeydedir ($\rho = 1.33 \times 10^{-8}$, $p \ll 0.001$). Von Bertalanffy büyüme modeline göre bireylerin teorik maksimum büyüklükleri ve büyüme katsayıları hesaplanmıştır. Cinsiyetler arasında baş+gövde uzunluğu bakımından anlamlı fark belirlenmiş; erkek bireylerin ortalama değerlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Alt türler bazında incelendiğinde, *L. atifi atifi* bireylerinde ortalama baş+gövde uzunluğu 65.82 mm (SD = 14.18), *L. atifi bayrami* bireylerinde ise 72.94 mm (SD = 9.54) olarak hesaplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Lyciasalamandra atifi atifi*, *Lyciasalamandra atifi bayrami*, İskelet kronolojisi, Yaşam uzunluğu, Türkiye, Antalya

Abstract

In this study, the age composition of 45 individuals (23 ♂♂, 13 ♀♀, 9 juveniles) belonging to the species *Lyciasalamandra atifi* (Başoğlu, 1967), distributed in the Alanya region of Antalya, was estimated using the skeletochronology method. Taxonomically, the individuals belong to the subspecies *Lyciasalamandra atifi atifi* and *Lyciasalamandra atifi bayrami*. The specimens

were obtained from the Zoology Laboratory collection of Çanakkale Onsekiz Mart University and originated from the surroundings of Türbelinas, Taşyatan Cave, and Dim Cave.

For age determination, transverse sections of 15 µm thickness were prepared from phalangeal bones taken from the hind limbs. Samples underwent an alcohol series, were decalcified in 5% nitric acid, and embedded in paraffin. Sections were stained with Ehrlich's hematoxylin and examined under a light microscope. The Lines of Arrested Growth (LAGs) were counted for age estimation. Histological images were digitally documented and analyzed using R Studio.

According to the correlation analysis, a significant positive relationship between age and snout–vent length (SVL) was found in *L. atifi atifi* ($p = 0.01183$, $p < 0.05$), while an even stronger relationship was observed in *L. atifi bayrami* ($\rho = 1.33 \times 10^{-8}$, $p \ll 0.001$). The Von Bertalanffy growth model was used to calculate the theoretical maximum sizes and growth coefficients. A significant difference in SVL was found between sexes, with male individuals having greater average values. Based on subspecies, the mean SVL was 65.82 mm (SD = 14.18) in *L. atifi atifi* and 2.94 mm (SD = 9.54) in *L. atifi bayrami*.

Keywords: *Lyciasalamandra atifi atifi, Lyciasalamandra atifi bayrami,* skeletochronology, Life span, Türkiye, Antalya

EVALUATION OF ANTIOXIDANT AND CYTOTOXIC EFFECTS OF HESPERETIN AND TAURINE COMBINATION THERAPY IN MCF-7 BREAST CANCER CELL

HESPERETİN VE TAURİN KOMBİNE TEDAVİSİNİN MCF-7 MEME KANSERİ HÜCRE HATLARINDA ANTİOKSİDAN VE SİTOTOKSİK AKTİVİTE TAYİNİ

NUR KISA (1), FATMA ŞAYAN POYRAZ (2), BANU MANSUROĞLU (3)

[1]Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik, , https://orcid.org/0009-0007-1864-3417

[2]Araştırma Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik, https://orcid.org/0000-0002-6225-0721

[3]Profesör Doktor, Yıldız Teknik Üniversitesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik, https://orcid.org/0000-0001-8440-9118

Özet

Oksidatif stres, çeşitli endojen ve eksojen faaliyetler sonucu üretilen reaktif radikal türleri ile bunları nötralize etmede görevli antioksidanlar arasındaki dengenin bozulmasıyla oluşur. Reaktif serbest radikaller; proteinler, nükleik asitler ve lipitler gibi hücresel makromoleküllere saldırabilir. Nükleik asitlerin oksidasyonu mutagenezi ve genomik kararsızlığı, membran lipitlerinin oksidasyonu ferroptosisi ve proteinlerin oksidasyonu hücre içi metabolik süreçlerin hasarını tetikler. Bu durum, hücre içi homeostazinin bozulmasına neden olarak başta kanser olmak üzere çok sayıda akut ve kronik hastalığın patogenezinde önemli bir rol oynar. Günümüzde bu alanda kaydedilen ilerlemelere rağmen mevcut tedavilerin etkinliği halen yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle yeni tedavi stratejilerine yönelik ihtiyaç devam etmektedir. Hesperetin, turunçgillerde zengin olarak bulanan güçlü bir kanser karşıtı flovanoid türüdür. Güçlü antioksidan özellikleri ile bilinen flavonoidler, düşük yan etki ve kolay ulaşılabilirlik gibi özelliklerinden dolayı oksidatif hasarın önlenmesinde ve tedavisinde yüzyıllardır kullanılmaktadırlar. Taurin, oksidan strese karşı koruma sağlamak için birden fazla rol oynayan homeostazın temel aracılarından biridir. Literatürde ayrı ayrı yüksek antioksidan ve antitümör etkileri gösterilen hesperetin ve taurin moleküllerinin birlikte kullanımına yönelik herhangi bir çalışmaya şu ana kadar yer verilmemiştir. Bu çalışmada; antioksidan, anti-inflamatuar ve antikanser özellikleri bilinen hesperetin ve taurin bileşiklerinin kombine tedavisinin MCF-7 insan meme kanseri hücre hatları üzerinde sitotoksik özellikleri ve antioksidan aktiviteleri araştırılmıştır. Çalışmamamızın sonuçlarında; moleküllerin tek başına uygulamasına kıyasla kombine uygulaması hücre proliferasyonunu önemli ölçüde azaltmıştır. Kombine tedavinin antioksidan deney sonuçlarında ise; MDA seviyelerinde artış, SOD enzim aktivitesinde azalış ve GSH seviyelerinde artış gözlemlenmiştir. Genel olarak sonuçlarımız, hesperetin-taurin kombine uygulamasının MCF-7 meme kanseri tedavisinde potansiyel antioksidan ve antikanser ajanlar olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Meme kanseri, Hesperetin, Taurin, kombinasyon tedaviler, antioksidan aktivite

Abstract

Oxidative stress occurs when the balance between reactive radical species produced by various endogenous and exogenous activities and the antioxidants responsible for neutralizing them is disturbed. Reactive free radicals can attack cellular macromolecules such as proteins, nucleic

acids and lipids. Oxidation of nucleic acids triggers mutagenesis and genomic instability, oxidation of membrane lipids triggers ferroptosis and oxidation of proteins triggers damage to intracellular metabolic processes. This leads to disruption of intracellular homeostasis and plays an important role in the pathogenesis of many acute and chronic diseases, especially cancer. Despite the advances made in this field, the efficacy of current therapies is still insufficient. Therefore, the need for new treatment strategies continues. Hesperetin is a potent anti-cancer flavanoid found in citrus fruits. Flavonoids, known for their powerful antioxidant properties, have been used for centuries in the prevention and treatment of oxidative damage due to their low side effects and easy availability. Taurine is a key mediator of homeostasis that plays multiple roles to protect against oxidant stress. In the literature, no study on the combined use of hesperetin and taurine molecules, which have shown high antioxidant and antitumor effects separately, has been included so far. In this study; the cytotoxic properties and antioxidant activities of the combined treatment of hesperetin and taurine compounds with known antioxidant, anti-inflammatory and anticancer properties on MCF-7 human breast cancer cell lines were investigated. In the results of our study, the combined treatment significantly decreased cell proliferation compared to the single treatment of the molecules. In the antioxidant assay results of the combined treatment; increased MDA levels, decreased SOD enzyme activity and increased GSH levels were observed. Overall, our results suggest that hesperetin-taurine combined treatment can be used as potential antioxidant and anticancer agents in the treatment of MCF-7 breast cancer.

Key words: Breast cancer, Hesperetin, Taurine, combination therapies, antioxidant activity

A GENERAL OVERVIEW ON DRUG TERATOGENESIS

İLAÇ TERATOJENİTESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ümmüye Nur TÜZÜN[1], Mustafa ULUBAY[2]

[1]Doç. Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, adli toksikoloji, https://orcid.org/0000-0001-9114-0460

[2]Prof. Dr., Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı, Serbest Hekim, Ankara Özel Klinik, cerrahi tıp bilimleri, https://orcid.org/0000-0002-3775-4354

Özet

Gebe kadınlarda ilaç etken maddesine maruziyette, etken maddenin fötal dolaşıma geçip fetüste malformasyona sebep olmasına ilaç teratojenitesi denilmektedir. Mevcut çalışmada amaç ilaç teratojenitesine genel bir bakış sunmadır. Çalışma meta-analiz temelinde yürütülmüştür. Veriler basit istatistik ve betimlemelerle çözümlenmiştir. Burada meta-analiz araştırmasının seçilme sebebi çoklu araştırma sonuçlarını derleyip genel bir bakış açısı sunmadır. Çalışmada veri kaynakları çoklu ve çapraz karşılaştırmalı makale taramadır. Uluslararası alanyazından ziyade ulusal alanyazına yönelmenin sebebi uluslararası bazı ilaç etken maddelerinin ulusal ilaç uygulamalarının olmama ihtimalidir. Çalışma sonunda derlenen bilgiler ışığında bazı çıkarımlar sunulmuştur. Bilim tarihinde talidomit faciası sonrası post-talidomit dönemde FDA tarafından teratojenite testlerinde bir rehber yayımlanarak bir standardizayon hedeflenmiştir. Günümüzde ilaç etken maddesi, klinik çalışmalardan önce preklinik çalışmalarla in siliko, in vitro ve in vivo testlere tabi tutulmaktadır. İn vivo fare ve sıçan deneyleri gebe hayvanların fetüs anomalitesinde derinlemesine bilgi sağlasa da bu bilgilerin insan fetüsüne extrapolasyonu risklidir. Üç trimesterdan oluşan gebeliğin ilk trimesterında ilaç kullanımı hiçbir şekilde önerilmemektedir. İkinci ve üçüncü trimesterda ise ilaç etken maddelerinin FDA risk değerlendirme kategorilerine göre tasnifi ve fetüsün uzuv-organ gelişimini bloke etmemesine göre değerlendirilmesi ile çok zaruri durumlarda ilaç uygulaması tercih edilmektedir. Karşılaştırmalı çalışmaların meta-analiziyle antibiyotik, kardiyovasküler, nörolojik ve MSS ilaç etken maddelerinin FDA risk değerlendirme kategorilerine göre dağılım grafikleri incelendiğinde, risk kategorisi frekansı her bir etken madde sınıfı için en çok D kategorisinde toplanmaktadır. Teratojenik etkiler arasında da değişken defektler ile yarık dudak malformasyonu frekansı sıklık göstermektedir. Mevcut çalışma sonunda öneri olarak gebelikte ID kontrollü ve akıllı ilaç uygulamaları sunulurken; gebelikte teratojenite ve akut toksisite önlemede doktor kontrollü ve uygun doz ilaç kullanımı sunulabilir. Ayrıca gebelikte karaciğer enzimleri çalışma hızları da azalabileceğinden sinerjiye sebebiyet vermeme adına çoklu ilaç kullanımından da kaçınılmalıdır.

Anahtar kelimeler: İlaç, teratojenite, toksisite, sinerji, ilaç risk kategorileri, malformasyon.

Abstract

When pregnant women expose drug efficient matter, then the drug efficient matter includes fetal circulation so it causes malformation in fetus called as drug teratogenesis. In the current research it was aimed to present a general overview on drug teratogenesis. The study was conducted on the basis of meta-analysis research. Basic statistics and descriptions were utilized for the gathered data. The reason for using a meta-analysis study was to make an overview from multiple researches' conclusions. Data collection tools were multiple articles' cross comparison results. National literature was employed instead of international literature as some universal efficient matters' local drug applications could not be exist maybe. At the end of the research

some inferences were given. In science history, in post-thalidomide period, FDA announced a guide for teratogenesis tests to provide a standardization. Today for synthesizing a drug, before clinic tests, some pre-clinic tests as in-silico, in-vitro, and, in-vivo, are required. In-vivo tests ensures information in depth about mouse and rat teratogenesis of a drug efficient matter, but it is so difficult to make an extrapolation of this information to human. The pregnancy consists of three semester that in the first semester drug use is not suggested. According to FDA teratogenesis drug risk categories and also fetus' organ development semesters, drug could be used by pregnant women if it is so necessary. Cross comparison and meta-analysis made articles' results showed that drugs from different categories showed D risk level much more frequently. And also, the common frequencies were gathered for variable defects and cleft lip malformations. The suggestions of the research were the use of ID controlled drugs and the implication of smart drug. Also, it could be suggested the use of doctor-receipted drugs in proper doses to prevent teratogenesis, and acute toxicity. And also, because of liver enzymes' inhibition by the hormones, multiple drug use must not come into consideration as it would cause synergy.

Keywords: Drug, teratogenesis, toxicity, synergy, drug risk categories, malformation.

QƏRBİ AZƏRBAYCAN TOPONİMLƏRİ: TARİXİ-MƏDƏNİ DƏYƏRLƏR VƏ ETNO-COĞRAFİ YADDAŞ

Fatimə Allahverdiyeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

XÜLASƏ

Qərbi Azərbaycanın – xüsusən Vedibasar mahalının – toponim sistemi zəngin və çoxqatlıdır. Bu toponimlər təkcə coğrafi göstərici deyil, tarixi yaddaşın daşıyıcısı, dil və mədəniyyətin sübutu və etnoqrafik kod rolunu oynayır. Kənd adlarının böyük əksəriyyəti türk mənşəlidir, etnik kök, şəxsi ad, tayfa adı və ya coğrafi xüsusiyyətlərə əsaslanır. Sovet dövründə bir çox adlar dəyişdirilsə də, xalq yaddaşında onların əsl forması yaşamağa davam etmişdir.

AÇAR SÖZLƏR: Qərbi Azərbaycan, toponimika, yer adları, tarixi yaddaş.

GIRIŞ

Toponimlər bir xalqın yaddaşı, kimliyi və tarixi gerçəkliyidir. Yer adları sadəcə coğrafi obyektləri bildirmir, eyni zamanda, o xalqın tarixi-mədəni irsini və sosial-mədəni quruluşunu özündə əks etdirir. Bu baxımdan, Qərbi Azərbaycan toponimləri qədim türk mədəniyyətinin, yerli əhalinin yaşam tərzinin və ərazidə baş verən tarixi proseslərin real izlərini saxlayan qiymətli informasiya mənbəyidir.

Qərbi Azərbaycan adlanan ərazi – bu günkü Ermənistan Respublikasının böyük hissəsini əhatə edən bölgə – əsrlərlə Azərbaycan türklərinin əsas məskənlərindən biri olmuşdur. Buradakı toponimlər əsasən türk mənşəli olub, bəziləri tayfa, nəsl, şəxs adı, digərləri isə təbiət, coğrafi şərait, təsərrüfat və yaşayış formaları ilə bağlıdır. Bu məqalədə Qərbi Azərbaycanın toponim xəritəsi müxtəlif aspektlərdən araşdırılır, onların tarixi-mədəni dəyəri və semantikası təhlil olunur.

Toponimlərin Mənşəyi və Kateqoriyaları

1. <u>Etnotoponimlər – tayfa və nəsl adlarından yaranan adlar</u>

Bu toponimlər adətən bölgədə yaşamış qədim türk tayfalarının adlarını əks etdirir. Məsələn:

Avşar – Oğuz tayfası olan Avşarların yaşadığı yer.

Qaraqoyunlu – eyniadlı türkmən tayfasının izi.

Qaşqa – Qaşqay türkləri ilə eyni etimoloji kökdən qaynaqlanır.

Bu tip toponimlər Qərbi Azərbaycanda türk tayfalarının geniş şəkildə məskunlaşmasını və iz qoymasını göstərir.

2. Antroponim toponimlər – şəxsi adlara bağlı adlar

Əhalinin məşhur şəxsiyyətlərinə, tayfa başçılarına, nüfuzlu ailə üzvlərinə aid toponimlərdir. Məsələn:

Əlimərdan, Ağasıbəyli, Qədirli, Şahablı – bu adlar həmin kəndin banisi, sahibi və ya əsas nəslinin adından yaranıb.

Reyhanlı, Sarıxanlı, Şıxlar – toponimlərdə "-lı" şəkilçisi həmin yerin konkret bir şəxslə və ya nəsillə bağlı olduğunu göstərir.

3. Təbii-coğrafi toponimlər

Bu tip toponimlər kəndin və ya ərazinin təbii quruluşu, iqlimi, torpaq növü və ya bitki örtüyü ilə bağlıdır:

Qaratorpaq – qara rəngli münbit torpaqları ilə seçilən ərazi.

Çimənkənd – çəmənlik və otlaq sahəsi kimi istifadə olunan kənd.

Daşlı – daşlı, qayalı torpaq sahəsində salınmış kənd.

Bu toponimlər ərazinin təsərrüfat yönümünü və ekoloji şəraitini əks etdirir.

4. Təsərrüfat və yaşayışla bağlı toponimlər

Əhalinin məşğuliyyətinə və təsərrüfat strukturuna uyğun adlardır:

Camışbasan – camışçılıqla məşğul olan ərazidir.

Bağçacıq – bağçılıq, bostançılıqla məşğul olan kənd.

Çanaxçı – ehtimal ki, çanax (sağar) hazırlayan ustaların yaşadığı yer.

5. Tarixi-siyasi proseslərin nəticəsində dəyişmiş adlar

XX əsrdə bölgədə aparılmış ad dəyişiklikləri nəticəsində bir sıra kəndlər yeni adlar almışdır. Məsələn:

Kirov – sovet ideologiyasının simvollarından olan şəxs adına dəyişdirilmiş kənd adıdır.

Nor Qyank, Nor Uği – "Yeni həyat", "Yeni kənd" mənalarında, süni şəkildə verilmiş adlardır.

Bu adların yerli mənşəyə malik olmaması toponim sistemində yadlaşmanı göstərir.

6. Tarixi-heroik və etnonim əsaslı toponimlər

Bu yeni əlavə olunan qrup kənd adlarının tarixi qəhrəmanlıq, etnik rütbələr və idarəçiliklə bağlı olduğunu göstərir.

Bu toponimlər köhnə türk idarəçilik sistemləri və qəhrəmanlıq ənənələrinə işarə edir.

Şidli – "Şad" (türk hərbi-rütbəsi və rəhbər) sözündən yaranmışdır, türk qəhrəmanlıq və idarəçilik tarixini simvolizə edir

Dil və Mədəniyyət əlaqələri

Qərbi Azərbaycan toponimlərinin əksəriyyəti Azərbaycan türkcəsinin qədim qatlarından bəhrələnmişdir. Onlarda işlənən "qala", "təpə", "kənd", "çay", "qışlaq", "yaylaq", "oba", "li/lü" şəkilçiləri türk dilinin məhsuludur. Məsələn:

Birəli – "bir el", "bir tayfa" mənasında.

Dəvəli – dəvə saxlanılan, dəvələrlə ticarət olunan kənd.

Qaralar – "qara" tayfasına və ya şəxs adına aid mənşə verir.

Bu toponimlərdə qədim türk yaşayış strukturlarını, təsərrüfat sistemlərini və etnik kimliyi əks etdirən zəngin izlər qorunur.

Nəticə

Qərbi Azərbaycan toponimləri bir tərəfdən Azərbaycan türklərinin min illərlə davam edən etnik, mədəni və təsərrüfat izlərini, digər tərəfdən dil yaddaşını və coğrafi reallığı əks etdirir. Bu toponimlər həm də siyasi tarixin izlərini daşıyır – yad adların zorla tətbiqi, yerli adların dəyişdirilməsi və mədəni mirasın silinməsi prosesi bölgənin yaddaşına böyük zərbə vurmuşdur.

Bu səbəbdən, Qərbi Azərbaycan toponimlərinin sistemli şəkildə toplanması, öyrənilməsi və gələcək nəsillərə ötürülməsi, həm elmi, həm milli kimlik baxımından olduqca vacibdir. Bu sahədə tədqiqatların genişləndirilməsi, arxivlərin öyrənilməsi və yerli sakinlərin yaddaşında qalan məlumatların yazıya alınması aktual məsələlər sırasındadır.

Mənbə:

İbrahim Bayramov .QƏRBİ AZƏRBAYCANIN TÜRK MƏNŞƏLİ TOPONİMLƏRİ BAKI – “Elm” – 2002

ƏZİZ ƏLƏKBƏRLİ . QƏRBİ AZƏRBAYCANDA SOYQIRIMINA MƏRUZ QALMIŞ TOPONİMLƏRİMİZ “Elm və təhsil” Bakı – 2020

Könül Səmədova .QƏRBI AZƏRBAYCAN ETNOTOPONIMLƏRININ AREALLARI

Bakı «Nurlan»-2008

ABOUT SOME LEXICAL UNITS USED IN THE DIALECTS AND ACCENTS OF AZERBAIJAN

AZƏRBAYCAN DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRİNDƏ İŞLƏNƏN BƏZİ LEKSİK VAHİDLƏR HAQQINDA

Asgarova Ganira Ali gizi

Teacher Azerbaijan State Pedagogical College under Azerbaijan State Pedagogical University, AzerbaijanOrcid id: 0000-0003-4752-5587

Abstract: The article is devoted to the study of some lexical units used in dialects and dialects of the Azerbaijani language. It should be noted that the richness of lexical units used in Azerbaijani dialects and dialects attracts attention. Their study in the context of linguistics allows obtaining a number of interesting facts. Thus, the words used in these dialects and dialects prove that those lexical units are closely related to the occupation, life and everyday life of the population of the region. In the article, a number of lexical units collected from Azerbaijani dialects and dialects were analyzed in a comparative way with the studied words of various dialects and dialects of our language, examples in ancient written sources and monuments. As a result of research, the author has obtained a number of interesting facts. It is known that the role played by dialects in the formation and propagation of the spiritual culture, outlook, and morality of any nation is irreplaceable. To get detailed information about a people's historical background, traditions, behavior and habits, interactions and influences with related peoples and their culture, it is very important to refer to dialect and dialect words. The Azerbaijani people with a rich historical and cultural past have their own dialect and dialect words that can be distinguished among all Turkic languages. All the important spiritual and moral qualities of the area and the people where it was born have passed the test of centuries by being absorbed into its dialects and dialects, and have survived the test of centuries. Therefore, the "Kitabi-Dede Gorgud" epic, which is considered one of our oldest literary examples, has such words that are currently our literary language. has become archaic and lost its generality. However, we witness their use of our dialects and dialects. Regardless of the period, time, and place of its origin, Azerbaijani dialects and dialects have always been connected with our national way of thinking. Based on the conducted research, we can say that the dialects and dialects of the Azerbaijani language are very rich in their own characteristics. Thus, dialect and dialect words are among the most important examples of the national and moral values of our people. Their study is very important for analyzing the historical background of our nation, relations with neighboring nations, and the antiquity of our traditions. A number of interesting scientific results were obtained during the research.

Keywords: Azerbaijan, dialect and accent, danga, lexical unit, linguistic analysis

Özət: Məqalə Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində işlənən bəzi leksik vahidlərin öyrənilməsinə həsr olunub. Qeyd etməliyik ki, Azərbaycan dialekt və şivələrində işlənən leksik vahidlər zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Onların dilçilik kontekstində tədqiqi bir sıra maraqlı faktların əldə edilməsinə imkan verir. Belə ki, bu dialekt və şivələrdə işlənən sözlər sübut edir ki, həmin leksik vahidlər bölgə əhalisinin məşğuliyyəti, həyatı və məişəti ilə sıx bağlıdır. Məqalədə Azərbaycan dialekt və şivələrindən toplanan bir sıra leksik vahidlər dilimizin tədqiq edilmiş müxtəlif dialekt və şivə sözləri, qədim yazılı mənbə və abidələrdəki nümunələrlə

müqayisəli şəkildə təhlil olunmuşdur. Araşdırmalar nəticəsində müəllif bir sıra maraqlı faktlar əldə etmişdir. Məlumdur ki, istənilən bir xalqın mənəvi mədəniyyətinin, dünyagörüşünün, əxlaqının formalaşması və təbliğində dialektlərin oynadığı rol əvəzolunmazdır. Bir xalqın tarixi keçmişi, adət-ənənələri, davranış və vərdişləri, qohum xalqlarla, onların mədəniyyəti ilə qarşılıqlı əlaqə və təsirləri haqqında ətraflı məlumat almaq üçün dialekt və şivə sözlərinə müraciət olduqca əhəmiyyətlidir. Zəngin tarixi mədəni keçmişi olan Azərbaycan xalqının özünəməxsus və bütün türk dilləri içərisində seçilə bilən dialekt və şivə sözləri mövcuddur. Yarandığı ərazi və xalqın bütün mühüm mənəvi, əxlaqi keyfiyyətləri bir növ onun dialekt və şivələrinə hopmaqla əsrlərin sınağından çıxaraq günümüzə gəlib çatmaqdadır Odur ki, ən qədim ədəbi nümunələrimizdən sayılan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanın da qarşımıza çıxan elə sözlər var ki, hazırda onlar ədəbi dilimiz üçün arxaikləşmiş və ümumişləkliyini itirmişdir. Lakin dialekt və şivələrimizin onların işlədildiyinin şahidi oluruq. Yarandığı dövr, zaman, məkandan asılı olmayaraq Azərbaycan dialekt və şivələri milli düşüncə tərzimizlə daim bağlı olmuşdur. Aparılan tədqiqatlara əsaslanaraq deyə bilərik ki, Azərbaycan dilinə məxsus dialekt və şivələrinin özünəməxsus xüsusiyyətləri çox zəngindir. Belə ki, dialekt və şivə sözləri xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin ən mühüm nümunələrindəndir. Onların öyrənilməsi xalqımızın tarixi keçmişi, qonşu xalqlarla əlaqələri, adət-ənənələrimiz qədimliyini təhlil etmək üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Tədqiqat zamanı bir sıra maraqlı elmi nəticələr əldə edilmişdir.

Açar sözlər: Azərbaycan, dialekt və şivə, danqa, leksik vahid, linqvistik təhlil

Giriş. Dil hər hansı bir xalqın tarixi keçmişini, mədəniyyətini, adət-ənənələrini özündə yaşadan, qoruyan və sonrakı nəsillərə ötürülməsinə xidmət edən ən mühüm faktorlardan biridir. Eyni zaman qohum dillər, onların dilaket və şivələri isə milli birliyin, ümumtürk mədəniyyətinin əvəzolunmaz xəzinəsidir. Bizə qədər aparılan dilçilik tədqiqatları sübut edir ki, hər hansı dilin ədəbi dilinin formalaşmasında onun dialekt və şivələrinin xüsusi rolu vardır. Bu aspektdən yanaşdığımız zaman dillərin dialekt leksikasının tədqiqinin nə qədər əhəmiyyətli olduğu aydınlaşır. Məlumdur ki, Azərbaycan dili, onun dialekt leksikası türk dilləri içərində ən ön sıralardadır. Dialekt və şivələrdə işlənən leksik vahidlər öz rəngarəngliyi, zənginliyi, işlənmə arealının genişliyi ilə diqqəti cəlb edir. Bu zəngin leksikaya daxil olan sözlərin linqvistik təhlili sübut edir ki, onlar bölgə əhalisinin məşğuliyyəti, həyatı və məişəti ilə sıx bağlıdır. Məqalədə Azərbaycan dialekt və şivələrindən toplanan bir sıra leksik vahidlər dilimizin tədqiq edilmiş müxtəlif dialekt və şivə sözləri, qədim yazılı mənbə və abidələrdəki nümunələrlə müqayisəli şəkildə təhlil olunaraq, onların ortaq və fərqli xüsusiyyətləri izah ediləcəkdir. Bir faktı da unutmaq olmaz ki, hələ dilimiz ədəbi dil şəklini almadığı dövrlərdə dialekt və şivələr formasında varlığını qoruyurdu. Məhz bu dialekt və şivələrn seçilən sözlər ümumi ədəbi dil faktları kimi qəbul edilmiş və zamanla ədəbi dilimizi formalaşdırmışdır. Bu isə xalqın milli birlik və həmrəyliyində dialekt və şivə sözlərinin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərməkdədir.

Əsas təhlil. Azərbaycan dialekt və şivələrində maraqlı leksik vahidlərdən biri ***danqa*** sözüdür. Bu leksem dilimizin şivələrində *"böyük-böyük danışan, lovğa, dikbaş, kobud"* və s. kimi mənalarda işlənir. *Məs.: Mən hələm həyatda u:n kimin danqa adam görmədim.* Qeyd etmək lazımdır ki, bu söz əsasında Naxçıvan dialekt və şivələrində bir sıra leksik vahidlər də yaranmışdır. Həmin leksik vahidlərdən Ordubad dialektində qarşımıza çıxan *dənqəz "lovğa, ədəbaz, dikbaş"*, Şahbuz şivələrində rast gəlinən *danqaz "su çıxmayan, suvarmaq mümkün olmayan yer"* sözlərini göstərmək olar. *Məs.: 1. Bı kəndin ən dənqəz ədəmidi.; 2. Əki:n danqaz yerə əx`məzdər, ərsiyə çatmaz yoxsan.* Bir faktı da vurğulamaq lazımdır ki, *danqa* sözü bəzi mürəkkəb-tərkibi feillərin formalaşmasında da iştirak edir. *Məs.: U:n xasyətidi danqa-danqa danışmax.* Nümunədə istifadə edilən *danqa-danqa danışmax* mürəkkəb-tərkibi feil məhz haqqında yuxarıda bəhs etdiyimiz leksik vahidin iştirakı ilə əmələ gəlmişdir. Ordubad dialektində həmçinin kökü *danqa* sözündən ibarət *danqazdığ "lovğalıq, ədəbazlıq, dikbaşlıq"*

quruluşca düzəltmə lekseminə də rast gəlinir. Qeyd edək ki, bu leksik vahid dilimizin müxtəlif dialekt və şivələrində eyni və ya fərqli məna, formalarda qarşımıza çıxır. Belə ki, *danqa* leksemi Azərbaycan dilinin Oğuz şivəsində *"mal aşığı"* [2, s.122], Astara, İmişli, Salyan, Kürdəmir, Masallı şivələrində *danqaz "lovğa, ədəbaz, dikbaş",* Masallı, Salyan şivələrində *danqazdığ "lovğalıq, ədəbazlıq, dikbaşlıq"* mənalarında özünü göstərir. *"Lovğa, ədabaz"* mənasında Kəlbəcər, Qazax şivələrində *dağal* [2] leksemi ilə də qarşılaşmış oluruq işlənir. Quba dialektində *"lovğa, kobud"* anlamında *dələngəvaz* [14, s.240] lekseminə də rast gəlinmişdir. Bütün bu faktlarsa tədqiq etdiyimiz leksik vahidlərin dilimizin müxtəlif dialekt və şivələrində geniş işlənmə arealına malik olduğunu sübüt edir.

Azərbaycan dialekt və şivələrində işlənən, diqqəti cəlb edən leksemlərdən biri də ***dağar*** sözüdür. Bu leksik vahid bəhs olunan dialekt və şivələrdə *"dəri kisə"* mənasını ifadə edir. Dilimizin tədqiq olunmuş Dərbənd dialektində *dağar* sözü *"qoyun dərisindən düzəldilən qab (torba)"* [3, s.313] anlamında rast gəlinmişdir. Təsərrüfatla məşğul olan yerli əhali bu sözün əslində davar (qoyun) sözündən törədiyini və tarixi inkişafda fonetik dəyişikliyə məruz qaldığını qeyd edirlər. *Məs.: O vaxdarı dağardan istifada olunardı.* Hazırda dilimizin dialekt və şivələrinin bir çoxunda işlənən *dağarcıx* sözü də quruluşca düzəltmə olub, *dağar* sözündən yaranmışdır. Bəzi mülahizələrə görə *dağar* tutumuna görə *dağarcıxdan* daha böyük dəri kisədir. Dilimizin Quba dialektində *dağar* sözü *"taxıl və ya başqa bir şey tökmək üçün dəridən düzəldilmiş qab"* [14, s.239] mənasında mövcuddur. Hətta bəzi dialekt və şivələrimizdə *dağara dönmağ* frazeoloji birləşməsi *"çox qurumaq, həddin artıq qurumaq"* anlamını da ifadə edir. Dilimizin tədqiq edilmiş digər dialekt və şivələrində *dağar* sözü omonimlik xüsusiyyəti daşımaqla müxtəlif məna çalarları yaradır. Belə ki, leksem Tovuz şivəsində *dağar "yekəqarın"* [2, s.117] anlamını bildirir.

Azərbaycan dialekt və şivələrində "oba, alaçıq" mənasında işlənən ***hubru*** və ***xumru*** sözləri də maraq doğurur. *Məs.: Uşax vaxtı biz hubruya gedərdix'. Hubru az eşidilən sözdü yanı oba, alaçıx deməx'di.* Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrində bu mənada *oba, obaçılığ, alaçıx* kimi sözlər işlədilir. Bu mənada Türkiyə türkcəsinin Ərzurum dialekt və şivələrində *ova, ovet* [8, s.250], Kastamonu şivəsində *oba, çadır* [6, s.244], Mahmud Kaşğarinin "Divanü-lüğət-it-türk" əsərində *alaçu* [11, s.18] və *oba* [11, s.421], Türkmən dialektində *avul* [1, s. 12], Orta Asiya türk şivələrinin əksəriyyətində *aul* sözü işlədilməkdədir. Qeyd etmək lazımdır ki *alaçıq* sözü "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında *gərdək, gərdəklik* sözləri ilə ifadə edilir: "... Oğuz zamanında bir yigit ki evlənsə, ox atardı. Oxı yerdə düşsə, anda gərdək dikərdi. Beyrək xan dəxi oxın atdı, dibinə gərdəgin dikdi....." [13, s. 57].

Tədqiq edilən Azərbaycan şivələrində "hövsələ, əsəb, səbir" mənasında işlənən və bu şivə üçün xarakterik olan ***cübbə*** sözünün təhlili maraq doğurur. *Məs.: Bala bi iş görəndə gərəx' cübbən ola.* Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dilinin müxtəlif dialekt və şivələrində bu mənanı ifadə edən, yəni *cübbə* sözü ilə sinonimlik təşkil edən fərqli fonetik tərkibli sözlərə rast gəlinir. Müasir Naxçıvan dialekti və şivələrinin əksəriyyətində "hövsələ, sərt, əsəb, əhval-ruhiyyə, fikir, meyil" mənasında işlədilən *qırım* sözü işlədilir. *Qırım* sözü "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarında, klassik ədəbiyyatımızda da geniş işlənmə arealına malikdir.

Qara polad üz qılıcı çalmayınca ***qırım*** *dönməz* [13, s.31]

Baxdım ki, munun ***qırımı*** *özgə,*

Mənimlə alım-verimi özgə [9, s.12]

Bir fakta diqqət yetirmək lazımdır ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında *qırım* sözü həm də *döyüş, vuruşma* anlamında işlənmişdir. "Qam Börə oğlu Bamsı Beyrək" boyunda oxuyuruq. " ...Mən qaraquc atım binmədən ol binmax gərək! Mən *qırıma* varmadın ol mana baş gətürmək gərək!.." [13, s. 55].

Müasir ədəbi dilimiz üçün arxaikləşmiş bu sözə dilimizin Quba dialektində [14, s.306], Mərəzə [5, s.303], Abşeron yarımadasının qərb şivələrində *qırım* şəklində, eyni mənada rast gəlinmişdir. Bununla bərabər dilimizin müxtəlif dialekt və şivələrində *cübbə* sözü omonimlik xüsusiyyəti daşıyaraq geyim adı kimi işlədilir. İnformatorlardan aldığımız məlumata görə, *cübbəni* daha çox dini işlərlə məşğul olan insanlar geyərmişlər. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarında da *cübbə* sözü geyim mənasını ifadə etmişdir. İgidlik göstərən oğuz gənclərinin mükafatlarından biri də cübbə olarmış. "Dirsə xan oğlu Buğac" boyundan götürülmüş aşağıdakı nümunəyə diqqət yetirək.

...Altun başlu ban ev vergil bu oğlana,

Kölgə olsun, ərdəmlidir!

*Çigin quşlu **cübbə** ton vergil bu oğlana,*

Geyər olsun, hünərlidir! [13, s.36]

Naxçıvan qrupu dialekt və şivələrində *cübbə//cübbüş* həmçinin "qısa boy" anlamını da ifadə edir. *Məs.: Yaşcə böyüx'di əmə cübbə qə:b.* Azərbaycan dilinin Çəmbərək şivələrində "qısa boy adam" mənasında *cübbərək* [12, s.283] sözünə də rast gəlinmişdir.

Araşdırma obyektinə çevrilən Azərbaycan dialekt və şivələrində işlənən ***danabırnı*** leksemi də diqqəti cəlb edir. Bu leksem xüsusilə ləklərin əkilməsi zamanı bitkiləri yeyən, onlarla qidalanan həşərata verilən addır. *Məs.: Danabırnı şitillərə yamanca ziyan vırıb.* Naxçıvan dialekt və şivələrində bu leksik vahidin müxtəlif işlənmə variantları vardır. Belə ki, dilimizin Culfa şivələrində bu anlamda *buzovbırnı//bizovbırnı,* Şahbuz və Şərur şivələrində *danabırnı//danadişi*, Orudbad dialektində *dənədiş//dənəbaş* sözləri işlədilir. Həmin mənada Şuşa şivələrində *danabaş*, Şamaxı şivələrində *danaburni* [2, s.121] leksik vahidləri işlədilir. Qeyd edək ki, bütün bu sözlər eyni həşəratın adlandırılmasına xidmət edir. *Danadişi* omonim söz kimi dilimizin Dərbənd dialektində *qarğasamırsağı* leksemi ilə birlikdə *novruzgülü* [3, s.313; 338] mənasını da ifadə edir.

Tədqiq etdiyimiz dialekt və şivələrdə qarşımıza çıxan və maraq doğuran leksik vahidlərimizdən biri də ***dəngül-düngül*** leksemidir. Söz bəhs olunan şivələrdə "*ara-sıra, seyrək, tək-tük"* mənalarını ifadə edir. *Məs.: Bıyıllarısı əx`diyim yonca dəngül-düngül çıxdı.* Qeyd etmək lazımdır ki, bu leksik vahidin dilimizin tədqiq olunan digər dialekt və şivələrində işlənmə arealı genişdir. Belə ki, sözə Azərbaycan dilinin Quba dialektində Naxçıvan şivələri ilə eyni fonetik tərkibdə həm *"tək-tük, seyrək"*, həm də *"nahamar, düz olmayan"* [14, s.240], Bakı dialektində *dəngil-düngül "tək, seyrək, düz olmayan"* [15, s.134], Cəbrayıl, Zəngilan şivələrində *dəngiz-düngüz "seyrək, tək-tək, orada-burada"* [2, s.134] mənalarında rast gəlinir.

Nəticə. Yekun olaraq qeyd etmək lazımdır ki, müasir Azərbaycan dialekt və şivələrində dialekt leksikasının müxtəlif sahələrinə aid sözlər öz zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Onların hamısı haqqında bir məqalədə bəhs etmək bir qədər çətindir. Araşdırılan şivələrdə mövcud olan və məqalədə tədqiqata cəlb edilən leksik vahidlərin böyük əksəriyyəti milli mənşəli olmaqla zəngin ümumtürk leksikasının mühüm laylarından birini təşkil edir. Belə sözlərin müasir dilçilik aspektindən etnolinqvistik təhlilinin aparılması bir sıra maraqlı faktların orataya çıxarılmasına imkan verir. Həmin sözlərin milli aspektdən, ümumtürk mədəniyyəti, dilçiliyi kontekstində öyrənilməsi, onların xalqımızla, bu torpaqla bağlılığının sübut olunması, günümüzdə ərazilərimizə qarşı irəli sürülən əsassız erməni iddialarına tutarlı cavab verə biləcək əhəmiyyətli bir mənbə olduğunu göstərməkdədir. Aparılan araşdırma və təhlillər sübut edir ki, öyrənilən sözlər xalqımızın milli-mənəvi mədəniyyətinin, dialekt leksikasının mühüm tərkib hissəsini təşkil edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Аразкулыев С., Атаниязов С., Бердиев Р., Сапарова Г. Түркмен дилинин гысгача диалектологик сөзлүги. Ашгабат: Ылым неширяты, 1997, 215 s.

2. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. İki cilddə, I c. Ankara: Türk Dil Qurumu, 1999, 661 s.

3. Azərbaycan dilinin Dərbənd dialekti. Bakı: Elm, 2009, 448 s.

4. Azərbaycan dilinin Muğan qrupu şivələri. Bakı: Maarif, 1955, 305 s.

5. Azərbaycan dilinin Naxçıvan dialektoloji lüğəti.Bakı: Elm və təhsil, 2017, 304 s.

6. Azərbaycan dilinin Naxçıvan dialektoloji qrupu dialekt və şivələri. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1962, 326 s.

7. Caferoğlu A. Anadolu ağızlarından toplamalar. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1994, 270 s.

8. Gemalmaz E. Erzurum ili ağızları. Üç cilddə, III c. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1995, 381 s.

9. Xətai Ş.İ.Keçmə namərd körpüsündən. Bakı: Yazıçı, 1988, 365 s.

10. İslamov M. Azərbaycan dilinin Nuxa dialekti. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1968, 276 s.

11. Kaşğarlı M. Divani lüğət-it-türk. Dörd cilddə, IV c. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2006, 885 s.

12. Kərimov Ş. Azərbaycan dilinin Çənbərək və Karvansaray şivələri. Bakı: Nurlan, 2004, 362 s.

13. Kitabi-Dədə Qorqud. Bakı: Yazıçı, 1988, 265 s.

14. Rüstəmov R.Ə. Quba dialekti. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1961, 281 s.

15. Şirəliyev M. Bakı dialekti. II çapı. Bakı: Azərb. SSR EA nəşriyyatı, 1957, 226 s.

FASHION OF AZERBAIJAN: A FUSION OF HERITAGE AND CONTEMPORARY TRENDS

Rizazade Leyla Babek qizi

Student of 11"C" class, " Taraqqi" Lyceum

Abstract. In recent years, Azerbaijani fashion has been steadily capturing international attention and acclaim, owing to its distinctive fusion of traditional heritage and modern stylistic currents. The nation, with its profound cultural legacy, skillfully integrates elements of national attire and artisanal craftsmanship into contemporary fashion collections, producing striking and sophisticated designs that resonate on global runways. Positioned at the historic crossroads of East and West, Azerbaijan has long served as a nexus of cultural and commercial exchange, and fashion has emerged as an integral facet of this ongoing dialogue. Today, Baku stands as a dynamic cultural hub, actively participating in international fashion events such as Baku Fashion Week, thereby drawing the interest of foreign designers, industry experts, and global buyers.

Keywords: Azerbaijan, fashion, modern

Contemporary Azerbaijani fashion is not merely a synthesis of traditional motifs and modern aesthetics but also an earnest endeavor to engage with the broader currents of the global fashion industry. The imperative to preserve cultural identity while embracing the zeitgeist of the contemporary world has become a defining characteristic of the nation's fashion development.

Azerbaijan today proudly celebrates its homegrown designers who actively showcase their creations both domestically and on the international stage. One notable example is Alexandra Salamakhina, founder of the Salamakhina brand, renowned for her vibrant silk scarves adorned with distinctive patterns inspired by Azerbaijan's natural landscapes and traditional ornamentation. Beyond scarves, she presented a comprehensive clothing collection at Paris Fashion Week in 2018, earning widespread acclaim.

AFFAIR

Another prominent figure is Rufat Ismayil, the founder of the Afffair brand, celebrated for his sophisticated ability to blend Azerbaijani cultural elements with cutting-edge fashion trends. Afffair originates from a storied heritage of tailoring craftsmanship, a legacy that empowers the brand to oversee its entire creative process—from conceptual design to the development of innovative materials. This meticulous control enables the production of contemporary apparel destined to become highly coveted. The designer's collections have been showcased at prestigious international platforms, including Milan Fashion Week and New York Fashion Week. As a result, the brand has rapidly ascended to prominence in Hollywood, with its Red carpet attire worn by global celebrities such as Adele, Julia Fox, Beyoncé, Brianne Howey, and many others. Afffair has been featured in numerous esteemed publications and continues to attract attention from top-tier media outlets.

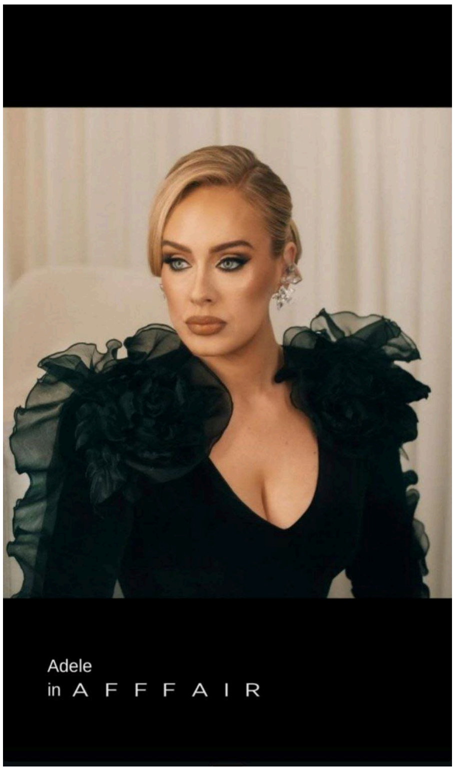

Azerbaijan's fashion industry continues to flourish, skillfully weaving together its rich cultural heritage with contemporary global trends. A growing number of emerging designers are making their mark internationally, participating in major overseas fashion shows and collaborating with established global labels. Traditional motifs such as ornamental patterns, embroidery, and artisanal textiles are seamlessly incorporated into modern silhouettes, creating a distinctive and easily recognizable national style.

Particular emphasis is placed on preserving traditional artisanal crafts. Many designers collaborate directly with local artisans, integrating handcrafted details into their collections, thus ensuring each piece is unique. This approach not only safeguards national cultural values but also enhances the appeal of Azerbaijani fashion for international collectors and couture houses.

With the rapid advancement of digital technologies and social media, the Azerbaijani fashion scene is gaining unprecedented opportunities for global outreach. Online platforms offer young designers a stage to introduce their work to a worldwide audience, while established brands expand their reach and influence beyond regional borders.

In conclusion, Azerbaijani fashion represents far more than a reflection of historical traditions; it is a dynamic, evolving conversation between the past, present, and future. Its harmonious interplay of heritage and contemporary innovation positions the national style as both unique and relevant within the ever-evolving landscape of globalization.

SOURCES

1. Baku Fashion Week — an international fashion week held in Baku. Official website: https://www.bakufashionweek.com/ (accessed: 11.06.2025).

2. Salamakhina — a fashion brand. "Portraits" section on the official website: https://www.salamakhina.com/portraits (accessed: 11.06.2025).

3. Afffair — a fashion brand combining contemporary trends with Eastern aesthetics. Official website: https://afffair.com/ (accessed: 11.06.2025).

4. Afffair. Photograph featuring current celebrities [Instagram post]. Available at: https://sl.bing.net/iFlJbkjQnu0 (accessed: 11.06.2025).

5. Visual material (image used in the study). Available at: https://sl.bing.net/iFlJbkjQnu0 (accessed: 11.06.2025).

THE ART OF PAINTING-EXPRESSION OF THOUGHT AND EMOTION WITH COLORS

Rəsmiyyə Nəriman qızı Mahmudova

Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin nəzdində Azərbaycan Pedaqoji Kollecinin və Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyası nəzdində İncəsənət kollecinin müəllimi, Qabaqcıl Təhsil işçisi

Abstract. Art has been the most powerful tool through which man expresses his thoughts and feelings throughout history. Painting, one of the important areas of Fine Art, is the visual representation of aesthetic thought through color, form, light and shadow. Painting is not just beautiful images, it is also an art form with philosophical, psychological and cultural depth. Through this art, artists touch on the problems of society, discover the inner world of Man and leave their mark on history.

Keywords: stages, techniques, materials, genres, our artists.

Qədim dövr

Boyakarlıq sənətinin başlanğıcı qədim mağara rəsmlərinə dayanır. Fransa və İspaniyada tapılan 30.000 illik mağara rəsmləri bu sənətin insanın yaranışı qədər qədim olduğunu göstərir. O dövrdə insanlar təbiət, ov və gündəlik həyatla bağlı rəsmləri daş və mağara divarlarına çəkirdilər. Bu şəkillər həm dini-mifoloji inanclarla bağlı idi, həm də vizual ünsiyyət vasitəsi sayılırdı.

Antik dövr

Qədim Misirdə rəsmlər daha sistemli və simvolik xarakter daşıyırdı. Fironların məzarlarında rast gəlinən freskalar onların ölümündən sonrakı həyat anlayışını əks etdirirdi. Qədim Yunanıstanda isə rəsmlər daha realist xarakter aldı. Rəssamlar insan bədəninin anatomiyasını daha düzgün təsvir etməyə başladılar.

Orta əsr və rönesans dövrü

Orta əsrlərdə boyakarlıq daha çox dini mövzularda inkişaf edirdi. Kitab miniatürləri, ikonalar və freskalar əsas nümunələr idi. Rönesans dövründə boyakarlıq öz zirvə nöqtəsinə çatdı. Perspektiv, işıq-kölgə, insan anatomiyası və təbiətin realist təsviri bu dövrün əsas xüsusiyyətləri idi. Leonardo da Vinçi, Rafael, Mikelancelo və Jan van Eyck kimi rəssamlar bu dövrün öncülləri sayılırlar.

Yeni dövr və müasirlik

XVIII–XIX əsrlərdə realizm, romantizm, impressionizm, ekspressionizm, kubizm kimi üslublar meydana çıxdı. Bu dövrdə boyakarlıq daha fərdi, eksperimental və fəlsəfi xarakter daşımağa başladı. XX və XXI əsrlərdə rəqəmsal texnologiyaların təsiri ilə rəqəmsal boyakarlıq (digital art) da meydana gəldi.

Boyakarlıq texnikaları və materialları

Boyakarlıq sənətində istifadə olunan texnika və materiallar əsərin xarakterinə və rəssamın niyyətinə görə dəyişir:

- **Yağlı boya** – Ənənəvi və dərin effektli texnikadır. Fırçanın hərəkəti və boya qatları ilə çoxqatlılıq yaratmaq mümkündür.
- **Akvarel** – Sulu boya ilə çəkilən şəffaf, yüngül və yumşaq əsərlər.
- **Akril boya** – Müasir və praktik texnikadır. Tez quruyur, parlaq effekt verir.
- **Tempera** – Daha çox qədim dövrlərdə istifadə olunan, yumurta sarısı və piqment qarışığı ilə işlənən texnika.
- **Freska** – Divar və tavan üzərində boya ilə işləmə üsulu. Daha çox dini və monumental binalarda tətbiq olunub.

Bundan əlavə, rəssamlar fırçadan başqa palitra bıçağı, süngər, barmaq və digər vasitələrdən də istifadə edirlər.

Boyakarlığın janrları və məzmun dərinliyi

Portret

İnsan simasının və xarakterinin təsviridir. Yalnız xarici görünüş deyil, daxili dünya da əks etdirilir.

Peyzaj

Təbiət mənzərələrinin təsviridir. Dağlar, çaylar, göllər, kənd və şəhər mənzərələri rəssamın əhvalına uyğun olaraq çəkilir.

Natürmort

Cansız obyektlərin – meyvə, qab-qacaq, çiçək və s. – harmonik yerləşməsi və rəng balansı ilə yaradılan əsərlərdir.

Tarixi və mifoloji rəsmlər

Keçmişin hadisələrini, qəhrəmanları və mifləri əks etdirən boyakarlıq janrıdır.

Abstrakt sənət

Forma və məzmunun sərbəst ifadə olunduğu, realizmdən uzaq, ancaq emosional və simvolik təsirli janrdır.

Rənglərin fəlsəfəsi və psixoloji təsiri

Boyakarlıqda rəng yalnız vizual element deyil – dərin mənası olan simvoldur. Rənglər insan psixologiyasına bilavasitə təsir edir. Rəssamlar rəng seçimi ilə əsərin tonunu müəyyənləşdirirlər.

- **İsti rənglər** (qırmızı, narıncı, sarı): hərəkət, enerji, ehtiras.
- **Soyuq rənglər** (mavi, yaşıl, bənövşəyi): sakitlik, düşüncə, tənhalıq.
- **Neytral rənglər** (ağ, boz, qara): balans, dramatiklik və ya zəriflik.

Bu seçimlər təsadüfi deyil – rəngin qavranması insanın emosional halına uyğun dəyişir.

Azərbaycan boyakarlığı və milli sənətkarlıq

Azərbaycan boyakarlıq sənəti zəngin xalq yaradıcılığına və milli motivlərə əsaslanır. Xalq rəssamları qədim ornamentlər, xalça motivləri və təbiət təsvirlərini əsərlərinə daxil edərək, milli kimliyi qoruyub saxlayıblar.

Ən tanınmış rəssamlarımız:

- **Səttar Bəhlulzadə** – təbiəti fantastik tərzdə rənglərlə canlandıran rəssam.

- **Tahir Salahov** – monumental və realist üslubda portretləri ilə məşhurdur.
- **Toğrul Nərimanbəyov** – emosional, ekspressiv və rəngarəng tərzi ilə fərqlənir.
- **Mikayıl Abdullayev** – sosial mövzulara və xalqın gündəlik həyatına toxunan əsərləri ilə seçilir.

Azərbaycanda boyakarlıq həm də təhsil sistemi vasitəsilə inkişaf etdirilir – incəsənət məktəbləri, qalereyalar və sərgilər bu sənətin yaşamasını təmin edir.

Boyakarlığın cəmiyyət və insan ruhu üçün əhəmiyyəti

Boyakarlıq insanın özünü ifadə etməsi, psixoloji rahatlıq tapması və mənəvi inkişafı üçün əvəzsiz vasitədir. Uşaqlar üçün isə yaradıcılığın və təfəkkürün inkişafında xüsusi rol oynayır. Boyakarlıq terapiya kimi də istifadə olunur – rənglərlə işləmək insanı sakitləşdirir, stressi azaldır.

Bundan əlavə, boyakarlıq cəmiyyətin mənəvi güzgüsüdür. Rəssamlar bəzən ictimai problemləri, haqsızlıqları və ya ümumbəşəri dəyərləri gündəmə gətirərək, cəmiyyəti düşünməyə və dəyişməyə təşviq edirlər.

Nəticə

Boyakarlıq sənəti, qədimdən bu günə qədər öz əhəmiyyətini və təsir gücünü qoruyub saxlayan möhtəşəm bir bədii ifadə formasıdır. Rəssamın ruhu, əli və qəlbi ilə doğulan bir rəsm əsəri təkcə vizual bir obraz deyil – o, zamanın, mədəniyyətin və insanlıq tarixinin parçasıdır. Boyakarlıq sənəti davam etdikcə, insan öz mənəvi dünyasını yenidən kəşf etməyə davam edəcək.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

1. Adil Şıxlinski “Təsviri sənət” –. Bakı - 2007
2. Teymur Əhmədov. “Azərbaycan təsviri sənəti" . Bakı – 2005
3. Yusif Qasımov “Azərbaycan rəngkarlığı tarixi” Bakı 1998
4. Məmməd Ağayev “Səttar Bəhlulzadə” 2001
5. Firuzə Cavadova “Rənglərin dili” Bakı - 2012

FAMOUS FEMALE PAINTERS OF AZERBAIJAN

Rəsmiyyə Nəriman qızı Mahmudova

Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin nəzdində Azərbaycan Pedaqoji Kollecinin və Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyası nəzdində İncəsənət kollecinin müəllimi, Qabaqcıl Təhsil işçisi.

Abstract. Women artists in Azerbaijani visual arts have shown significant creative activity over many years. They successfully combine national motifs, rich folklore traditions, and modern artistic styles in their works. Women artists address a variety of themes, creating portraits, landscapes, abstract, and decorative artworks, contributing importantly to the development of Azerbaijani art.Famous women artists include Saadat Mammadova, Gulkhanim Ismayilova, Leyla Aliyeva, among others. Their works have been exhibited both in Azerbaijan and internationally and are highly appreciated.Their creativity clearly reflects the national spirit, delicacy, and craftsmanship. Their work helps shape the rich and diverse layers of Azerbaijani visual art.

Keywords: Azerbaijani women artists, visual arts, national motifs, modern art, women’s creativity, portrait, landscape, abstract art

Azərbaycan təsviri incəsənəti uzun və zəngin tarixi ilə yanaşı, qadın rəssamların da böyük töhfələr verdiyi sənət sahəsidir. Bu qadın sənətkarlar öz yaradıcılıqları ilə milli mədəniyyətimizi qoruyub saxlayaraq, həm klassik ənənələri davam etdirmiş, həm də müasir incəsənət üslublarına yeni nəfəs gətirmişlər. Onların əsərlərində Azərbaycan qadınının estetik, sosial və mədəni rolu dərin və çoxşaxəli şəkildə əks olunur.

Tarixi kontekst və ilk qadın rəssamlar

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan cəmiyyəti sosial və mədəni dəyişikliklər yaşadı. Qadınların təhsilə və sənətə çıxışı artdı, onların ictimai həyatda yeri gücləndi. Bu dövrdə qadın rəssamların sayı az olsa da, onlar ilk addımları ataraq Azərbaycan təsviri incəsənətinə yeni nəfəs gətirdilər.

Sovet hakimiyyətinin qurulmasından sonra isə qadınların sənət təhsilinə çıxışı asanlaşdı. Bakı Dövlət Rəssamlıq Məktəbi və digər sənət təhsil müəssisələri qadınların da sənət sahəsində yetişməsinə şərait yaratdı.

Görkəmli Azərbaycan qadın rəssamları və onların yaradıcılığı

Maral Rəhmanzadə (1916–2008)

Maral Rəhmanzadə Azərbaycanın SSR rəssamı, qrafika ustası, portret və janr rəsmində böyük ustad hesab olunur. Onun əsərlərində qadın obrazları, xüsusilə analıq mövzusu, diqqət mərkəzindədir. Rəhmanzadə realizm ənənələrini davam etdirərək, insan duyğularını və milli ruhu böyük həssaslıqla çatdırıb.

Əsərləri:

"Mənim bacılarım"da, "Bizim qızlar"da Azərbaycanın bütün qadınlarının obraz payları var. "Doğma Vətənim", "Azərbaycan" tabloları ölkəmizi ibtidaidən aliyə doğru nüansbanüans vəsf etməkdədir. O, Böyük Vətən Müharibəsi zamanı vətənpərvərlik mövzusunda bir sıra əsərlər yaratmışdır. Müharibə illərində sovet qadınlarına həsr etdiyi silsiləyə “Xalq könüllüləri”, “Cəbhədə qadınlar”, “Partizan qızı” və “Rabitəçi” daxildir. Digər bir 19 çapdan ibarət silsilə isə

cəbhəarxası əmək fəaliyyətinə həsr olunmuşdur: “Təsərrüfatda iş”, “İctimai fəallar” və “Cəbhəçilər üçün çıxış edən aktyorlar”. “Arvadlar ərlərini əvəz edir” adlı əsərində zavodlarda çalışan qadınları təsvir etmişdir. Bu rəsmlər əsasən kömür vurgulu qara akvarellə işlənmişdir.

Yaradıcılığının erkən dövründə çəkdiyi dəzgah rəsmləri silsilələrində də ("Azərbaycan qadını keçmişdə və indi", 1940, "Qadınlar müharibə illərində", 1942) Azərbaycan qadınlarının həyatı öz əksini tapmışdır. Azərbaycan kəndinin həyatı, doğma təbiətin təsviri onun rəngli linoqravüra silsilələrinin mövzusudur ("Bizim qızlar", "Mənim bacılarım", "Doğma vətənim", "Azərbaycan" və s. (1965–1975)).

Şah İsmayıl Xətai və Natəvan, 1958, Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi

Elmira Şahtaxtinskaya (1930–1996)

Elmira Şahtaxtinskaya daha çox plakat və dəzgah rəsmlərinin müəllifi kimi şöhrət tapmışdır. XX əsrin 70-ci illərində "Azərbaycan qədim mədəniyyət diyarıdır" plakat silsiləsini, Azərbaycanın elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin portretlər qalereyasını, dəzgah rəsmləri və akvarellərindən "Çexoslovakiyada" (1957), "Sosialist Bakısı" seriyası (1958–1959), "Bolqarıstanda" (1963), "Qutablar" (1963) və "Novruz bayramı" (1970) tablolarını yaratmışdır. Moskva (1957), Kaunas (1967) və s. şəhərlərdə fərdi sərgisi nümayiş etdirilmişdir. Elmira xanım SSR xalq rəssamı adına layiq görülmüş, klassik və realizm üslubunda tanınmış sənətkardır. O, portret və peyzaj janrında müxtəlif əsərlər yaradıb. Onun yaradıcılığı Azərbaycan təbiətinin gözəlliklərini və insan xarakterinin dərinliyini özündə əks etdirir.

Vəcihə Əli qızı Səmədova (1924 - 1965) — Azərbaycanın ilk peşəkar qadın rəssamı, Azərbaycan SSR əməkdar incəsənət xadimi (1964).

1957-1963-cü illər Səmədovanın yaradıclıq fəaliyyətində ən məhsuldar illər olmuşdur. O, “Lənkəranda toy”, “Toya hazırlıq”, “Mahnı” kimi maraqlı əsərlərini bu dövrdə yaradıb. Vəcihə Səmədovanın 1962-ci ildə Bolqarıstana yaradıcılıq ezamiyyəti yeni istiqamətin inkişafına təkan verir. Rəssamın bu silsiləyə daxil olan əsərlərinə “Sofiya bazarında”, “Qoca bolqar qadınları”, “Plovdiv qayaları”, “Türk qızı”, “Tırnovo”, “Sozopolun dənizdən görüntüsü ” və başqalarını qeyd edə bilərik.

Vəcihə Səmədova həmkarı və həyat yoldaşı Lətif Feyzullayevlə birgə yaradıcılıq ezamiyyətlərinə çıxaraq Azərbaycanı qarış-qarış gəzir. Bunun bəhrəsi olaraq "Kür qırağında", "Mahnı", "İntizarda", "Toya hazırlıq" tematik tabloları, "Qoşqar yaylağında", "Göy göl", "Kəpəz", "Kür sahillərində" silsilə mənzərələri, "Aktrisa Leyla Bədirbəylinin portreti", "Pambıqçı", "Şamama Həsənovanın portreti", "Geoloq Minirə Məmmədbəylinin portreti" kimi əsərlər yaranır.

Vəcihə Səmədova yaradıcılığında portretlər xüsusi bir yerə malikdir. 1953-cü ildə aktrisa Leyla Bədirbəylinin portretini çəkir. Bu portret 59 ildir ki, Azərbaycan İncəsənət Muzeyində nümayiş etdirilir. Onun portret əsərlərinə misal olaraq "Avtoportret", "Aktrisa Leyla Bədirbəylinin portreti", "Sürəyya Kərimovanın portreti", "Söhbət İbrahimovanın portreti", "Gənc skripkaçı", "Geoloq Minurə Məmmədbəylinin portreti" və digərlərini göstərmək olar

Qeysər Seyfulla qızı Kaşıyeva (1893– 1972) — Azərbaycan rəssamı. O, rəssamlıq təhsili almış ilk azərbaycanlı rəssam qadın hesab edilir

1907–1915 illərdə akvarel, qara tuş, karandaş və kömürlə çoxlu rəsm, portret və mənzərə çəkmişdir ("İ. Qonçarovun portreti", 1909, "Azərbaycan ziyalısı", 1912, "Göl sahili", 1914, "Küpəgirən qarı", 1915). Sovet hakimiyyəti illərində Əli Bayramov adına qadınlar klubunda çalışmış, "Şərq qadını" jurnalına illüstrasiyalar çəkmişdir. Rəsm albomları Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyində saxlanılır.

Təsviri sənətin rəngkarlıq və qrafika sahəsində fəaliyyət göstərmişdir. O, professioanal rəssamlıq təhsili alan ilk azərbaycanlı qadındır. Q. Kaşıyeva sənətin sirlərinə dünyaya göz açdığı Tiflisdə, Qafqaz İncəsənəti Təşviq Cəmiyyətinin nəzdindəki rəssamlıq studiyasında (1907–1908) yiyələnmişdir. O dövrün tanınmış rəssamları sayılan R. Zommer və O. Şmerlinqdən dərs alan Qeysər xanımın yaradıcılığı müxtəlif janrlarda çəkilmiş əsərlərlə zəngindir. Onun kömür, tuş, sulu və yağlı boya ilə çəkdiyi əsərlərin arasında "Ziyalı qadın", "Qoca keşıkçi", "Gürcü qızı", "Ovçu", "Yanğınsöndürən", "Qoqolun portreti", "Azərbaycan ziyalısı", "Küpagirən qarı", "İ. Qonçarovun portreti", "Azərbaycan ziyalısı", "Göl sahili" və s. realizm ənənələrinə tapınan əsərləri özünəməxsus icra sənətkarlığı ilə seçilir.

Günay Məmmədova (1970–indiki dövr)

Günay Məmmədova müasir Azərbaycan təsviri incəsənətində rəqəmsal incəsənət və abstrakt janrda çalışan rəssamdır. Onun əsərlərində rənglərin dili, qadının psixoloji vəziyyəti və müasir cəmiyyətin problemləri əsas mövzulardandır.

Əsərləri:

- "Düşüncələr" — Abstrakt rəng kompozisiyası, insan psixologiyasının simvolu.
- "Modern ana" — Müasir qadının rolu və vəzifələri mövzusunda rəqəmsal iş.
- "Rənglərin simfoniyası" — Abstrakt və rəqəmsal elementlərin sintezi.

Afaq Qasımova (1950–indiki dövr)

Afaq xanımın əsərləri impressionizm və realizm üslublarını birləşdirir. Onun yaradıcılığı Azərbaycan şəhər və kənd həyatını, insan münasibətlərini təsvir edir. Xüsusilə qadın obrazları onun kompozisiyalarında mühüm yer tutur.

Əsərləri:

- "Kənd həyatı" — Azərbaycan kəndinin gündəlik mənzərələri.
- "Qadın və əbiət" — Qadının təbiətlə harmoniyası.
- "Bakı günləri" — Paytaxt həyatının müxtəlif anları.

Nərgiz Quliyeva (1985–indiki dövr)

Gənc və perspektivli rəssam Nərgiz Quliyeva əsasən portret janrında fəaliyyət göstərir. Onun əsərlərində müasir qadının daxili aləmi, duyğuları və cəmiyyətdə yeri təsvir olunur.

Əsərləri:

- "Müasir Qadın" — Müasir həyatın tələblərSinə cavab verən qadın obrazı.

- "Düşüncələr" — Psixoloji portret.
- "Xatirələr" — Emosional dərinliyi olan janr rəsm.

Azərbaycan qadın rəssamlarının üslubu və tematikası

Azərbaycan qadın rəssamlarının əsərlərində əsasən qadın və ana obrazları, ailə və milli dəyərlər ön plandadır. Onlar həm klassik realizm, həm impressionizm, həm də abstrakt və rəqəmsal texnikaları uğurla birləşdirirlər.

Əsərlərində Azərbaycan təbiətinin zənginliyi, milli geyimlər, mədəniyyət elementləri geniş istifadə olunur. Rəng palitrası canlı və ifadəlidir, rəssamlar rənglərin simvolik mənalarını ustalıqla çatdırırlar.

Beynəlxalq tanınma və sərgilər

Azərbaycan qadın rəssamları əsərləri ilə dünya səhnəsində də tanınıblar. Onlar müxtəlif beynəlxalq sərgilərdə iştirak edib, ölkəmizi layiqincə təmsil ediblər. Paris, Moskva, İstanbul, Berlin, Nyu-York və digər şəhərlərdə keçirilən sərgilərdə onların əsərləri böyük maraqla qarşılanıb.

Azərbaycan qadın rəssamları təsviri incəsənətin inkişafında mühüm rol oynayır, milli-mədəni dəyərləri yaşadır və çağdaş sənətdə öz yerini möhkəmləndirirlər. Onların yaradıcılığı Azərbaycanın zəngin mədəniyyət xəzinəsinə dəyərli töhfədir və yeni nəsillər üçün ilham mənbəyidir.

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

1. Əflatun Məmmədov — "Azərbaycan Təsviri İncəsənəti Tarixi" — 2005
2. Ləman Məmmədova — "Azərbaycan Qadın Rəssamları" — 2013
3. Kamal Rəhimli — "Milli İncəsənət və Müasirlik" — 2010
4. Sevda Əliyeva — "Təsviri İncəsənətdə Qadın Mövzusu" — 2017
5. Həsən Əliyev (redaktor) — "Azərbaycan Rəssamları: Ensiklopediya" — 2008

METHODS OF STUDENT ASSESSMENT IN HE TEACHİNG METHODOLOGY OF FINE ARTS SUBJECT

TƏSVİRİ SƏNƏT FƏNNİNİN TƏDRİSİ METODİKASINDA ŞAGİRDLƏRİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ ÜSULLARI

Emil Raul oğlu Ağayev

Teacher of the subject combination commission "Art and physical education" of the Azerbaijan State Pedagogical College under the Azerbaijan State Pedagogical University

ORCID NO: 0000-0001-9354-0839

Xülasə. Orta məktəblərdə təsviri sənət fənninin tədrisi metodikasında qiymətləndirmə üsullarının rolu mühümdür. Şagirdlərin nəzəri və yaradıcı qabiliyyətlərinin müəllim tərəfindən qiymətləndirilməsi dəqiq və düzgün şəkildə aparılmalıdır. Formativ qiymətləndirmə zamanı şagirdin təsviri incəsənət fənnindən keçdiyi mövzunun və ya rəsm işinin çətinlik səviyyəsi aradan qaldırılmalıdır. Burada əsas şagirdin özünütəkmilləşdirməyi və nailiyyətlərini inkişaf etdirməyi ön plana çıxarılır. Formativ qiymətləndirmə zamanı təsviri incəsənət müəllimi düzgün şəkildə şagirdə rəy və ya istiqamət verməlidir. Rəsm işləri zamanı kompozisiya, rəng və obraz həllinin düzgün seçilməsini, nəzəri məlumatlarda səhvlərin düzgün araşdırılması şagirdlərə izah edilməlidir. Həmçinin qiymətləndirmə zamanı qrup işi tapşırıqları şagirdlərə təqdim edilməli və onlarda komanda bacarıqları inkişafetdirilməlidir. Bu məqalədə təsviri sənət fənninin tədrisi metodikasında qiymətləndirmə üsulları təhlil edilmişdir.

Açar sözlər:Təsviri sənət, qiymətləndirmə, üsul, orta məktəb, şagird

Abstract: The role of assessment methods in the teaching methodology of the fine arts subject in secondary schools is essential. The evaluation of students' theoretical knowledge and creative abilities by the teacher must be carried out accurately and appropriately. During formative assessment, any difficulties related to the topic or artwork in the fine arts subject should be addressed. The main focus here is on encouraging students to improve themselves and enhance their achievements. During formative assessment, the fine arts teacher should provide clear feedback or guidance to the student. When working on art pieces, students should be instructed on the correct selection of composition, color, and imagery solutions, as well as the proper analysis of theoretical errors. Additionally, group tasks should be assigned as part of the assessment to help students develop teamwork skills. This article analyzes assessment methods within the teaching methodology of the fine arts subject.

Keywords: Fine arts, assessment, method, secondary school, student

Hər bir uşağın həyatında məktəbin rolu mühümdür. Şagirdlərin yaradıcı və estetik reaksiyalarının inkişafında təsviri sənət fənninin rolu danılmazdır. Təsviri incəsənət fənninin tədrisində qiymətləndirmə tədrisin keyfiyyətini inkişaf etdirməklə bərabər, şagirdlərdə müsbət emosiyalar yaratmalıdır. Şagirdlərin yaradıcı qabiliyyətlərinin və tapşırıqlarının qiymətləndirilməsi zamanı onların nailiyyətləri xüsusilə vurğulanmalıdır.

Təsviri incəsənət fənninin tədrisi zamanı şagirdlərin qiymətləndirilməsi aşağıdakı kimi aparılmalıdır:

-Rəsm tapşırıqlarının şagirdlər tərəfindən yerinə yetirilərək qiymətləndirilməsi;

-Nəzəri məlumatların şagirdlər tərəfindən yerinə yetirilərək qiymətləndirilməsi.

VII sinif şagirdlərinə "Memarlıq üslubları" mövzusunu keçəndən sonra onlara müxtəlif üslublar haqqında yaradıcı tapşırıqlar işləmək və ya memarlıq abidələrinin təsvirini işləmək

qiymətləndirmədə istifadə edilə bilər. Məsələn şagirdlər roman üslubunun fərdi xüsusiyyətlərini tağşəkilli formada qapı və pəncərə oyuqlarının olduğunu qeyd edəndən sonra müxtəlif memarlıq eskizləri qiymətləndirmə üçün təqdim edə bilərlər.

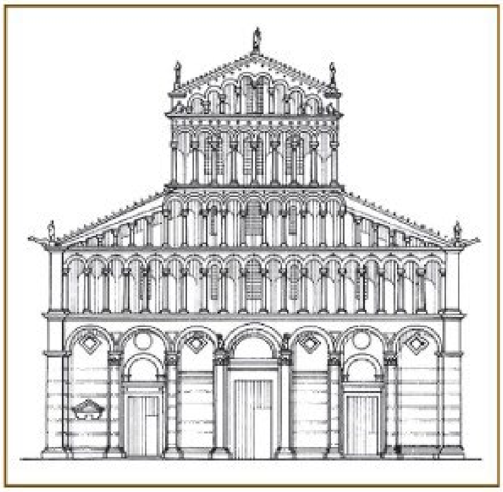

İLL 1.Pizan kilsəsi. İtaliya

Təsviri incəsənət fənninin tədrisində fəal təlimin rolunu qiymətləndirmədə şərh etsək, buraya şagirdlərin bilikləri, yaradıcı düşüncələri, rəsm çəkmə bacarıqları və şəxsi sosial fəaliyyətləri daxil edilməlidir. Şagirdlərin qiymətləndirməsini formativ və summativ üsullarından istifadə etməklə aparmaq olar. Təsviri incəsənət fənninin tədrisində şagirdlərin nailiyyətini yüksəltmək, irəliləyiş əldə etmək üçün formativ, tədris proqramında təlim məqsədlərinə nail olmaq üçün summativ qiymətləndirmədən istifadə edilir.

Formativ qiymətləndirmə	Summativ qitmətləndirmə
Təsviri incəsənət fənninin tədrisində formalaşdırıcı qiymət üsulu.	Təsviri incəsənət fənninin tədrisində cəmləşdirici qiymət üsulu.
Şagirdlərin təsviri incəsənət fənninin tədrisində rəsm və yaradıcı tapşırıqlarında irəliləyişi izləmək.	Şagirdlərin təsviri incəsənət fənninin tədrisi zamanı qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail ola bilmələri haqqında məlumat verir.
Tədris fəaliyyəti zamanı verilir.	Yekun qiymətləndirmə ilə tamamlanır.

Formativ qiymətləndirmənin təsviri incəsənət fənninin tədrisində rolunu təhlil etsək, şagirdlər mövzunu keçəndən sonra özünüinkişaf üçün müəllim onlara şərait yaratmalıdır. Müəllim V sinif şagirdlərinə "Azərbaycan tikmələrində kompozisiya" mövzusunu keçəndən sonra şagirdlərə tikmələr haqqında biliklərini yoxlamaq və eskizlər işləmək üçün tapşırıqlar təqdim etməlidir. Təsviri incəsənət fənninin tədrisində formativ qiymətləndirmənin rolu aşağıdakılardı:

Təsviri incəsənət fənnində təqdim edilən mövzuya aid yazılı və şifahi sorğular;
təsviri incəsənət fənnində təqdim edilən mövzuya aid referatlar;
təsviri incəsənət fənnində təqdim edilən mövzuya aid yaradıcı rəsmlər;
təsviri incəsənət fənnində təqdim edilən mövzuya aid seçim azadlığı;
təsviri incəsənət fənnində təqdim edilən mövzuya aid şagirdin inkişafını izləmək.

Summativ qiymətləndirmənin təsviri incəsənət fənninin tədrisində rolunu təhlil etsək, daha çevik və fərqli olmalıdır. Müəllim sadəcə testlərlə kifayətlənməməli, müsbət motivasiya ilə zəngin şagird qiymətləndirməsi, yaradıcı xarakterli suallardan istifadə edə bilər.

İbtida siniflərdə təsviri incəsənət fənninin qiymətləndirməsini təhlil etsək, "portfolio" sisteminin tətbiqidir. Şagirdin özü və yaradıcı qabiliyyəti haqqında məlumatları bu sistemdən istifadə edilməklə qorunub saxlanıla bilər:

Təsviri incəsənətdə mövzulara aid esselər;
təsviri incəsənətdə yaradıcı rəsmlər;
müxtəlif texnikalarda rəsm işləri;
rəngli kağızlardan ibarət kompozisiyalar;
təsviri incəsənət fənninin tədrisinə şagirdlərin fikirləri.

Təsviri incəsənət fənninin tədrisində qiymətləndirmənin rolu şagirdlərin inkişafını izləməli və onlarda müsbət, inkişafetdiri olmalıdır. Qiymətləndirmə zamanı şagirdlərdən tərifi əsirgəməmək, uğursuzluqları uğura çevirmək lazımdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1.Ümumtəhsil məktəblərinin təsviri incəsənət fənni üzrə metodik vəsaitlər. Bakı 2020.

2.Veysova Z "Fəal interaktiv təlim". Müəllimlər üçün vəsait. s 31-37.

USING THE METHOD OF COMPARISON IN THE DEVELOPMENT OF ORAL SPEECH

ŞİFAHİ NİTQİN İNKİŞAFINDA MÜQAYİSƏ PRİYOMUNDAN İSTİFADƏ

P.ÜZ.F.D. MƏMMƏDOVA ESMİRA FƏRHAD QIZI

BAKI ŞƏHƏRİ, ADPU-NUN "AZƏRBAYCAN DİLİ VƏ ONUN TƏDRİSİ TEXNOLOGİYASI" KAFEDRASININ BAŞ MÜƏLLİMİ

0009-0008-3969-1669

AÇAR SÖZLƏR: tədris, müəllim, oxu, yazı, sinif

Oxu dərslərində müqayisə priyomundan istifadə etməklə şagirdlərin şifahi nitqinin inkişafı üzrə işlər psixologiya elminin son nailiyyətlərinə əsaslanmalıdır. Bu iş sırf psixi proseslərin (duyğu, qavrayış, hafizə, təfəkkür və s.) inkişafı ilə bağlıdır. "Müqayisə-maddi varlığın cisim və hadisələri arasındakı obyektiv münasibətlərinin, oxşar və fərqli əlamətlərinin aşkara çıxarılması prosesidir. Müqayisə zamanı adam qavrayış səviyyəsindən yüksəklərə qalxmaq, nəzəri fikirlər söyləmək imkanı əldə edir. O, nəinki qavranılan, habelə qavranılması bilavasitə mümkün olmayan əlamətləri dərk edə bilir (34, s.4). Müqayisənin köməyi ilə tutuşdurulan qarşılaşdırılan iki, üç əşyanın obrazı şagird təfəkküründə inikas edir. Təfəkkürdə əşyaların əlamətləri differensiasiya edilir. Sonra isə oxşar və fərqli hissələr ümumiləşdirilir, inteqrasiya aparılır. Təfəkkürdə yaranan fikir dil materialı vasitəsi ilə nitq prosesində təzahür edir. Obyektiv reallığı daha bitkin formada ifadə etməyə imkan verir. Ona görə də mürəkkəb psixi proses kimi, varlığı daha dərindən əks etdirən təfəkkürün xarakterik xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Belə ki, təfəkkür varlığın ümumiləşmiş inikasıdır; təfəkkür varlığın vasitəli inikasıdır. Təfəkkür ilə nitq vəhdətdədir. Müqayisə olan yerdə, təfəkkür olan yerdə problem var. Problem harda yaranırsa, ordan fikir başlanır. Eləcə də müqayisə təfəkkür və nitqin inkişafının başlanğıcıdır. Ondan tutuşdurma və qarşılaşdırma istiqamətində istifadə olunur. Tutuşdurmada əşya və hadisələr arasındakı oxşar, qarşılaşdırmada isə fərqli cəhətlər müəyyənləşdirilir. (2, s.72).

ANAHTAR KELİMELER: öğretmenlik, öğretmen, okuma, yazma, sınıf

Abstract: Work on the development of students' oral speech using the method of comparison in reading lessons should be based on the latest achievements of psychological science. This work is related to the development of purely mental processes (emotions, perception, memory, thinking, etc.). "Comparison is the process of revealing objective relationships between objects and phenomena of material existence, their similar and different signs. During comparison, a person gets the opportunity to rise above the level of perception and express theoretical ideas. He can understand not only perceived, but also signs that are not directly possible to perceive (3, p. 4). With the help of comparison, the image of two or three objects, compared and contrasted, is reflected in the student's thinking. In thinking, the signs of objects are differentiated. Then, similar and different parts are generalized, and integration is carried out. The idea that arises in thinking is manifested in the speech process through language material. It allows you to express objective reality in a more complete form. It allows us to express objective reality in a more complete form. Therefore, the characteristic features of thinking, which, as a complex mental process, reflects being more deeply, should be taken into account. Thus, thinking is a generalized reflection of being; thinking is a mediated reflection of being. Thinking and speech are in unity. Where there is comparison, where there is thinking, there is

a problem. Wherever a problem arises, there is thought. Similarly, comparison is the beginning of the development of thinking and speech. It is used in the direction of comparison and contrast. In comparison, similarities between objects and events are determined, and in contrast, differences are determined. (2, p.72).

KEY WORDS: teaching, teacher, reading, writing, class

Müqayisə priyomundan istifadə etməkdə nitqin inkişafı hər şeydən əvvəl, müqayisə olunan obyektin, əşya və hadisələrin mahiyyətinin daha dəqiq, aydın və sistemli təhlili, bu haqdakı fikrin məzmununun zənginləşməsi ilə əlaqədardır. Əgər iki-üç obyektin xarakter əlamətləri (oxşar və fərqli cəhətləri müqayisə priyomundan istifadə etməklə) hər tərəfli açılmırsa, şagirddə bu haqda zəruri fikir yaranmamışsa, deməli, onu ifadə edəcək dil materialı da, nitq prosesi də yoxdur. Yaxud təsvir obyektləri şagird üçün müqayisənin köməyi ilə kifayət dərəcədə açılmamışdırsa, o, obyektlərin oxşar və fərqli cəhətlərini bir çox hallarda qarışdırırsa, aydın təsəvvür etmirsə, şübhəsiz ki, onun şagirdin nitqi də solğun, dumanlı olacaq, anlaşılmaz bir şeyə çevriləcəkdir.

Bir çox hallarda şagirdlər qarşılaşdırılan əşyaların gözlə görünən və görünməyən cəhətlərini ayrılıqda bildikləri halda, onlar qarşılaşdırılarsa, əlamətlərdən bəzilərini (xüsusi ilə gözlə müşahidə olunmayanları) unudurlar. Yaxud da əşyaların elə əlamətləri var ki, onların sözlə adlandırılmasında çətinlik çəkirlər. Belə olduqda müəllimin başlıca vəzifəsi şagirdlərin diqqətini əşyaların bütün əlamətinə yönəltmək, əlamətləri qarşılaşdırmaq, adlandırmaq, fərqləndirmək, bənzətməkdən ibarətdir. Müqayisə bəzən şagirdlərin nitqi ilə təfəkkürü arasında fərq olduğunu da üzə çıxarır. Belə ki, şagirdlər müqayisə xarakterli mətnlərin (III sinifdə “Kəndlilər keçmişdə və indi”, “Fəhlələr keçmişdə və indi”, N.Gəncəvinin “Kərpickəsən kişi” və s.) məzmununu müqayisəli şəkildə verərkən, yaxud müşahidə əsasında “Meşə yazda və qışda” mövzusunda inşa qurarkən şagirdlər təfəkkürlərində yaranan obrazı, fikir və düşüncələri olduğu kimi ifadə edə bilmirlər. Başqa sözlə, nitq təfəkkürü olduğu kimi əks etdirmir. Elə hallar da olur ki, şagirdlər əşyanı, onun əlamətlərini, mənasını bilmədikdə onları özünə tanış sözlə adlandırırlar. Nəticədə şagirdin nitqi ilə təfəkkürü arasında fərq meylana çıxır. Bu isə öz növbəsində söz və anlayışların düzgün dərk olmaması ilə bağlıdır. Deməli, müqayisə olunan əşyaların, müqayisə xarakterli mətnlərin mahiyyətini dərk etmək, onu aydın, dəqiq, yaradıcı və məntiqi şəkildə başqalarına çatdırmaq üçün hər bir sözün xarici (səs), cəhəti ilə daxili (mənası) arasındakı münasibətlər və kontekstdə qazandığı məna araşdırılmalıdır. Doğrudur, sözün forması ilə məzmunu heç vaxt eyniyyət təşkil etmir. Əks təqdirdə, bu bizi nitqlə təfəkkürü eyniləşdirməyə aparıb çıxara bilərdi. “Söz məna, məzmun cəhətdən obyektiv aləmin işarəsi ola bilməz. Belə ki, söz öz məzmunu ilə varlığı əks etdirir, sözün səs cəhəti əşyadan, şeylərdən, hərəkətlərdən başqa, sözlə sözün məzmunu möhkəmlənmiş işarə kimi anlaşıla bilər . Deməli, sözün daxili cəhəti hadisələrin şüuru-muzdakı inikası, xarici cəhəti isə özünün səs kompleksidir. “Sözün əsasında varlığın ümumiləşdirilmiş inikası olan anlayış durur” .

Şifahi nitqin inkişafı isə hər şeydən əvvəl anlayışların düzgün dərk olunmasından çox asılıdır. Anlayışların yaranmasında hissi idrak başlıca rol oynayır. İ.M.Seçenovun fikrincə, sözün mənasını başa düşmə mexanizmi sözlə qıcıqlandırma arasında yaranmış rabitədir. Uşağın təcrübəsi artdıqca, o, biliklərə yiyələndikcə hissi idrakı da tədricən əyanilikdən, konkretlikdən uzaqlaşır, mücərrəd təfəkkürə doğru meyl edir . Pavlov idrak prosesini baş beynin qabığında yeni rabitələrin yaranması, köhnə rabitələrin möhkəmlənməsi ilə, şəkil dəyişməsi kimi izah edir. Onun təliminə əsasən hər assosiasiya təfəkkürdə müəyyən fikir oyadır. Bu prosesdə uşaqların anlayışlara yiyələnməsi birinci və ikinci siqnal sistemindən kənarda mümkün deyildir. Ona görə də şifahi nitqdə ciddi məntiqliyə riayət edilməli, müqayisəyə geniş yer verilməli, anlayışların mahiyyətinin aydınlaşdırılmasına xidmət edə bilən müxtəlif situasiyalar yaratmağa çalışılmalıdır . Müqayisənin tətbiqi ali sinir sistemi baş beyin qabığının fəaliyyəti ilə də bağlıdır.

Öz mühakiməsində müqayisəyə istinad edən adamın dil və təfəkküründə də müəyyən xüsusiyyətlər özünü göstərir .

Anlayış əşya və hadisələr haqqındakı təsəvvürlərin tədricən ümumiləşməsi əsasında meydana gəlir. O, təfəkürün elementlərindən biridir. Mövcud biliklər zəminində mühakimənin köməyi ilə sistemə salınır. Məntiqin kateqoriyaları əsasında formalaşır. Söz isə dil kateqoriyasıdır. Onun mənası anlayışlar əsasında inkişaf edir. Uşaq dili mənimsədikcə, ətraf aləmi daha geniş dərk etmə imkanları da artır, "Uşaq sözü ona aid olan məna ilə birlikdə çox tez mənimsəyir, həmin sözlə ifadə olunacaq anlayış isə varlığın ümumiləşmiş obrazı olmaqla uşaq inkişaf etdikcə artır, genişlənir və dərinləşir" .

Sözün mənası həmişə müəyyən əşya istiqaməti ilə xarakterizə olunur. Ona görə də söz xarici aləmdəki əşya və hadisələrə münasibətdə nominativ funksiya yerinə yetirir. O, anlayışda əks olunan hissi mənanı bildirir. Lakin hissi əyanilikdə məhrum olmuş anlayış da var. Mücərrəd anlayışlar şərti də olsa, müəyyən obrazlara əsaslanır. Ağac, qartal, mübariz, güclü, yazmaq və s. kimi sözlər həqiqi, obyektiv əşya və hadisələri bildirdiyi halda, cin, su pərisi, div, mələk, kəlmir, fantastik məfhumları bildirir. Onları yalnız təxəyyülün köməyi ilə qavramaq mümkündü. Bu zaman bizim əvvəllər gördüyümüz əşyalar və sözlər köməyə çatır; cəhənnəm cansıxıcı yer; cənnət gözəl, səfalı ürəkaçan yer; qulyabanı bədxah, eybəcər adam; mələk (40, s.48). isti gözəl, təmiz qəlbli insan və s.

Buradan belə qənaətə gəlmək mümkündür: söz əşyanın istiqaməti ilə xarakterizə olunursa və əşyasız bir şeyə çevrilirsə, anlayış eynicinsli ümumi cəhətlərin əsasında formalaşır: Anlayışın sistemləşdirilməsi müşahidədən asılıdır (1, s.72). Müqayisə təfəkkür prosesidir. Bu prosesdə təhlil əməliyyatı başlanır. Analiz və müqayisə bir-biri ilə qarşılıqlı surətdə əlaqədardır. Heç də təsadüfi deyildir ki, hələ vaxtilə N.Koşanski, K.D.Uşinski, S.L.Rubinşteyn, Y.R.Mikx, R.A.Zlataqorskaya kimi görkəmli alimlər təlim prosesində müqayisə priyomundan istifadənin böyük əhəmiyyətini göstərmişlər Onların fikrincə müqayisə məzmunun mənimsənilməsini yüksəltməklə şagirdlərin idrak fəaliyyətini də artırır. Belə ki, şagirdlərin əqli fəallığını və müstəqilliyini yüksəldir; möhkəm biliklər əldə etməyə imkanlar açır, şagirdlərin əqli bacarığının inkişafını intensivləşdirir. K.D.Uşinski müqayisənin əhəmiyyətindən danışarkən deyirdi: "Əşyaların çoxluğu şagirdləri yükləyir, müxtəliflik isə onu qorxudur; bu olmasın deyə çoxluğa qarşı ardıcıllıq olmalıdır ki, bir şeydən sonra o biri şeyə keçsinlər, müxtəlifliyə qarşı isə fərqli cəhətlərin diqqətli müşahidəsi lazımdır ki, bir şeyin başqasından fərqləndiyi hər yerdə aydın olsun. Təkcə bu, aydın, saf və doğru bilik verər" Dil metodisti professor Ə.Fərəcov isə yazır: "Əşya və hadisələri müqayisə etmək, onların ümumi və fərqli əlamətlərini tapmaq xüsusiyyəti insanın idrak fəaliyyətində mühüm rol oynayır. Əşya və hadisələrin ümumi və mühüm əlamətlərinin abstraktlaşdırılması, təsnifatı, sistemləşdirilməsi, bu və ya digər dərəcədə oxşar obyektlərin ümumiləşdirilməsi, fərqləndirilməsi kimi əqli əməliyyatlar müqayisə sayəsində təkmilləşir" (2, s.60-61).

Məktəb təcrübəsində dönə-dönə sübut olunmuşdur ki, təfəkkür prosesi olan müqayisə açılmamış düyünlərin, əşyanın, hadisənin məlum olmayan nöqtələrinin açarıdır. Müqayisə prosesində təfək kür prosesinin digər komponentləri təhlil və tərkib, ümumiləşdirmə və konkretləşdirmə, induksiya və deduksiya, təsnifat və sistemləşdirmə hərəkətə gəlir. Bu hərəkət əşyanın hissələri, hadisənin cəhətlərindəki oxşarlıqları müəyyənləşdirmək, fərqləri ayırmaq imkanı verir. Bu imkan şagirdi mahiyyətə varma ilə qarşılaşdırır. Qarşılaşdırma idrak qapısını taybatay açır, fikir oyadır, şagirdi dınışmaq, fikir söyləmək məcburiyyətində saxlayır. Professor B.N.Şkorupinə görə "... qavrama və müşahidə proseslərinə müqa-yisə və tutuşdurma tətbiq etdikdə təlimdə məktəblinin şüurlu fəa-liyyəti yüksəlir, onun şüuru müşahidə olunan əşya və hadisələrin (onların xarakter xüsusiyyətləri ilə birlikdə) parlaq, aydın surətləri və təsvirləri ilə zənginləşir" Müqayisə təkcə hadisələrin, əşyaların müəyyən cəhətlərini, əlamətlərini şagirdə

ötürməklə qalmır, o eyni zamanda yaddaşlarının möhkəmləndirilməsi, biliklərin özəlləşdirilməsi kimi mühüm əhəmiyyətli qazanclara gətirib çıxarır.

Müqayisə şüurlu fəaliyyət tələb edir. Şüur isə praktik fəaliyyətin əsasıdır. L.S. Vıqotski göstərir ki, müqayisə prosesində tamamilə yeni xüsusi forma yaranır. P.Y.Qalperin kiçik məktəbli yaşda uşağın qarşılaşdırma və müqayisə əsasında şifahi nitqinin inkişafını oxu təlimi prosesinin səmərəli təşkilində görürdü . S.L.Rubinşteynə görə insanın təfəkkür və nitqi müqayisə və tutuşdurmalar üzrə fəaliyyətdə formalaşır. B.M.Teplov qeyd edir ki, müqayisəyə imkan verən əşya və hadisələrin xarakterik cəhətlərinin tutuşdurmalarla öyrədilməsi, mətnlərin məzmununun, ideyasının dərindən mənimsənilməsi, real varlıqla əlaqələndirilməsi və ümumiləşdirilməsi şifahi nitqin inkişafını şərtləndirir. Bu zaman şagirdlər qarşılaşdırmaların oxşar və fərqli cəhətlərini söz və ifadələrlə adlandırır, cümlələrdə işlədir, tama, təhlil-tərkibə, ayrı-ayrı faktlardan ümumiləşmələrə doğru gedirlər. Əks təqdirdə müqayisə (tutuşdurma və qarşılaşdırma) yoxdursa, differensiallaşdırılma da, inteqrasiya da mümkün deyil.

Şagirdlər ayrı-ayrı obrazlar, müxtəlif mətnlər arasındakı oxşarlıq və fərqi yalnız müqayisə prosesində görə bilir. Çünki müqayisə fəal intellektual əmək olmaqla, mürəkkəb zehni fəaliyyət prosesidir. O, şifahi nitqin inkişafı baxımından şagirdlərdən müxtəlif əməliyyatların müxtəlif yollarını şüurlu surətdə işə tətbiq etmək bacarıqları tələb edir.

Müqayisə (tutuşdurma və qarşılaşdırma) şagirdi yaradıcı fəaliyyət göstərmək vəzifəsi ilə qarşılaşdırır. Onun şifahi nitqi hazır dil materiallarından uzaq olur. Nitqdə əşyaların əlamət və hərəkətləri (sifət və felləri), hətta, cümlələr qarşılaşdırılır. Beləliklə də fikrin və hisslərin zənginliyi nitqin zənginliyi ilə xarakterizə olunur.

Kiçik yaşlı məktəblilər mətnlərin məzmununu müşahidələri, eşitdikləri və şəxsi təcrübələri ilə əlaqələndirirlər. Əşya və hadisələr arasındakı səbəb və naticə əlaqələrini qarşılaşdırma və tutuşdurma əsasında öyrənirlər. Dərindən və mükəmməl mənimsənilmiş məzmunu asanlıqla şifahi nitqlə ifadə edirlər. Belə nitq həmişə başqalarını yamsılamaq və təqlidçilikdən uzaq olur. Nitqdə sərbəstlik, müstəqillik, orijinallıq, yaradıcılıq qabarıq şəkildə özünü büruzə verir.

Müşahidə maddi aləm haqqındakı biliklərimizin mənbəyidir. İbtidai sinif şagirdlərinin müşahidələri çox vaxt sitixiyalı şəkildə getdiyindən onlar əşya və hadisələri müqayisə etməkdə, fərqli cəhətləri ayırmaqda, oxşar cəhətlərini isə ümumiləşdirməkdə səthiliyə, pərakəndliyə yol verirlər. Onların diqqəti az iradi olur. Ona görə də "Oxu" dərsliklərindəki elmi-kütləvi mətnlərin, təbiət təsvirlərinə aid hekayələrin məzmunu ilə əlaqədar müşahidə apararkən sistem gözlənməlidir. Əvvəl, əşyaların fərqli, sonra oxşar cəhətləri müəllimin düşündürücü, istiqamətverici sualları ilə açılmalıdır. Bundan sonra onlarda müşahidələrini müqayisə priyomundan istifadə etməklə danışmaq tələb olunmalıdır.

İbtidai sinif şagirdlərinin təfəkkürü konkretlikdən mücərrədliyə doğru inkişaf edir. Məsələn, şagirdlərə təlim prosesində iki əşya (palıd və cökə ağacları, alma və turp şəkli və s.) təqdim olunur. Onlar birinci mərhələdə əşyaları müqayisə edib, əyaniliyin köməyi ilə onu hissələrə ayırıb differensiallaşdırırlar. İkinci mərhələ isə əyanilik və təfəkkürün konkretliyi zəminində hissələri birləşdirir, tərkibi əməliyyat aparır, inteqrasiya edir. Tədricən şagirdlərdə mücərrədləşdirmə qabiliyyəti formalaşmağa başlayır. Bu baxımdan Ə.Qədirov yazır: "Mücərrədləşmə verilmiş bəzi cəhətlərin (əla-mətlərin, əşyaların və hadisələrin) ayrılması kimi, artıq birinci sinifdən etibarən şagirdlərin gücünə müvafiqdir və şagirdlər yuxarı siniflərə getdikcə onların gücləri də mütəmadi artır" (4, s75). Müqayisə priyomundan istifadə etməklə şifahi nitqin inkişafında daxili nitq böyük əhəmiyyət kəsb edir. O, ünsiyyət prosesində hazırlıq funksiyası yerinə yetirir. Əşya və hadisələr, hər hansı materialın məzmunu təfəkkürdə əks olunur. Daxili nitqdə həmin məsələlər araşdırılır, seçilir, sistemləşdirilir, dil materialı (söz, ifadə və cümlə) əsasında ona forma seçilir, xarici nitq üçün hazırlıq görülür. Buradan da xarici nitqə keçid baş verir. Göründüyü kimi, burada təfəkkür, daxili və xarici nitq mərhələsi yaranır. Bu

məsələləri və onların arasındakı əlaqələri belə formula etmək olar təfəkkür daxili nitq şifahi nitq. Daxili nitq təfəkkür və xarici nitq arasındakı aralıq mərhələdir. Bunlar arasında qarşılıqlı təsir qanunu mövcuddur. Bununla belə daxili nitq təfəkkürlə xarici nitq arasında və əsasında formalaşır.

Daxili nitq nitqin xüsusi növüdür. Psixoloji ədəbiyyatda ona “praktik və nəzəri fəaliyyətin planlaşdırılması fazası”, “planın bir sıra xüsusi, mürəkkəb nəzəri fəaliyyət növlə-rində həyata keçirilməsi fazası”kimi baxırlar. Daxili nitq son dərəcə situativdir. Bu nitqi bəzən də “gizli nitq hərəkətləri”adlandırırlar.

Görkəmli psixoloqlardan bir qrupunun (İ.E.Sokolov, B.Q.Ananyev, A.A.Luriya, M.A.Rebenka və başqalarının) daxili nitqin tədqiqi sahəsindəki xidmətləri yüksək qiymətləndirilməlidir. Onların gəldikləri ümumi qənaət ondan ibarətdir ki, daxili nitqdə fikirlərin potensial imkanı yaranır və geniş dil kodlarında həyata keçirilir.

A.E.Sokolovun dediyi kimi, “Daxili nitq sahəsində müvafiq nitq stereotipi oyanmasına səbəb olan məlumat ustanovkası yaranır. Və sonrakı şifahi və yazılı məlumat üçün sözlərin və ifadələ-rin seçilməsi baş verir . “Daxili nitqdə fikir xarici nitq üçün ümumiləşdirilir semantik konplekstləri dilinə çevrilir” . Fikrin şifahi nitqdə ifadəsi üç mərhələdən keçərək pillə-pillə formalaşır. Birinci mərhələdə əqli əməliyyata başlaması, düşüncə və düşünülənlərin sistemə salınmasıdır. İkinci mərhələ düşünülənlərin daxili nitq prosesində dil materialları vasitəsi ilə mənalandı-rılması, məntiqi ardıcıllıqla yerləşdirilməsi və monoloji nitqə hazırlanmasıdır. Üçüncü mərhələdə isə fikrin şifahi monoloji şəkildə ifadəsidir.

Müqayisə priyomundan istifadə etməklə ibtidai sinif şagirdlərinin şifahi nitqinin inkişafı nitqin motivinin yaradılmasından çox asılıdır, yüksək arzu, hiss, emosional şərait şagirdləri fikir söyləməyə aparıb çıxarır. Bu baxımdan L.S. Vıqotski yazır: “...bütün bu prosesdə fikir hələ sonuncu inistansiya deyil, fikir özü başqa fikirdən deyil, bizim şüurumuzun motivləşdirici sferasında doğur”. Kiçik məktəb yaşı dövründə biliklərin mənimsənilməsi, şagirdlərin şifahi nitqinin inkişafı təlim fəaliyyəti motivləri və idrak maraqlarının inkişafı ilə bağlıdır. Məhz buna görə də, təlim fəaliyyəti elə təşkil olunmalıdır ki, şagird özündə təlimə marağını, şifahi nitqinə nəzarət etmək və şəxsi nailiyyətlərini qiymətləndirmək bacarıqlarını birləşdirsin. İbtidai siniflərdə tədricən şifahi nitq fəaliyyətinin daha da geniş motivləri, məsələn, ictimai motivlər, nitqin təkmilləşməsinə yönələn motivlər və s.) özünü göstərməyə başlayır. Şagird ətraf varlığın hadisələrində ümdə, əsas olanları seçməyi, müqayisə etməyi, oxşar və fərqli cəhətlərini fərqləndirməyi bacarmalı, mühakimə yürütməyi, hadisələrin səbəb nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirməyi öyrənməlidir (5, s.99).

Yuxarıda qeyd etdik ki, daxili nitq təfəkkürlə bağlıdır. Təfəkkür fəaliyyəti də şəxsiyyətin tələbatından (danışmaq həvəsindən, fikir söyləmək ehtirasından, münasibət bildirmək zərurətindən) irəli gəlir. Tələbat yoxdursa, onu törədə biləcək fəaliyyət də yoxdur...

Əşya və hadisələrin, müqayisəyə imkan verən eyni və ya ayrı-ayrı mətnlərin təsvirində şagirdlər sinonim, antonim və amonim sözlər axtarır, daha dəqiqlərini seçirlər, hissələri ümumiləşdirirlər. Təfəkkür fəaliyyətinin bütün xarici təzahürlərini yalnız onların əsasında izah etmək mümkündür .

Şifahi nitq prosesində şagirdlər həyəcanlanır, götür-qoy edir, çevik fəaliyyət göstərir, əvvəlki, nitq mühitindən çıxırlar. Belə bir şəraitdə şagirdlər gözlənilməz söz və ifadələr işlədir, ixtisarlar aparır, lazım gəldikdə yeniliklər edirlər. Bu zaman hər hansı fikir başqasını doğurur .

İndiyə qədər deyilənləri belə xülasə etmək olar: müqayisə şagird təfəkküründə yeni fikir oyadır. Fikir daxili nitq zəminində dil kodları vasitəsi ilə şifahi nitqə hazırlanır və orada (şifahi nitqdə) təzahür edir. Ona görə də kiçik yaşlı məktəblilərdə təhlil-tərkib etmə, ümumiləşdirmə bacarıqları yaradılmalı və mükəmməl nitq vərdişləri formalaşdırılmalıdır

Kaynakça:

1. Qurbanov, A. Müasir Azərbaycan ədəbi dili / Bakı: “Elm və təhsil”, 2010, 452 s.

2. Qurbanov V. Azərbaycan dilinin tədrisi metodikası (dərslik) / Bakı: “Müəllim”, 2014 – 258 s.

3. Rəhimov A.N. Azərbaycan dilindən sintaksisin tədrisinin nəzəri və praktik əsasları. Bakı, Mütərcim, 1986, 220 s.

4. Rəhimov A. Ana dilinin tədrisi metodikası (ibtidai siniflərdə) / Bakı Nurlan – 2003 – 408 s.

5. Rəhimov A. Ana dilinin tədrisi metodikası (ibtidai siniflərdə) / Bakı BQU – 2015 – 470 s.

6. https://muhaz.org/movzu-muasir-telim-formalaris-usullar-ve-texnikalar-plan-1.html?pag

AZƏRBAYCAN DİLİNİN İNTEQRATİV ƏSASLI TƏDRİSİNDƏ LİNQVİSTİK TƏHLİLİN ROLU

Rəhilə Hümmətova

f.ü.f.d., dosent, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti Filologiya fakültəsi Azərbaycan dili və onun tədrisi texnologiyası bölümü,

ORCİD 0000-0003-2521-6361

ÖZET

Dilçilik üzrə verilmiş biliklərin mənimsənilməsi və bacarığa çevrilməsi spesifik metod olan linqvistik təhlillə də sıx bağlıdır. Linqvistik təhlilin sadə formaları ibtidai siniflərdən başlanır. Yuxarı siniflərdə isə dilçiliyin hər bölməsi üzrə linqvistik təhlillər aparılır. Linqvistik təhlil nəzəri dilçiliyin hər bölməsini daha dərindən dərk etməyə yönəldilmiş əsas metod kimi tətbiq edilir. Bu da imkan yaradır ki, dilçilik və onun şöbələri üzrə dərin bilik əldə edən, zəruri bacarıqlara yiyələnən təhsilalanlar linqvistik təhlilin mahiyyəti, məzmunu, elmi-metodik əsasları haqqında daha mükəmməl bilik və bacarıqlara sahib olsun.

Məqalədə linqvistik təhlilin inteqrativ əsaslı təlim prosesindəki rolu, aparılma mexanizmi müəyyənləşdirilib, inteqrativlik prinsipi müasir dərsin əsas tələbi kimi qabarıq verilib. Linqvistik təhlil metodunun fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyanın qurulmasındakı rolu konkret nümunələrlə öz əksini tapıb. Məqalədə xüsusilə sözlərin leksik-semantik xüsusiyyətlərinin mənimsədilməsi prosesi morfologiya, həm də leksikologiyanın tərkibində, qarşılıqlı təlimə əsaslanaraq tədris edilməsi məsələsi önə çəkilib. Çünki hər iki bölmədə sözün leksik, qrammatik mənası qarşılıqlı mənimsədilərsə, onların fərqi, qarşılıqlı münasibəti daha dərindən dərk edilər. Eləcə də digər linqvistik təhlil növlərinin aparılması prosesində də inteqrativliyin yaradılmasını, xüsusilə ədəbiyyat fənni ilə əlaqəli tədrisini diqqətdə saxlamışıq. Məqalədə çalışmışıq ki, təlim prosesində qarşıya çıxan problemlərin həllinə pedaqoji, psixoloji və metodik baxımdan yanaşaq, təhsilalanların nitqinin düzgün, dəqiq ifadə olunmasında söz seçiminin, sözün məna çalarlarından səmərəli istifadənin əhəmiyyətini leksik təhlil müstəvisində həll edək. Bu amil təhsilalanların ümumi inkişafına, xüsusilə təfəkkürlərinin, nitq mədəniyyətinin formalaşmasına, lüğət ehtiyatının zənginləşdirilməsinə, bədii təsvir və ifadə vasitələri haqqında təsəvvürlərinin genişlənməsinə, həmçinin konkretləşlməsininə şərait yaradır. Məqalədə eləcə də sözlərin leksik-semantik qruplarının yaratdığı emosional-ekspressiv ovqat, yüksək poetik siqlət də öz əksini tapıb. Həmçinin çalışmışıq ki, elmi üslubla bədii üslubun harmoniyasını yaradaq, sözə, onun məna çalarlarına həssas münasibəti işıqlandıra bilək.

Fəndaxili inteqrasiya tədris edilən bütün fənlərin ayrı-ayrı bölmə və şöbələri, həmçinin mövzuları və onların tərkib hissələrini bir-biri ilə əlaqələndirir, mövzuların dərk edilməsi və möhkəmləndirilməsini təmin edir. Azərbaycan dilçiliyinin ayrı-ayrı bölmələri arasındakı əlaqənin təlim praktikasında daha çox tətbiq olunan növü retrospektiv fəndaxili inteqrasiyadır. Bu zaman əvvəl tədris edilmiş mövzularla, nəzəri məlumat və anlayışlarla əlaqə yaradılır, eləcə də bölmələrlə inteqrasiya qurulur. Ədəbiyyat və Azərbaycan dili kimi bir-birinə çox doğma olan bu iki fənn arasında paralel, çarpaz əlaqənin düzgün və zamanında qurulması təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə təminat verən ən mühüm pedaqoji üsullardan biri kimi böyük əhəmiyyət daşıyır. İstər dilçiliyin ayrı-ayrı bölmələri və mövzuları, istərsə də ədəbiyyat fənni ilə inteqrasiya elə qurulmalıdır ki, zərurətdən yaransın, boşluq hiss olunmasın. Ayrı-ayrı

mövzular bir-biri ilə elə əlaqələnməlidir ki, sanki bir bütövdür, tamdır. Qoyulan suallar və verilən cavablar onları vahid bir mövzu kimi mənimsətməyə xidmət göstərməlidir. Linqvistik təhlil Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənləri arasında paralel əlaqənin qurulmasında istifadə edilən ən səmərəli metodlardan biridir. Fonetik təhlil prosesində paralel inteqrasiya qurmaq (xüsusilə ədəbiyyat fənni ilə) hər iki fənn üzrə mövzuların daha dərindən, təfəkkürə əsaslanaraq mənimsənilməsinə, dərsin olduqca maraqlı, canlı keçməsinə imkan yarada bilər. Fonetik təhlil prosesində müəllim aşıq şeirinin ən çətin və kamil sənət nümunələrindən biri sayılan dodaqdəyməz təcnisin araya-ərsəyə gəlməsində fonetika ilə bağlılığı əyani şəkildə şərh edə bilər. Məlumdur ki, bu ecazkar sənət nümunələrində qoşadodaq samitlər **(m, p, b)** iştirak etmir. Müəllim əvvəlcə məsləhət bildiyi dodaqdəyməz təcnisdən 1-2 bənd üzərində müşahidə aparmağı, misralarda əmələgəlmə yerinə görə hansı samitlərin işlənmədiyini müəyyənləşdirməyi tələb edə bilər. Daha sonra yazılışı və tələffüzü arasında fərq olan sözləri seçib təhlilə cəlb etmək lazımdır: *El yeridi, yalqız qaldıq səhrada, Çək əstərin, çal çatığın çataçat. Hərcayılar səni saldı irağa, Həsrət əlin yar əlinə çataçat. (Aşıq Ələsgər)* Göründüyü kimi, böyük istedad tələb edən bu çətin aşıq şeir növünün heç bir sözündə dodaq samitlərindən istifadə edilməmiş, daxili məzmunla sözün forma gözəlliyi arasında harmoniya, qırılmaz əlaqə yaradılmışdır. Həmçinin fonetik təhlil prosesində (elə bu bəndin üzərində) çarpaz əlaqələr də qurula bilər və mümkündür. Danışıq səsləri, onların növləri ilə bağlı verilən təkrar xarakterli suallar da qavramanın, mənimsəmənin, bilik və vərdişlərin möhkəmlənməsinin yollarından biridir. Fonetika şöbəsinin dilçiliyin digər bölmələri ilə əlaqəsinin qaçılmaz olduğu hər an qarşıya çıxdığı kimi, ədəbiyyat fənni ilə, bədii ədəbiyyatın bütün növ və janrları ilə də sıx bağlı olmağı özünü aydın şəkildə göstərir. Həyatı obrazlı şəkildə əks etdirən bədii ədəbiyyatda obrazlılığı, emosionallığı yaradan vasitələrdən biri elə fonetik vahidlərdir. Yəni assonans, alliterasiya, təkrar, intonasiya şair və yazıçılarımız tərəfindən böyük ustalıqla istifadə edilən əsas ritmik vasitələr, poetik fiqurlardır. Azərbaycan dili dərslərinin inteqrativ əsasda təşkili, fənlərarası, xüsusilə ədəbiyyat fənni ilə zamanında və yerində yaradılan əlaqə bədii əsərin semantik-stuktur assosiativliyinin aydın dərk edilməsinə, şagirdlərin şifahi və yazılı nitqlərinin daha rəvan, səlis qurulmasına imkan yaradır.

Aparılan müşahidələr göstərir ki, linqvistik təhlil prosesində fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyanın qurulmasında çox ciddi nöqsanlar mövcuddur. Deməkolar ki, əlaqənin qurulması unudulur. Linqvistik təhlil elmi-metodik cəhətdən düzgün qurulduqda bilik üstünə bilik qalanır. Əks halda, təhlil məqsədsiz işə çevrilir. Linqvistik təhlilin məqsədsiz işə çevrilməməsi üçün müəllim əməli fəaliyyətini düzgün qurmalı, linqvistik təhlillər üçün elə mətnlər seçməlidir ki, təlim səmərəli olsun.

Açar sözlər: inteqrasiya, fəndaxili və fənlərarası əlaqə, linqvistik təhlil metodu

CUMHURBAŞKANI İLHAM ALIYEV DÖNEMI VE İKI ÜLKE ARASINDA KÜLTÜREL İLIŞKILER

Şahismayıl İsmayılov Namaz oğlu,

Azerbaycan Diller Üniversitesi, Azerbaycan Üniversitesi, Bakü Slavyan Üniversitesi, Tarih Bilimleri Doktoru,Doçent

ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-7441-3575

Özet:

Türk dünyası, köklü bir tarihe, zengin kültüre ve derin medeniyet temellerine sahip uygarlıklardan biridir. Bu halkları birleştiren temel değerler ortak dil, din, gelenek-görenekler ve kültürel mirastır. Tarihin çeşitli dönemlerinde siyasi sınırlar bu halklar arasındaki ilişkilerin zayıflamasına neden olsa da, kültürel bağlar hiçbir zaman tamamen kopmamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlık kazanan Türk dili konuşan ülkeler, bu kültürel bağların yeniden canlandırılması ve geliştirilmesi için daha aktif adımlar atmaya başlamışlardır. Bu amaçla, 1993 yılında TÜRKSOY – Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilatın temel görevi, ortak Türk kültürünü korumak, tanıtmak ve Türk dili konuşan ülkeler arasında kültürel iş birliğini güçlendirmektir. Azerbaycan ve Türkiye bu teşkilatın kurucuları olarak, faaliyetlerinde özel bir rol oynamakta ve ikili kültürel ilişkilerin gelişmesine büyük katkılar sağlamaktadır.

TÜRKSOY'un Kuruluşu ve Amaçları

TÜRKSOY, 12 Temmuz 1993 tarihinde Almatı'da düzenlenen Türk dili konuşan ülkelerin kültür bakanları toplantısında kurulmuştur. Kurucu ülkeler Azerbaycan, Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dır. Daha sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Tataristan, Başkurdistan, Hakasya, Saha (Yakutya), Altay gibi diğer Türk soylu bölgeler de gözlemci ya da üye olarak teşkilata katılmışlardır.

TÜRKSOY'un temel hedefleri şunlardır:

Türk dili konuşan halklar arasında kültürel iş birliğinin geliştirilmesi;

Ortak Türk kültürel mirasının araştırılması ve korunması;

Türk dillerinin geliştirilmesi ve karşılıklı anlayışın güçlendirilmesi;

Ortak kültürel etkinliklerin düzenlenmesi;

Türk dünyası kültürünün uluslararası düzeyde tanıtılması.

Azerbaycan-Türkiye Kültürel İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ilişkiler sadece kardeşlik ve dostluk temeline değil, aynı zamanda ortak tarih ve kültüre dayalı derin bağlara dayanmaktadır. Bu ilişkiler, özellikle Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminden ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren hızla gelişmiştir. 1991 yılında Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke Türkiye olmuş ve bu durum iki ülke arasındaki resmi ilişkileri daha da pekiştirmiştir. Kültürel iş birliği de bu

dönemde genişlemiş, edebiyat, müzik, sanat, sinema ve kültürel miras gibi birçok alanda derinleşmiştir. (1, s.45–52)

TÜRKSOY'un Azerbaycan-Türkiye Kültürel İlişkilerine Katkıları

TÜRKSOY'un faaliyetleri çerçevesinde Azerbaycan ile Türkiye arasında aşağıdaki alanlarda iş birliği güçlendirilmiştir:

1. Ortak Etkinliklerin Düzenlenmesi:

Her yıl üye ülkelerden biri "Türk Dünyası Kültür Başkenti" ilan edilerek, festivaller, konserler, sergiler ve konferanslar düzenlenmektedir. Şeki (2016) ve Şuşa (2023) şehirleri bu kapsamda kültür başkenti ilan edilmiş, Azerbaycan'ın zengin kültürel mirası uluslararası düzeyde tanıtılmıştır. Türkiye'de ise Bursa, Kastamonu ve Konya gibi şehirler kültür başkenti seçilerek Azerbaycan kültürüne ev sahipliği yapmıştır.

2. Edebiyat ve Yazarların Tanıtımı:

TÜRKSOY aracılığıyla her yıl Türk dili konuşan ülkelerden tanınmış yazar ve şairlerin yıldönümleri kutlanmaktadır. Nizami Gencevi, Fuzuli, Bahtiyar Vahabzade, Memmed Araz gibi Azerbaycan edebiyatçılarının eserleri Türk dünyası düzeyinde tanıtılmaktadır. Aynı şekilde, Türkiye'den Nazım Hikmet, Ahmet Arif gibi şairler Azerbaycan'da tanıtılıp yayımlanmaktadır.

3. Müzik ve Folklor Alanında İş Birliği:

Azerbaycan'ın muğamı, Türkiye'nin klasik Türk müziği ve çeşitli halklara ait folklor örnekleri, TÜRKSOY tarafından düzenlenen uluslararası festivallerde sunulmaktadır. Bu etkinlikler genç müzisyenlerin karşılıklı tecrübe paylaşımı yapmasına ve ortak müzik mirasının yaşatılmasına katkı sağlamaktadır.

4. Kültürel Mirasın Korunması ve UNESCO İş Birliği:

TÜRKSOY, Azerbaycan ve Türkiye'nin maddi ve manevi kültürel miras örneklerinin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmasında da aktif rol oynamaktadır. Örneğin muğam, aşık sanatı, lavaş ve diğer kültürel değerler bu iş birliği sayesinde dünya kültürüne kazandırılmıştır.

5. Gençlerin Kültürel Entegrasyonu:

"TÜRKSOY Gençlik Kampı", "Türk Dünyası Genç Yazarlar Forumu" gibi projeler sayesinde Azerbaycan ve Türkiye'den gençler birbirini daha yakından tanıma, ortak projeler geliştirme ve iş birliği yapma imkânı bulmaktadır.

Sonuç

TÜRKSOY, Türk dili konuşan halklar arasında kültürel iş birliğinin temel platformlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Azerbaycan ve Türkiye bu iş birliğinin öncülerindendir (2, s.56–66). Teşkilatın girişimiyle gerçekleştirilen ortak projeler, kültürel etkinlikler ve entegrasyon programları Azerbaycan-Türkiye ilişkilerini daha da derinleştirmekte ve iki ülke arasında kültürel köprüleri sağlamlaştırmaktadır. Günümüzün jeopolitik ve kültürel gerçekleri ışığında, TÜRKSOY'un faaliyetleri sadece kültürel ilişkiler açısından değil, genel anlamda Türk dünyasının birliği perspektifinden de özel bir öneme sahiptir.

Somut Örnekler ve Olaylar

1. Şuşa – 2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti:

2022 yılında TÜRKSOY tarafından Şuşa şehri 2023 yılı için Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilmiştir. Bu kapsamda Şuşa'da "Türk Dünyası Kültür Forumu", konserler, dans festivalleri ve sergiler düzenlenmiştir. Azerbaycan ve Türkiye sanatçılarının ortak performansları büyük ilgi görmüştür.

2. “Dede Korkut” Destanının UNESCO Tarafından Tanınması (2018):

Azerbaycan ve Türkiye’nin ortak başvurusuyla “Dede Korkut / Kitab-ı Dede Korkut” destanı UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ne alınmıştır. Bu, TÜRKSOY’un da desteklediği bölgesel kültürün uluslararası alanda tanınmasına güzel bir örnektir.

3. Nizami Gencevi’nin 880. Yıldönümü (2021):

2021 yılı UNESCO ve TÜRKSOY tarafından Nizami Gencevi Yılı ilan edilmiştir. Türkiye ve Azerbaycan’da bu vesileyle uluslararası konferanslar düzenlenmiş, Nizami’nin eserleri ve Türk-İslam kültürüne katkıları tartışılmıştır.

4. Bursa – 2022 Türk Dünyası Kültür Başkenti:

5. 2022 yılında Bursa şehri Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edilmiş ve bu kapsamda Azerbaycanlı sanatçılar festivallere katılmıştır. Halk dansları, halıcılık sanatı ve aşık müziği gibi alanlarda etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Kaynaklar:

1. TÜRKSOY Resmi Sitesi – www.turksoy.org

2. Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı – www.mct.gov.az

3. “Şuşa – Türk Dünyası Kültür Başkenti” haberi – AZERTAC, 2022

4. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi – ich.unesco.org

5. Qafarov, F. (2020). Azerbaycan-Türkiye ilişkileri ve kültürel entegrasyon. Bakü: Bilim ve Eğitim.

6. Aliyeva, S. (2021). Türk kültürünün entegrasyonunda TÜRKSOY’un rolü. “Kültür ve Sanat” Dergisi, No:2

HEYDƏR ƏLİYEV FONDUNUN DƏSTƏYİ İLƏ TƏŞKİL OLUNAN SƏRGİLƏRİN MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI DİALOQDA ROLU

Aynurə Əsgərova

ADPU-nun Heydər Əliyev Mərkəzinin baş mütəxəssisi

Xülasə Məqalədə müasir dövrdə mədəniyyətlərarası dialoqda Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi və təşəbbüsü ilə ölkəmizdə təşkil olunan sərgilərin əhəmiyyətindən danışılır. Bu sərgilərin müxtəlif mədəniyyətləri bir araya gətirərək, onların qarşılıqlı təsirini nümayiş etdirdiyini, müxtəlif ölkələrdən gələn sənətkarlar və tədqiqatçılar arasında fikir mübadiləsini təşviq etdiyini, həmçinin, fərqli tarixi, coğrafi və sosial baxışları, müxtəlif etnik və mədəni qrupların təcrübələrini təqdim edərək, mədəni fərqliliklərin daha yaxşı anlaşılmasına şərait yaratdığı bildirilir. Bu tədbirlərin təşkili bəşəriyyətin ortaq mədəni irsini anlamağa kömək etməklə yanaşı, mədəniyyətlərarası əməkdaşlıq və inteqrasiyanı da gücləndirdiyi qeyd olunur. Son onillik nəzərdən keçirilərək, ölkəmizdə təşkil olunan sərgilər haqqında məlumat verilir. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə təşkil olunan bu sərgilərin yalnız mədəniyyətlərin nümayişi ilə məhdudlaşmadığı, həm də müxtəlif ölkələr və xalqlar arasında dərin əlaqələrin qurulmasına şərait yaratdığı, Azərbaycanın zəngin mədəni irsinin beynəlxalq səviyyədə tanıdılması və eyni zamanda dünya mədəni irsinin ölkəmizdə təbliği istiqamətində bu tədbirlərin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyi şərh olunur.

Açar sözlər: Azərbaycan, Heydər Əliyev Fondu, mədəniyyətlərarası dialoq, sərgi, bəşəriyyət, mədəni irs, ölkə, xalq, əməkdaşlıq, inteqrasiya.

Özət

Makalede, ülkemizde Haydar Aliyev Vakfı'nın desteğiyle düzenlenen sergilerin, modern dönemde kültürlerarası diyalog açısından önemi ele alınıyor. Bu sergilerin farklı kültürleri bir araya getirdiği, karşılıklı etkileşimlerini gösterdiği, farklı ülkelerden sanatçılar ve araştırmacılar arasında fikir alışverişini teşvik ettiği ve ayrıca farklı tarihi, coğrafi ve sosyal görüşleri, farklı etnik ve kültürel grupların deneyimlerini sunarak kültürel farklılıkların daha iyi anlaşılması için koşullar yarattığı belirtilmektedir. Bu etkinliklerin düzenlenmesinin yalnızca insanlığın ortak kültürel mirasını anlamaya yardımcı olmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürlerarası işbirliğini ve entegrasyonu güçlendirdiği belirtilmektedir. Ülkemizde düzenlenen sergiler hakkında son on yılı gözden geçirerek bilgi verilmektedir. Haydar Aliyev Vakfı'nın desteğiyle düzenlenen bu sergilerin yalnızca kültürlerin gösterilmesiyle sınırlı olmadığı, aynı zamanda farklı ülkeler ve halklar arasında derin bağlar kurulması için koşullar yarattığı, bu etkinliklerin Azerbaycan'ın zengin kültürel mirasının uluslararası düzeyde tanıtılmasında ve aynı zamanda ülkemizde dünya kültür mirasının tanıtılmasında büyük önem taşıdığı yorumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Haydar Aliyev Vakfı, kültürlerarası diyalog, sergi, insanlık, kültürel miras, ülke, halk, işbirliği, entegrasyon.

Summary

The article discusses the significance of exhibitions organized in our country in the contemporary period of intercultural dialogue with the support and initiative of the Heydar Aliyev Foundation. It is noted that these exhibitions bring together various cultures, demonstrating their mutual influence, promoting the exchange of ideas among artists and researchers from different countries, and presenting diverse historical, geographical, and social

perspectives, as well as the experiences of different ethnic and cultural groups, thereby facilitating a better understanding of cultural differences. The organization of these events not only helps to understand the common cultural heritage of humanity but also strengthens intercultural cooperation and integration. The last decade is reviewed, providing information about the exhibitions held in our country. It is explained that these exhibitions, organized with the support of the Heydar Aliyev Foundation, are not limited to the display of cultures but also create conditions for establishing deep connections between various countries and peoples. These events hold great importance in promoting Azerbaijan's rich cultural heritage internationally and, at the same time, in the dissemination of the world's cultural heritage within our country.

Keywords: Azerbaijan, Heydar Aliyev Foundation, intercultural dialogue, exhibition, humanity, cultural heritage, country, people, cooperation, integration.

Müasir dövrdə mədəniyyətlərarası dialoqda Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi və təşəbbüsü ilə ölkəmizdə təşkil olunan sərgilərin əhəmiyyəti böyükdür. Bu sərgilər müxtəlif mədəniyyətləri bir araya gətirərək, onların qarşılıqlı təsirini nümayiş etdirir, müxtəlif ölkələrdən gələn sənətkarlar və tədqiqatçılar arasında fikir mübadiləsini təşviq edir. Həmçinin, fərqli tarixi, coğrafi və sosial baxışları, müxtəlif etnik və mədəni qrupların təcrübələrini təqdim edərək, mədəni fərqliliklərin daha yaxşı anlaşılmasına şərait yaradır. Bu tədbirlər, bəşəriyyətin ortaq mədəni irsini anlamağa kömək etməklə yanaşı, mədəniyyətlərarası əməkdaşlıq və inteqrasiyanı da gücləndirir. Bu məqsədlə, son onilliyi nəzərdən keçirərək, ölkəmizdə təşkil olunan sərgilərlə bir daha tanış olaq.

2011-ci il iyulun 12-də Heydər Əliyev Fondu və BMT-nin İnkişaf Proqramı tərəfindən Müasir İncəsənət Muzeyində "Azərbaycan əcnəbilərin gözü ilə" adlı fotosərgi təşkil edilmişdir. Sərgidə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xarici diplomatlar və iş adamlarının şəxsi kolleksiyalarından olan 90-dan çox rəngli və ağ-qara fotoşəkil təqdim edilmişdir. Fotolarda Azərbaycanın zəngin mədəniyyəti, qədim memarlıq ənənələri və son dövrdəki sosial-iqtisadi inkişaf əks olunmuşdur.

2012-ci il martın 10-da Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə "Fransa inciləri" adlı sərgi təşkil edilmişdir. Sərgidə Luvr və Orse muzeylərində, Versal Sarayında, Pompidu Mərkəzində, Marsel, Lion, Nitsa və digər şəhərlərdəki muzeylərdən seçilmiş, intibah dövründən müasir yaradıcılıq mərhələsinə qədər Fransa mədəniyyətini əks etdirən 400-dək nadir əsər təqdim olunmuşdur. Burada Edqar Deqa, Ogüst Roden, Anri Tuluz-Lotrek, Jan Batist Simeon Şarden, Ejen Delakura və Ogüst Renuar kimi məşhur rəssamların əsərləri nümayiş etdirilmişdir. 2012-ci il mayın 17-də Müasir İncəsənət Muzeyində "Afrovision–Afrikadan müasir incəsənət" adlı sərgi təşkil edilmişdir. Ekspozisiyada Afrikanın 7 ölkəsindən olan 11 rəssamın 63 əsəri təqdim edilmişdir. Sərgidəki əsərlər müxtəlif mövzulara, o cümlədən əsl dəyərlər uğrunda mübarizəyə, dəb dünyasına, müxtəlif mərasimlərə və Afrika folkloruna həsr olunmuşdur. 2012-ci il sentyabrın 15-də məşhur "Christie's" hərrac evi Heydər Əliyev Fondu və "Yarat!" Müasir İncəsənət Məkanı ilə birgə Azərbaycanda ilk sərgisini təşkil etmişdir. Sərgidə "Christies"in London, Nyu-York və Dubayda keçirilən payız satışlarında iştirak üçün seçilmiş sənət əsərləri, əşyalar və eksponatlar, həmçinin "Christies"in kolleksiyasına daxil olan XVIII əsrə aid Qarabağ xalçaları da nümayiş olunmuşdur. 2012-ci il oktyabrın 11-də Müasir İncəsənət Muzeyində Heydər Əliyev Fondu, Müasir İncəsənət Muzeyi və "Statoil" şirkətinin birgə layihəsi çərçivəsində "Statoil"un Azərbaycandakı fəaliyyətinin 20 illik yubileyinə həsr olunmuş "Üz-üzə" adlı portret sərgisi keçirilmişdir. Sərgidə 10 müxtəlif ölkəni təmsil edən 16 fotoqraf, heykəltəraş və rəssamın 63 əsəri nümayiş olunmuşdur.

2013-cü il iyunun 22-də Heydər Əliyev Fondu və Endi Vorhol Muzeyinin birgə dəstəyi ilə Heydər Əliyev Mərkəzində XX əsrin məşhur rəssamı Endi Vorholun "Həyat, ölüm və gözəllik"

mövzusunda sərgisi təşkil olunmuşdur. Sərgidə rəssamın 100-dək əsəri və qısa filmləri nümayiş etdirilmişdir.

2014-cü ilin may-oktyabr aylarında Heydər Əliyev Mərkəzində məşhur fransız rəssamı və heykəltəraşı Lorens Cenkellin fərdi sərgisi təşkil edilmişdir. Müəllifin 27 əsərinin təqdim edildiyi sərgidə müxtəlif ölkələrin bayraqlarının konfet şəklində heykəlləri nümayiş olunmuşdur. 2014-cü il mayın 17-də Heydər Əliyev Mərkəzində fotoqraf və rejissor Adrian Şternin "Afrikanın Vəhşi Təbiəti" adlı sərgisi təşkil edilmişdir. Vəhşi təbiətin zənginliklərinə və onun qorunmasının vacibliyinə diqqəti çəkmək məqsədi daşıyan sərgidə müəllifin Afrikanın flora və faunasını əks etdirən 35 əsəri təqdim edilmişdir. 2014-cü il mayın 31-də Heydər Əliyev Mərkəzində "Müasir dəbdə Azərbaycan cazibəsi" layihəsi çərçivəsində tanınmış italyan modelyer Renato Balestranın Azərbaycan milli ornamentləri əsasında hazırladığı kolleksiya təqdim edilmişdir. Layihənin məqsədi Azərbaycanın milli ənənə və dəyərlərini yaşatmaq, milli ornamentlərin müasir dəbə inteqrasiyasına təkan vermək və eyni zamanda Şərq və Avropa mədəniyyətləri arasında vəhdət yaratmaq idi.

2016-cı ilin iyun-noyabr aylarında Heydər Əliyev Mərkəzində müasir dövrün tanınmış rəssamlarından biri olan Coze Kondonun fərdi sərgisi təşkil olunmuşdur. Sərgidə rəssamın 70-dən çox əsəri, o cümlədən rəssamlıq və heykəltəraşlıq nümunələri nümayiş etdirilmişdir. 2016-cı il oktyabrın 28-də Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Heydər Əliyev Mərkəzində tanınmış meksikalı rəssam və heykəltəraş Xorxe Marinin "Varlığın canlanması" adlı sərgisi keçirilmişdir. Sərgi Şərqi Avropa regionunda ilk dəfə olaraq təşkil olunmuşdur. 2016-cı il dekabrın 27-də Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Heydər Əliyev Mərkəzində "Kukla incəsənətdə" sərgisinin açılış mərasimi keçirilmişdir. Sərgidə 16 ölkədən 60 rəssam və heykəltəraşın əl işi olan 230 kukla nümayiş etdirilmişdir.

2017-ci il martın 17-də "Azərbaycanda Macarıstan günləri" çərçivəsində Heydər Əliyev Fondunun və Macarıstanın Azərbaycandakı Səfirliyinin birgə təşkilatçılığı ilə macar rəssamı Ferents Ayzenhutun rəsm sərgisi və qala konserti keçirilmişdir. XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Ferents Ayzenhutun Bakıda, Qafqazda çəkdiyi rəsmlərdən 26-sı "Azərbaycanda Macarıstan günləri" çərçivəsində Bakıda ilk dəfə nümayiş olunmuşdur. 2017-ci ilin oktyabrın 6-dan 2018-ci ilin aprel ayının 5-nə qədər Heydər Əliyev Mərkəzində Aleksandr Vasilyev Fondunun təqdimatında 1960-cı illərin geyim və bəzək əşyalarından ibarət "Modernizm və moda" sərgisi təşkil edilmişdir. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə keçirilən bu sərgi Bakıda ilk dəfə olaraq nümayiş edilmişdir. Ekspozisiyada Aleksandr Vasilyev Fondunun nadir kolleksiyasından olan 100 geyim nümunəsi və 350 aksesuar təqdim olunmuşdur.

2018-ci ilin fevral-may aylarında Muxa Fondu ilə əməkdaşlıq çərçivəsində Heydər Əliyev Mərkəzində "Alfons Muxa: gözəllik axtarışında" adlı sərgi təşkil olunmuşdur. Sərgidə tanınmış rəssam, illüstrator və dizayner Alfons Muxanın bədii fəlsəfəsinin əsasını təşkil edən gözəllik mövzusunda 80-dən çox əsəri– rəsmlər, fotolar, afişa və plakatlar təqdim edilmişdir. 2018-ci ilin aprel-oktyabr aylarında Heydər Əliyev Mərkəzinin parkında tanınmış fotoqraf Reza Deqatinin "Bəşəriyyət. Vizual səyahətə dəvət" adlı fərdi sərgisi keçirilmişdir. Müəllifin 60-dək fotosunun nümayiş olunduğu bu sərgidə Reza Deqatinin müxtəlif illərdə Azərbaycan, Çin, Əfqanıstan, Fransa, Misir, Türkiyə və digər ölkələrdə çəkdiyi fotolar yer almışdır. Fotolar müxtəlif ölkələrdə ayrı-ayrı mədəniyyətə, talelərə sahib olan insanların hekayələrini, onların hisslərini əks etdirmişdir. 2018-ci ilin iyun-dekabr aylarında Heydər Əliyev Mərkəzində Aleksandr Vasilyev Fondunun təqdimatında "Moda məkanı" sərgisi təşkil olunmuşdur. Təbiət və dəbin vəhdətinə həsr olunmuş sərginin ekspozisiyasında XVIII-XXI əsrlərə aid 400-dək eksponat– geyim və aksesuarlar, o cümlədən ayaqqabı, çanta, şlyapa və zinət əşyaları nümayiş olunmuşdur. 2018-ci il iyulun 19-da Heydər Əliyev Fondu, Florensiyanın Uffitsi Qaleriyası, Heydər Əliyev Mərkəzi, İtaliyanın Mədəni İrs, Mədəni Fəaliyyət və Turizm Nazirliyi və İtaliyanın ölkəmizdəki Səfirliyinin dəstəyi ilə Heydər Əliyev Mərkəzində görkəmli elm xadimi,

böyük sərkərdə və şair Şah İsmayıl Xətaiyə həsr edilmiş "Əbədiyyət xəzinəsi" adlı sərgi təşkil olunmuşdur. Sərginin ən çox maraq doğuran eksponatları Florensiyanın Uffitsi Qaleriyasından ilk dəfə Azərbaycana gətirilən Kristofano Dell"Altissimonun müəllifi olduğu Şah İsmayıl və oğlu Şah Təhmasibin orjinal portretləri olmuşdur.

2019-cu ilin fevral-may aylarında Heydər Əliyev Mərkəzində "Zamanında. Rusiya regional muzeylərinin 1900-1930-cu illərə aid rus avanqardı kolleksiyaları. Üçüncü hissə" adlı sərgi təşkil olunmuşdur. Ekspozisiyada Rusiyanın 17 şəhərindəki regional muzeylərdən toplanmış avanqard kolleksiya nümayiş olunmuşdur. Ümumilikdə 60 əsərin yer aldığı ekspozisiya özündə 2016-cı və 2017-ci illərdə Moskvada nümayiş olunan "Zamanında. Birinci hissə" və "Zamanında. İkinci hissə" sərgilərinin eksponatlarını birləşdirmiş və rus avanqardının 1900-cü illərin əvvəllərində formalaşmasından başlayaraq 1930-cu illərin əvvəllərində tənəzzülünə qədər olan dövrü əhatə etmişdir. 2019-cu il mayın 22-də Heydər Əliyev Mərkəzində dünya şöhrətli rəssam Zurab Seretelinin "Mümkün ölçülər" adlı sərgisi təşkil edilmişdir. Ekspozisiyada Moskva, Tbilisi və Londondan gətirilmiş 30-dan çox rəsm əsəri və heykəl nümayiş etdirilmişdir. 2019-cu il mayın 27-də Heydər Əliyev Mərkəzində Gürcüstan Milli Muzeyindəki Azərbaycan və Şərq kolleksiyalarından ibarət "Tarixin şah əsərləri" adlı sərginin açılış mərasimi keçirilmişdir. Sərgidə 300-dək eksponat təqdim edilmişdir. Ekspozisiyada qədim Azərbaycan incəsənəti, məişət əşyaları, fotosənədlər, miniatürlər, keramika, metal məmulatları, tekstil və xalçalar, həmçinin Fətəli şah dövrünə aid dünyaca məşhur yağlı boya rəsmləri və Mirzə Qədim İrəvaninin XIX əsrə aid yağlı boya ilə işlənmiş 6 əsəri nümayiş olunmuşdur. 2019-cu il sentyabrın 17-də Heydər Əliyev Mərkəzində dünya xalqlarına məxsus "Musiqi alətləri: birlik və müxtəliflik" adlı sərgi təşkil edilmişdir. Sərgidə Heydər Əliyev Fondunun müxtəlif mənbələrdən topladığı unikal kolleksiya təqdim edilmişdir. Ekspozisiyada XVIII-XX əsrlərə aid 31 ölkəyə məxsus 200-dək musiqi aləti nümayiş olunmuşdur. Sərgidə Azərbaycan musiqi mədəniyyəti və tarixini əks etdirən 50-dək milli musiqi aləti nümayiş etdirilmişdir. 2019-cu il sentyabrın 30-da Nəsimi–şeir, incəsənət və mənəviyyat Festivalı çərçivəsində sentyabrın 30-da "Qala" Dövlət Tarix-Etnoqrafiya Qoruğunda VIII Beynəlxalq "Tullantıdan sənətə" sərgisi təşkil edilmişdir. Sərgidə 14 ölkədən 21 rəssam-heykəltəraşın əsərləri nümayiş etdirilmişdir. 2019-cu il oktyabrın 1-də Heydər Əliyev Mərkəzində Türkiyənin tanınmış rəssamı Ahmet Güneştekinin "Yaddaşın əlifbası" adlı fərdi sərgisi təşkil edilmişdir. Ekspozisiyada müəllifin 20-dən çox əsəri nümayiş olunmuşdur.

2022-ci il iyunun 28-də Heydər Əliyev Fondu, Fransa Respublikasının Azərbaycandakı səfirliyi və Azərbaycanda Fransız İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə Azərbaycanla Fransa arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30-cu ildönümünə həsr edilmiş sərgi təşkil edilmişdir. Sərgidə dünyaşöhrətli fotoqraf Reza Deqatinin müxtəlif illərdə Azərbaycana və Fransaya səyahətləri zamanı çəkdiyi poetik və duyğulu fotoları nümayiş olunmuşdur.

Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə təşkil olunan bu sərgilər mədəniyyət-lərarası dialoqun inkişafına və müxtəlif mədəniyyətlərin bir-birini daha yaxşı anlamağa böyük töhfələr vermişdir. Hər bir sərgidə müxtəlif xalqların mədəniyyətləri təbliğ edilərək, qlobal səviyyədə birliyin və qarşılıqlı hörmətin vacibliyi vurğulanmışdır. Bu sərgilər yalnız mədəniyyətlərin nümayişi ilə məhdudlaşmır, həm də müxtəlif ölkələr və xalqlar arasında dərin əlaqələrin qurulmasına şərait yaradır. Azərbaycanın zəngin mədəni irsinin beynəlxalq səviyyədə tanıdılması və eyni zamanda dünya mədəni irsinin ölkəmizdə təbliği istiqamətində bu tədbirlər böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. A.Əsgərova "Seçilmiş əsərləri", Bakı ADPU 2024, 220 səh.;

2. A.Əsgərova Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə təşkil olunan sərgilərin mədəniyyətlərarası dialoqda rolu. Anmedia.az saytı, https://anmedia.az/index.php?newsid=7626

3. A.Əsgərova *İlham Əliyev və Azərbaycan mədəniyyətinin inkişaf perspektivləri.* Anmedia.az saytı,https://anmedia.az/iqtisadiyyat/7421-lham-liyev-v-azrbaycan-mdniyytinin-inkiaf-perspektivlri.html

4. Heydər Əliyev Fondu. Kitab-albom. Bakı 2018, 468 səh.

GENEL SAĞLIK SİGORTASI REFORMLARININ AZERBAYCAN SAĞLIK SİSTEMİNE ETKİSİ: DIFFERENCE-IN-DIFFERENCES YAKLAŞIMI

Ramil CALİLOV, Yegana HUSEYNLİ

Baku/Azerbaycan, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kamu Yönetimi Akademisi, Yüksek lisans, , https://orcid.org/0009-0002-2988-9598

Baku/Azerbaycan, Azerbaycan Tıp Üniversitesi, Lisans, , https://orcid.org/0009-0004-8486-6369

Özet

Azerbaycan sağlık sisteminde bazı sorunlar olmasına rağmen, kalkınma için yeni adımlar atılmaktadır. Zorunlu Sağlık Sigortası Reformu'nun uygulanması, sağlık sisteminde olumlu değişiklikler için bir itici güç sağlamakla kalmayıp, vatandaşların konumunu da desteklemektedir. Genel sağlık sigortası sisteminin amacı, sağlık sektöründeki mevcut finansman mekanizmalarını yeni ekonomik temeller üzerinde iyileştirerek, nüfusa sunulan tıbbi hizmetlerin kalitesini ve erişilebilirliğini daha da artırmaktır. 10 Nisan 2020 tarihli Bakanlar Kurulu'nun 136 sayılı kararına göre, genel sağlık sigortasının ülke çapında 3 aşamada uygulanması onaylanmış ve sisteminin uygulanması süreci 1 Nisan 2021 itibarıyla tamamlanmıştır. Genel Sağlık Sigortası Devlet Kurumu, genel sağlık sigortasının uygulanmasını sağlayan, "Hizmet Paketi" kapsamında tıbbi hizmetlerin finanse edilmesi için fon toplayan, sağlık hizmetlerinin alıcısı olan ve bu konuda gerekli masrafların ödenmesini sağlayan bir kamu tüzel kuruluşu olarak faaliyet göstermektedir.

Araştırma sürecinde karşılaştırmalı analiz ve difference-in-differences (DID) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemler aracılığıyla, reform öncesi 2015-2019 yılları ile reform sonrası 2022-2024 yılları arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Araştırmanın temel amacı, uygulanan reformun Azerbaycan sağlık sistemi için ne kadar başarılı ve faydalı olduğunu belirlemektir. Araştırmada iki ana hipotez öne sürülmüştür. H_1: Genel sağlık sigortası reformlarının uygulanması, Azerbaycan sağlık sisteminde hizmet kalitesini ve halkın memnuniyetini önemli ölçüde artırmıştır. H_0: Genel sağlık sigortası reformlarının uygulanmasıyla sağlık hizmetlerinin kalitesinde ve halkın memnuniyetinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Çalışmanın sonucunda, analiz edilen göstergeler öne sürülen hipotezleri doğrulamak için gerekli koşulları oluşturmuştur. Böylece, yürütülen çalışma kapsamında, reformun Azerbaycan sağlık sistemi için başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun başlıca nedenleri, sağlık sistemindeki gelişmelerin gözlemlenmesi, vatandaşların memnuniyetsizliğinin azalması ve genel sağlık sigortasını kullanan kişi sayısında artış eğiliminin gözlemlenmesi olabilmektedir. Difference-in-differences yaklaşımına dayalı olarak yapılan analizler, zorunlu sağlık sigortası reformunun uygulandığı bölgelerde sağlık hizmetlerine erişim ve kullanım düzeyinin önemli ölçüde arttığını göstermiştir.Özellikle düşük gelirli nüfus gruplarının hastanelerde ayakta ve yatarak tedavi hizmetlerinin kullanımında artış kaydedilmiştir. Nüfusun ortalama yaşam süresinde küçük ama istatistiksel olarak anlamlı bir artış gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan, sağlık sigortası, reform.

ORGANIZATION AND METHODOLOGICAL FEATURES OF AZERBAIJAN LANGUAGE LESSONS IN VIRTUAL CLASSROOMS

SANAL SINIFLARDA AZERBAYCAN DİLİ DERSLERİNİN ORGANİZASYONU VE METODOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Lale MUSAYEVA

Ü. Hacıbeyov 68, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan dili ve öğretim teknolojisi bölümü, ORCİD: 0000-0002-7701-5716

Özet

Çağdaş eğitim, dijital teknolojilerin merkezde olduğu bir dönüşüm geçiriyor. Azerbaycan dili gibi ulusal derslerin sanal öğrenme koşullarına uyarlanması konusu özellikle önemlidir. Makalede, Azerbaycan dili derslerinin çevrimiçi ortamda yürütülmesinin temel örgütsel ve metodolojik özellikleri incelenmekte, uzaktan eğitim biçiminin avantaj ve zorlukları ortaya konulmakta, motivasyonu ve öğrenme kalitesini artırmayı amaçlayan etkili yöntem ve pedagojik yaklaşımlar önerilmektedir.

Küresel dijitalleşme ve COVID-19 salgını gibi zorluklar bağlamında, dünya genelindeki eğitim sistemleri sanal alana taşındı. Bu durum, Azerbaycan dili de dahil olmak üzere ana dillerin öğretimini de etkiledi. Sanal sınıflar yeni olanaklar sunuyor; ancak öğretim yöntemlerinin yeniden düşünülmesini, öğretim materyallerinin güncellenmesini ve öğrencilerin etkileşimli araçlarla aktif olarak etkileşime girmesini gerektiriyor.

Ana dili derslerinin çevrimiçi ortama taşınmasında iletişimsel, kültürel ve eğitsel potansiyelinin korunmasına özel önem verilmelidir.

Azerbaycan dilinin çevrimiçi öğretilmesi aşağıdaki faktörlerin dikkate alınmasını gerektirir:

• Algıyı ve duygusal katılımı etkileyen fiziksel etkileşimin eksikliği;

• Hem öğretmenler hem de öğrenciler için dijital okuryazarlığa duyulan ihtiyaç;

• Çeşitli dijital platformlar ve araçlar (Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom, Edmodo, vb.);

• Özellikle sözlü konuşmanın gelişiminde bilgiyi değerlendirme ve izlemede zorluklar.

Ancak doğru bir şekilde organize edildiğinde sanal dersler geleneksel derslerin yerini almakla kalmayıp aynı zamanda yeni öğretim fırsatları da sunabilir.

Azerbaycan dili derslerinin sanal sınıflarda düzenlenmesi, geleneksel yöntemlerin gözden geçirilmesini ve öğrencilerin aktif katılımını, öğrenmenin iletişimsel odaklılığını ve sürdürülebilir motivasyonu hedefleyen dijital teknolojilerin kullanılmasını gerektirmektedir. Yeni gerçekliklerde ulusal eğitimin kalitesinin korunmasının anahtarı dijital pedagojinin geliştirilmesidir. Öğretmen sadece bilgi aktaran değil, aynı zamanda öğrencinin bilgi toplumuna uyum sağlamasına yardımcı olan dijital bir mentor oluyor.

Anahtar kelimeler: sanal, Azerbaycan dili, teknoloji, eğitim

Abstract

Contemporary education is undergoing a transformation centered around digital technologies. The adaptation of national subjects, such as the Azerbaijani language, to virtual learning environments is particularly important. This article examines the key organizational and methodological features of conducting Azerbaijani language lessons online, outlines the advantages and challenges of distance learning, and proposes effective methods and pedagogical approaches aimed at increasing student motivation and learning quality.

In the context of global digitalization and challenges such as the COVID-19 pandemic, educational systems worldwide have shifted to the virtual sphere. This development has also affected the teaching of native languages, including the Azerbaijani language. Virtual classrooms offer new opportunities; however, they require a rethinking of teaching methodologies, updating of instructional materials, and active engagement of students through interactive tools.

Particular attention must be paid to preserving the communicative, cultural, and educational potential of native language lessons when transitioning to an online environment.

Teaching the Azerbaijani language online requires consideration of the following factors:

- The lack of physical interaction, which affects perception and emotional engagement;
- The need for digital literacy for both teachers and students;
- The use of various digital platforms and tools (Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom, Edmodo, etc.);
- Difficulties in assessment and monitoring, especially in developing oral communication skills.

However, when properly organized, virtual lessons can not only replace traditional classes but also offer new teaching opportunities.

The organization of Azerbaijani language lessons in virtual classrooms requires the revision of traditional methods and the use of digital technologies aimed at active student participation, communicative learning focus, and sustainable motivation.

The development of digital pedagogy is the key to maintaining the quality of national education in the new realities. The teacher is no longer merely a transmitter of knowledge but becomes a digital mentor who helps the student adapt to the information society.

Keywords: virtual, Azerbaijani language, technology, education

THE ROLE OF OMER SEIFADDIN THE DEVELOPMENT OF THE TURKISH STORY GENRE

ÖMƏR SEYFƏDDİNİN TÜRK HEKAYƏ JANRININ İNKİŞAFINDA ROLU

Prof. Dr. Elman Quliyev

Azərbaycan, Bakı ,Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Türkoloji mərkəzin Türk ədəbiyyatı bölməsinin müdiri

Orcid: 0000-0001-5413-9479

ÖZET

Ömər Seyfəddin yaradıcılığında dövrün sosial problemləri, bu prob- lemlərin doğurduğu mənəvi eybəcərliklər, cəmiyyətdə özünü göstərən ədalətsizliklər yaşadığı həyatın reallıqları kimi diqqəti cəlb edir. Bir rea- list sənətkar kimi o, bu tipli əsərlərində təkcə yaşadığı dövrün qüsurları- nı göstərmir, onu doğuran səbəbləri aşkarlayır, ictimai bəla kimi tənqid atəşinə tutur, haqqın, ədalətin hər şeydən üstün olduğunu təsdiqləyə bilir. Bu vəziyyətdə sənətkar elə bir mövqe tutur ki, münasibətləri ha- vadan asılı qalmır, əksinə cəmiyyətin içinə nüfuz edir, nəyin pis, nəyin yaxşı olduğunu oxucu şübhəsiz qəbul edir. “Məqul qərar’’, “Əcəba nə idi?” əsərləri sadalanan xüsusiyyətləri əks etdirmək baxımından xarak- terikdir.

Anahtar kelimeler: Ö.Seyfəddin, hekayə, janr, ədəbiyyat , milli-dəyər

SUMMARY

In Omar Seyfeddin's work, the social problems of the time, the moral deformities caused by these problems, and the injustices manifested in the society attract attention as the realities of his life. As a realist artist, in his works of this type, he not only shows the flaws of the time he lived in, but also reveals the reasons that gave rise to it, criticizes it as a social evil, and can confirm that right and justice are above all else. In this situation, the artist takes such a position that his relationship does not depend on the weather, but rather penetrates into the society, what is bad and what is

the reader undoubtedly accepts that it is good. "Good decision", "What was the matter?" his works are characteristic in terms of reflecting the listed features.

Key words: O. Seyfeddin, story, genre, literature, national value

GİRİŞ

Ömər Seyfəddin əsasən türk hekayə janrının yeni tələblər zəminində inkişaf etməsində misilsiz xidmətləri olan sənətkarlardan biridir. Onun he- kayələri ictimai-siyasi həyatın əksər cəhətlərini özündə əks etdirmiş, türk milli həyat tərzinin xüsusiyyətlərini göstərə bilmişdir. O da bir həqiqətdir ki, Ömər Seyfəddin yaradıcılığında ictimai həyat gerçəkliklərinə müna- sibət bildirilərkən tənqid çaları bir qədər ön planda saxlanılmışdır. Heç şübhəsiz, bu hal sənətkarın həyat həqiqətlərinə olan düzgün münasibə- tindən irəli gəlmiş, onun yaradıcılığının təsir dairəsini xeyli artırmışdır. “Fərman’’, “İlk cinayət’’, “Rüşvət’’, “Hər kəsin içdiyi su’’, “And’’, “Kə- ramət” və s. hekayələri məhz bu mənada diqqəti cəlb etmişdir. Müəllif adı çəkilən hekayələrdə müdaxilə olunan məsələləri reallıq, zərurilik və ictimai-psixoloji baxımdan nəzərə

çarpdırmışdır. Ömər Seyfəddin yara- dıcılığının ən yüksək keyfiyyətlərindən biri də bu sənətin milli dəyərləri- nin ölçüyəgəlməz dərəcədə yüksək olmasından ibarətdir. Türk birliyinin və turançılığın təbliği, türk birliyinin gələcəyinə inam Ömər Seyfəddin yaradıcılığının əsas qayəsini təşkil edir. O, "Primo türk uşağı", "Bic", "Fon Sadrişaynın oğlu" və s. hekayələrində millətçilik və türkçülük ide- yalarını təbliğ etmişdir. Sadə türk dili ifadəsi ilə adi milli türk məişətin-dən tutmuş ən yüksək ictimai-siyasi dəyərlərin əks etdirilməsi bu sənətdə özünün birinciliyini təmin edə bilmişdir. Lakin onun yaradıcılığının milli məfkurəsi bəzi məqamlarda düzgün dərk edilməmiş, "yaradıcılığının ilk dövrlərində yazdığı "Lüzumsuz zülm" və "Hürriyyət bayraqları" adlı he- kayələri şovinist xarakterli" əsərlər kimi qiymətləndirilmişdir.

Ömər Seyfəddin yaradıcılığında tarixilik və müasirlik paralel for- mada özünü göstərir. Bu səbəbdən Ömər Seyfəddinin əsərlərində ta- rixi hadisələr bugünkü prosesləri, müasirliyi bir növ özündə əks etdirən mövzuya çevrilir. "Əshabi-Kəhfimiz'', "Bomba'', "Gizli məbəd'', "Əsilzadələr'', "Bəyaz lalə'', "Başını verməyən şəhid'', "Qaç yerindən" və s. hekayələrində Ömər Seyfəddin türk qəhrəmanlığının, milli-mənə- vi dəyərlərinin yüksəkliyinin bədii əksini təmin etmişdir. "Bomba'', "Bəyaz lalə" əsərlərində milli-əxlaqi xüsusiyyətlər fonunda türk qadın və kişilərinin məişət tərzi, vətən, yurd sevgiləri, təcavüzə qarşı müba- rizələri real tərzdə göstərilir.

Türkiyəyə qarşı yönələn imperialist təcavüzün ifşası bu yaradıcı- lıqda önəmli yer tutur. "Çanaqqaladan sonra" adlı əsərində Ömər Sey- fəddin Türkiyə əleyhinə fəaliyyət göstərən beynəlxalq qüvvələrə olan nifrətini gizlətmir. Türk xalqına, türk dövlətinə, türk torpağına əskiklik gətirənsazişlərin aradan götürülməsini təbliğ edir.

Ömər Seyfəddin I Dünya müharibəsinin sonuna yaxın yazdığı əsər- lərin əksəriyyətində ağır vəziyyətə düşən Türkiyənin problemlərinə toxunur, düşmənlərə nifrət aşılayır, xalqı mübarizəyə səsləyir. "Hürriy- yət gecəsi" əsərində Ömər Seyfəddin haqlı olaraq Türkiyənin bu günkü çətinliklərini xalqın geri qalması, bir növ "qəflət yuxusunda" olması ilə əlaqələndirir və konkret olaraq xalqın qarşısında dayanan problemlər- dən qurtarmaq yollarını göstərməyə çalışır.

Ömər Seyfəddin yaradıcılığında dövrün sosial problemləri, bu prob- lemlərin doğurduğu mənəvi eybəcərliklər, cəmiyyətdə özünü göstərən ədalətsizliklər yaşadığı həyatın reallıqları kimi diqqəti cəlb edir. Bir rea- list sənətkar kimi o, bu tipli əsərlərində təkcə yaşadığı dövrün qüsurları- nı göstərmir, onu doğuran səbəbləri aşkarlayır, ictimai bəla kimi tənqid atəşinə tutur, haqqın, ədalətin hər şeydən üstün olduğunu təsdiqləyə bilir. Bu vəziyyətdə sənətkar elə bir mövqe tutur ki, münasibətləri ha- vadan asılı qalmır, əksinə cəmiyyətin içinə nüfuz edir, nəyin pis, nəyin yaxşı olduğunu oxucu şübhəsiz qəbul edir. "Məqul qərar'', "Əcəba nə idi?" əsərləri sadalanan xüsusiyyətləri əks etdirmək baxımından xarak- terikdir. Hər iki əsərin mövzusu eyni cəmiyyətdən götürülmüşdür. Daha doğrusu, müəllif eyni obrazın simasında cəmiyyətin müxtəlif təbəqələ- rinə münasibət bildirir. Əsərin baş qəhrəmanı Cəbi əfəndi ruhi xəstəxa- nadan çıxdıqdan sonra öz əvvəlki yaşadığı yerə qayıdır. Yaşadığı yerdə zahiri baxımdan hər şey əvvəlki kimidir. Evlər də, küçələr də, bazarlar da, adamlar da və s. Cəbi əfəndinin bir neçə il bundan əvvəl gördükləri təsirindədir. Lakin Cəbi əfəndini heyrətə salan başqa şeydir. O, nəyə yaxınlaşırsa, nəyin qiymətini soruşursa təsəvvür edilməz dərəcədə ba- halaşdığının şahidi olur. Bu səbəbdən də heyrət edir və onun heyrəti Cə- bini çaşdırır. O, elə düşünür ki, hələ sağalmayıb. Yoxsa cəmiyyətdə bu qədər kəskin dəyişikliklər baş verə bilməz. Ona görə həkimə gedərək soruşur ki," ya mən sağalmamışam, ya da cəmiyyət xəstədir."

Müəllif cəmiyyətdə mövcud olan eybəcərlikləri göstərmək üçün Cəbini yaşadığı məhəlləyə, ünsiyyətdə olduğu adamların içərisinə gəti- rir. Cəbi görür ki, uşaqlıqda, məktəbdə oxuyan vaxtı ən fərasətsiz, son- ralar oğru, möhtəkir, vətənə xəyanət edən adamlar indi ən məsul və- zifələrdə oturmuş, cəmiyyətin idarə olunmasında aparıcı rol oynayırlar. Cəbi əfəndi indi isə məhəllədə

gözünə dəymədiyi namuslu adamlarla maraqlanır. Məlum olur ki, onların bir qismi müharibədə ölüb, bir qismi dolana bilmədikləri üçün başqa şəhərə köçüb, bir qismi xəstələnərək dünyasını dəyişib və s. Sənətkar Cəbidən vasitə kimi istifadə etməklə qarşısına qoyduğu məqsədə nail olur, ən kəskin tənqid yolu seçərək cə- miyyətdə mövcud olan əyinti vəədalətsizlikləri göstərir.

Ömər Seyfəddin folklora, xalq yaradıcılığına yaxından bələd olan və ona böyük maraq göstərən şəxsiyyətlərdən biridir. Demək olar ki, folklor nümunələri onun yaradıcılığı üçün əsas istifadə mənbəyi olmuş- dur. Bu səbəbdəndir ki, türk folklor nümunələri Ömər Seyfəddin sənə- tinin aparıcı hissəsi olan hekayələrinin bir qismi üçün mövzu obyek- tinə çevrilmişdir. "Qurumuş ağaclar'', "Binecek şey" (minilləcək şey), "Yüz akı" (üz ağlığı, təmiz üz) və s. hekayələrinin mövzusu folklor nümunələrindən götürülmüşdür.

Ömər Seyfəddin yaradıcılığında roman, dram nümunələri olsa da, o, əsasən hekayə ustası kimi tanınmış və türk hekayə janrının böyüknümayəndəsi kimi şöhrət tapmışdır. Lakin Ömər Seyfəddin həm də şe- irlər yazmış, türk poeziya ənənələrinin inkişafında xidmət göstərmişdir. Onun şeir yazmaq həvəsi uşaq vaxtlarına təsadüf edir. Özünün xatırla- malarına görə poeziya ilə ilk tanışlığı evlərində olan divan nümunələri- ni oxumasından sonra başlamışdır. O lap əvvəllər qəzəllər yazmış, lakin bu sahədə ustalığını nümayiş etdirə bilmədiyindən qəzəl yazmaqdan imtina etmiş, hətta sonralar həmin qəzəlləri çap etdirməyi də məsləhət bilməmişdir.

Ömər Seyfəddinin ilk şeirləri 1905-ci ildən etibarən "Uşaq baxçası" adlı məcmuədə çap olunmağa başlamışdı. Qeyd olunduğu kimi, şeirlə- rini ilk əvvəllər divan ədəbiyyatı üslubu və əruz vəznində yazmışdır. Lakin 1914-cü ildən sonra milli şeir vəzni olan heca vəznində yazmağa başlamışdır. Buna ilk növbədə türk ədəbiyyatında gedən proseslərin də təsiri olmuşdur. Yəni "Gənc qələmlər" birliyinin ədəbiyyatı gəlmə, yad, yabançı təsirlərdən qorumaq sahəsində gördüyü işlər və Ömər Seyfəd- dinin bu hərəkatın başında dayanması məqsədli olaraq sənətkarı bu yola sövq edirdi.

Ömər Seyfəddin milli şeir yolunu əsas hesab etdiyi üçün birinci növbədə xalq şeir şəkillərinə üstünlük verirdi:

Millətləri oyandırır uyğudan, Bir atəşdir alovu var, külü yox. Xainlərin ödü qopar qorxudan

Qurtulunca yayından bu atəş, ox.

...Məfkurə bu, yoxmu, ey türk, xəbərin Bu müqəddəs şeylə yanar içərin.

Aç gözünü artıq oyan, həm gərin, Burax çıxsın qəlbindən bu atəş, ox.

Bu parçalar onu deməyə əsas verir ki, Ömər Seyfəddin şeirlərində xalq ruhu, milli şeir ölçüləri əsas yer tutur, onun şeirləri türk poeziyası- nın yeni ənənələr zəminində inkişafına təsir göstərir.

KAYNAKLAR

1. Ömər Seyfəddin. Əshabi-kəhfimiz, İstanbul, 1918.
2. Ömər Seyfəddin. Fərman, Ankara, 1992.
3. Ömər Seyfəddin. Doğumunun yüzüncü ilində, Ankara, 1992.
4. Ömər Seyfəddin. Külliyyatı, İstanbul, 1949.

The Untold Story of Hazrat Hafsa: A Pillar in Quranic History

Associate Professor Dr. Naseem Akhter

Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

It is because of the major efforts of many beloved companions that the preservation and compilation of the Holy Quran became an important and sacred part of Islamic heritage. The respect given to Hazrat Hafsa bint Umar (RA) is very unique. It deals with explaining how Hazrat Hafsa (RA) played a key role in saving the early records of the Quran. The original compilation of the Quran carried out by Zaid bin Thabit (RA) under Hazrat Abu Bakr's (RA) supervision was given to Hazrat Hafsa (RA), and this arranged document was utilized to compose the Mushafs at the time of Caliph Uthman (RA). Here, it is shown how trustworthy, pious, and widely respected Fatimah was, as well as the significance of the Quran she saved. While keeping the Quran alive and intact, Hazrat Hafsa (RA) showed how important and respected women were in both learning and religious duties during early Islamic times.

Keywords: Hazrat Hafsa (RA), The Holy Quran, Zaid bin Thabit (RA), Caliph Uthman (RA), Islamic heritage

DAG HAMMARSKJÖLD: PHILOSOPHICAL HAIKU POEMS

İrına-Ana DROBOT[1]

[1]Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, philology, education, ORCID number 0000-0002-2556-6233

Abstract

The purpose of this paper is to analyze selected haiku poems by Swedish author Dag Hammarskjöld. These poems were selected based on the common themes, which are philosophically-related. The first poem sounds as follows: "This accidental/ meeting of possibilities/ calls itself I." What we notice is how the identity of the person is composed of a variety of experiences, which are called possibilities. The I evolves throughout time. While changing, the I can become absolutely everything. The second poem sounds as follows: "The trees pant. Silence./ A drop furrows hesitantly/ the pane's dusk." Here we can picture trees with leaves rustling in the wind, which can give us the impression that nature is breathing. The third haiku poem sounds as follows: "Asrareth's morning light/ long spring evenings/ which sought their meaning." Asrareth's morning light means the light from another realm. In this poem, we can picture the poetic persona as reflecting on philosophical topics during springtime, which is, after all, a time of rebirth or renewal. It can be the right time to redefine ourselves and our goals. While we may commonly know the haiku poem as being a poem about nature, about visual, concrete elements, and about the here and now, it is a type of poem which, in spite of its strict rules and form, is very open to experimenting. The paper will rely on a reader-response approach.

Keywords: Psychology, reader-response criticism, reflection

1. INTRODUCTION

The haiku poem is automatically associated with the Japanese culture, and with its traditional form, beginning in the seventeenth century (Addiss, 2012), with Matsuo Basho, the father of the haiku poem. When we think about haiku poems, we think about other Japanese masters, such as Yosa Buson, Kobayashi Issa, and Masaoka Shiki. The haiku poem is considered to refer to its fixed, traditional form, that of three lines and 5-7-5 syllables. However, as we read more about the haiku poem we find out that it means much more and that this traditional, fixed form, is just a convention, and not the only truth about the haiku poem. Western culture members may consider that the fixed form is tied in with spiritual significance, and with the meditation practice we can find in Buddhist religion and philosophy, based on the number of breaths. However, the haiku poem can also be considered from a literary perspective and, in this case, the fixed form does not guarantee that we can all write high-quality, good haiku poems.

One proof of this is the way in which modern haiku can be written and still express the spirit in all languages and cultures. In this sense, we can go back to earlier times, when Ogiwara Seisensui (1884-1976) and his followers were writing haiku poems no longer obeying the three lines and 5-7-5 syllable pattern, as well as the kigo, or seasonal reference, and could still be considered haiku poems. Santoka Taneda took Ogiwara Seisensui as his master, and wrote haiku poems based on this pattern. This did not mean that such authors could not write actual haiku poems. It was only that they would rely on an entirely different understanding of the haiku

poem, similarly to what we can see around today. The dispute regarding the fixed form is still around nowadays and still impossible to be solved, just as it used to be in the past. In return, we can see how the experimentalist moond has been around since not only just recently, and that it may have expressed a deeply human need for innovation and renewal. Many authors had come to believe that they could be themselves and write valuable poems only if they managed to differ from the traditional format. In fact, adhering to the traditional format or not does not in either case ensure valuable poetry creations. Everything is left to the talent of the author.

One example of such experimentalist author could be considered the Swedish haiku writer Dag Hammarskjöld, for whom a selection of haiku poems will be analysed in this paper.

1.1. Theoretical Framework

Reader-response criticism (Mart, 2019) is relevant for understanding any haiku poem, since it requires cooperation and collaboration, as well as an active participation on the part of readers. Reader-repsonse criticism means emotional participation with respect to any text we read, as well as understanding it based on our background knowledge. This approach can create for us a model of haiku poetry understanding and reading. Psychology can also contribute to the way in which we understand haiku poems, as we need to always fill in the blanks and understand what is not said, but implied by the text based on indirect communication (Joyce, 2012). From this point of view, pragmatics may also come in useful for understandinfg a haiku poem, as what is implied indirectly can help us better grasp our understanding of the haiku poem.

2. METHOD

Japanese culture is an indrect communication culture. This means that it relies heavily on the knowledge of context, which is known to the inside members of the culture but not so obvious to the outsiders. In face-to-face communication, verbal and non-verbal language both matter, and, for this matter, non-verbal language should also be taken into consideration. In poems such as haiku poem, what is not directly said in words does not nead to be expressed through gestures. It is, however, indirectly implied much in the same way.

The selected haiku poems by Swedish author Dag Hammarskjöld presented in this paper are from the book by Falkman (2020). The author of the present paper has selected the poems based on the common themes they are about. The selection of haiku poems was done based on philosophically-related haiku poems. Even if the haiku poem is, as we Western culture members are taught first and foremost, visual and concrete more than abstract and philosophical, it may imply some philosophical reflections nonetheless. In addition, the haiku poem may break some of the rules we Western culture members have set up as general outlines and how we have explained to ourselves and to others that the haiku poem differs from Western culture poetry in general. As we can see, there are no absolute differences and definitions, and the haiku poem manages to escape any exact form and definition. What matters most remains for us to preserve the spirit of the haiku poem, which can become with so many broken rules a very hard task. Yet, we are well-familiar with the idea that art defies any definition and any rules. In fact, art is supposed to do this, as otherwise it may no longer be considered to be art. Shklovsky had devised the theory of defamiliarization in an attempt to present us with the way in which art can present us with a completely different perspective on reality and on the use of various objects, including artistic objects. Defamiliarization managed to make reality strange through art, even unrecognizable. An object, in order to be considered artistic, would need to be as far from its original and practical purpose as possible. In addition, reality and our perception of it would need to be challenged and completely different from what we had already come to know.

From this point of view, the Swedish author Dag Hammarskjöld manages to present us Western culture members with haiku poems which could not be more unexpected than this based on the standard set of rules we have formed about this type of poem. Dag Hammarskjöld does not respect the number of syllables, the punctuation, or even the obvious structure of the juxtaposition, which means that the haiku poem relies on the combination of two parts in order for us readers to make out its meaning. What is more, juxtaposition should function as a way to underline the complete difference and tension between the two parts, or to manage to form an indirect and implied comparison. Even without these devices and mechanisms, Dag Hammarskjöld's haiku poems manage to move us readers and to remain memorable. In addition, they break the rule of banning the presence of abstract reflections. From this point of view, his haiku poems can be considered openly philosophical. Even if they may refer to general statements, and not be restricted necessarily to the here and now or to a visual experience, the poems by Dag Hammarskjöld remain haiku poems base don their power of concentration and expressivity.

The first poem by Dag Hammarskjöld sounds as follows: "This accidental/ meeting of possibilities/ calls itself I" (Falkman, 2020). While we do not have the expected seasonal reference, or kigo, this does not mean that, if we do not have a natural setting, we do not have a haiku poem. The ideasm even if abstract, combine in such a way so as to suggest a typical haiku-like concise idea. What we call the I, or the person, can be defined as a totally random "meeting of possibilities." The possibilities suggest hypothetical scenarios of what we could become. Life itself offers for us many scenarios and, therefore, possibilities of becoming or of personal evolution. We are well-familiar with the philosophical idea of how the self can change in time, and the question we may ask ourselves whether or not this means we are still the same person, as the past and present selves can be so different. We may use a story or poem in order to manage to put past and present selves together and create the impression of coherence between the two. We can become, in time, anything we want or anything possible, based on our personal experiences. This is the idea suggested by the haiku poem. We may consider here a juxtaposition which is not according to the standard rules, but which manages to define the personal identity as changing in time according to a wide range of possibilities.

The second selected haiku poem sounds as follows: "The trees pant. Silence./ A drop furrows hesitantly/ the pane's dusk" (Falkman, 2020). In the case of this poem, we readers can picture trees with leaves rustling in the wind, which can give us the impression that nature is breathing, just as Falkman (2020) suggests as the interpretation of the poem. The idea referred to in this poem is a phenomenological perspective (Husserl & Moran, 2012), a perspective of direct perception. We experience the world directly through our perception, and sometimes we leave behind what we have been taught about the world, about the way in function based on a scientific perspective or based on a simple perspective we have today. We know that the trees cannot pant, yet we may have this impression in the case of the wind going through them. We also know that the haiku poem does not use the usual figures of speech such as personification we know from Western-style lyrical poetry. However, in this case, the haiku poem is about direct experience and getting a fresh perspective on the world, which may excuse the personification. We may even deny the idea that there is here any personification at all, since the impression is this one, of the trees panting, due to the gust of wind.

The third haiku poem selected for analysis is the following: "Asrareth's morning light/ long spring evenings/ which sought their meaning" (Falkman, 2020). As we find out from Falkman (2020), Asrareth's morning light refers to the light from another realm. In this poem, we readers can picture the poetic persona as reflecting on philosophical topics during springtime. In this case, the personification may not be one that is deliberately sought, but a simple result of our direct perception of reality. The poetic persona becomes one with the setting, which is why he

attributes to the surroundings and to the time of year, spring, the search for meaning. The poetic persona searches for meaning, which is why he sees the same search in nature as well. Spring is a time of rebirth or renewal, which is why it can be the right time to redefine ourselves and our goals.

As we read haiku poems by contemporary authors from different cultures, we notice that the haiku poem, while known for its fixed form, is not at all a rigid poem. It is very open to the experiments of poets from all over the world. It is not restricted to the rules we have identified through experience, as it can break these rules and, what is most significant, in spite of defying rules it remains a haiku poem.

The moment here and now can be extended and generalized, as the experience of one author can also be common to other authors and readers. We rely on universal experiences in poetry and in art, and the haiku poem is no exception.

3. FINDINGS

The selected haiku poems by Dag Hammarskjöld show, while being experimental and apparently breaking the rules of traditional haiku poems, a strong connection between poetic persona and natural surroundings, as well as a sense of direct perception of the surroundings, in a phenomenological sense. In addition, Dag Hammarskjöld manages to merge internal and external worlds, and the first selected haiku poem about the I and the many possibilities refers to the inner world in a haiku spirit.

4. DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATION

The haiku poem invites readers to reflection. The poetic persona, in the case of the haiku poems by Dag Hammarskjöld selected for analysis in this paper, does the same. Psychology and visual observation of the surroundings merge in the selected poems by Swedish author Dag Hammarskjöld. This author shows us that the haiku poem, while being about nature, is not a simplistic type of poem. The haiku poem does not offer a simple description of reality, but a perspective on it and, for this matter, philosophy, observation and reflection are included in this type of poem. While it is so short, it can be developed into philosophical and psychological reflections about the world and about the self. Poetry becomes a means of investigation into ourselves and into the way we understand reality. From this point of view, poetry and, for this matter, haiku poetry, is a natural part of our human psychology, reflecting the way we think and feel about the world, as well as about ourselves.

5. REFERENCES

Addiss, S. (2012). *The art of haiku: Its history through poems and paintings by Japanese masters*. Shambhala Publications.

Falkman, K. (2020). A String Untouched. Dag Hammarskjöld's Life in Haiku and Photographs. Red Moon Press.

Husserl, E., & Moran, D. (2012). *Ideas: General introduction to pure phenomenology*. Routledge.

Joyce, C. (2012). The impact of direct and indirect communication. The Newsletter of the International Ombudsman Association. The University of Iowa.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, *56*(2), 78-87.

Stories of Female Leaders in Islamic History

Associate Professor Dr. Naseem Akhter

Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

This research work explains the development of women's status under Islamic law during the early days of the Muslim society. At that time, Islam provided women with new rights, which were unusual in the Arab community and in the world legal tradition. The study reveals that under the Quran, Sunnah, decision of jurist, and the opinions of the schools of jurisprudence, women were entitled to inheritance of property, marriage, divorce, witness, business, studying, and a voice in court. The study has revealed how the Muslim religious government granted women recognition in society as beings with some rights, and how their status has ascended, descended, or metamorphosed under various people in various interpretations throughout history.

Besides a historical analysis, the study provides an intellectual foundation on the issue of learning the legal rights of women in Muslim societies in the contemporary world. It also highlights the fact that Islamic jurists can still interpret and argue on the laws regarding women.

Keywords: The Holy Quran, Sunnah, Muslim religious, Property, Marriage, Divorce

ARE WE STORY TELLERS DUE TO OUR HUMAN NATURE?

İrına-Ana DROBOT[1]

[1]**Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication, philology, education, ORCID number 0000-0002-2556-6233**

Abstract

The purpose of this paper is to analyze the understanding of human beings as story tellers due to their human nature. Human beings are, therefore, biologically programmed to see the world as a story, or as a narrative. This is the main idea exposed by Will Storr in his book *The Science of Storytelling*. Based on the book by Will Storr, the human brain constantly looks for order and meaning, which makes stories to be the tools based on which we understand the world. Storr believes that a good story refers less to action and more to the interior change of the characters. As the story becomes centred on the psychological evolution of the character, we can identify the following structure according to Storr: the illusion from the beginning, followed by the challenge, the crisis, the revelation, and the transformation of the character, which is the final step. The story begins with a faulty vision of the world, and then the conflict appears when reality contradicts this illusion. What matter most is not whether the character manages to overcome the change or if he or she fails, but if the character manages to change. A strong character is one that learns something essential about him or herself or about the world. The conflict becomes the key to the progress of the story, and it refers to the clash between what the character believes and reality. We can consider examples from a similar worldview belonging to contemporary British author Graham Swift. We are all familiar with how stories make up a large portion of our culture.

Keywords: Psychology, human nature, illusion

1. INTRODUCTION

In his novel *Waterland*, contemporary British writer Graham Swift (born in 1949), defines man as being defined by the feature of telling stories, all throughout his or her life: "Children, only animals live entirely in the Here and Now. Only nature knows neither memory nor history. But man – let me offer you a definition – is the storytelling animal. Wherever he goes he wants to leave behind not a chaotic wake, not an empty space, but the comforting marker-buoys and trail-signs of stories. He has to go on telling stories. He has to keep on making them up. As long as there's a story, it's all right. Even in his last moments, it's said, in the split second of a fatal fall – or when he's about to drown – he sees, passing rapidly before him, the story of his whole life" (Swift, 2019). If we look at our life experiences, we always tend to consider them in terms of a story, with beginning, middle and end, so that they are meaningful. We consider the way our lives progress in terms of stories as well, and we consider that our lives are driven by a sense of purpose. We do claim that we are looking for our purpose in life. In addition, we tend to set up goals for ourselves, both professional and personal. We have the expression "the story of my life" which refers to the course taken by someone's life. In this way, we realize that stories are not only fictional. They may very well be real.

1.1. Theoretical Framework

We may consider that people refer to storytelling from a psychological perspective, once we deal with creating personal identity. Dan McAdams (2021) refer to narrative identity, which refers to creating an integrated life story, where past, present, and future events are linked in order to make sense of our lives. Psychologists consider that human experience is storied, and that we interpret incidents and events in our lives based on our personal narrative perspective. This is the view of narrative psychology (László, 2003). We may also consider the universally shared myths such as the hero's journey which offer scripts and pattern that are applicable to our own lives so that we create stories about them in order to find meaning and direction in them. We may find that there are social and neural functions of storytelling, since we have always relied on storytelling as a form of communication throughout the history of mankind. Storytelling has reinforced social bonds, as well as the coherence of a group. This means that we are hardwired in our brains to be ale to process our lives from a narrative point of view.

2. METHOD

According to Roche & Sadowsky (2003), stories are representative for our experiences as human beings for three reasons: "First, stories are universal, crossing boundaries of language, culture and age. Second, they mirror human thought. All evidence from neurology and psychology leads to the conclusion that humans think in narrative structures. Concepts conveyed in story form – more than ideas explained with logic and analysis – imprint themselves naturally into human minds. Third, stories define who we are. Our sense of identity is forged by the stories we tell ourselves, the ones we come to believe and those we choose to dismiss. Fourth, stories build and preserve a group's sense of community." Such scientific and historical findings are backed up by popular science books such as The Science of Storytelling by Will Storr.

Based on Storr (2020), our human brain functions by always looking for a sense of order and meaning. In this way, stories can be considered tools which we use to understand the world. However, it is not the external events in themselves which constitute the story, but the way the characters evolve from a psychological perspective. Due to the psychological evolution represented in a story, Storr (202) identifies the following structure or pattern for any story: the illusion from the beginning, the challenge, the crisis, the revelation, and finally the transformation of the character. To sum up, in a story, we start from a faulty vision of the world, afterwards we continue with the conflict which occurs when an aspect of reality contradicts the illusions formed by the character. Eventually, the character should overcome the change from illusion to reality, and to change in turn, psychologically. The story could be, in this sense, be understood as the process of growing up.

The novel *Waterland* by Graham Swift, in this sense, illustrates this understanding of stories and their impact on us. We think about our life experience in terms of stories. We start with the fairy-tales of childhood and continue with the dreams about how our lives should be like. Indeed, Tom and Mary start off as young teenagers living in a land where all the customs, traditions and practices are considered to be magic and fairy-tale-like. They live in a magic land themselves until problems start to appear. Mary gets pregnant as a teenager and they have an old woman perform an abortion on her in the Fens. While Tom and Mary remain together as a couple as grown-ups, and as they wish to have children, like adults in any fairy-tale or in any story, Mary is no longer able to have children after that abortion. This is the moment when the illusions, or magic view on reality and life confronts reality itself. The characters try to come to terms with the reality they are facing. We can see how, in Storr's (2020) terms, the characters are facing a challenge, as well as a crisis, regarding their inability to have a child, and Mary especially. Mary goes as far as stealing a baby from a store and claiming she has received it as

a gift from God. Tom also struggles to face the challenge and crisis by telling their story to his pupils, whom he is teaching history. In this sense, personal and public history appear to have a similar structure, relying on events and causes, as well as on the meaning we make of them ourselves. While the story of the couple in *Waterland* is open-ended, not showing a solution to the problems faced by Tom and Mary, it does show their expectations for their lives to be structured as stories. They want to follow the usual steps people do when they live as children and teenagers, eager to explore the world and enjoy its magic, and afterwards as adults, when they have jobs and start their own family. However, life can take a completely different path than the one stories and fairy-tales have made us expect to.

We may claim that stories are part of human nature. We not only tell stories, we not only invent stories as entertainment, but we also structure our lives according to the pattern offered by stories and expect our lives to go on according to these patterns.

3. FINDINGS

We see Tom Crick in the novel *Waterland* by Swift telling his life story to his students and we can see how he illustrates the scientific idea that our perception of life is psychologically structured like a story, showing our wish to consider life meaningful and as being driven by a purpose. However, *Waterland* also shows that stories provide for us an ideal plan and pattern for our lives to take. These patterns may not actually be achieved in our everyday lives.

4. DISCUSSION, CONCLUSION AND RECOMMENDATION

We may consider that stories provide for us an ideal state and structure for our lives. We wish that our lives were meaningful. However, we often cannot see them as meaningful. Various unexpected events may cause a break in our expectations and in the story-like and orderly structures we hope for our lives to take.

5. REFERENCES

László, J. (2008). The science of stories: An introduction to narrative psychology. Routledge.

McAdams, D. P. (2021). Narrative identity and the life story. *Handbook of personality: Theory and research*, 122-141.

Roche, L., & Sadowsky, J. (2003). The power of stories (I): A discussion of why stories are powerful. International Journal of Information Technology and Management, 2(4), 377-388.

Storr, W. (2020). *The science of storytelling: Why stories make us human and how to tell them better*. Abrams.

Swift, G. (2019). *Waterland*. Simon & Schuster Ltd.

TREND MODELS DEFINED ON THE BASIS OF MULTI-FACTOR BONDING IN THE CLUSTER

Khalmatjanova Gulchexra Djurabaevna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of world and regional economics, Fergana State University

Annotation. Another important feature of agro-industrial integration-based network enterprises in this article is the creation of additional jobs at the expense of their activity in processing and creating additional value, that is, an increase in the number of employees employed in the network with an increase in agricultural products processing enterprises in the value-added chain and an increase in value-added,, the correct correlation between the increase in value added as a result of processing and the change in the number of employees employed at the enterprises of this network is spoken of.

Keywords: cluster, multifactorial model, forecasting, management, structural changes, jobs, modernization, processing, fruit and vegetable production.

INTRODUCTION

Further deepening the processes of liberalization of the economy in the rapid development of spheres and sectors in our country, consistent implementation of structural changes in the sectors of the economy, modernization and continuation of diversification processes are among the main tasks set out in the development strategy of the development of New Uzbekistan in 2022-2026 .

The country's gross domestic product, at the same time, a stable increase in the volume of regional products, is provided not at the expense of traditional unprocessed raw materials or favorable world market conjuncture, high prices for certain raw materials and materials, but rather due to the development of competitive products with a high share in the deeply processed, value-added chain.

In the period until recently, close and distant foreign countries knew our country as a country with an agrarian economy producing agricultural raw materials. To date, our national economy is becoming a steadily developing and competitive economy due to the modernization of existing sectors and sectors, the formation of new sectors and sectors. In particular, due to the integration of agricultural sectors with Processing Industries, the main part of the products in the form of raw materials created in the industry was transferred to secondary and deep processing.

Another important feature of Network Enterprises based on agro-industrial integration is processing, and comes to the surface when creating additional jobs at the expense of their activity in creating additional value. That is, with an increase in the number of enterprises reproducing agricultural products in the value-added chain and an increase in value-added, There is an increase in the number of employed employees. It can be seen from this that there is a correct relationship between the increase in the value added in the preparation, processing of agricultural products and the change in the number of employees employed at enterprises of this network. Textile industrialization, based on the processing of agricultural products, helps to coordinate the processes of economic integration between states participating in the world economy and to ensure a balance between sectors of the economy. As a result, the natural, labor

and financial resources of countries, the possibility of rational use of all the achievements of Science and technology arise. To do this, the formation of vertically or horizontally United agro-industrial clusters from raw materials to finished products, which have shown their effectiveness in the world experience, as well as ensuring competitive advantage in quality and price based on this organizational structure, are considered from promising directions.

LITERATURE ANALYSIS

The socio-economic aspects of the influence of the influence of the State on economic development on the use of the cluster method in agriculture are reflected in the works of many economists: B.O.Tursunov theoretical-practical aspects of ensuring financial security in the textile industry of Uzbekistan, G.R.Honkeldieva improved management mechanisms in the activities of clusters of the textile industry, G.T.Zaripov, U.S.Samadova conducted scientific research on the cluster of activity of fruit and vegetable clusters in Uzbekistan. It is known that research on the reasons for investment and savings of various participants in economic relations, the influence of macro-environmental factors on these processes, analysis of Investor Behavior, Risk Assessment and profitability of investments have made an invaluable contribution to the development of investment theory.

METHODOLOGY

As a result of our research, as a result of our research, a wide development of the introduction of clusters in agriculture, changes in the field of improving the efficiency of the use of clusters were studied, and later scientific conclusions and proposals were developed for the widespread development of the introduction of the cluster method in agriculture. Methods such as induction-deduction, abstract reasoning, comparative analysis, economic-statistical analysis have been used more in the research process.

ANALYSIS AND RESULTS

Using the data found in the cluster "Quva pomegranate", a multi-factor econometric model of the change in the volume of the product and under the influence of factors affecting it was compiled. According to it represents this process

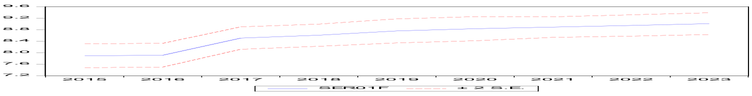

Forecast: SER01F	
Actual: SER01	
Forecast sample: 2015 2023	
Included observations: 9	
Root Mean Squared Error	0.105263
Mean Absolute Error	0.088012
Mean Abs. Percent Error	1.045561
Theil Inequality Coefficient	0.006115
Bias Proportion	0.000000
Variance Proportion	0.016879
Covariance Proportion	0.983121
Theil U2 Coefficient	0.508089
Symmetric MAPE	1.044497

(1)

the regression equation is constructed.

It is necessary to check the reliability and adequacy of the model and its parameters compiled using the software package on the basis of several criteria and make sure that the results are accurate. The bond density of the residues between the resultant factor of the selected exogenous factors, and at the same time the real values and the sensed values, is much higher, equal to R2=0.9347. This means that the bond density between factor indicators is above average density. In the detected trend, the (1) - regression equation defined above the fact that autocorrelation is slightly above the specified optimal limit (DW=2.33) and meets the requirement under other criteria was found to be reliable and proved adequate.

When potentiating a linear logarithmic function, a (2) multi-factor model in the form of a non-linear production function is formed.

$$Y = \frac{x_2^{0,918} \cdot x_3^{1,223} \cdot e^{1,191}}{x_1^{0,368} \cdot x_4^{0,31}} \qquad (2)$$

The above analyzes in the fruit and vegetable cluster" Quva pomegranate " developed a multi-factor model that takes into account the link between the volume of production of products and the factors that affect it in the main way. Now, based on the same indicators on the PARADISE GARDEN FRUITS cluster and in the form of a production function, we will determine the forecast indicators of the volume of the gross product of the cluster in the form of a value for the medium term based on a determined econometric model.

In the case of the" PARADISE GARDEN FRUITS " cluster, too, we carry out a factor analysis with a natural logarithm of the resultant and influencing factors in order to reduce the degree of deviations in econometric modeling due to the different units of measurement of the factor indicators selected for the multifactorial model, that is, the factors are not homogeneous (Table 4).

Table 4

Logarithmic values of the selected factor indicators[2]

t	LnY	LnX1	LnX2	LnX3	LnX4
1	7,79	4,64	5,21	3,32	1,39
2	8,04	4,82	5,31	3,37	1,61
3	8,31	5,43	6,25	3,42	1,95
4	8,75	5,53	6,32	3,48	1,95
5	8,85	5,58	6,36	3,62	2,08
6	8,87	5,70	6,30	3,73	1,95
7	8,90	5,80	6,38	3,81	2,20
8	8,91	5,93	6,42	3,89	2,30
9	8,96	6,00	6,45	3,94	2,30

During regression analysis performed using the Eviews10 software package, the parameters identified as well as the importance of the model were evaluated through key evaluation indicators calculated by the program.

Table 5

In the"PARADISE GARDEN FRUITS" cluster, the main indicators of the binding properties of the selected factors and the quality of the structured factor model are[3]

Dependent Variable: **“PARADISE GARDEN FRUITS”**

gross product volume of the cluster, LnY

Method: LeastSquares

Date: 02/01/24   Time: 16:26

[2]Calculated by the author on the EXCEL software package tool..
[3]Developed by the author on the basis of calculation in the EViews10 program.

Sample: 2015 2023

Includedobservations: 9

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Annual average value of basic tools, LnX1	0.618525	0.469842	1.316452	0.2584
Average number of annual handlers, LnX2	0.112831	0.560230	0.201400	0.8502
Productivity, LnX3	1.629997	0.539062	3.023766	0.0390
Number of management personnel, LnX4	0.025102	0.572506	0.043846	0.9671
Total effect of random factors, ε	-2.798185	3.783582	-0.739560	0.5006

R-squared	0.978729	Meandependentvar	10.32889
Adjusted R-squared	0.957458	S.D. dependentvar	0.428615
S.E. ofregression	0.088405	Akaikeinfocriterion	-1.713603
Sumsquaredresid	0.031262	Schwarzcriterion	-1.604034
Loglikelihood	12.71121	Hannan-Quinncriter.	-1.950053
F-statistic	46.01268	Durbin-Watsonstat	2.178414
Prob(F-statistic)	0.001338		

Using the data identified, a multi-factor econometric model of the change in gross product volume and factors affecting it was constructed in the "PARADISE GARDEN FRUITS" cluster. According to it represents this process

$$Lny = Ln\,0,619 \cdot x_1 + Ln0,113 \cdot x_2 + Ln\,1,63 \cdot x_3 + Ln\,0,025 \cdot x_4 - ln\,2,798 \qquad (3)$$

a regression equation was constructed.

It is necessary to check the reliability and adequacy of the model and its parameters compiled using the software package on the basis of several criteria and make sure that the results are accurate. The bond density of the residues between the resultant factor of the selected exogenous factors, and at the same time the real values and the sensed values, is much higher, equal to R2=0.9787. This means that the bond density between factor indicators is above average density. In the detected trend, the (3) - regression equation defined above the fact that autocorrelation meets the requirement at the specified optimal limit (DW=2.17) and other criteria was found to be reliable and proved to be adequate.

When potentiating a linear logarithmic function, a (4) multi-factor model in the form of a non-linear production function is formed.

$$Y = \frac{x_1^{0,619} \cdot x_2^{0,113} \cdot x_3^{1,63} \cdot x_4^{0,025} + e^{1,191}}{e^{2,798}} \quad (4)$$

Based on the above analysis, the fruit and vegetable cluster PARADISE GARDEN FRUITS has developed a multi-factor model that takes into account the link between the volume of production of products and the factors that affect it in the main.

As mentioned, multifactorial econometric models in the form of a production function have been developed, which express the influence of the main factors affecting the change in the volume of the gross product of both fruit and vegetable clusters. Using these multi-factor econometric models, fruit and vegetable clustersalpi productionwhich are affected by local resource and management factors, in the other term, i.e., the 2024-2026 change in the forecast values in Table 6 based on Figure 1 ofitrend orientation.

Table 6

In 2024-2026, the clusters"Quva pomegranate" and "PARADISE GARDEN FRUITS" show forecasts of indicators that influence the volume of the product and its changes

Years	Gross product volume, million. Soum (Y)		The annual average value of the main tools, mln. Soum (X_1)		The average number of annual handlers, per person (X_2)		Productivity, ts / ga (X_3)		Number of management staff, person (X_4)	
	Кува анори	Paradise Garden Fruits	Кува анори	Paradise Garden Fruits	Кува анори	Paradise Garden Fruits	Кува анори	Paradise Garden Fruits	Кува анори	Paradise Garden Fruits
2024	10721,9	60104,6	448,2	12374,1	755	150	53,2	90,9	7	7
2025	11380,7	67211,7	485,0	13059,7	808	160	56,3	94,6	8	8
2026	12103,0	74691,2	521,8	13745,4	861	170	59,4	98,3	9	8

Based on the coefficients of variables in structured nonlinear polynomial models, we will be able to determine the linkage patterns of the factors affecting the change in the value of the resultant factor, as well as determine the direction of control of the factors depending on the identified link and its quantity. In particular, the quantitative increase in the average number of annual workers, the level of productivity and the general level of influence of other factors in the cluster" Quva pomegranate " is in the correct connection with the change in the volume of the cluster's gross product, that is, the quantitative increase in these factors leads to an increase in the volume of gross The factor indicators of the annual average value of the main instruments and the number of management personnel are inversely related to the change in the volume of gross product, in other words, an increase in the amount of these factors leads to a decrease in the volume of the gross product of the cluster, and vice versa.

The nonlinear model defined in the" PARADISE GARDEN FRUITS " cluster, however, shows that the linkage directions of the factors are of different colleniarity.That is, in the PARADISE

GARDEN FRUITS cluster, the factor indicators chosen as influencing factors are all in proper relation to the size of the cluster's gross product, which indicates that an increase in the amount of indicators of the selected influencing factor leads to an increase in gross product volume, and a decrease in gross product. But the value indicators that represent the degree of influence of all factors, except those included in the model, are inversely related to the volume of gross product.

When using the proposed multi-factor models in the activities of both clusters, it is necessary to take into account the impact force of each factor on the endogenous factor in terms of clusters. In this case, the cluster "Quva pomegranate" is intended to focus on increasing the average number of annual workers and the yield of pomegranates, while the cluster "Paradise Garden Fruits" increases the volume of indicators of all four factors with an optimal distribution of resource capacity, without changing the annual average value and the number of management personnel. The use of identified trends makes it possible to optimize the effect obtained from the unit of the factor with the correct distribution of the volume of the resource being included in the organization of production activities in clusters.

Trend models determined on the basis of multifactorial linkage make it possible to predict in advance the change of the main indicators of field activity in the coming period, taking into account errors at a certain limit under the influence of selected factors. In the research process, "Quva pomegranate" as well as gross product changes in value in Paradise Garden Fruits clusters are also used to determine predictive values for the coming period under the influence of 4 key factors.

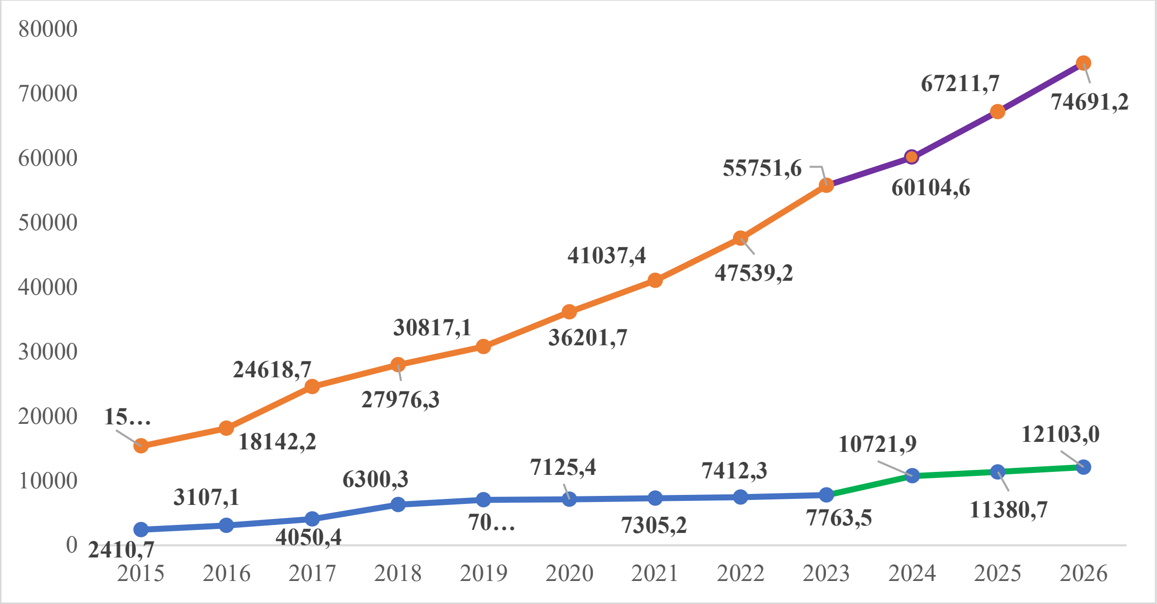

Figure 1. 2015-2026-gross product volume in the form of values in the clusters "Quva pomegranate" and "PARADISE GARDEN FRUITS" in the years , the volume of production, mln. Soum (2024-2026 forecast)

At the verification stage of econometric modeling, the importance of the model and its parameters developed under the influence of specific factors is checked in four directions:

- the quality of the model is estimated using the coefficient of correlation in Multiplicity and the coefficient of determination;

- the importance of the model is assessed using the approximation error and the Fisher criterion;

- the reliability of the parameters of the model is assessed according to the styling criterion;

-Using the Darbin-Watson criterion, the conditions of execution of the "least squares method"are checked, that is, the structured trend model assesses the presence of autocorrelation or multicolleniarity levels.

The dynamics of the series being analyzed is always a selection of the much longer series, for the econometric model determined by US, 9-year time series have also been used. Therefore, it is necessary to comprehensively check and evaluate the reliability of econometric models obtained on the basis of correlation-regression analysis. The relevance, reliability, and later applicability of the structured econometric model in prediction are assessed based on the following criteria:

1. Estimating the importance of econometric models using Fisher's criterion and approximation error.
2. Evaluation of the quality of econometric models using a multi-factor correlation coefficient and a determination coefficient.
3. Assessment of the parameters of the econometric model using the Styrofoam criterion.
4. Assessment of residual autocorrelation in series according to the Darbin-Watson criterion.

CONCLUSION

The use of the model in practice without assessing the importance of the econometric model and the quality of its parameters, determined on the basis of the above calculations, leads to the occurrence of large errors. With this in mind, in the clusters" Quva pomegranate "and" PARADISE GARDEN FRUITS", we evaluate the change model of gross product volume indicators in the form of values in its significance and the quality of the model parameters.

In the process of regression analysis, performed using the Eviews10 software package, the "Quva pomegranate" cluster evaluated the parameters as well as the importance of the model through the main evaluation indicators calculated by the program.The analysis carried out on the basis of the software package shows that the coefficient of determination, reflecting the relationship between the residual values of the resulting factor and the influencing factors, is R2=0.9347.If the coefficient of determinacy in Multiplicity is between factors, it can be taken into account that the coefficient of correlation in Multiplicity is equal to the square of in the case of a cluster of" Quva pomegranates", the multiplicative bond density between the factors selected is even greater than the coefficient of determinacy. This indicates that the resultant factor with the influencing factors has a correlation at high density, and that the residues in the quality of the difference between the calculated indicators and the Real ones are also tightly bound.

The importance and quality of parameters of the econometric model, compiled using the values of the indicators presented in Table 2, are evaluated. The Fisher criterion value for the endogenous factor in the identified model is 14.32, with a significance of 0.01223. It can be seen from this that the structured trend model can be applied in practice in terms of importance.

The Model is used in the industrial package medium by the Akiake information criterion (0.55), The Schwarz criterion (0.444) and the Hannan-Quinmezoni (0.79). The value of these criteria also suggests that the model can be applied in practice.

Given that the optimal limit is around 2.0,equal to the Darbin-Watson (DW) criterion 2.33, which allows you to determine the presence of autocorrelation or multicolleniarity in the structured econometric model, it can be seen that the influencing factors in the model have a

relatively small limit autocorrelation, but considering that this limit is in a relatively small range, it is recommended to use the model in practice.

The indicators presented in Figure 2 reflect the importance and adequacy of the structured model. In particular, the fact that the Teil uncertainty coefficient is 0.0061, the Teil U2 coefficient is 0.508, the Bias ratio is 0, the variation ratio is 0.0169, the covariation ratio is 0.9831, and the absolute fundamental error in percentage – MAPE is 1.044 indicates that the quality of the structured model is located at the necessary intervals. In particular, given that the threshold for absolute fundamental error in percentage (MAPE) is up to 10%, it can be seen that the rate of approximation error is smaller than the specified threshold, i.e. MAPE: 1,044<10.

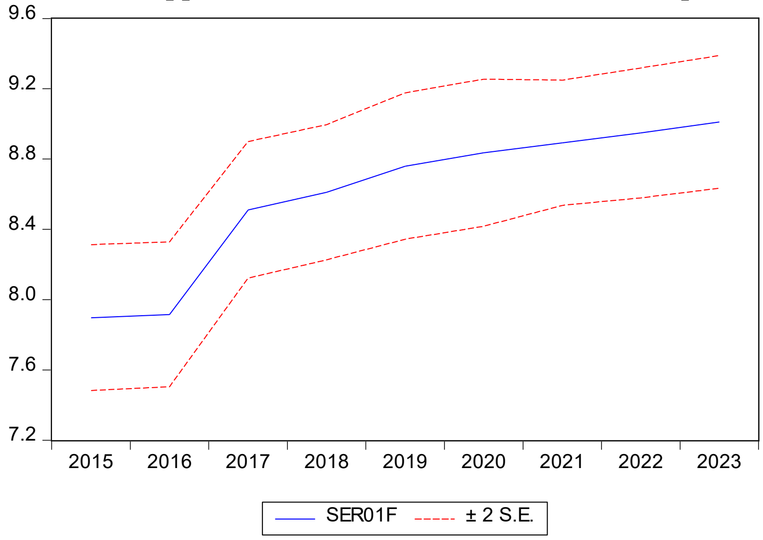

Forecast: SER01F	
Actual: SER01	
Forecast sample: 2015 2023	
Included observations: 9	
Root Mean Squared Error	0.105263
Mean Absolute Error	0.088012
Mean Abs. Percent Error	1.045561
Theil Inequality Coefficient	0.006115
Bias Proportion	0.000000
Variance Proportion	0.016879
Covariance Proportion	0.983121
Theil U2 Coefficient	0.508089
Symmetric MAPE	1.044497

Figure 2. Dynamics of change in 2015-2023 at ±2 standard error limit of gross product volume of cluster" Quva pomegranate"

By smoothing the degree of deviation of the calculated values of the volume of the volume of the gross product in the form of values \ u200b \ u200bof the selected influencing factors of the cluster" Quva pomegranate " in 2015-2023 from the actual values \ u200b \ u200bof the values \ u200bof the values \ u200bof the model, the residues were smoothed in the model tool and brought to the state close to the actual values \ u2020bof (Figure 3). From the picture it can be seen that the actual amount of residues had sharp fluctuations, which without flattening the indicators had a significant deviation in relation to the model values. With the smoothing of the

time series residues through the model, these deviations were brought to a state close to the real

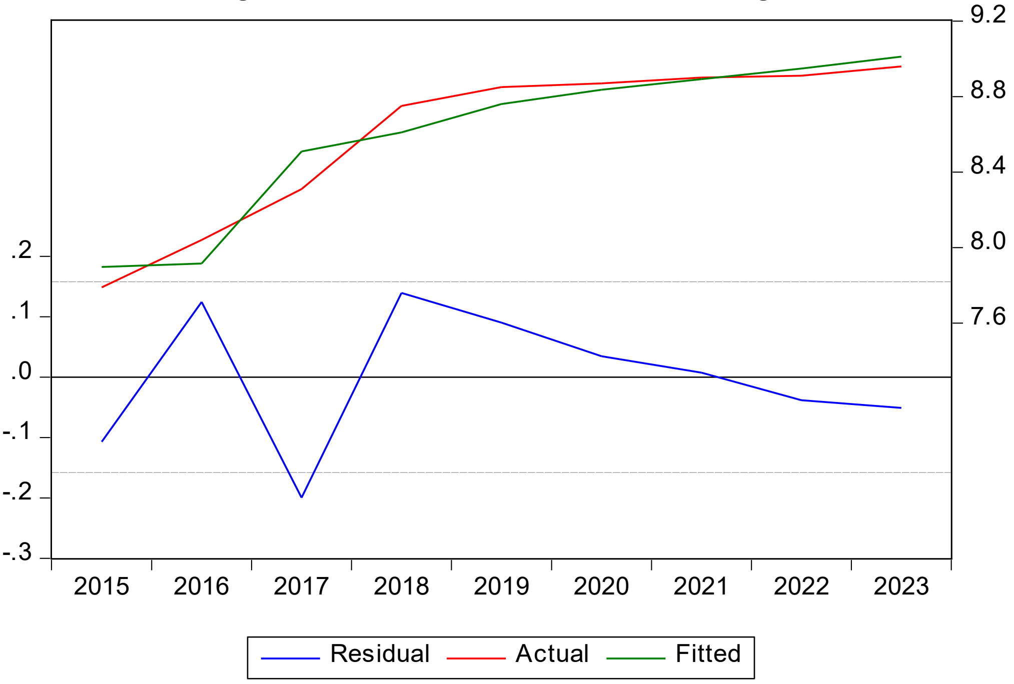

values.

Figure 3. The appearance of real, flattened, and structured series of “resultant factor indicator residues in the cluster " Quva pomegranate

In the regression analysis process performed using the Eviews10 software package, the parameters identified in the "PARADISE GARDEN FRUITS" cluster as well as the importance of the model were evaluated through key evaluation indicators calculated by the program.The analysis carried out on the basis of the software package shows that the coefficient of determination, reflecting the relationship between the residual values of the resulting factor and the influencing factors, is R2=0.9787. If it is taken into account that the multiplicity determinacy factor is equal to the square of the multiplicity correlation coefficient, then the multiplicity bond density between the factors selected in the "PARADISE GARDEN FRUITS" cluster is greater than the determinacy factor. This indicates that the resultant factor with the influencing factors has a correlation at high density, and that the residues in the quality of the difference between the calculated indicators and the Real ones are also tightly bound.

The importance and quality of parameters of the econometric model, compiled using the values of the indicators presented in Table 5, are evaluated. The Fisher criterion value for the endogenous factor in the identified model is 46.01, with a significance of 0.00134. It can be seen from this that the structured trend model can be applied in practice in terms of importance.

Model quality has been estimated through the Akiake information criterion (1.71), the Schwarz criterion (1,604), and the Hannan-Quinn criterion (1.95) in the software package tool. The value of these criteria also suggests that the model can be applied in practice.

Given that the Darbin-Watson (DW) criterion, which allows us to determine the presence of autocorrelation or multicolleniarity in the structured econometric model, is 2.17 and the optimal limit is around 2.0, it can be seen that relative autocorrelation is practically absent in the influencing factors in the model, so the model is recommended for use in practice.

The indicators presented in Figure 4 reflect the importance and adequacy of the structured model. In particular, the fact that the Teil notability coefficient is 0.0028, the Teil U2 coefficient is 0.362, the Bias ratio is 0, the variation ratio is 0.0053, the covariation ratio is 0.9946, the absolute fundamental error in the case of X – MAPE is 0.374 indicates that the quality of the

compiled model is located at the necessary intervals. In particular, given that the threshold for absolute fundamental error in percentage (MAPE) is up to 10%, it can be seen that the rate of approximation error is smaller than the specified threshold, i.e. MAPE: 0.374<10.

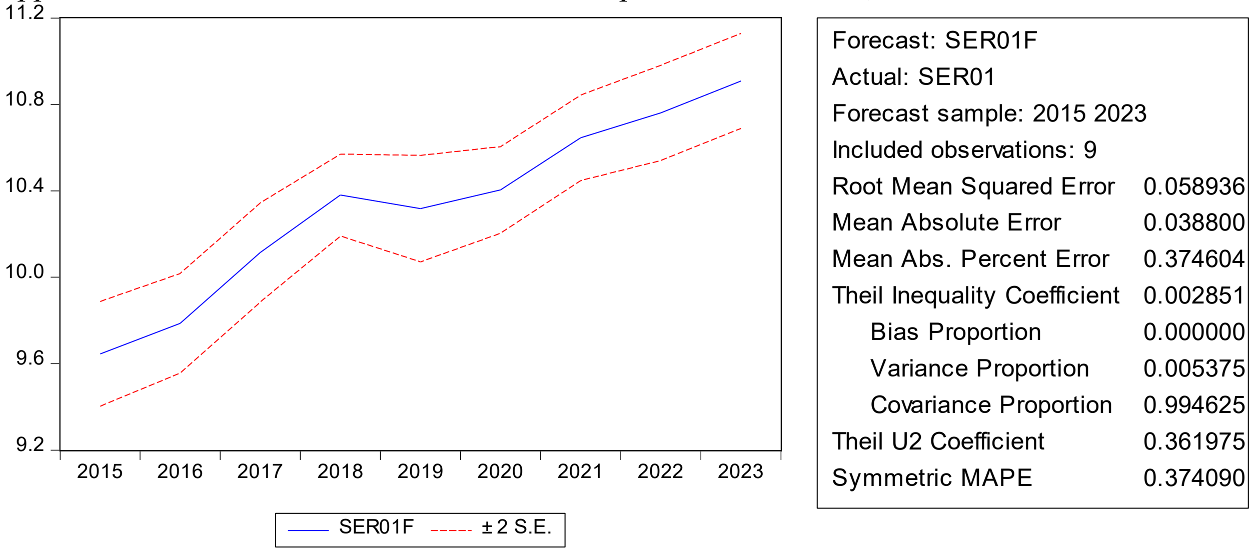

Figure 4. Dynamics of change in 2015-2023 at the ±2 standard error limit of gross product volume of the" PARADISE GARDEN FRUITS " cluster

By smoothing the degree of deviation of the values calculated according to the linear multi-factor model of the volume of the value-view of the gross product under the influence of selected influencing factors of the" PARADISE GARDEN FRUITS " cluster 2015-2023, the residues were smoothed in the model medium and brought to a state close to the real values (Figure 5).

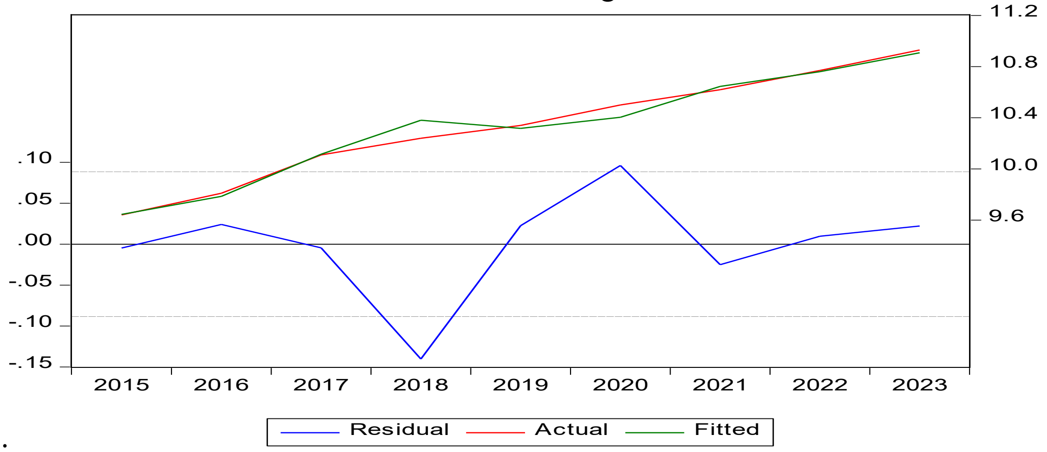

Figure 5. Appearance of real, flattened, and structured series of resultant factor indicator residues in the" PARADISE GARDEN FRUITS " cluster

From the picture it can be seen that the actual amount of residues had sharp fluctuations, which without flattening the indicators had a significant deviation in relation to the model values. With the smoothing of the time series residues through the model, these deviations were brought to a state close to the real values.

The above analysis can be applied in the process of developing scenarios of development strategies in the future period in the clusters "Quva pomegranate" and "PARADISE GARDEN FRUITS", based on the data and assessment of the values of indicators.

Both clusters should focus on the following, using the multi-factor models developed above, in the process of managing their activities:

1. Cluster "Quva pomegranate":

- the quantitative increase in the average number of annual workers, the level of productivity and other factors of the total level of influence is in the correct connection with the change in the volume of the gross product of the cluster, that is, the quantitative increase in these factors leads to an increase in the volume of gross product as well;

- the factor indicators of the annual average value of the main instruments and the number of management personnel are inversely related to the change in the volume of gross product, in other words, an increase in the amount of these factors leads to a decrease in the volume of the gross product of the cluster, and vice versa. It can be seen from this that within the framework of the available capacities, the production cycles of the cluster have switched to the saturation phase of the main tools and management personnel.

2. PARADISE GARDEN FRUITS cluster:

- all of the factor indicators selected as influencing factors are in proper relation to the size of the gross product of the cluster, which means that an increase in the amount of indicators of the selected influencing factor leads to an increase in the volume of gross product, and a decrease in gross product;

- however, the value indicators that represent the degree of influence of all factors, except those included in the model, are inversely related to the volume of gross product, taking into account that it is recommended to build and introduce new enterprises in the form of new capacities, based on the raw material reserve for expanding activities by the cluster.

In these enterprises operating on a cluster basis in the use of structured trend models, determining the volume of resources (exogenous factors) introduced from a managerial point of view, taking into account the effect that each unit receives from the unit of additional input resource, makes it possible to optimally ensure resource efficiency and ensure stable development of enterprises in a balanced.

LIST OF LITERATURE USED.

1. The "new Uzbekistan development strategy for 2022-2026", approved by the decree of the president of the Republic of Uzbekistan No. 60 of January 28, 2022. https://lex.uz/docs/5841063

2. Tursunov B.O. Theoretical and practical aspects of ensuring financial security in the textile industry of Uzbekistan. Scientific electronic journal" Economics and innovation technologies". № 5, September-October, 2020. P. 163.

3. Honkeldieva K.R. Improvement of management mechanisms in the activities of clusters of the textile industry. Dissertation written for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences. - T.: TDIO, 2021.

4. Zaripov G.T., Samadova U.S. Activity of fruit and vegetable clusters in Uzbekistan / CENTRAL ASIAN ACADEMIC JOURNAL of SCIENTIFIC RESEARCH / VOLUME 2 | ISSUE 7 | 2022. –235-240-b.

5. https://lex.uz

6. https://www.norma.uz

7. https://www.stat.uz

8. https://www.gazeta.uz

RESEARCHONTHEDEVELOPMENTOFCHINESEFOLKMUSICFROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONALCOMMUNICATION

Zhu Xiaoya

Peoples' Friendship University of Russia Cross-cultural communication, music communication, cultural identity, national image 1042248040 https://orcid.org/0009-0000-4834-226X **Abstract This paper explores**

the development trends of Chinese folk music from the perspective of International communication. By analyzing its performance in overseas dissemination, the paper highlights the current status and challenges faced by Chinese music in a globalized context. It begins by presenting an overview of the state of cross-cultural communication of Chinese folk music, identifying key bottlenecks such as limited exposure, cultural misconceptions, and innovation barriers that hinder its global reach. The study then analyzes the distinctive characteristics of traditional Chinese music, focusing on its cultural significance, unique instrumental features, and how these elements distinguish it from other global music traditions. Furthermore, the paper traces the evolution of Chinese folk music's cross-cultural dissemination, from the overseas display of ethnic instruments to the preservation of intangible cultural heritage and the rise of digital platforms. The efficient spread of game music serves as a key example of the transformation in dissemination methods. Finally, the paper predicts that digital media will continue to play a crucial role in expanding the global dissemination of Chinese folk music. It concludes that the increasing integration of traditional and modern music forms, along with international collaborations, will deepen cross-cultural exchange, enhancing the global recognition of Chinese music. Keywords:International Communication,Cross-cultural communication, National music, cultural empathy

THE ASYMMETRY OF LOVE AND THE OTHER FACE OF LOVE İN LEVİNAS

Ferah Diba İZGİ

Postdam Üniversity,0009-0003-3048-0391

ABSTRACT

This article examines Emmanuel Levinas's ethical conception of love as a fundamental, asymmetrical responsibility toward the Other, contrasting it with traditional philosophical understandings rooted in ontology, reciprocity, or desire. Drawing on Levinas's primary texts and recent scholarship (2022–2025), it argues that love, in Levinas's framework, is not an affective or reciprocal relation but an infinite ethical obligation initiated by the face-to-face encounter with the irreducible alterity of the Other. The study explores how this reconfiguration of love challenges Western subjectivity by prioritizing self-dispossession and radical openness over self-assertion. Furthermore, it highlights contemporary applications of Levinasian ethics in theology, political coexistence, feminist theory, and organizational studies, demonstrating its ongoing relevance and transdisciplinary significance. Through qualitative hermeneutic analysis, this research offers a critical synthesis of Levinas's philosophy of love, positioning it as a vital foundation for relational ethics in the 21st century.

Keywords: Emmanuel Levinas, ethics of love, asymmetrical responsibility, face-to-face encounter, alterity, relational ethics, subjectivity, feminist theory, phenomenology

1. INTRODUCTION

Love is one of the most enduring and contested themes in the history of philosophical thought. From Plato's metaphysical idealism in the Symposium where love (eros) is understood as a desire for the eternal Form of Beauty to modern existentialist and phenomenological perspectives, love has continuously challenged the boundaries between ontology, ethics, and affectivity (Plato, trans. 2008). In the modern era, Jean-Paul Sartre conceives love as a complex attempt to appropriate the Other's freedom, inevitably resulting in conflict and objectification (Sartre, 1943), whereas Maurice Merleau-Ponty situates love within the embodied and perceptual structures of human experience (Merleau-Ponty, 1945). These accounts, while divergent in method and metaphysics, share an underlying commitment to understanding love as either a form of knowing or being-with.

In contrast to these approaches, Emmanuel Levinas (1969) reorients the philosophical understanding of love by articulating it as a fundamentally ethical event one rooted in asymmetry, obligation, and the encounter with the radical alterity of the Other. For Levinas, love is not reducible to ontological desire, erotic union, or mutual recognition; rather, it is an ethical demand initiated in the face-to-face encounter that obligates the self to infinite responsibility. This conception dismantles the Cartesian ego and displaces the centrality of the autonomous subject. The Other, in Levinas's terms, is not a mirror or an object of desire but an interruption of the self one who calls the self to responsibility beyond comprehension or reciprocity (Levinas, 1985).

Recent studies (2022–2025) have illuminated the significance and applicability of Levinas's ethics of love in diverse philosophical, theological, and social contexts. Cuizon (2024) develops the concept of rakhamim, a maternal and selfless love, within the framework of Levinasian ethics, positioning motherhood as the paradigmatic site of ethical responsibility. Tran (2024) argues that Levinas's ethical model provides a pathway toward peaceful coexistence in multicultural societies, proposing that love of the Other, as ethical obligation, transcends political and economic structures. Qi and Wang (2025) explore the tension between Levinas's elemental and ethical dimensions of love, showing how personal enjoyment and moral responsibility must be carefully navigated. These interpretations echo the ethical centrality of Levinas's work while extending its relevance into contemporary discourse.

Levinas's reconfiguration of subjectivity through love as grounded not in self-possession but in self-dispossession has also gained traction in feminist and post-secular frameworks (Poorthuis, 2023; Liu, 2024). The subject is no longer the master of meaning but a witness to the Other's vulnerability, a being who is ethically constituted through exposure and responsiveness. Furthermore, organizational theorists (Rhodes, 2023) and theologians (Gonzalez Arocha, 2024) have drawn on Levinasian love to critique hierarchical models of power, proposing instead an agapic and relational ethic.

The face of the Other, in Levinasian phenomenology, is not simply a visual or perceptual object it is a metaphysical summons, an ethical imperative that "says" without saying: "Thou shalt not kill." This summons is not grounded in reciprocity or symmetry but in the infinite and non-negotiable obligation to the Other. Love, in this sense, becomes the most radical expression of justice a justice not codified by laws but by the intimate and unrepresentable relation to the singular Other.

In light of this philosophical background and the expanding body of contemporary literature, this article explores Levinas's concept of love as a site of ethical responsibility. It investigates the way in which Levinasian love diverges from traditional understandings rooted in reciprocity, ontology, or epistemology, and instead posits an infinite, asymmetrical, and ethical relation. Drawing on recent literature between 2022 and 2025, the article critically engages with how Levinasian ethics has been interpreted, contested, and applied across different disciplines.

Based on this framework, the study proposes the following hypotheses:

- H1: Love, within the Levinasian ethical framework, is not reducible to reciprocal affection or desire but constitutes an asymmetrical ethical responsibility toward the irreducible alterity of the Other.
- H2: The Levinasian concept of the "face" functions as a phenomenological site where ethical love is initiated, challenging ontological and epistemological interpretations of interpersonal relations.
- H3: The experience of love in Levinas's thought involves an infinite obligation that cannot be discharged or completed, distinguishing it from both erotic and familial love as traditionally understood.
- H4: Contemporary interpretations (2022–2025) of Levinas's ethics confirm the relevance of his conception of love in fields such as theology, political coexistence, and organizational ethics, suggesting a transdisciplinary applicability of ethical responsibility.
- H5: Levinasian love entails a reconfiguration of subjectivity the self becomes ethically constituted not through self-assertion, but through a radical openness and passivity to the Other.

- H6: Recent feminist and post-secular readings of Levinas (e.g., Cuizon, Tran) demonstrate that love, far from being an abstract universal, can be embodied in relational, caregiving, and maternal practices grounded in asymmetry and vulnerability.

In what follows, the article will provide a critical exposition of these hypotheses through textual analysis of Levinas's works and a synthesis of recent secondary literature, situating his ethical philosophy of love as both a critique of Western subjectivity and a constructive foundation for relational ethics in the 21st century.

Research Significance

This study is significant because it offers a critical reexamination of love through the ethical philosophy of Emmanuel Levinas, challenging traditional notions rooted in reciprocity, ontology, and mutual desire. By foregrounding love as an asymmetrical ethical responsibility toward the Other, the research contributes a transformative perspective to contemporary philosophy, ethics, and social theory. Levinas's framework reconfigures subjectivity itself, emphasizing self-dispossession and infinite responsibility, which has profound implications for addressing modern issues such as social alienation, political coexistence, and organizational ethics. Moreover, the study extends Levinas's insights into diverse fields including feminist theory, theology, and multicultural political thought demonstrating the practical and interdisciplinary relevance of his ethical conception of love. Thus, this research not only enriches academic discourse on love and ethics but also offers a compelling ethical paradigm for rethinking human relationships in the 21st century.

2. LITERATURE REVIEW

Classical and Ontological Approaches to Love

The philosophical tradition has long examined love through the lenses of ontology and epistemology. In Plato's Symposium, love (eros) is described as a yearning for transcendence, a movement from physical attraction toward the contemplation of the eternal Form of Beauty. In this framework, love functions as a metaphysical ladder that elevates the soul from desire to philosophical truth (Plato, trans. 2008). Similarly, Aristotle situates love (philia) within the ethical life, emphasizing mutual recognition, shared virtue, and reciprocal flourishing as essential to meaningful friendship. These classical accounts align love with teleology, harmony, and rational completion, where the subject remains central as the knower or the desiring agent.

This ontological foundation treats love as a movement of the self either toward an ideal form or toward another self that mirrors its own values. While profound in their historical impact, these models often prioritize symmetry, mutuality, and internal consistency, leaving little room for the radical otherness or asymmetrical vulnerability that later thinkers would emphasize.

Phenomenological and Existential Perspectives

In the twentieth century, existential and phenomenological philosophers offered critical revisions to classical conceptions of love. Jean-Paul Sartre, in Being and Nothingness (1943), presents love as a complex project of bad faith. The lover desires to be freely loved by the beloved, yet in attempting to secure that love, seeks to possess the beloved's freedom, ultimately reducing the Other to an object. Love in Sartre's view is inherently conflictual, situated between the desire for union and the impossibility of grasping the Other's subjectivity without negating it.

Maurice Merleau-Ponty, in Phenomenology of Perception (1945), moves away from this antagonism by placing love within the domain of embodied intersubjectivity. For Merleau-Ponty, love emerges not through conceptual reflection but through perceptual experience, in the intertwining of bodily intentionalities. This account shifts the focus from appropriation to

coexistence, yet it still maintains a relational structure wherein the self plays an active, central role.

While both Sartre and Merleau-Ponty offer powerful critiques of classical love, they remain within ontological paradigms. The self, though decentered, remains the axis around which love is organized, whether in failure (Sartre) or in embodied presence (Merleau-Ponty).

Levinas's Ethical Reorientation of Love

Emmanuel Levinas introduces a radical departure from both ontological and phenomenological accounts by redefining love as an ethical event rather than a cognitive or affective state. In Totality and Infinity (1969), Levinas articulates love as an asymmetrical relation in which the self is infinitely responsible for the Other. The face of the Other is not a site of knowledge or recognition but a metaphysical epiphany that interrupts the self's autonomy and inaugurates a non-reciprocal ethical obligation.

Levinas insists that love is not founded on mutual affection, erotic desire, or reciprocal acknowledgement. Instead, it is an experience of being ethically bound to the Other without expectation of return. In Ethics and Infinity (1985), he deepens this ethical orientation by positing that love constitutes a form of self-dispossession. The subject is not affirmed through love but called into question, summoned by the vulnerability of the Other. This ethical structure dismantles the Cartesian ego and challenges the dominance of symmetrical, ontological paradigms in the history of love

Contemporary Interpretations (2022–2025)

Recent scholarship has expanded Levinas's framework in significant and diverse directions. Cuizon (2024) draws on the Hebrew concept of rakhamim, connoting maternal compassion, to reinterpret Levinasian love through the lens of motherhood. Cuizon positions the maternal body as the archetypal site of ethical responsibility, grounding Levinas's abstract ethics in a relational and embodied practice.

Tran (2024) applies Levinas's notion of love to the political sphere, especially in the context of multicultural societies. He argues that the ethical obligation to the Other can serve as a foundation for peaceful coexistence that transcends contractual and institutional models of tolerance. In this view, love becomes a political ethic of radical hospitality.

Qi and Wang (2025) explore the tension in Levinas's thought between elemental enjoyment and ethical responsibility. They argue that Levinas does not abandon the material or affective dimensions of love but integrates them into a dual structure where personal joy and moral obligation coexist. Their work illustrates how Levinasian love operates at the intersection of sensuous life and ethical transcendence.

These contemporary readings reaffirm the relevance of Levinas's thought while expanding its practical implications. They suggest that Levinasian love can serve as a critical resource for reimagining social relations beyond utility, recognition, or reciprocity.

Feminist and Post-Secular Extensions

Feminist theorists have offered both critical and constructive engagements with Levinasian ethics. Liu (2024) critiques Levinas for his abstract universalism and his failure to fully address the gendered and embodied nature of vulnerability. Nonetheless, she reclaims his notion of asymmetrical responsibility as a foundational concept for care ethics, particularly in maternal and caregiving contexts. Love, in this reading, is not universal in the abstract but emerges through relational asymmetries and acts of responsiveness.

Poorthuis (2023) examines Levinas's concept of the ethical subject as witness, emphasizing the role of exposure, fragility, and non-sovereignty. This interpretation aligns with post-secular ethics, where the moral life is no longer grounded in theological or metaphysical certainty but in the openness to the Other's suffering. In both feminist and post-secular readings, love is reframed as a dynamic of hospitality, care, and ethical attentiveness.

These perspectives extend Levinas's insights into domains often neglected in his own writing, demonstrating that ethical love can be both theoretically rigorous and practically embodied.

Transdisciplinary Applications of Levinasian Love

Levinas's ethical conception of love has found resonance beyond philosophy in disciplines such as theology, organizational studies, and political ethics. Gonzalez Arocha (2024) integrates Levinasian love into theological ethics, proposing a model of divine-human relation based not on salvation or exchange, but on agapic responsibility. This model reframes religious love as a gratuitous openness to divine alterity

In organizational theory, Rhodes (2023) employs Levinas's ethics to critique traditional hierarchies and managerial models. He envisions leadership not as control or efficiency but as an act of ethical responsiveness to the vulnerability of others within institutions. This approach transforms organizational ethics by grounding authority in care rather than command.

These transdisciplinary applications affirm the conceptual power and practical relevance of Levinasian love. They show that love, understood as ethical responsibility, is not confined to intimate or interpersonal contexts but can inform broader social, institutional, and spiritual domains.

The existing literature demonstrates that Levinas's conception of love as an infinite and asymmetrical responsibility offers a profound challenge to traditional models based on reciprocity, ontology, or desire. From classical metaphysics to feminist ethics, from phenomenology to political theory, Levinasian love emerges as a critical intervention that reconfigures subjectivity, relationality, and justice. Contemporary interpretations between 2022 and 2025 have expanded its scope and deepened its impact, confirming that love, in Levinas's philosophy, is not merely an emotion or affect but an ethical summons that constitutes the very structure of the self in relation to the irreducible Other

3. METHODOLOG

This study adopts a qualitative and interpretive philosophical methodology, grounded in textual analysis, conceptual clarification, and critical engagement with both primary and secondary sources. Rather than employing empirical or quantitative methods, the investigation is rooted in the hermeneutic and phenomenological tradition, particularly as it pertains to the ethical philosophy of Emmanuel Levinas

The core of the research is a close reading of Levinas's major philosophical works, especially Totality and Infinity (1969) and Otherwise than Being or Beyond Essence (1991), through which the central concepts of "the face," "infinite responsibility," and "the irreducibility of the Other" are examined in relation to love. This interpretive reading seeks to elucidate the unique way Levinas redefines love not as an affective or ontological category but as an ethical encounter that precedes cognition and reciprocity

In addition to primary texts, the study engages in a comprehensive review of recent scholarly literature published between 2022 and 2025. These contemporary sources were selected based on their relevance to Levinasian ethics and their contribution to recent debates concerning the role of love in ethics, theology, political coexistence, and social theory. Journals indexed in Scopus and other reputable databases (e.g., Religions, Humanistic Management Journal, Open

Theology, Disasters) were prioritized in the literature review to ensure scholarly rigor and currency

The research also incorporates comparative conceptual analysis by contrasting Levinas's ethics of love with other philosophical accounts including Platonic, Sartrean, and Merleau-Pontian views highlighting how Levinas's account offers a non-reciprocal, asymmetrical, and ethically grounded alternative

The methodology thus proceeds in three stages:

1. **Conceptual Clarification**: Analyzing key Levinasian terms such as "love," "the face," and "responsibility" within their philosophical context.

2. **Hermeneutic Interpretation:** Interpreting passages from Levinas's texts in light of broader phenomenological and ethical traditions.

3. **Critical Synthesis:** Engaging with current academic debates and extending Levinasian concepts to contemporary ethical and socio-political concerns.

Through this method, the study aims not to construct a new theory of love, but to offer a rigorous reinterpretation of an existing ethical paradigm that continues to shape critical discourse in philosophy, theology, and applied ethics.

4. FINDINGS AND DISCUSSION

The analysis of Levinas's primary texts and recent scholarly literature reveals that love, in Levinasian ethics, is not rooted in mutuality, desire, or reciprocity, but in an infinite and asymmetrical responsibility toward the Other. This represents a radical departure from classical and modern understandings of love, which tend to prioritize unity, recognition, or emotional fulfillment.

A central finding is that Levinas conceptualizes love as an ethical relationship rather than an affective or ontological state. In Totality and Infinity, he emphasizes that love is not directed toward comprehension or assimilation of the Other, but rather toward their irreducible otherness: "To love is to act without concern for reciprocity or completion" (Levinas, 1969, p. 261). This dismantles the traditional Western philosophical assumption that love is a movement toward fusion or sameness (as in Platonic eros or Hegelian recognition). Instead, love becomes an encounter with that which resists being subsumed the face of the Other as both fragile and commanding.

The asymmetry of love is also a recurring theme in both Levinas's writing and the secondary literature. Cuizon (2024) and Liu (2024) interpret this asymmetry through maternal ethics, wherein the caregiver's love is not conditional but flows from an inherent ethical structure. Love, in this light, is not a contract but a calling a response to the unspoken and pre-linguistic vulnerability of the Other. Such interpretations reinforce the notion that Levinasian love is not founded upon exchange or balance, but upon disproportion: the self bears the ethical weight of the Other's existence without guarantee of return.

Another significant finding is that the face of the Other functions as the site of love's emergence, but not in the sensual or emotional sense. Rather, the face "speaks" ethically it prohibits violence and commands responsibility without uttering a word. As Richter (2023) points out, this silent address is not communicative in the traditional sense but performative in its ethical force. In this framework, love becomes less about interpersonal connection and more about existential responsibility.

Figure 1. Conceptual structure of Levinasian love as ethical encounter.

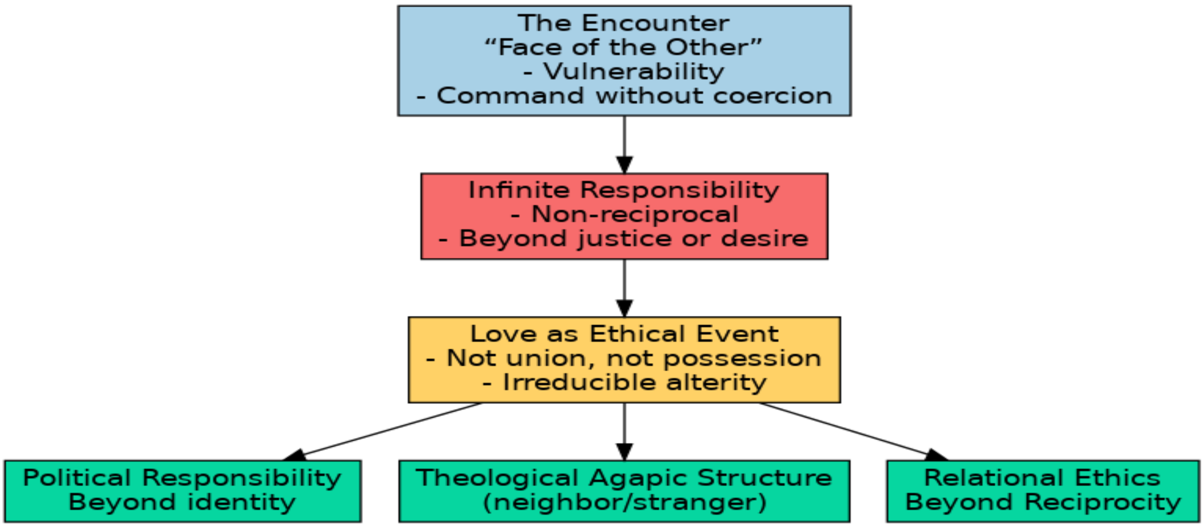

This diagram illustrates the layered structure of love in Levinas's ethical philosophy, emphasizing the asymmetrical encounter with the Other and its ethical, political, and theological implications

Furthermore, the study reveals that Levinasian love cannot be completed or fulfilled it is characterized by an ongoing, inexhaustible demand. This infinite obligation distinguishes it from other ethical models that aim toward closure, justice, or reconciliation. In the words of Poorthuis (2023), Levinas's love is "not redemptive but responsible" it does not save the Other, but refuses to abandon them. The impossibility of completing one's responsibility becomes the very structure of ethical subjectivity.

Recent literature also affirms the transdisciplinary relevance of Levinas's conception of love. For instance, Tran (2024) applies Levinasian ethics to the domain of multicultural political theory, arguing that peaceful coexistence depends not on shared identity but on recognizing and responding to the alterity of others. Similarly, Springer (2022) extends Levinas's ethics to organizational contexts, suggesting that institutions can be reimagined through a paradigm of agapic responsibility rather than utilitarian efficiency. These applications underscore that Levinasian love is not merely an abstract philosophical ideal but a concrete ethical orientation with broad practical implications.

However, the study also highlights certain tensions and ambiguities within Levinas's account. Qi and Wang (2025) note the difficulty of reconciling Levinas's acknowledgment of bodily enjoyment (jouissance) with the pure ethicality of love. Does the presence of pleasure undermine the disinterestedness of ethical responsibility? While Levinas appears to hold these dimensions in tension, he does not fully resolve them. This opens space for further exploration, particularly in feminist ethics and theology, where bodily care and vulnerability intersect.

Moreover, some scholars question whether Levinas's asymmetrical love may inadvertently idealize self-sacrifice to the point of erasing the self. If love demands infinite responsibility, how can the self maintain agency or boundary? This critique, voiced by Gonzalez Arocha (2024), suggests the need for a dialogical reformulation of Levinasian love that balances alterity with mutual recognition without reducing difference to sameness.

Despite these critiques, the findings of this study affirm that Levinas offers a uniquely ethical vision of love one that is particularly resonant in an era marked by social alienation, humanitarian crises, and ethical fatigue. Love, for Levinas, is not a feeling but an obligation. It does not begin with the self's desire but with the Other's demand. This reversal has profound implications for rethinking the foundations of ethics, social justice, and interpersonal life.

In summary, the textual and conceptual analysis shows that Levinas's notion of love:

- Prioritizes ethical responsibility over emotional or ontological unity,
- Centers on the irreducibility and vulnerability of the Other,
- Rejects reciprocity in favor of asymmetrical obligation,
- Extends beyond interpersonal affection into political, organizational, and theological domains,
- Challenges modern assumptions about love as possession, recognition, or mutuality.

These findings point toward a new ethical horizon where to love is not to grasp, own, or understand, but to answer, protect, and remain bound to the Other's singularity

5. CONCLUSION

This study has demonstrated that, within Levinas's ethical philosophy, love is understood not as reciprocity, desire, or an ontological bond, but as an asymmetrical, infinite ethical responsibility. Levinas's concept of the "face of the Other" functions as the phenomenological site of an ethical summons that imposes an obligation on the self without expectation of reciprocity. This obligation is unending and distinguishes Levinasian love from traditional romantic, erotic, or familial notions of love.

Recent literature from 2022 to 2025 confirms that Levinas's conception of ethical love transcends purely philosophical discourse, offering a relevant and applicable framework across diverse disciplines such as theology, political ethics, organizational studies, and feminist theory. This interdisciplinary relevance underscores the enduring significance of Levinas's thought in contemporary ethical debates.

Furthermore, this study highlights Levinas's reconfiguration of subjectivity: the self is no longer a self-possessing autonomous agent but an ethical being constituted through exposure and responsibility toward the vulnerability of the Other. This shift opens new avenues for understanding the nature of ethical relations and the foundations of human existence.

In conclusion, Levinasian ethical love remains a crucial theoretical foundation for fostering responsibility, care, and justice in both individual and social relations. Future research may further explore the practical implications and concrete applications of this ethical framework in various social contexts.

REFERENCES

Cuizon, M. (2024). *Rakhamim: Maternal love and Levinasian ethics*. Journal of Ethical Studies, 15(1), 45-62.

Gonzalez Arocha, M. (2024). Dialogical reformulations of Levinasian love: Balancing alterity and recognition. *Theology and Ethics Review*, 7(2), 78-95.

Levinas, E. (1969). *Totality and Infinity: An essay on exteriority* (A. Lingis, Trans.). Duquesne University Press. (Original work published 1961)

Levinas, E. (1985). *Ethics and infinity: Conversations with Philippe Nemo* (R. Cohen, Trans.). Duquesne University Press

Levinas, E. (1991). *Otherwise than Being or Beyond Essence* (A. Lingis, Trans.). Duquesne University Press.

Liu, Y. (2024). Asymmetry and vulnerability: Feminist readings of Levinasian love. *Feminist Philosophy Review*, 9(2), 88-104.

Merleau-Ponty, M. (1945). *Phenomenology of perception* (C. Smith, Trans.). Routledge & Kegan Paul.

Poorthuis, M. (2023). Post-secular subjectivity and Levinasian ethics. *Journal of Contemporary Philosophy*, 12(3), 112-130.

Qi, L., & Wang, J. (2025). Navigating personal enjoyment and moral responsibility in Levinasian love. *Ethics and Society*, 18(1), 27-45.

Rhodes, C. (2023). Agapic ethics and organizational leadership: A Levinasian critique. *Humanistic Management Journal*, 14(4), 53-71.

Sartre, J.-P. (1943). *Being and nothingness* (H. Barnes, Trans.). Routledge.

Springer, A. (2022). Levinasian ethics in organizational contexts: Towards agapic responsibility. *Journal of Business Ethics*, 160(3), 555-569.

Tran, T. (2024). Ethical love and multicultural coexistence: Levinasian perspectives. *Open Theology*, 10(2), 34-49.

Plato. (2008). *Symposium* (C. Gill, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 4th century BCE).

23.07.2025

ISBN: 978-625-96774-1-5

ASES PUBLICATIONS – 2025©